

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ŞEHİR ve BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI
KENTSEL TASARIM PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İSTANBUL AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTLİĞİ BAĞLAMINDA HALIÇ
KÜLTÜR HAVZASININ KAMUSAL MEKAN OLARAK GERİ KAZANIMI**

Hande ENGİNÖZ

DANIŞMAN: Prof. Dr. Aykut KARAMAN

İSTANBUL / HAZİRAN 2008

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı öğrencisi Hande ENGİNÖZ tarafından hazırlanan “İstanbul Avrupa Kültür Başkentliği Bağlamında Haliç Kültür Havzasının Kamusal Mekan Olarak Geri Kazanımı” adlı araştırmanın Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Yüksek Lisans Tez Danışmanı

Prof.Dr.Aykut KARAMAN

Bu çalışma Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof.Dr.Aykut KARAMAN

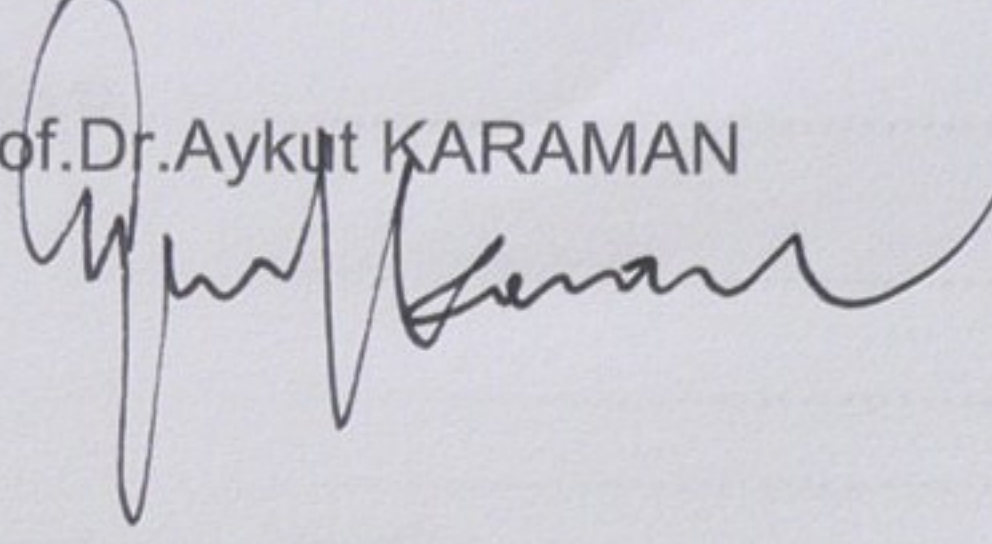
Jüri Üyesi: Yrd.Doç.Dr.Pelin ÇAMKERTEN

Jüri Üyesi: Yrd.Doç.Dr.Kaya SÖNMEZLER

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı öğrencisi Hande ENGİNÖZ tarafından hazırlanan "İstanbul Avrupa Kültür Başkentliği Bağlamında Haliç Kültür Havzasının Kamusal Mekan Olarak Geri Kazanımı" adlı araştırmanın Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Yüksek Lisans Tez Danışmanı

Prof.Dr.Aykut KARAMAN

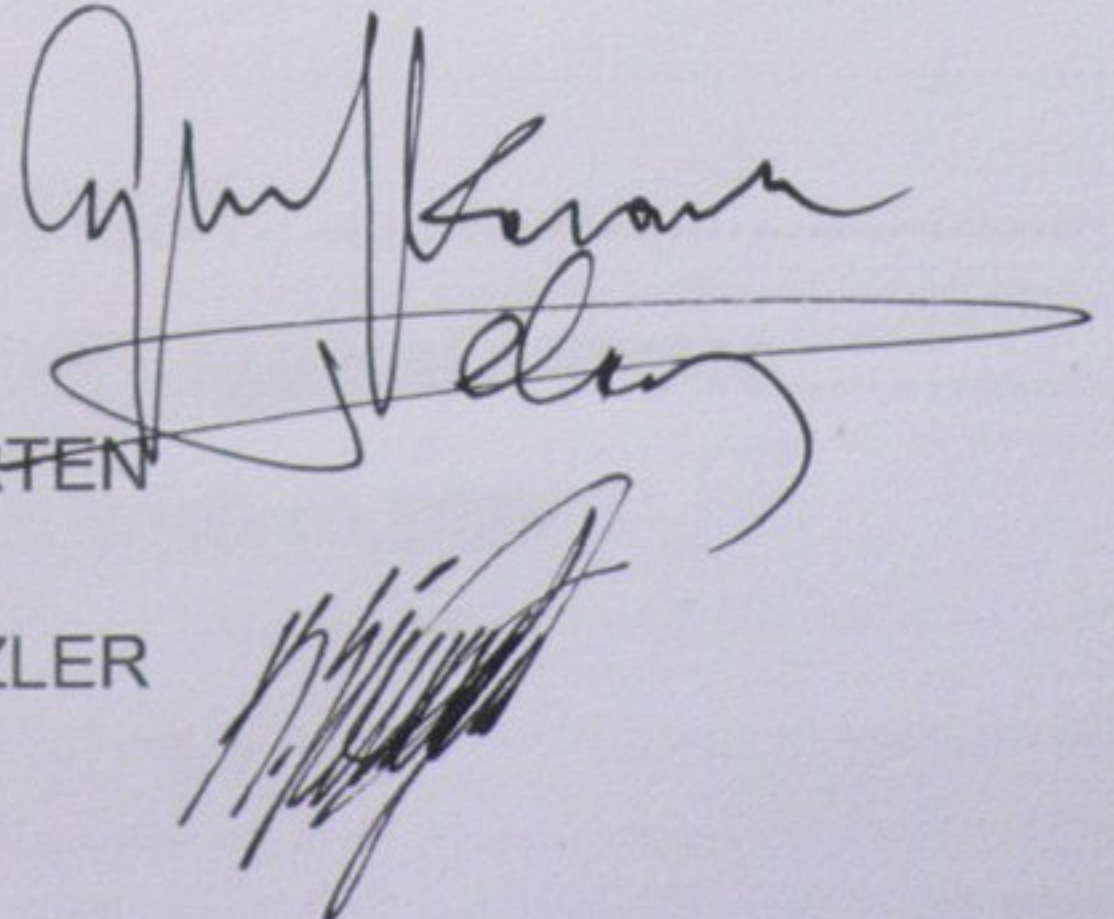

Bu çalışma Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof.Dr.Aykut KARAMAN

Jüri Üyesi: Yrd.Doç.Dr.Pelin ÇAMKERTEN

Jüri Üyesi: Yrd.Doç.Dr.Kaya SÖNMEZLER

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	ix
RESİM LİSTESİ.....	x
HARİTA LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1
1. KENTTE KAMUSAL MEKAN.....	6
1.1. TANIMLAR.....	7
1.1.1. Kamusal Alan.....	7
1.1.2. Kamusal Mekan	10
1.1.3. Kamusal Mekan- Özel Mekan Ayrımı.....	12
1.2. KAMUSAL MEKANIN TARİHSEL SÜRECİ.....	17
1.3. KAMUSAL MEKANIN FİZİKSEL BOYUTU	31
1.3.1. Kamusal Mekanların Tipolojik Özellikleri.....	34
1.3.2. Kamusal Mekanları Bilişsel Okuma Yöntemleri.....	44
1.4. KAMUSAL MEKANIN SOSYO-KÜLTÜREL BOYUTU	51
1.4.1. Sosyal Aktivite.....	55
1.4.2. Kamusal Sanat.....	60
1.5. BÖLÜM SONUCU.....	65
2. AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTLİĞİ SÜRECİ	66
2.1. AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTLERİ VE KAMUSAL MEKAN.....	71
2.2. AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ OLMUŞ KENTLERİN KAMUSAL MEKAN PROJE ÖRNEKLERİ	73
2.2.1. Porto 2001	73
2.2.2. Bruges 2002.....	74
2.2.3. Graz 2003	76
2.2.4. Cenova 2004.....	79
2.2.5. Lille 2004.....	81
2.2.6. Cork 2005	85

2.3. BÖLÜM SONUCU.....	91
3. 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ İSTANBUL.....	92
3.1. KÜLTÜR VE SANAT ETKİNLİKLERİ PROJELERİ	94
3.2. İNSAN KAYNAKLARINA YÖNELİK KATILIM PROJELERİ	107
3.3. YENİ MÜZE VE KÜLTÜR MERKEZLERİ PROJELERİ.....	108
3.4. KENTSEL DÖNÜŞÜM VE RESTORASYON PROJELERİ	111
3.5. BÖLÜM SONUCU.....	119
4. ÇALIŞMA ALANI: HALIÇ HAVZASI.....	120
4.1. HALIÇ'İN TARİHSEL GELİŞİMİ	123
4.1.1. İlkçağlar.....	123
4.1.2. Roma Dönemi	126
4.1.3. Bizans Dönemi.....	128
4.1.4. Osmanlı Dönemi	134
4.1.5. Cumhuriyet Dönemi	141
4.1.6. 1950- 1980 Yılları Arası Dönem.....	144
4.1.7. 1980- 2000 Yılları Arası Dönem.....	147
4.2. GÜNÜMÜZDE HALIÇ	151
4.3. HALIÇ'TE KAMUSAL MEKANLAR	159
4.3.1 Haliç Kamusal Mekanların Fiziksel Özellikleri	160
4.3.2 Haliç Kamusal Mekanların Sosyo-Kültürel Özellikleri.....	166
4.4. HALIÇ'TE YER ALAN KAMUSAL MEKANLARIN MEVCUT DURUM ANALİZİ; SORUN VE POTANSİYELLER.....	169
4.5. BÖLÜM SONUCU.....	184
5. SONUÇ - ÖNERİLER	185
KAYNAKÇA	201
İNTERNET KAYNAKÇASI	207
EKLER	

ÖZET

Günümüzde küreselleşmenin etkisiyle kentlere yüklenen yarışmacı- girişimci kent misyonlarıyla kentler, rekabet üstünlüğü sağlayan kentsel özellikleri ön plana çıkarmak ve bu sayede küresel sisteme eklemlenmek durumundadır. Bu koşullar altında kentler için kentsel vizyon, kentsel imaj ve kentsel kalite kavramlarının önem kazanmasıyla kentsel mekanın düzenlenmesi ve tasarımı gerekliliği gittikçe artmaktadır. Bu bağlamda, büyük projeler “sürdürülebilir küresel kent” kimliğinin kazandırılmasında önemli bir fırsat olmaktadır.

Avrupa Kültür Başkenti Projesi, kentsel kaliteyi arttırmaya yönelik hem kentlerin hem de kentlilerin kültür ve sanat yoluyla dönüşümünü sağlayarak kentsel imaj yaratımını destekleyici uluslararası büyük bir projedir. İstanbul’un 2010 Avrupa Kültür Başkenti seçilmesi İstanbul’da yaşanan dönüşüm sürecine kültürel bir perspektif getirmesi açısından önemlidir. Bu perspektifte, kültürel altyapının güçlendirilmesindeki mekansal boyut olarak kentsel mekanın özellikle de kamusal mekanın kullanımı, tasarımı ve düzenlenmesi önemli bir rol oynamaktadır. İstanbul’un 2010 yılına hazırlanma süreci içinde kentlilerin kent mekanı ile özdeşleşmesi, kent mekânını sahiplenmesi, birlikte yaşama kültürünün geri kazanımı ve daha kaliteli çevre yaratımının sağlanmasında kamusal mekana yönelik projeler gerekli bir araç olmaktadır.

Haliç Bölgesi, doğal çevre özellikleri, kozmopolit bir sosyal yapıyı barındırması ve üç farklı medeniyetin kültürel mirasını taşıması nedeniyle İstanbul için turizm, kültür ve sanat merkezi olma potansiyeli taşımaktadır. Avrupa Kültür Başkenti sürecinde bu potansiyelin değerlendirilmesi İstanbul için büyük bir önem arz etmektedir. Çalışma kapsamında, Haliç havzası bölgeleme yöntemiyle odaklara ayrılmış ve bu odaklarda yer alan kamusal mekanlar, kamusal içerikli yapılar ve dokular üzerinden mevcut durum analizi yapılmış ve Avrupa Kültür Başkentliği bağlamında yapılacak projeler için bu mekan ve yapılara kullanım programları geliştirilmiştir.

ABSTRACT

As a consequence of globalization cities have to keep up with the global level by pointing the qualities out that provide competitive advantages because of the competitor- enterprising mission given to the cities recently. In this case, urban design is turning out to be essential as urban vision, urban image and urban quality terms are becoming crucial. Furthermore, great urban projects are good opportunities to gain “sustainable global city” identity.

European Capital of Culture (ECC) is a large-scaled international project aims to increase urban quality by funding either cities’ or citizens’ regeneration using culture and art keys in order to create urban image. Candidacy of Istanbul to be ECC for the year 2010 is significant to encourage cultural perspectives during the regeneration of Istanbul. Particularly in strengthening of cultural infrastructure, usage, design and planning of urban space and especially public space has a very important function. Projects regarding to public spaces are strong implementations in order to provide environmental quality, understanding of being a part of or belonging to urban space for the citizens, fortifying the culture of living together between citizens.

Haliç region has the potential to be tourism, culture and art centers of Istanbul as the area has got natural environment qualities, cosmopolite social structure; moreover, cultural inheritance of three different civilizations of history. It is very crucial for Istanbul to benefit from ECC period to use those potentials. In this study, the area is separated into focal parts by zoning method. Case studies are done for the existing circumstances of public spaces, favored buildings and textures that involve publicity on those individual focal parts. In addition, organization programs are developed for the spaces and the buildings in connection with ECC scheme.

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1:Ortak kullanım alanlarında topluma bağlı farklılıklar, (Rapaport 1969).....	15
Şekil 1.2: Kentsel Ara Kesit.....	15
Şekil 1.3: Newman'in kamusal- özel mekan ayırım diyagramı, (Newman'den aktaran Lang, 1987).....	16
Şekil 1.4:Newman'in "savunulabilir mekan" diyagramı, (Newman'den aktaran Colquhoun, 2004)	16
Şekil 1.5: Geleneksel ve modern planlama anlayışında doluluk ve boşluk ilişkisi, (Bara, 2006).....	18
Şekil 1.6: Yunan Agorası, MÖ 400 civarı, (Sennett, 1994).....	19
Şekil 1.7: Roma Forumları, MS 120 Civarları, (Sennett, 1994).....	21
Şekil 1.8: Ortaçağ Kent Örneği	23
Şekil 1.9: Süleymaniye Külliyesi.....	25
Şekil 1.10: Piazza del Campidoglio, Roma	26
Şekil 1.11: John Nash'in Regent's Park Tasarımının Yerleşim Planı, 1812: (Sennett, 2001)	27
Şekil 1.12: Le Corbusier, Plan Voisin, Paris: (Corbusier'den aktaran Özdirlik, 2000).....	28
Şekil 1.13: Farklı Kent Dokuları (Trancik, 1986).....	32
Şekil 1.14: Yolların tipolojisi (Castex ve Panerai, 2005).....	35
Şekil 1.15: Sokak kesişimleri (Castex ve Panerai, 2005).....	36
Şekil 1.16: Sokak ve meydan kesişimleri (Krier, 1979)	37
Şekil 1.17: Sokakların konumuna göre meydan tipolojileri (Castex ve Panerai, 2005)	38
Şekil 1.18: Kostof'un meydan tipolojisi, (Kostof'dan aktaran Özdirlik, 2000) 39	
Şekil 1.19: Krier'in Meydan Tipolojisi (Krier, 1979).....	40
Şekil 1.20: Zucker'in Meydan Tipolojisi, (Zucker'den aktaran Özdirlik, 2000), http://www.designlaboratory.com	42
Şekil 1.21: Arayüzler, (Krier, 1979)	43
Şekil 1.22: Lychn'in Çevresel İmaj Öğeleri, Lynch (1960).....	47
Şekil 1.23: Trancik'in Tümleşik Yaklaşımı,(Trancik, 1986, 98).....	49
Şekil 1.24: Schulz'un Mekansal Organizasyon Bileşenleri, (Schulz, 1972)..	50
Şekil 4.1:1422 yılı İstanbul Kenti, Christoforo Buodelmonte, (Bayrak, 1996)	130

Şekil 4.2: Bizans Döneminde Haliç	133
Şekil 4.3: Boğaziçi Üniversitesi, Haliç Bölgeleme Çalışması, (Çubuk'tan aktaran Canatar, 1989).....	147

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 1.1:Kentsel Mekanlar: (Çubuk, Yüksel, Karabey, 1978)	13
Çizelge 1.2:Kamusal- Özel Mekanlar: (Çubuk, Yüksel, Karabey, 1978)	14

RESİM LİSTESİ

Resim 1.1: Piazza del Campo (Trancik, 1986, sf:62) ve Ville Radieuse	33
Resim 1.2: Kamusal mekanın sosyal içeriği, Boston (Lang, 2005)	52
Resim 1.3: Kamusal Mekanda Kurulan Yüz yüze İlişkiler, Naples, İtalya (Manadapiour, 2003, 111).....	53
Resim 1.4: Hindistan Sokakları	54
Resim 1.5: Gerekli Aktiviteler, (http://adsoftheworld.com), Seçime Bağlı Aktiviteler, (Marcus, Francis,1998) ve Sosyal Aktiviteler (Carr, 1992)	57
Resim 1.6: Aynı kamusal mekanda yapılan değişik aktiviteler:.....	58
Resim 1.7: Sokakta Oynayan Çocuklar ve Kaldırım Kafesi (http://www.viewimages.com), Sokak Gösterisi (Kişisel Arşiv).....	59
Resim 1.8: Kamusal Mekanlardaki Kültürel Aktiviteler	60
Resim 1.9: Piazza del Duomo, Milano, İtalya.....	62
Resim 1.10: Piazza Navona, Roma, İtalya.....	63
Resim 1.11: Millennium Park, Chicago	64
Resim 2.1: Açık Hava Festivallerinden Görünümler.....	75
Resim 2.2: Toyo Ito Pavyonu, Concertgebouw konser salonu ve Coupure Yaya Köprüsü.....	76
Resim 2.3: Island in the river Mur” projesinden görünümler.....	77
Resim 2.4: “The Shadow Clock Tower”	78
Resim 2.5: “Kunsthau” Müzesi ve Çağdaş Sanat Galerisi.....	79
Resim 2.6: Porto Antico”dan Görünümler	80
Resim 2.7: Jean-Claude Mézières futuristik eseri, suspended forest, Capsule	82
Resim 2.8: Paralel Dünyalar, Shanghai Temasından Görünümler	83
Resim 2.9: Açılış Festivalinden Görünümler	83
Resim 2.10: Aydınlatma ve Görsel Tasarım Çalışmaları	84
Resim 2.11: “Dev” Gezintisi ve Dans Gösterisi	84
Resim 2.12: Kapanış Festivalinden Görünümler.....	85
Resim 2.13: Yenilenen St. Patrick's Sokağı	87
Resim 2.14: Oliver Plunkett Sokağından Görünümler.....	88
Resim 2.15: Açılış Karnavalı	88
Resim 2.16: Açılış Kutlamalarından Görünümler	89
Resim 2.17: Avrupa Çocukları Tiyatrosu ve “Seige of Ennis” Gösterisi	89

Resim 2.18: “Surface Tension” kamusal sanat festivali	90
Resim 2.19: Farklı Kent Mekanlarında Tasarlanan Labirentlerden Görünümler	90
Resim 4.1 Fener, Balat Geleneksel Sokak Dokusu ve Eyüp Otoyol Kavşak Bağlantısı	162
Resim 4.2: Balat Sokak Dokusundan Görünümler	163
Resim 4.3: Önemli Binaların Vurgulandığı, Bağlantılı ve Amorf Meydanlar	163
Resim 4.4 Kıyı Bandı ile Arka Dokuyu Kesen Otoyol ve Atıl Kalan Kamusal Mekan Örnekleri (Kişisel Arşiv)	164
Resim 4.5: Gerekli Aktivite, Seçime Bağlı Aktivite ve Sosyal Aktivite Mekanlarından Örnekler (Kişisel Arşiv)	167
Resim 4.6: Kamusal Sanat Objeleri ve Yapıtları	168

HARİTA LİSTESİ

Harita 1.1: Boston Kent Merkezi Kimlik Çalışması, Lynch (1960)	48
Harita 2.1: 1985- 2010 Yılları Arasında Seçilen Avrupa Kültür Başkentleri..	69
Harita 4.1: Haliç Coğrafi Mekanı	121
Harita 4.2: Haliç Coğrafi Mekanının Topoğrafik Haritası (Yüçetürk, 2001,14)	122
Harita 4.3: Byzantion Sınırları ve Haliç Çevresinin 15. Yüzyıla Kadarki Gelişimi	125
Harita 4.4: Roma Dönemi Kent Planı (Kuban, 1996)	127
Harita 4.5: Bizans Dönemi Haritası	129
Harita 4.6: Fetih Öncesi Arazi Kullanımı	132
Harita 4.7: 15 - 16. Yüzyıllar Arası Arazi Kullanımı	135
Harita 4.8: 17.Yüzyılda Farklı Kültürlerin Yerleşim Alanları, (Kılınçaslan, 1981)	137
Harita 4.9: 17 - 18. Yüzyıllar Arası Arazi Kullanımı	138
Harita 4.10: 1851 Tarihli Haliç Çevresini Gösteren Mühendishane Haritası	139
Harita 4.11: 15 - 16. Yüzyıllar Arası Arazi Kullanımı	140
Harita 4.12: 1885 İstanbul Haritası, (Kayra, 1990).....	141
Harita 4.13: Henri Prost Planı, (Duranay, Gürsel, Ural, 1972).....	143
Harita 4.14: Henri Prost Planı- Haliç'in Sağ ve Sol Yakası, (Duranay, Gürsel, Ural, 1972).....	144
Harita 4.15: Piccinato'nun Yaptığı Geçit Devresi Planları, (Duranay, Gürsel, Ural, 1972).....	146
Harita 4.16: Haliç Çevre Düzeni Nazım İmar Planı	149
Harita 4.17: Haliç Bölgesi İlçe ve Mahalle Sınırları	152
Harita 4.18: Haliç Bölgesi Nüfus Dağılımı	153
Harita 4.19: Tarihi Yarımada 1. Derece Koruma Bölgeleri.....	154
Harita 4.20: Haliç'te Yer Alan Projeler	155
Harita 4.21: 1/100000 ölçekli İstanbul İl Bütünü Çevre Düzeni Planı	156
Harita 4.22: Çevre Düzeni Planı'nda Haliç ve Yakın Çevresi.....	158
Harita 4.23: Yenileme Alan Sınırları.....	159
Harita 4.24 Haliç Topografik Haritası ve Sokak Dokusu (Müller- Wiener, 2001)	161

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Küreselleşme sürecinin hakim olduğu günümüz “yeni dünya düzeni”nde ulus devlet sınırlarının eridiği, mal ve hizmet ticaretinin uluslararasılaştığı sadece ekonomik değil sosyal, kültürel, politik ve teknolojik dinamiklerin de globalleştiği bir süreç yaşanmaktadır. Kuşkusuz ki süregelen bu değişim kentleri etkilemektedir. Kentler, küresel sisteme entegre olabilmek için rekabet üstünlüğü sağlamak zorunda oldukları bir yarış içerisinde ve bu üstünlüğü küresel bir ortamda yerel güçlerini ön plana çıkararak sağlayabilmektedirler. Bu noktada yerelleşme tartışmaları ve yeni kimlik arayışları gündeme gelmiştir.

Kent mekanının kalitesinin artırılması, daha kaliteli yaşam çevreleri yaratılması, çöküntü alanlarının ve işlevsiz alanların dönüştürülmesi veya yenileştirilmesi, kentsel altyapı iyileştirmeleri gibi konular önem kazanmış ve bunlara yönelik uygulama araçları kentsel planlama bağlamında ortaya konulmuştur. Bu uygulama araçlarından biri “Büyük Kentsel Projeler”dir. Günümüzde kentsel projeler kentlerin küresel yarış içinde var olabilme kriterlerine ulaşmada önemli bir araç olmaktadır. Kentsel gelişmenin yönlendirilmesinde etkili olan kentsel projeler ‘bütüncül bir yaklaşımla’ ele alındığında kentsel dokuyu koruma ve geliştirme, kentsel imaj kazandırma ve yaşam kalitesini artırma v.b konularda bir denge aracı olarak ele alınmaktadır.

Kentler, ortak kültürel mirasın en önemli kaynağını oluşturmakta ve kültürel sürekliliği desteklemektedir. Küresel sistemde büyük kentsel projeler ile bu kültürel birikimi dünyaya yansıtmak, en iyi şekilde tanıtmak ve kültürel bütünleşmeyi sağlamak günümüzde planlama sistemi içinde önem verilen

bir konu olmaktadır. Bu kapsamda incelenmek üzere ele alınan Avrupa Kültür Başkenti projesi gerek uluslar arası bir etkileşim alanı yaratması gerekse de mekansal ve toplumsal gelişimi destekleyici özellikleriyle kent yaşamına katkı sağlayıcı bir proje olarak görülmektedir. “Avrupa Kültür Başkenti Projesi”, kent kimliğinin ortaya konması ve geliştirilmesi, kolektif belleğin oluşması, kültürel ve sanatsal dinamiklerle kentsel gelişmeyi sağlamak ve bunları kentsel tasarım projeleri ile mekansal gerçekliklere dönüştürme firsatı ve teşvikini kentlere sunmaktadır.

Kentsel tasarım disiplini, fiziksel ve sosyal mekanı düzenleme ve/veya üretme aracı olarak, yeni çevresel değerlerin yaratılması, tarihi çevrenin korunması/yenilenmesi/dönüşümü, kentsel değerlerin yeniden kazanımı gibi konularda etkin olan en önemli uygulama aracıdır. Küresel sistemde kentsel tasarım disiplini küresel-yerel arasında denge sağlayıcı bir rol oynaması, kolektif belleğin oluşumunu desteklemesi, global süreçler sonucu oluşan mekansal ve toplumsal dengesizliklere karşı araçlar geliştirebilmesi özellikleriyle hem yarışmacı misyonlu hem de yerelini koruması gerekli bir kent için gerekli bir araçtır.

Kentsel tasarımın en önemli eylemlerinden biri kamusal mekan düzenlemeleridir. Çünkü yaşamın tüm boyutlarıyla yaşandığı kamusal mekanlar kentsel gelişmede önemli bir yer tutmaktadır. İlk kentlerde ve hatta daha öncesinde var olan kamusal alan kavramı, toplu yaşamın s rebilmesini, toplumsal ve kültürel paylaşımların olabildiğini sağlamış ve günümüz kentlerinde de her ne kadar kaybolan değerler olsa da hala toplumu bir arada tutan, serbest hareket mekanı yaratan ve iletişim sağlayan boyutunu korumuştur.

Kentlerin küresel süreçlerden etkilenmesi sonucu doğal olarak kamusal mekan anlayışı ve kullanımı da etkilenmektedir. Bu süreç kamusal mekan kavramına “sanallaşan kamusal mekanlar” ve “kamusallaşan özel mekanlar” olmak üzere iki kavram eklemiştir. İletişim ve bilgi teknolojilerinin hızlı gelişmesi ile birlikte kamusal alan kavramı sanal ortama taşınmış ve bu da

mekandan kopma, sosyalleşememe, kültürel değer kayıpları gibi sonuçları beraberinde getirmiştir.

Küresel sürecin diğer önemli etkisi, değişen tüketim anlayışı sonucunda ortaya çıkan kamuya açık, insanların alışveriş, eğlenme, dinlenme gibi günlük ihtiyaçlarını karşılayan ancak giriş kontrollü ve kamusal mekanın izin verdiği her eyleme izin vermeyen “yeni kamusal mekanlar”ı yaratmasıdır. Ancak özellikle metropollerde yaşanan güvenlik, emniyet ve otopark sorunları gibi kentleşmenin getirdiği sorunlar nedeniyle de kamusal hayatın bu tip mekanlara kayıyor olması şaşırtıcı bir durum değildir. Bu nedenle “gerçek kamusal mekanlar”ın kısa bir dönem içerisinde ele alınması, kamusal yaşantının canlı bir şekilde kamusal mekanlarda sürmesinin sağlanması bunun da artık günümüz yeni dünyasının getirdikleri göz ardı edilmeden kamusal mekanların düzenlenerek çekici merkezler haline gelmesi gerekmektedir. Çünkü kamusal mekan hayatın geçtiği yer, kentlinin kentli olduğu yer, kültürün yaşadığı bir yer olarak tarih boyu kent yaşamının ana parçasını oluşturmuştur.

Bu bağlamda; giderek anlam kaymasına uğrayan ve boş mekanlar haline gelen kamusal mekanların geri kazanımı tezin ana konusu olarak belirlenmiştir. İstanbul’un 2010 Avrupa Kültür Başkentliğinin bu geri kazanım sürecinde, İstanbul için önemli bir fırsat oluşturması göz önüne alınarak; İstanbul’un en önemli alt bölgesini oluşturan Haliç kültür havzasının tarihsel süreci içinde var olan ve gittikçe kaybolmaya başlayan kamusal hayatın kültür ve sanatla birleştirilerek İstanbul ile bütünleştirilmesi tezin amacını oluşturmaktadır.

Tezin birinci bölümünde; kamusal mekan üzerinden literatür araştırması yapılarak teorik çerçeve ortaya konulmuştur. Kamusal alan, kamusal mekan ve özel mekanların kavramsal açımları yapılmıştır. İlk yerleşimlerden günümüze geçen süre içerisinde kamusal mekan anlayışı ve mekan kullanımlarının tarihsel gelişimi incelenmiştir. Kamusal mekanların çok boyutlu yapısı göz önüne alınarak, bu boyutlar fiziki ve sosyo- kültürel

boyutlar olarak iki kategoride toplanmış ve tezin gelişme ve sonuç bölümlerine yönelik olarak gerekli görülen ölçüde açılımlar yapılmıştır.

Tezin ikinci bölümünü oluşturan Avrupa Kültür Başkentliği kapsamında; Avrupa Kültür Başkentliği sürecinin oluşum ve gelişim süreçleri incelenmiş ve daha sonra tezin spesifik konusu olan kamusal mekanlar AKB süreci içinde incelenmiştir. AKB olmuş ve İstanbul sürecine örnek oluşturabilecek kentlerden özellikle 2000 yılı sonrası 6 AKB kenti ele alınmıştır. Kentlerin inceleme perspektifi, kamusal mekanlar ve kamusalılık içeren kültür yapıları üzerine odaklanmıştır.

Tezin üçüncü bölümünü İstanbul'un 2010 Avrupa Kültür Başkentliği oluşturmaktadır. Bu bölümde, ilk olarak İstanbul'un adaylık süreci ve bu kapsamda geliştirilen yönetim şeması ve kanunlar incelenmiştir. İstanbul 2010 Girişim Grubunun 2010 adaylık kitabında ortaya koyduğu; kültür ve sanat etkinlikleri, insan kaynaklarına yönelik katılım projeleri, yeni müze ve kültür merkezleri projeleri ve kentsel dönüşüm ve restorasyon projeleri ele alınmıştır. Bu projeler, tez kapsamında getirilecek öneriler ile entegrasyonun sağlanabilmesi bağlamında incelenmiştir. Ayrıca bu bağlamda 2010 İstanbul'un kültürel programında kamusal mekanların nasıl ve ne ölçüde yer aldığı incelenmiştir.

Tezin dördüncü ve son bölümünde çalışma alanı olan Haliç Havzasına odaklanılmıştır. Haliç'in tarihsel gelişimi ve günümüzdeki durumu özet bir şekilde ortaya konulmuştur. Tezin ana konusunu oluşturan kamusal mekanlar Haliç kentsel mekanında ele alınmış ve ilk olarak Haliç'te kamusal mekanların tarihsel gelişimi incelenmiştir. Haliç'teki kamusal mekanlar, Haliç bölgesinin büyük bir alanı kapsamı, bölge içinde 5 ilçenin ve birçok semtin yer alması nedeniyle makro ölçekte incelenmiştir. Ayrıca bu nedenle daha çok, özellikle kamusal mekanlar ve hem bölge genelinde hem de silüette önemli etki yaratan kamusalılık içeren dokular ve yapılar üzerinde durulmuş ve bu mekan ve yapıların fiziksel ve sosyo- kültürel özellikleri ilk bölümde ortaya konulan teorik çerçeve ile örtüştürülerek incelenmiştir. Bu incelemeler

sonucunda Haliç kamusal mekanları üzerinden swot analizi yapılmıştır. Ayrıca mevcut kamusal mekanların erişilebilirlikleri, bilinirlikleri, fiziki durumları, kullanım ve aktivite yoğunlukları ve kamusal sanat zenginlikleri açısından gözleme dayalı olarak mevcut durumları ortaya konmuş ve grafiksel gösterim ile pekiştirilmiştir. Dördüncü bölüm sonunda İstanbul Avrupa Kültür Başkentliği bağlamında Haliç kültür havzasının kamusal mekan olarak geri kazanımına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

1. KENTTE KAMUSAL MEKAN

Kentler farklı toplumsal grupların, farklı kültürlerin bir araya geldiği, iletişim içerisine girdiği ve bu özellikleriyle kamusal bir yaşam biçiminin ortaya çıktığı alanlardır. Bu kamusal yaşantı daha çok kentin kamusal mekanlarında sürmektedir. Tüm kentlilerin erişebildiği, paylaşabildiği ve bütünleşebildiği kamusal mekanların kentsel yaşamdaki önemi hem fiziksel boyutta hem de sosyo-kültürel boyutta karşımıza çıkmaktadır. Çünkü kamusal mekanlar, kentsel yaşamın getirdiği bireysel ve toplumsal gereksinimlerin ortam/yer ihtiyacını karşılamakta ve kentin sosyalliğini ve kültürel sürekliliğini sağlamada önemli bir rol oynamaktadır.

Tarihsel süreç boyunca kentler içinde buldukları dönemin siyasal, ekonomik ve kültürel yapısından etkilenmiş, kentlerin taşıdıkları anlamlar ve fonksiyonlar sürekli olarak değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklik içinde kamusal mekanların tanımları, nitelikleri ve kullanım amaçları da farklılaşmıştır. Bu farklılaşma gelenekselden modern döneme geçişle daha da keskinleşmiştir.

Bir kentin gelişiminde, kenti oluşturan her bir parçanın kendi özelinde ve birbiri ile olan ilişkisindeki rolü oldukça önemlidir. Farklı sınıf, farklı etnik köken ve farklı kültürlerin bir arada yaşadığı ve bu farklı kesimlerin bütününden oluşan kentlerde kamusal mekanlar, kentsel yaşamda iletişim ve bütünleşmeyi sağlayan mekanizmalar olarak önemli bir rol oynamaktadır. Kamusal mekanlar kentin sosyal yapısının gelişiminde önemli olduğu kadar kültürel gelişimi desteklemekte; kamusal mekanların, kent imajı, kimliği ve kalitesi gibi uluslar arası platformlarda da stratejik bir önemi bulunmaktadır. Bu bağlamda kamusal mekanlar kent yaşamında farklı boyutlarda ve bu boyutlar arası dengenin kurulmasında önemli bir yer teşkil etmektedir.

1.1. TANIMLAR

1.1.1. Kamusal Alan

“Kamusal” kelimesinin kökeni Antik Roma dönemine dayanmaktadır. Latincedeki “populus” (halk) kelimesinden türetilen “kamusal” sözcüğü herkese açık, umumi, kamuya ait anlamına gelmektedir. Genel bir tanımlaması yapılsa da kelime, farklı kültürlerde ve toplumlarda farklı anlamlar kazanmıştır. Kamusal kelimesinin karşı kutbunu oluşturan “özel” sözcüğünün tanımı da toplumun devlet yapısı ve yönetimi, sosyo- kültürel durumuna bağlı olarak değişmiştir. “Antik Roma döneminde kamusal (public) sulh yargılarıyla ilgiliyken, özel (private) bireyler arasındaki ilişkilerle, özellikle mülk ilişkileri ile ilgilidir” (Geuss, 2007, sf:50).

İngilizcede “public” olarak tanımlanan kamusal sözcüğü, Oxford sözlüğünde, sıfat olarak; “bir bütün olarak insanlara ilgili olan; ulus ya da topluluğa ait olan, onu etkileyen ya da ilgilendiren; bir bütün olarak topluluğun yerine yapılan ya da yürütülen; topluluk tarafından onaylanan ya da onu temsil eden; topluluğun tüm bireyleri tarafından paylaşılan ya da kullanılan, onlara açık ya da erişilebilir olan; özel kullanımla sınırlı olmayan...”, isim olarak ise; “kamunun yararına ya da kullanımına açık olan şey; organize toplum; topluluğun üyeleri, bir şey ya da kişiyle ilgili özel bağlantı ya da ilgi sahibi olan topluluğun bir bölümü, benzer kültürel, sosyal ya da politik ilgilere sahip fakat bireysel olarak birbirleriyle iletişimde olmayan bir grup...” olarak tanımlanmaktadır (Madanipour, 2003).

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük (1998) kamusal kelimesini "kamuya ait" olarak tanımlamaktadır. Aynı sözlük kamu kelimesine birinci anlam olarak "hep, bütün" karşılığını vermektedir. Bu anlamın kullanıldığı bir örnek olarak Yunus Emre'nin şu şiirine yer verir: "Biz kimseye kin tutmayız / Kamu alem birdir bize." İkinci anlam olarak sözlük, "bir ülkedeki halkın bütünü, halk, amme" tanımını yapmaktadır.

Kamusal sözcüğü batı dillerinden 19. yüzyılda Osmanlı literatürüne farklı bir biçimde girmiş ve genelde devletle ilişkilendirilmiştir. Tanyeli (2005) bu

durumu bugün hala “kamusal alan” tanımının tam olarak yapılmasının en büyük sebeplerinden biri olarak göstermektedir. Türkiye’de son 20 yıldır çeşitli akademik yayınlarda ve politik konularda ele alınmaya başlanılan “kamusal alan” kavramı hala üzerinde tartışılan bir kavramdır. Kamusal alanın genel tanım kabulü devletin mutlak hakimiyetine ait bir alan olduğu şeklindedir. Oysaki kamusal alan herkese ve herkesin denetimine açık ortada olan, insanların serbestçe hareket edebilecekleri yani tüm insanları, halkı ve toplumu ifade eden bir alandır.

Seyla Benhabib (1996) üç tür kamusal alan modeli ortaya koymaktadır; Hannah Ardent’in cumhuriyeti ve sivil yaşamı erdeme dayandıran geleneklerde ortak olan kamu anlayışına “agonistik” kamu modeli, liberal geleneğin adil ve istikrarlı kamu düzenini politik düşüncelerin merkezine yerleştiren liberallerin görüşüne “legalistik” kamu modeli ve Habermas’ın yapıtlarında içkin olarak bulunan, geç dönem kapitalist toplumların demokratik- sosyalist bir yeniden yapılanışını öngören anlayışa “söylemsel” kamu alanı modeli. Agonistik görüşe göre kamu alanı, ahlaki ve politik büyüklüğün, kahramanlığın ve seçkinliğin açıkça çıktığı, sergilendiği ve başkalarıyla paylaşıldığı görünüm alanıdır. Kamu alanı özgürlüğün kendini gösterebildiği yerdir. Ackerman’in legalistik kamu alanı modeli, özgür kamu ilkesi fikri etrafında örülen kurumların kamuya karşı sorumlulukları ifade eder. Habermas modern toplumların gelişimini kamu katılımı alanının genişlemesi açısından çözümlenmiştir. Söylemsel kamu modelinde kamu alanı demokratik bir şekilde, genel toplumsal normlardan ve kolektif politik kararlardan etkilerdeki söz hakkı tanınacak prosedürlerin yaratılması biçiminde anlaşılır.

Felsefeci Hannah Arendt “kamusal alan” (public realm) kavramını, insanlar tarafından gerçekleştirilmiş, insan yapısı nesnelere oluşan ve insanlar tarafından ortak olarak paylaşılan dünya olarak tanımlamakta ve kamusal alanda var olmanın, herkesin farklı bir konumdan görüyor ve duyuyor olmak olduğunu vurgulamaktadır¹. İnsanların farklılıkları ve bunların bir bütün

¹ <http://www.metropolistanbul.net/public/temamakale.aspx?tmid=&mid=8>

içerisindeki çeşitliliği kamusal alanı oluşturmakta ve bu farklılıkla kamusal alan beslenmektedir. Bu çeşitliliğin olmaması durumunda kamusal alan iletişim ve paylaşımdan uzak bir alan olarak kalacaktır.

Habermas kamusal alan kavramını kamusalılık olarak felsefi bir çerçeveye oturtmaktadır. Habermas kamusal alanı kamusal düşünce, kamusal görüş, yani bireysel yargılama oluşumunda gerekli bilgilerin dolaştığı ve basın özgürlüğünün garanti olduğu bir alan olarak tanımlamakta ve kamusal alanının yurttaşların özgürlüklerini kullanması için gereken araçları sağlama rolünü üstlendiğini belirtmektedir (Gökgür, 2006, 62). Bu bağlamda kamusal alan, aslında kamuoyunu oluşturan bir alan olarak söylem ve eylemlerin üretildiği ve geliştirildiği ortak toplumsal etkinlik alanına işaret etmek için kullanılan kavram olmaktadır.

Madanipour (2007) kamusal alanı tanımlarken, kamusal alanın herkese açık olduğunu, kamu otoriteleri tarafından tüm insanların kullanımı için oluşturulduğunu ve yönetildiğini, hem devlete hem topluma hizmet ettiğini vurgulamaktadır. Kamusal alanın kişiler arası mı yoksa kişisel olmayan ilişkilerin alanı mı olduğu sorusunu yönelten Madanipour, kentin kamusal alanlarının sıkça farklı anlamları içerdiğini, çeşitli kişiler için farklı roller oynadığını ve kamusal alanların “kamusalının”, özel alanları nasıl tanımladığımızla ilintili olduğunu belirtmektedir.

Sennett, kamusal alanı özel alan ile ilişki içinde sadece belli bir tarihi anda ortaya çıkmış bir toplumsal ilişkiler ağı değil, aynı zamanda da bir coğrafya olarak sunmaktadır, yani kamusal alan bir mekana aittir. (Akay, 1997, 156) Sennett'e göre “kamusal alan” kentin ruhu, kentin ambiyansıdır. Bu alanlar fiziksel, sosyal ve sembolik olarak kenti dönüştürmek, yeniden biçimlendirmek için birer araçtır (Gökgür, 2006).

“Alan” sözcüğü kentsel tasarımda fiziksel bir sınırlamayı getirse de “kamusal alan” kavramı bir soyutlamadır (İncedayı, 2006). Bu soyutlamayı mekansallaştıran kamusal mekan kavramıdır, yani kamusal mekan “kamusal

alan” kavramını fiziksel bir mekana taşımaktadır. Kamusal mekanlar herkes tarafından erişilebilir olan, bilgi alışverişini, iletişimi ve sosyal etkileşimi sağlayan, toplumun kendini ifade etmesi için mekan oluşturan ve farklı gruplar arasında karşı görüşlerin ve tartışmaların olduğu politik olaylar için bir arena olarak kamusal alanda var olmayı olanaklı kılan fiziksel mekanlardır.

1.1.2. Kamusal Mekan

Kamusal mekan, herkes tarafından erişilebilir ve kullanılabilir olan, bireylerin bir araya geldiği mekanlar olarak bireyin sosyalleşmesini sağlayan ve kentsel ortamda insanların ortak yaşamdan yararlanabilmesini mümkün kılan fiziksel mekanlardır. Kamusal mekan ifadesi gerçek anlamda batıda sanayileşme, hızlı kentleşme ve bunların sonucu olarak ortaya çıkan büyük kentsel kriz döneminde yani kent üzerine düşüncelerin yoğunlaştığı 1970’li yıllarda önem kazanmaya başlamıştır (Çubuk, 1989).

Kamusal mekanlar kent mekanı içinde farklı form ve biçimlerde, yatay ve dikey hacimsel elemanlarla sınırlanmış, yapılar dışında kalan açık alanlardır. Ancak kamusal mekan salt fiziki bir mekan değil, içinde sosyal, kültürel, ekonomik ve politik boyutları da bulduran ve bu boyutlar arasında denge kuran bir mekandır. Kentsel yaşamın süregeldiği bu mekanların sosyal ilişkileri, kültürel aktiveleri, ticari ve ekonomik faaliyetleri buldurması çok çeşitli kullanımlar yaratmakla beraber, toplumun günlük yaşam gereksinimlerini karşılamaktadır.

Whyte, açık kamusal mekanları bir kentin ya da bir yerleşimin sınırları içinde kalan, topluma çevresel, sosyal ve ekonomik faydalar sağlayan ya da sağlama potansiyeli bulunan tüm inşa edilmemiş alanlar olarak tanımlamakta ve kentsel bütünleşmeyi ve toplumsal etkileşimi kolaylaştırmak için fiziksel alanlar yaratma konusunda ahlaki bir sorumluluğun olduğunu belirtmektedir². Kamusal mekanlar, kentsel bütünleşme ve toplumsal etkileşimi sağlamanın yanı sıra, kent mekanında açık alanlar yaratması, kentsel sosyal yaşamı

² <http://www.pps.org/info/placemakingtools/placemakers/wwhyte>, Mart, 2007

canlı tutması ve kentin görsel kalitesini, imajını ve kentsel kimliğini yansıtması ve böylelikle çok boyutlu bir yapıya sahip olması bakımından kentte yer alan en önemli mekanlardır. Bu nedenle kamusal mekanların yaratımı konusu oldukça önem taşımaktadır.

Kamusal mekanların en önemli özelliği herkese açık ve herkes tarafından erişilebilir ve kullanılabilir mekanlar olmalarıdır. Madanipour, bu mekanları özel alanların arasında konuşlanmış birey ya da grup kontrolünün dışındaki yerler olarak tanımlamakta ve bu mekanların birbirinin içine geçmiş işlevsel ve sembolik amaçlar için karmaşık kentsel popülasyon tarafından kullanıldığını belirtmektedir (Madanipour, 2007). Farklı grupların sembollerine ve kendini ifade etme biçimlerine olanak tanıyan ve bu farklılıklar içinde uyumu yaratan kamusal mekanlar, toplumsal etkileşimi ve bütünleşmeyi sağlamaktadır.

“Kamu mekanı, geniş kapsamda yapının, yapı dışında, kamunun görsel ya da fiziksel kullanımına açık mekandır” (Şanlı, 1989, sf:21). Kentleşmenin getirdiği yoğun yapılaşma ile kent mekanı yapılarla dolmakta, doluluk- boşluk dengesi bozulmaktadır. Oysaki kamusal mekanlar, “yapılaşmış alanlara karşı kaçınılmaz, ihmal edilemez yararlı ve işlevsel boşluklardır” (Çubuk, 1989, 16). Bu nedenle kamusal mekanlar kentlinin nefes aldığı ve duvarlardan kurtulduğu mekanlar olarak, fiziksel çevrenin dengeli bir biçimde oluşmasını sağlayan en hayati öğeler olmaktadır.

Kamusal mekanlar insanlar arası iletişime ve etkinliklere zemin oluşturması bağlamında sürekli yaşayan ve gelişen mekanlardır. Kentsel doku içinde, toplumun çoğulcu ve çeşitlilik içeren yapısının bir arenası olan kamusal mekan, hareketli, doğurgan, üretken ve yaşamla birlikte dönüşen bir yer ve yaşamın müdahalesine açık, dolayısıyla anlam üreten, zamana direnmeyen, biriktiren ve derinleşen bir geçiş alanıdır (Ergin, 2005, 109). Kamusal mekanın bu nitelikleri kentsel yaşamın ve kent mekanının canlı kalmasını ve sürekli bir hareketliliğin oluşmasını sağlamaktadır. Kamusal mekanlar, bir

bütünlük içerisinde, geçmiş ve geleceğin değerlerini bütünleştiren, aktif katılımlı ve değişimlere adaptasyonu sağlayabilen mekanlardır.

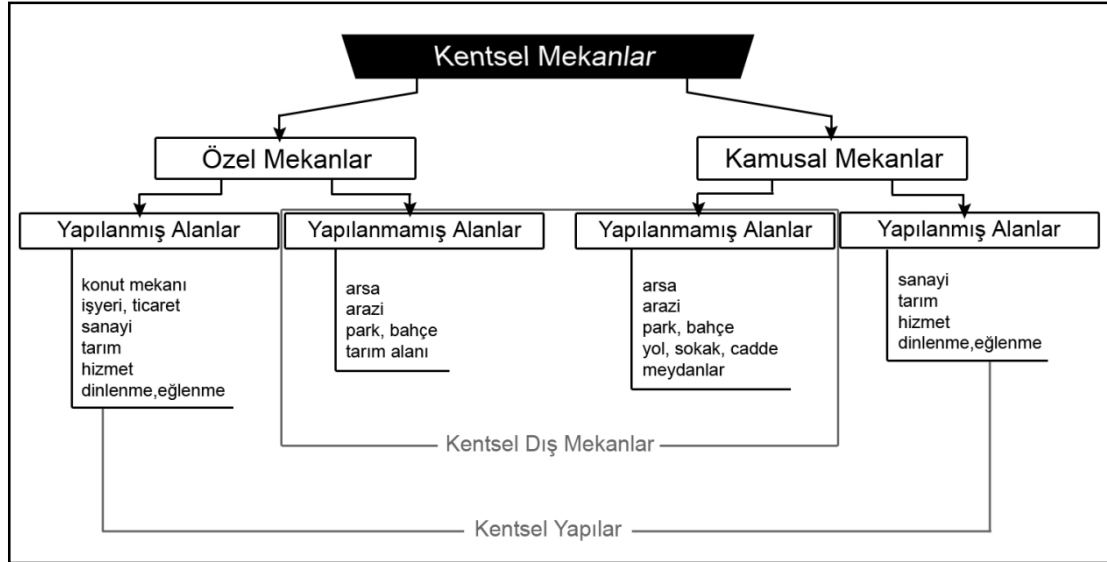
Kamusal mekanların diğer önemli bir özelliği kentin gelişmişlik düzeyini gösteriyor olmasıdır. Kamusal mekanlar, tarihsel süreç içerisinde sokaklar, meydanlar ve parklar olarak kent mekanında yer almış ve kent mekanını oluşturan en önemli parçalar olmuşlardır. Bu mekanlar fiziksel mekan-sosyal çevre ilişkisini kurmada ve fiziksel çevre kalitesinin sağlanması, artırılması ve kontrolünde önemli bir role sahiptirler. Kamusal mekanların kalitesi kentin kimliğini, toplumsal yaşantı düzeyini ve kentin mekansal kalitesini yansıtmaktadır. Çünkü kentin aynası olan kamusal mekanlar, kentin hem kendi sakinleri için hem de dünyanın geri kalanı için kentin genel imajını yaratan noktalarıdır (Madanipour, 2007). Aynı zamanda kentin imgeselliği kamusal mekanlarda gelişmekte ve orada yaşayanlar tarafından oluşturulmaktadır. Kentsel imgeselin zamanın ve mekanın uyarlanmasını yücelttiğini vurgulayan Lefebvre, kent sakinlerinin kamusal mekanlarda katıldığı etkinliklerin bu imgeseli desteklediğini belirtmiştir (Lefebvre, 1996).

Sonuç olarak kamusal mekanlar; farklı sosyal statü, kültürel yapı ve ekonomik düzeye sahip tüm bireylerin kent ortamında eşit olarak katılabilmesini sağlayan yegane mekanlardır. Bu özellik kamusal mekanların ana yapısını ortaya koymaktadır. Tüm bireylere bu hakkın tanınması; sosyal yapıdaki bütünleşmenin sağlanması, iletişimin gelişmesi ve toplumda böylelikle oluşacak birlik ve uyumun mekana yansması ve bu yansımanın mekanın kalitesini artırması gibi zincirleme gelişecek olayları destekleyecektir. Bu bağlamda kamusal mekanların kent yaşamındaki önemi ortaya çıkmaktadır. Kent yaşamında esenliğin sağlanması kamusal mekanlara verilen önemle olacaktır.

1.1.3. Kamusal Mekan- Özel Mekan Ayrımı

Kamusal mekanlar; bir bütün olarak topluma ait ve ortak kullanıma açık olan mekanlardır. Özel mekanlar ise; özel mülkiyette olan ve bireye ait, özel ihtiyaçların karşılandığı alanlardır. Kentsel mekanın yapılanmış ve

yapılanmamış mekanları arazi kullanım biçimlerine bağlı olarak özel ve kamusal mekanlar olarak ikiye ayrılmaktadır (Çubuk, Yüksel, Karabey, 1978) (Çizelge 1.1).

Çizelge 1.1:Kentsel Mekanlar: (Çubuk, Yüksel, Karabey, 1978)

Özel mekanlar bireyler/ gruplar tarafından oluşturulan, kullanılan ve herkes tarafından açıkça tanınan mekanlardır. Kamusal mekanlar ise herkese ait ve herkes tarafından kullanıma açık mekanlardır. Kamusal mekanlarda sorumlu kamu, özel mekanlarda ise kişiler ve özel mülk sahipleridir. Kamusal mekanda denetim yasal; özel mekanlarda ise yasal ve fiziki yollarla yapılmaktadır. (Çubuk, 1989, 16) (Çizelge 1.2).

	Kamusal	Yarı Kamusal	Yarı Özel	Özel
Kullanıcı	Herkes	Belli Zamanlarda Belli Sayıda Kişiler	Özel Mülk Sahipleri, Kıracılar	Kişiler, Özel Mülk Sahipleri
Sorumlu	Kamu	Kullanıcı+ Kamu	Ortak Kullanımlar	Kullanıcının Kendisi
Kontrol	Yasal	Yasal, Fiziki	Yasal, Fiziki, Sosyal	Yasal, Fiziki
Kentsel Mekan	Sokaklar Caddeler Meydanlar Parklar	Okullar Hastaneler Mezarlıklar Parklar Sokaklar	Konut Bahçeleri Veranda Sahanlık	Konutlar Ticaret Sanayi Bahçe Tarım Arazisi

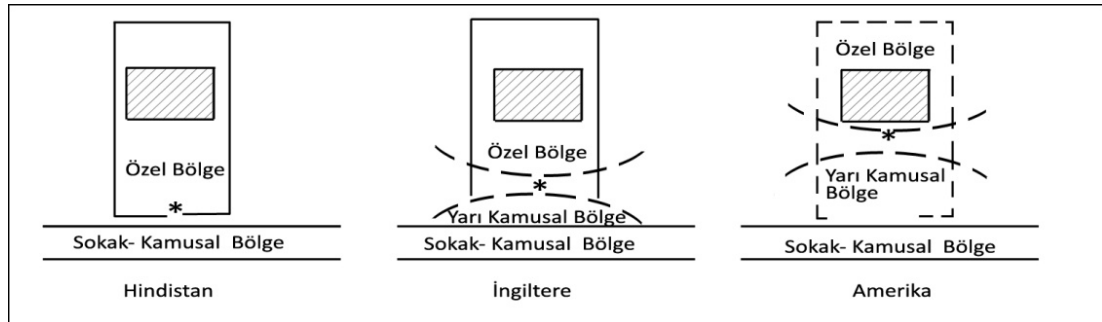
Çizelge 1.2:Kamusal- Özel Mekanlar: (Çubuk, Yüksel, Karabey, 1978)

Kentsel mekanın özel ve kamusal olarak ayrımı, toplumda özel ve kamusal alan arasındaki ilişkinin fiziksel bir göstergesidir. Bu alanlar birey ve toplum arasındaki, kendi ve diğerleri arasındaki daha derin bir ilişkinin yansımasıdır (Madanipor, 2003).

Kamusal mekan özel mekandan tamamen bağımsız değildir. Kamusal ile özel alan arasındaki köprüyü, bireyin özel hayatı ile kamusal hayatını oluşturan dış mekanı arasında kurduğu ilişkiler oluşturmaktadır. Bireyin özel hayatı; aile, yakın dost çevresi, bireysel üretim ve tüketim alanları, bireysel inançlar ve tercihlerden oluşmaktadır (Geuss, 2007, 23). Bireyin özel hayatı onu çevreleyen dış mekanı ile kurduğu ilişkiler ve edilen tecrübeler ile etkilenmektedir. Bireyin içinde bulunduğu toplumsal düzen ve kültürel yapı bireyin özel hayatına doğrudan ya da dolaylı olarak yansımaktadır. Bireyin dış mekanı oluşturduğu kamusal alanlarda özel değerlerin bütününden oluşmaktadır. Bu durumda bireyin özel hayatı ile dış mekanı arasında etkileşimli bir yapı ortaya çıkmaktadır; özel yaşam kamusal yaşantıdan etkilenmekte ve özel yaşam kamusal yaşantıyı etkilemektedir.

Kamusal ve özel yaşamın her birinin vurgulanışı ve ifade ettikleri değerler, toplumların içinde buldukları kültür, mekan ve zamanlar arasındaki farkı ortaya koymaktadır (Uzun, 2006). Buldukları toplumu sembolize eden kamusal mekanlar kentin yaşam tarzını ve kültürü yansıtmaktadır. Kamusal mekan- özel mekan ilişkisi bu bağlamda farklı toplumlara göre farklı şekilde

kurulmaktadır. Bazı kültürlerde keskin bir ayırım bulunmakta, bazılarında ise iki mekan arasındaki geçiş mekanizmaları ile bu ayırım yumuşamaktadır (Şekil 1.1).

Şekil 1.1: Ortak kullanım alanlarında topluma bağlı farklılıklar, (Rapaport 1969)

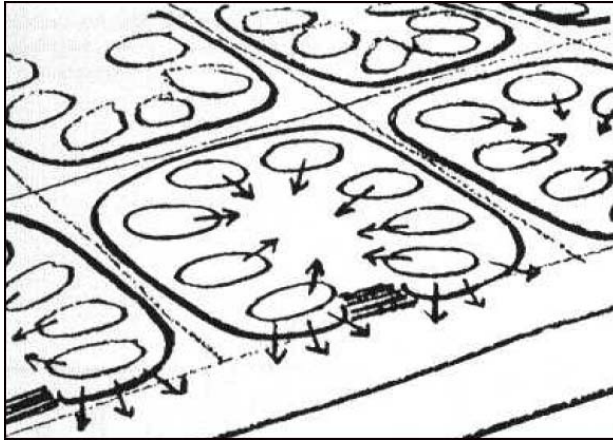
Yarı kamusal ve yarı özel mekanlar, kamusal- özel mekanlar arasındaki keskin ayırımı, daha esnek geçişlerle yumuşatan ve bu mekanlar arasında tampon görevi gören mekanizmalardır (Şekil 1.2). Bu mekanlar toplumsal yaşantıda özeline baskınlığını azaltarak paylaşımlı ortak mekanların oluşmasını sağlamakta ve insanların çevreleri üzerinde kurduğu kontrol mekanizmasının daha rahat bir şekilde oluşmasını sağlamaktadır. Bu tip mekanizmaların (avlu, sundurma altı, ara sokak gibi) var olduğu geleneksel kentlerde toplumsal yaşantının daha paylaşıma yönelik ve daha kamusal olduğu görülmektedir.

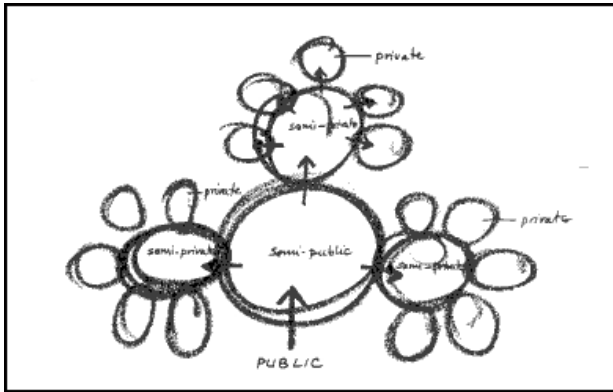
Şekil 1.2: Kentsel Ara Kesit

Newman, "Savunulabilir Alan" teorisinde (Colquhoun, 2004) bölgesel tanımlama ve doğal gözlem imkanlarının kombinasyonunu kavramsal olarak tanımlamış (Şekil 1.3) ve insanların kendi çevrelerinde bir kontrol oluşturmasının gerekli olduğunu ve kamusal- özel mekanlar arasında hiyerarşik bir organizasyonunun bulunması gerekliliğini ortaya koymuştur

(Lang, 1987). Bu hiyerarşi sosyal ve özel mekanlar arası geçişi sağlamaktadırlar (Şekil 1.4). Bu geçiş alanları; mekansal hiyerarşi içerisinde daha esnek, geçişken ve uyumlu mekanlar yaratılabilmesi açısından önemlidir.

Şekil 1.3: Newman'ın kamusal- özel mekan ayırım diyagramı, (Newman'den aktaran Lang, 1987)

Şekil 1.4: Newman'ın "savunulabilir mekan" diyagramı, (Newman'den aktaran Colquhoun, 2004)

Kamusal- özel mekan anlayışı günümüz koşullarında bazı değişikliklere uğramıştır. Ekonomik gelişme dinamiklerine bağlı olarak yön kazanan mekansal oluşumlar ve değişen gündelik yaşam kültürü mekan kullanımlarını etkilemiş; özel ve kamusal kavramlarının iç içe geçmesi söz konusu olmuştur. Kamusal mekanların giderek özelleşmesi ve yeni medya araçlarıyla özel hayatın herkes tarafından görülebilmesi gibi iki alana yapılan müdahaleler

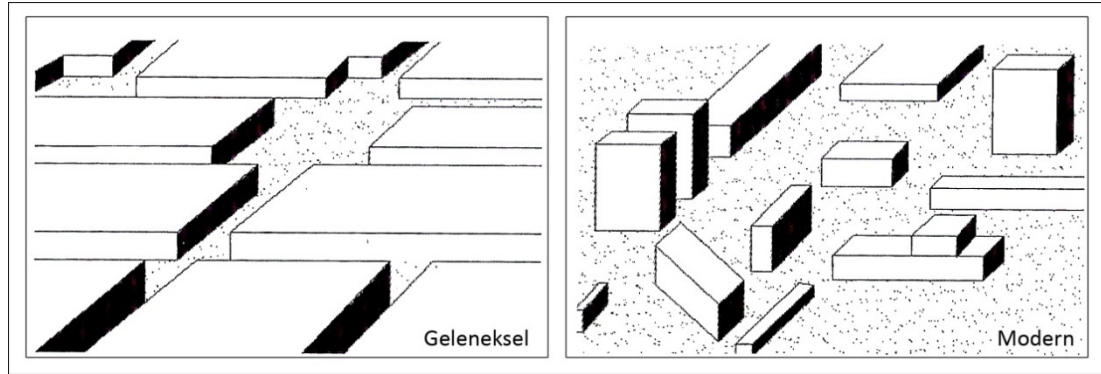
sonucunda ortaya çıkan yapıda özel ve kamusalın sınırları erimeye başlamıştır. Kamusal mekanlar farklı gruplara açık ve bu gruplar arasında sosyal bütünleşmenin sağlandığı mekanlardır. Ancak yeni iletişim ve medya araçlarının sağladığı kamusal ortam, bütünleşmenin aksine özel yaşama gerektiğinden fazla girilmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda farklı gruplara yönelik “kamusal mekanlar”ın oluşturulması özelleştirilmiş kamusal alanları ortaya çıkarmıştır.

Kentsel ortamda kamusal ve özel mekanların var olması kentsel yaşamın sürdürülebilirliği için gereklidir. Ancak günümüzde kamusal- özel arasındaki tanımlamanın gittikçe belirsizleşmesi söz konusudur. Bu bağlamda kamusal-özel mekanların ve arakesitte yer alan yarı kamusal ve yarı özel mekanların kullanım amaçlarının net bir biçimde algılanması ve yapılan düzenlemelerde bunun göz önüne alınması gereklidir.

1.2. KAMUSAL MEKANIN TARİHSEL SÜRECİ

Kamusal mekanlar ilk kentlerden bu yana yerleşimler içinde var olmuştur. Sokaklar, meydanlar ve parklar farklı kültürlerde farklı adlandırılıp farklı kullanıldıysa da özünde toplumsal yaşamın geçtiği kamusal mekanlar olarak yerleşmeler tarihte hep yer almışlardır.

Geleneksel kent dokuları incelendiğinde mimari ve açık alanların uyum içinde olduğu görülmektedir. Amaç sadece binaların konumlandırılması değil, binalardan arta kalan açık alanların da kullanılabilir, tanımlanabilir dokular oluşturmasıdır. Doluluk ve boşluk dengesi iyi kurulmuş geleneksel kentlerde kamusal mekan net olarak tanımlanmış ve her zaman sosyal yaşamla iç içe geçen mekanlar olmuşlardır. Sanayileşme sonrası kentlerde ise doluluk-boşluk dengesi göz ardı edilerek tanımsız açık ve kayıp alanlar ortaya çıkmış ve kamusal mekanlar eski önemini kaybetmeye başlamıştır (Şekil 1.5). Ancak günümüzde geleneksel kentlerdeki kamusal mekan tanımlanması ve kullanımına yönelik özlem duyulmaya başlanmış ve bunların tekrar geri kazanımına yönelik çalışmalar önem kazanmıştır.

Şekil 1.5: Geleneksel ve modern planlama anlayışında doluluk ve boşluk ilişkisi, (Bara, 2006)

Tarihsel süreç içerisinde kamusal mekan oluşumları, çağın sosyal, ekonomik ve siyasal durumundan etkilenmiştir. Kamusal mekanlar dini, siyasi, askeri ve ticari nedenlerle toplantıların yapıldığı mekanlar olarak kullanılmışlardır. Bu alanlarda sadece bir fonksiyon değil, birçok fonksiyon yer almıştır.

Kamusal mekanların en eski örneği Antik Yunan döneminde görülmekte ve hala günümüz tasarımlarında örnek olarak kullanılmaktadır. Bu dönemde kentsel mekan, işlevsel bir bölgeleme anlayışı ile kamusal, özel ve dinsel olarak kullanımlara ayrılmıştır. Yunan kentlerinde kamusal alanlar; yönetim yapıları, stoalar, tapınaklar, heykeller ve diğer kamu yapılarının etrafında toplandığı kentin sokak sisteminin merkezine uygun bir biçimde konumlandırılmış olan agoralardır.³

Agoralar bir tarafından kentin ana caddelerinden biri ile sınırlanır; üç tarafı ise *stoa*'lar -uzun pazar holleri- ile çevrilidir (Şekil 1.6). Stoa'ların cepheleri kolonadlı ve açıktır, içerideki faaliyetler zaman zaman açık mekana akmaktadır.

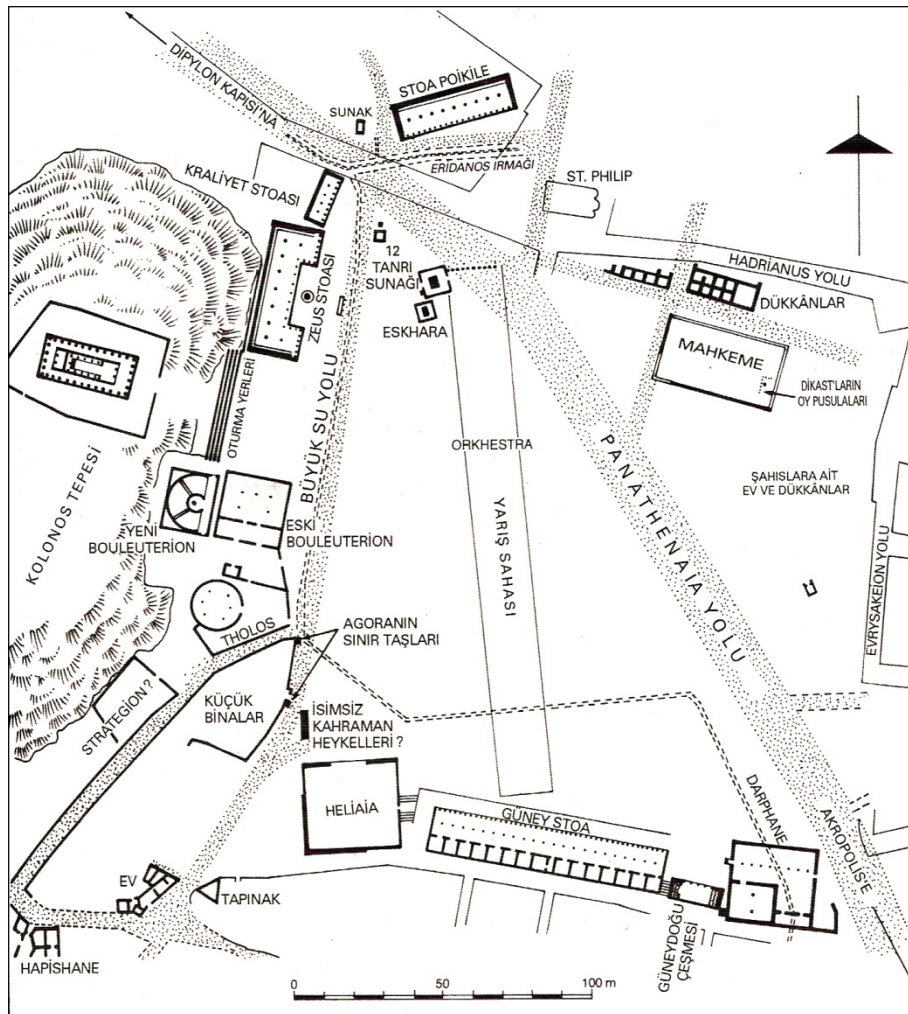
Eski Yunan'da agora şehirle ilgili politik, dini, ticari her türlü faaliyetin gerçekleştiği, kenti ve halkı ilgilendiren sorunların tartışıldığı halka ait geniş açık alanlardır. Kamusal hayat bu alanda geçmektedir. Toplumsal ilişkilerin

³ <http://www.turkisifrm.com/yunan-ve-roma-kent-planlamaciligi-t22718.html>, Erişim Tarihi: Mart, 2007

güçlendiği, toplanma ve toplantı mekanı olan agora kamusal mekan anlayışının en somut örneği olmaktadır.

Kentin ortasında yer alan ve kentin kuruluş alanının %5'ini oluşturan Agora, haberlerin alışverişi için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Klasik Yunan kentlerinde agora, amfi tiyatro, stadyum ve jimnazyum birbirlerine yakın mesafede olmak üzere kent merkezinde yer almıştır.

Zamanla agoraların pazar olma niteliğini artmıştır. Bu nedenden dolayı gündelik ihtiyaçlara yönelik malların satışı için bazı kentlerde ikinci bir agoranın kurulması gerekli olmuştur (Uzun, 2006, sf:16).

Şekil 1.6: Yunan Agorası, MÖ 400 civarı, (Sennett, 1994)

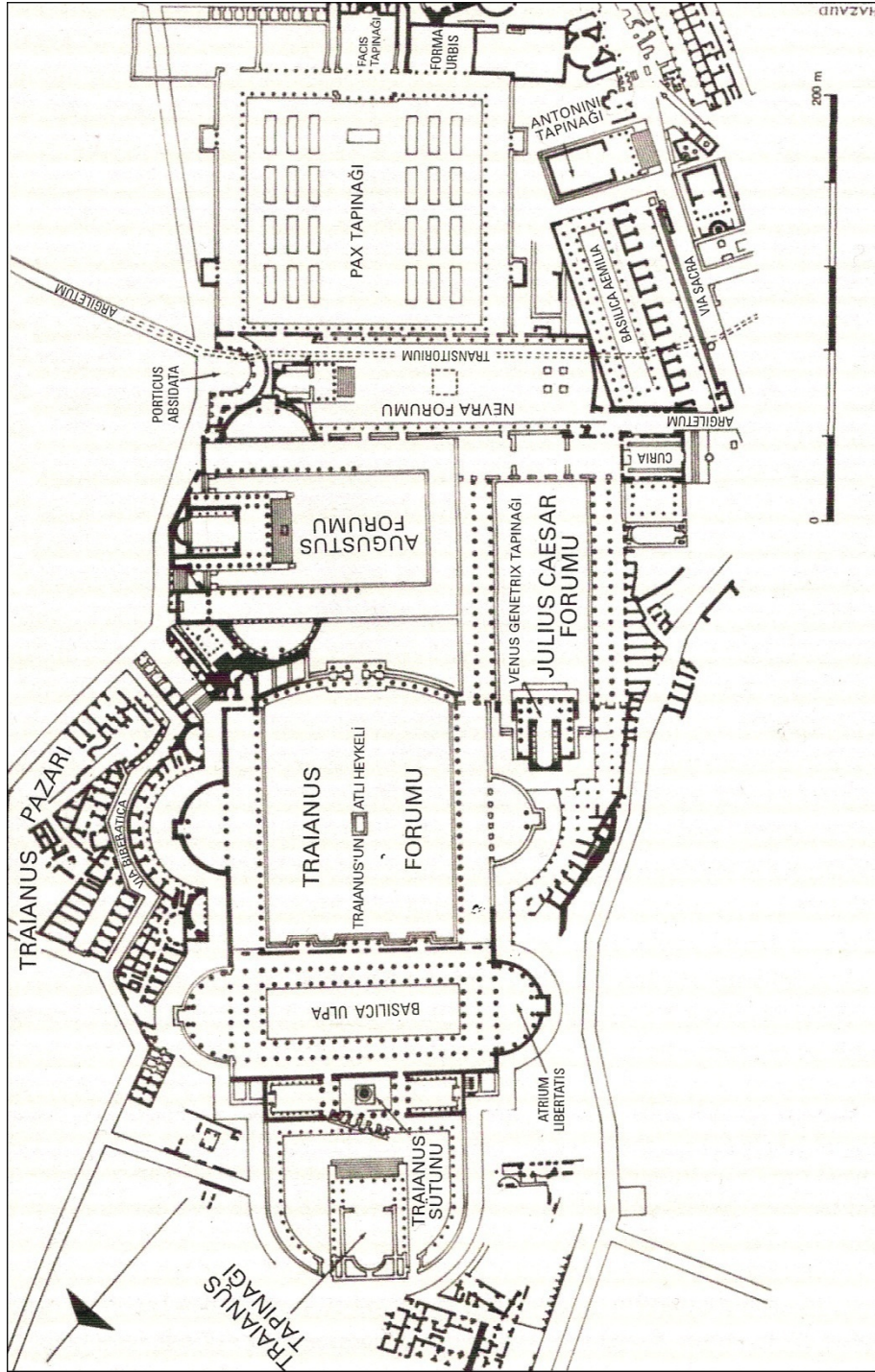
Roma kentleri yönetimsel, toplumsal ve dinsel merkez olma işlevine sahiptir. Bu işlevlerini yerine getirmek üzere bazilikalar, forumlar, hamam yapıları, tapınaklar, amfi tiyatrolar ve sirkler Roma kentsel çevresini oluşturan öğeler olmaktadır. Roma dönemi formu insan ölçeğindedir ve halk oradaki bir aktivite, bir eylem içinde kendilerinin de varlığını hissetmişlerdir (Genli, 1991, sf:24).

Bu dönemde toplumsal kimlik, yurtseverlik ve adalete bağlılık ilkeleriyle şekillenmiş ve o devre göre çok büyük insan kitleleri aynı mekanlarda toplanmıştır. Roma kentlerinde forum ve plaza ana kamusal mekanlardır. Özellikle ticaretin yoğunlaştığı plazalar sosyal yaşamın merkezini oluşturmaktadır. Forumlar ise plazadan farklı olarak yönetim birimlerini de barındıran kamusal mekanlardır.

Forum büyük bir sistemdir; kapalı, yarı kapalı ve açık alanlardan oluşur. Bir tarafı tapınaklarla, üç tarafı ise iki katlı portikolarla çevrilmiştir (Şekil 1.7). Bu portikolar hem geri plandaki kamu binalarının girişleridir hem de foruma görsel bir bütünlük kazandırır.

Forum Yunan agorasından farklı olarak mekansal bir düzen ve zenginlik içerir. "Forum, sadece kullanıcı ve bireysel ilişkiler ile ticaret gereksinimine yeterli olacak bir açık mekan olmaktan çok, kendisini çevreleyen binaların izlenmesi ve algılanmasına olanak sağlayacak bir ön mekan fonksiyonunu üstlenmiştir" (Uzun, 2006, sf:16).

Bu dönemde toplumsal hayatın sürekliliğinin sağlanması mekan tasarımının temeli olmasından dolayı iç ve dış mekanların birbirlerine geçişlerindeki süreklilik önem kazanmıştır. Kamusal mekanların bu sürekliliği destekler şekilde organizasyonu harekete, ticarete ve değişime hız vermiştir.

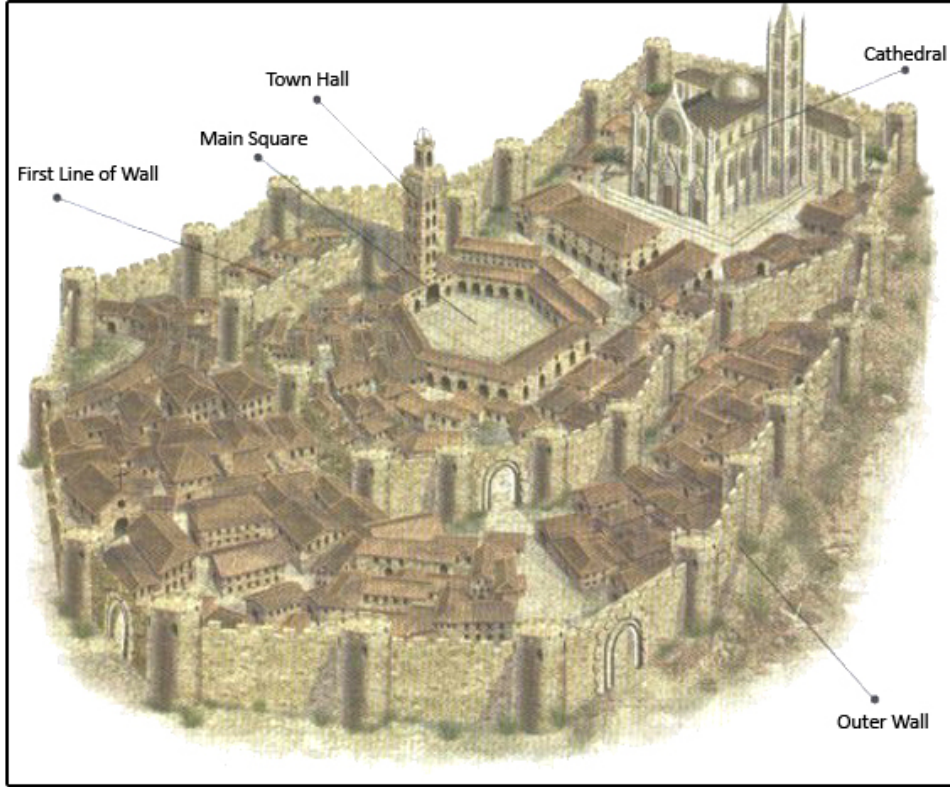
Şekil 1.7: Roma Forumları, MS 120 Civarları, (Sennett, 1994)

Ortaçağ kentlerinde kent sınırlarını belirleyen savunma ve korunma amaçlı yapılan surlar bulunmaktadır. Kent merkezinde dini otoriteyi simgeleyen bir katedral bulunur. Hükümet ve adliye gibi yönetim yapıları da merkezdeki bir

meydan etrafında konumlandırılmıştır. Kentin karakteristik yapısını düzensiz yapılanma ile birlikte büyük bir pazar alanı ve satış yapılan dar sokaklar oluşturmaktadır (Şekil 1.8).

Ortaçağ kentlerinde sokaklar ve meydanlar ana kamusal mekanlardır. Her zaman açıkça tanımlanabilen geometrileri bulunmayan meydanlar daracık sokaklardan ulaşılan toplanma, buluşma alanlarıdır (İnceoğlu, 1989, 29). Bu meydanlar dini, resmi törenlerin yapıldığı ve ticari faaliyetlerin yer aldığı mekanlar olmaktadır. Ortaçağ kentlerinde üç tür meydan vardır. Bunlar:

- Genellikle bir saray veya idare binası önünde, önemli diğer yapılar veya ileri gelenlerin evleriyle çevrili olan resmi meydanlar,
- Dükkanlarla çevrili, orta kısmında açık satış yerlerini içeren ayrıca çeşmeler, tart yeri ve idare binaları da bulunan pazar meydanları,
- Kilise meydanlarıdır (Genli, 1991, 24)

Şekil 1.8: Ortaçağ Kent Örneği⁴

Osmanlı'da kamusal mekan kavramı Batıdaki gibi net bir şekilde ortaya konulmamıştır. Batılı anlamda, kadın- erkek beraberliğinde, dışa açık sosyal aktivitelere hizmet eden, geometrik düzenli kent ve kent meydanlarından söz edemeyiz. Ancak Osmanlı kentlerinde özel- kamusal mekan arası hiyerarşik geçiş iyi kurulmuş ve bu da toplumsal düzeni sağlamıştır.

Osmanlı'da sokak sistemini; meydandan itibaren ışınsal bir şekilde çevreye doğru yayılış gösteren, geniş ve düz bir akışı olan arterler ve yerleşim alanında bulunan dar ve dolambaçlı sokaklar ve çıkmaz sokaklar oluşturmaktadır (Bayartan, 2005).

Kent merkezinde bulunan, kentin idari, ekonomik, sosyal ve kültürel fonksiyonlarının gerçekleştiği meydanlar, cemaatin toplandığı, birçok sosyal ve kültürel hizmetin bulunduğu külliye, alışveriş ve sosyal bir bütünlük

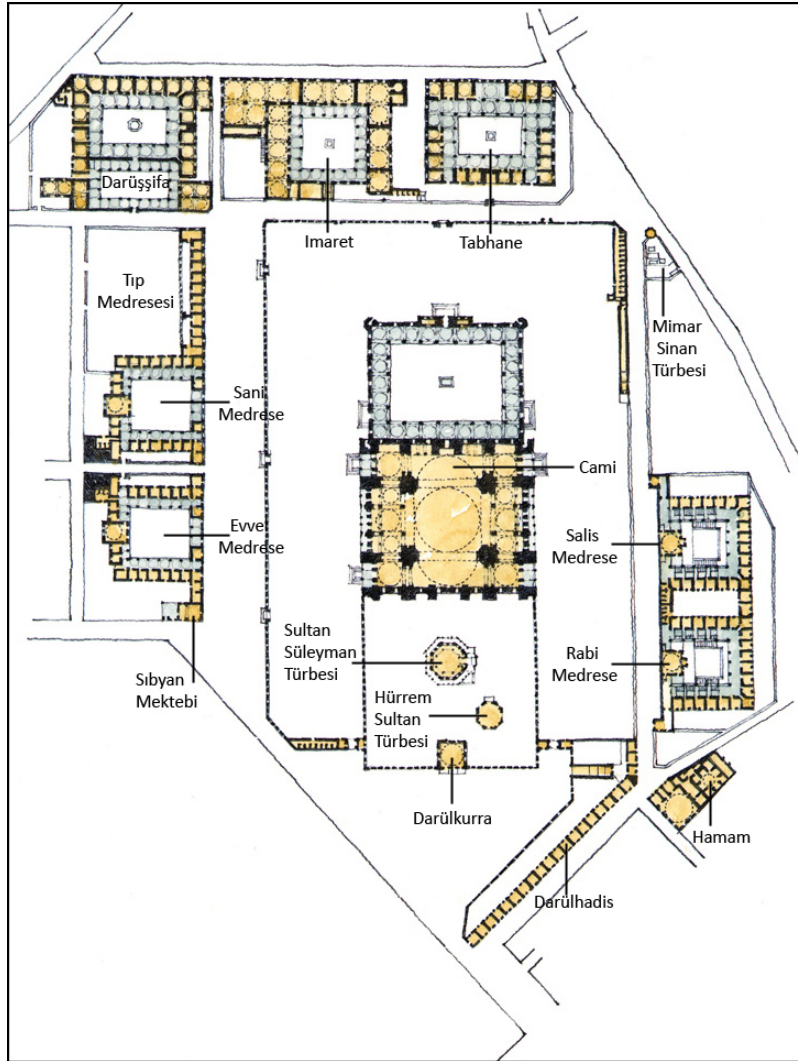
⁴ <http://www.historiasiglo20.org>, Temmuz, 2007

sağlayan çarşılar Osmanlı kentinin karakteristiğini oluşturan en önemli öğelerdir. Çarşılar, Osmanlı döneminde ekonomik etkinliklerin en yoğun olduğu ve buna bağlı olarak kamusal yaşamın en canlı olduğu merkezlerdir. Dini ve sosyal etkinliklerin geçtiği külliyeler ise (Şekil 1.9) kendini tümüyle dış dünyaya kapamış manastırlardan farklı olan yerleşim düzeni, kendisini çevreleyen mahalleye açık olması ve içinden geçen yol ve sokak düzeni ile (Ataman, 2000) içindeki kamusal yaşantıyı, sokağın kamusalılığına taşımaktadır (Uzun, 2006). Osmanlı döneminin kamusal yaşantısında toplumsal yaşamın iç içe geçtiği mesire yerleri, pazaryerleri, cami avluları, mezarlıklar da önemli yer tutmaktadır.

18. yüzyıla beraber Osmanlı kamusal yaşantısında da değişiklikler görülmektedir. Bu yüzyıl Avrupa'sında kamusal mekan anlayışı geniş yollar ve büyük park inşaları ile değişirken Osmanlı'da has bahçeler, kahvehaneler ve çeşme meydanlarının arttığı ve bu kullanımların günlük kent kültürünün vazgeçilmez parçası haline aldığı görülmektedir.

Kahvehaneler "kahve içmek ve yarenlik etmek amacıyla buralarda toplanan muhtelif zümrelerden ve değişik kültür seviyelerinden insanlar, çok hızlı gelişen bir kültürel birikim ortamı, sosyalleşme mekanı, siyasi iktidar karşısında seslerini duyurabildikleri bir kamusal meydana getirmişlerdir".⁵ Mesire yerlerinde farklı toplumsal sınıf, mevki ve yaş gruplarından insanlar aynı eğlence biçimlerini ve sosyallik alanlarını paylaşmışlardır (Hamadeh, 2007). Osmanlı gündelik yaşamında çeşmelerin de önemi büyüktür. Çeşmeler sadece mimari bir yapıt değil, kamusal mekanın merkezleri olmuşlardır.

⁵ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kahvehane>, Mart, 2007

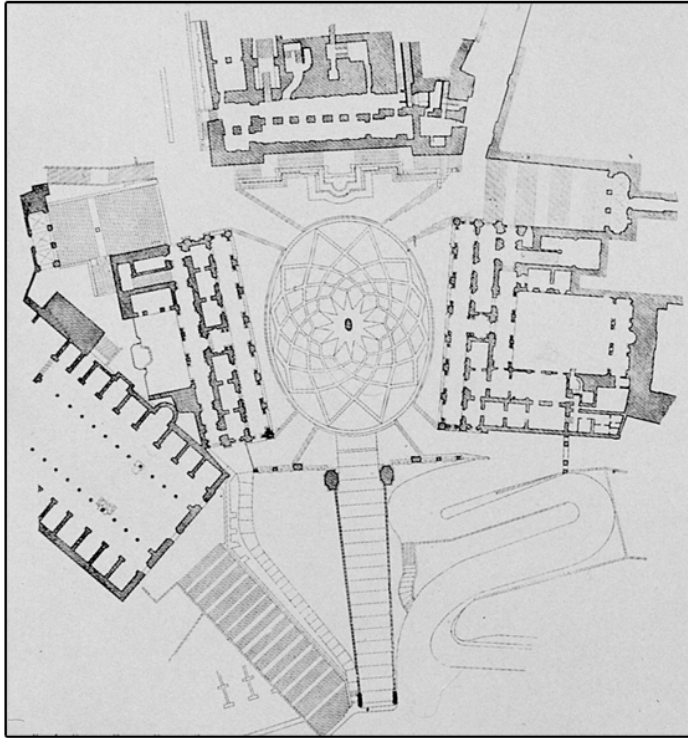
Şekil 1.9: Süleymaniye Külliyesi⁶

Rönesans dönemi kentsel estetik ve sanatın ön plana çıktığı dönemdir. Rönesans kentlerinde amaç dengeli, geometrik kurallara bağlı, sınırları tanımlı kentler yaratmaktır. Bu gelişen kentsel planlama anlayışına paralel olarak ana kamusal mekanlar olan sokaklar, meydanlar ve saray bahçeleri de düzenli bir şekilde tasarlanarak oluşturulmuşlardır.

Anıtsal binaların önündeki boşluklar ve bulvarların bittiği yerler, kamusal meydanlar olarak kullanılmışlardır (Şekil 1.10). Meydanların ortasında kral ve prenslerin heykelleri yer alır, geometrik düzende simetriye önem verilir, aşırı

⁶ http://www.sinanasaygi.com/eserler_haritalar.asp?action=eserDetay&ID=87, Mart, 2007

süslemeli yapılar, dinsel gücü ve monarşik düzeni simgeler.⁷ Meydanı çevreleyen yapılar arasında otorite ile ilgili yapılar da yer almış, böylece bu mekanlarda ticaret, dini merasimler ve yönetimle ilgili işlemlerle ilişkili olarak bireyler bir araya gelmişlerdir (Öztañ 1998). Bu dönemde ayrıca konut alanlarında yarı kamusal alan niteliği taşıyan meydanlar yapılmıştır. Düz, geniş ve formel bir düzende yapılan bulvarlar da kamusal yaşantıda önemli yer tutmaktadır. Ayrıca kenti saray bahçelerini kuşatmakta, açık mekanlar saraylara bitişik, kralların prestij ve gücünü tanımlayan bir düzenleme içinde yer almaktadır (Önder, Akıanoğlu, 2002, 97).

Şekil 1.10: Piazza del Campidoglio, Roma⁸

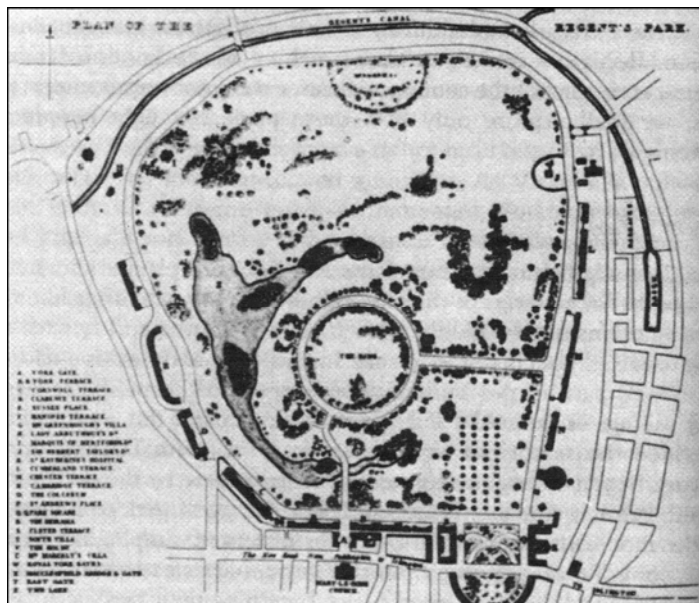
Rönesans sonrası- modernite öncesi dönemde farklı ekonomik ve sosyal gelişimler gösteren birçok farklı ülkede farklı karakterde gelişimler olmuştur. Kentsel hareketliliğın artması sonucu olarak geniş bulvarların inşası bu

⁷http://www.kenthaber.com/Arsiv/Haberler/2007/Ocak/09/Haber_197228.aspx, Temmuz, 2007

⁸ www.storiaeconservazione.unirc.it, Temmuz, 2007

dönemde başlamaktadır. Bulvarların kesişim ve bitiş noktaları, özellikli yapılar, çeşmeler ve obeliskler ile vurgulanmıştır.

Ekonomik hareketlilik 18 ve 19. yüzyıl şehir tasarımlarını etkilemiş, hareketlilik ve dolaşım ana tasarım kriterleri olmuştur. Planlamacılar şehri insanların serbestçe dolaşım nefes alabilecekleri bir yer, insanların sağlıklı kan hücreleri gibi içinde aktığı akışkan atardamar ve toplardamarlardan oluşan bir şehir haline getirmeye çalışmışlardır (Sennett, 2001, 230). Kentlerin kalabalıklaşması, bu kalabalığı dağıtma ve buna göre plan yapma anlayışını oluşturmuştur. Kamusal mekanların tasarımları da bu ilkelere göre yapılmıştır. Geniş cadde ve sokaklar dolaşımı sağlayan ana öğelerdir. Bu dönemde geniş meydanlar ve şehrin akciğerleri olarak nitelenen (Sennett, 2001) geniş parklar yapılmıştır (Şekil 1.11). Ancak yaratılan bu kamusal mekanlar toplanma mekanları olmaktan uzaktır.

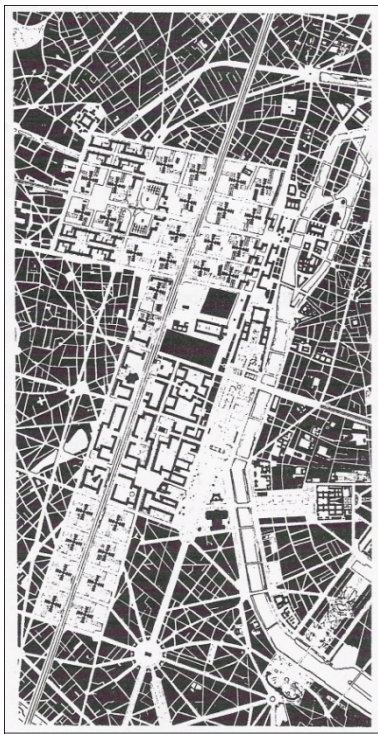

Şekil 1.11: John Nash'in Regent's Park Tasarımının Yerleşim Planı, 1812: (Sennett, 2001)

Modern kent planlama anlayışında; kentlerin düzenlenmesinde tekdüzelik, homojenlik, ilkelere bağlılık egemendir. Kent kendi içinde; çalışma bölgeleri, oturma bölgeleri, kamusal alanlar vb. şeklinde ayrılmıştır. Sanayi kapitalizminin gelişimi ile birlikte yaşanan çeşitli sosyal, ekonomik ve kültürel

dönüşümler kentliler arasında kurulan kamusal ilişkinin formunu ve kamusal ilişkinin geliştiği mekanları da değiştirmiştir (Yücel, Vural, 2006, 100).

Modern dönemde tekil yapılar ön plandadır. Yapılar arasında kalan açık alanlar kimliksiz ve birbirinden bağımsız alanlar olarak bırakılmıştır. Geleneksel anlamda sokaklar ve meydanlar yoktur, bunun yerini; araçlar ve yayalar için çok katlı bir dolaşım sistemi almıştır (Şekil 1.12). Çok çeşitlilikte planlanan açık alanlar ise erişilebilirliğin zor olması sebebiyle kullanılmamaktadır.

Şekil 1.12: Le Corbusier, Plan Voisin, Paris: (Corbusier'den aktaran Özdirlik, 2000)

Günümüz kamusal mekanlarında sembolik değerler ile toplanma, dinlenme-rekreasyon işlevleri öne çıkmaktadır. Tarihsel süreç içinde olduğu gibi, sokaklar, meydanlar ve parklar günümüzün önemli kamusal açık mekanlarını oluşturmaktadır. Ancak ülkemizde bu mekanların kullanımları gittikçe azalmakta, iç mekanlara yönelim artmakta ve bu da toplumsal bütünleşmeyi etkilemektedir. Madanipour 20. yüzyıl sonlarına doğru kamusal yaşantıdaki değişimi şu şekilde ortaya koymuştur (Madanipour, 2007):

“19. yüzyılda doğanın hijyen ve estetik amaçlarla şehrin içine sokulması ve parkların ve bulvarların kullanıma açılmasıyla kent hayatının kalitesini yükseltmeye yönelik çabalar olmuştur. Bunun aksine, 20. yüzyılın sonlarında bu kamusal alanlarda bir yok olma ve dolayısıyla kent yaşantısında bir azalma görülmüştür. Bu kamusal harcamalardaki kısıtlama güvensiz ve iyi korunmamış parklar, kötü aydınlatılmış sokaklar ve çirkin şehir meydanları anlamına gelir.”

Kentsel gelişme açık kamusal alanların eski cazibesini yitirmesine yol açmıştır. Kentsel gelişmenin yarattığı sorunlar bireylerin korunaklı iç mekanlara yönelimine neden olmuştur. Küresel süreçler ve gelişen tüketim anlayışı da kamusal mekan kavramını etkilemiş ve bu bağlamda kamusal mekan anlayışında yeni bir kullanım mekanı olarak “alışveriş merkezleri” ortaya çıkmıştır.

Alışveriş merkezleri kentsel yaşamın birey üzerinde yarattığı en önemli sorunu olan güvenlik sorununu çözen ve ayrıca konfor sunan mekanlar olarak bireyler tarafından tercih edilen “kamusal mekanlar” olmaktadır. Alışveriş merkezleri alışveriş eyleminin yanı sıra kafeler, restoranlar, spor salonları, eğlence merkezleri ve rekreasyon öğelerini barındıran bir bireyin gittiğinde gündelik tüm ihtiyaçlarını karşılamış olarak çıkabildiği mekanlar olmaktadır. Yani kamusal mekanların tüm işlevini, tek çatı altında toplamaktadır (Zeytinoğlu,2005). Baudrillard bu tek çatı altındaki yaşamı şu şekilde özetlemektedir:

“Reklamlar buna, yeni bir yaşam sanatı, yeni bir yaşam tarzı, günümüzün modası diyor: Hoş bir alışveriş yapabilmek, aynı havalandırılmalı mekanda kocalar ve çocuklar bir film seyrederken besin maddelerini, apartman ya da yazlık için gerekli nesnelere, çiçekleri, en son çıkan romanı satın alabilmek ve oracıkta yemek yiyebilmek vb.” (Baudrillard, 1997, 19).

Alışveriş merkezleri, barındırdığı niteliklerle bir kamusal mekan görüntüsü yaratsa da aslında kamusal mekan olmaktan uzaktırlar. Çünkü gerçek “kamusal mekanlar” kentlilerin sosyal etkinliklerini zenginleştiren ve destekleyen mekansal karakteristikler barındırır. Alışveriş merkezleri ise kent mekanından görsel, fiziksel ve sosyal olarak kopmuş mekanlardır.

Günümüzde değişen kamusal mekan kullanımlarına ek olarak kamusal ortamın sanal ortama taşınması da söz konusudur. Bu durum teknolojik gelişmenin bir sonucudur. Teknoloji topluma kent aracılığıyla ve kent içinde girmekte ve bir ortam oluşturmaktadır (Lefebvre, 1996, 56). Bu ortam içinde Negroponte'ye göre insanoğlu artık sanal dünyanın yaratımları içinden yansımaktadır (Sartori, 2004, 15).

İletişim araçlarındaki teknolojik gelişim hem insanlar arası ilişkiler için yeni mekanlar yaratmakta hem de insanlar arası ilişki olanaklarını sınırlamaktadır. Bourriaud (2005) iletişim araçlarının gelişmesiyle yeni iletişim alanlarının oluştuğunu ancak aynı zamanda bu gelişimin kentlerdeki sokakların her türlü ilişkisel kalıttan arındırdığı ve komşuluk ilişkilerinin zayıfladığını söylemektedir. Toplumsal yaşantının sağlıklı ve devingen bir şekilde yürütüldüğü kamusal mekanlar iletişim teknolojilerin gelişimi ile önemini yitirmektedir. Teknolojinin sürekli gelişimi göz önüne alındığında kamusal mekanların varlığını koruyabilmesi oldukça zorlaşmaktadır. Bu bağlamda toplumsal yaşamda kamusal mekanların anlam ve önemini ortaya konması ve gittikçe bireyselleşen ve sanallaşan toplumsal düzende kamusallaşma ortamı olan kamusal mekanların geri kazanımı ve bireyler için çekici ve kullanılabilir kılmanın yolları aranmalıdır.

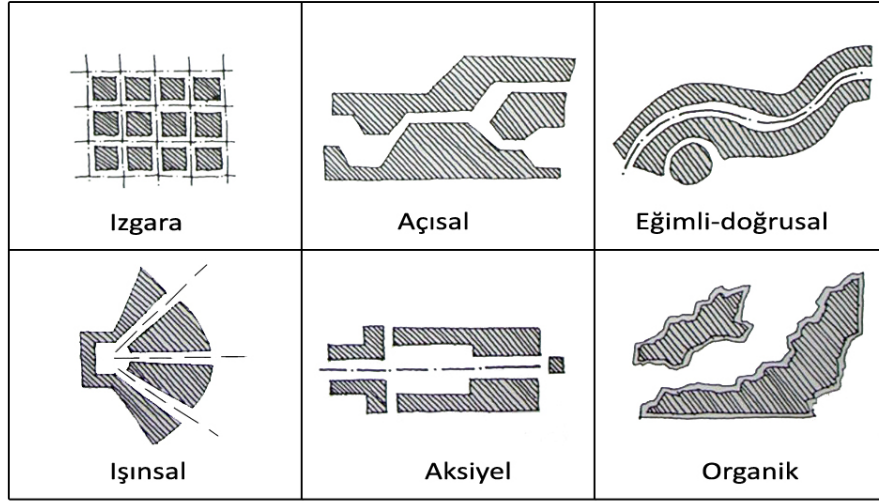
Kamusal mekan anlayışı yüzyıllar geçtikçe değişmiş, değişen dünya düzeni içinde farklı isimler ve farklı kullanımlar ile kent mekanında içinde var olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde bakıldığında yok olan birçok değer gibi kamusal mekanın anlamı da kaybolmakta, sokaklar sadece ulaşım aracı, meydanlar sadece buluşma yeri ve parklar da sadece içinden geçilen mekanlar haline gelmektedir. Ekonomik ve toplumsal değişimler kamusal

mekan kültürünü etkilemektedir. Bu kültürün yok olması demek kentsel yaşamda bütünleşmenin ve bireyin kamusallaşmasının yok olması demektir. Bu bağlamda kamusal mekanların kentsel yaşamdaki önemli rolünün en üst ölçekten en alt ölçeye kadar yapılan tüm planlama ve tasarım çalışmalarında göz önüne alınması gereklidir.

1.3. KAMUSAL MEKANIN FİZİKSEL BOYUTU

Fiziksel çevre; insanı da kapsayan doğal, kültürel, sosyal ve yapay öğeleri içinde bulunduran ve bu olguların birbiri ile sürekli bir etkileşimini barındıran dinamik bir olgudur. Bu dinamizm içinde çevrenin morfolojik, işlevsel, görsel ve bağlamsal özelliklerinin değişmesine bağlı olarak kentsel mekan dokusu ve kentsel mekan bileşenleri etkilenmektedir. Bu etkilenme doğrudan kamusal mekanların oluşumunu ve gelişimini etkilemektedir. Bu bağlamda kentsel dokunun mekansal özellikleri aynı zamanda kamusal mekanların da mekansal karakterini ortaya çıkarmaktadır.

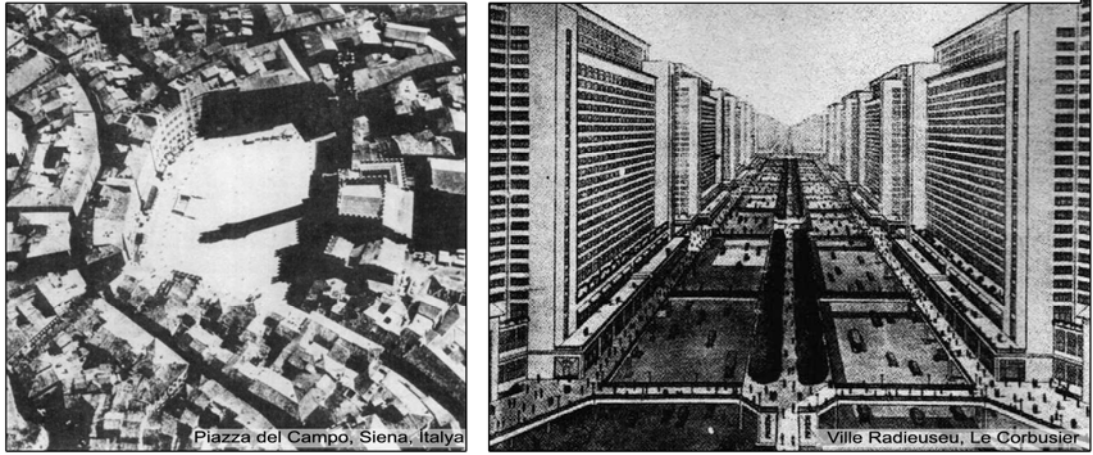
Kentsel mekan, geometrik olarak çeşitli formlarda bir araya gelen yapılar ve yapıların sınırladığı açık mekanlardan oluşmaktadır. Yapılar ve açık mekanların birbiriyle olan ilişkisi, uyumu ve etkileşimi kentsel mekanın karakterini ortaya koymaktadır. Kent dokuları fiziksel mekan organizasyonuna göre tipolojik olarak farklılık göstermektedir. Bu farklılık fiziksel çevrenin özelliklerine, içinde bulunduğu toplumun sosyal ve kültürel yapısına ve yönetim biçimine göre de oluşmaktadır. Kent dokularındaki bu farklı tipolojiler; ızgara, açısız, eğimli doğrusal, ışınsal, aksiyel ve organik dokulardır (Şekil 1.13).

Şekil 1.13: Farklı Kent Dokuları (Trancik, 1986)

Kentsel mekan; içinde bulunduğu fiziksel çevrenin tipolojik özellikleri, mekanın geometrik karakteri ve mekanı oluşturan öğelerin biçimsel ve işlevsel açıdan nitelikleriyle tanımlanır. Rob Krier, kentsel mekanın; çeşitli cephelerle geometrik olarak sınırlandırılmış alanlar olduğunu söylerken, onun başarılı bir kentsel mekan olup olmadığını, geometrik karakterlerinin okunabilirliğine bağlamaktadır (Uzunoğlu, 1994).

Bir mekanın en önemli özelliği onun “mekan” olarak kavranabilmesine bağlıdır. Steven Peterson, mekan ve anti- mekan olarak farklılaşan fiziksel özellikleri tanımlama yoluna gitmiştir (Trancik, 1986). Mekanın algılanabilir nicel özellikleri olduğunu belirtirken, anti mekanın kavranılamaz bir boyutu olduğunu belirtmektedir. Mekan ölçülebilir, belirli ve algılanabilir sınırları olan, prensip olarak süreksiz, kapalı ve durağan nitelikte iken, anti mekan, belirli bir şekli ve bu şekle ait algılanabilir ve düzenli yapısal formları olmayan ve sürekli nitelikler taşımaktadır. Örnek olarak Piazza del Campo’yu, (Siena) bir mekan, Le Corbusier’in Ville Radieuse’u ise bir anti mekan olarak tanımlamıştır (Resim 1.1).

Resim 1.1: Piazza del Campo (Trancik, 1986, sf:62) ve Ville Radieuse⁹

Trancik, kentsel dış mekanı sert ve yumuşak mekan olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Sert mekanlar çoğunlukla mimari duvarlarla sınırlı, genel olarak sosyal aktiviteler için toplanma mekanları olarak kullanılmaktadır. Yumuşak mekanları ise kent içinde veya dışında, kentsel ortamda rekreasyon için olanak sağlayan parklar, bahçeler ve yeşil yollar (greenways) gibi doğal sınırlı ve doğal çevre niteliğindeki alanlar olarak tanımlamaktadır. (Trancik, 1986)

Kentsel mekanın düşey ve yatay boyutları, bunların birbirine oranı ve etkisi mekanın okunabilirliği ve algılanabilirliğinde çok önemlidir. Düşey boyut mekanda yatay boyuta göre daha etkindir, mekana hacimsellik kazandırmakta ve mekanı çevrelemektedir. Yatay boyut ise mekanda görsel ve mekansal süreklilik sağlamaktadır. Bu iki boyut arasındaki dengenin sağlanabilmesi oldukça önemlidir. Düşey boyutun baskın olduğu mekanlarda mekanın kapalılık hissi artar, yatay boyutun baskın olduğu mekanlarda ise mekanın kapalılık hissi kaybolur ve mekanın kavranabilmesi zorlaşır. Bu boyutlar arası denge mekanın karakteristiğini ortaya çıkarır. Özellikle açık alanlarda mekanın yataydaki sürekliliği ve yapıların düşey boyutunun etkisi oldukça önemlidir. Bu bağlamda kent dokusunun açık alanlarını oluşturan

⁹ <http://users.compaqnet.be/architectuur20/nadeoor/index.htm>, Temmuz, 2007

kamusal mekanların fiziksel yapısı hem her bir bileşenin mekansal özelliğine hem de bu bileşenlerin yatay ve düşey boyutta nasıl birleştiğine bağlıdır.

1.3.1. Kamusal Mekanların Tipolojik Özellikleri

Kamusal mekanlar, belli form ve biçimlerde üç boyutlu algılanabilir bir hacimselliği olan fiziksel olarak geçiş ve toplanmaya izin veren bir yapıya sahip mekanlardır. Kamusal mekanın ana fiziksel bileşenleri; sokaklar, meydanlar ve arakesitte bulunan cephelerdir. Kentsel kompozisyonun oluşmasında etkin olan bu öğelerin fiziksel özellikleri şunlardır (Karaman, 1989, 33):

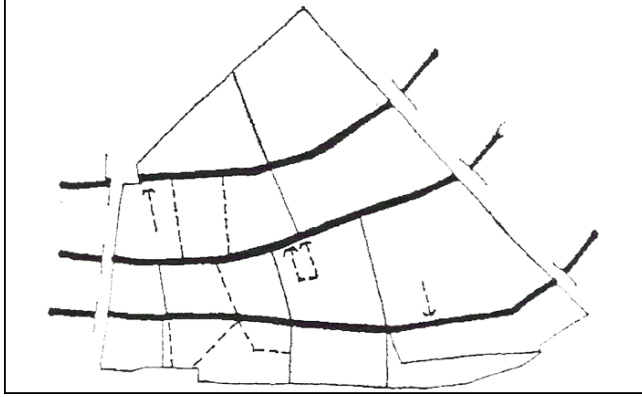
- Cadde/sokak aksa dayalı, açık ve süreklidir. Yerel dokunun belirleyici olduğu kadar, yerelin ötesinde tüm kenti bağlayan bir doku düzenleme elemanıdır.
- Meydan caddenin tam aksi bir özelliğe sahiptir. Merkezidir, kapalıdır, ve süreksizlik etkisi hakimdir. Meydan bütünlüğe caddelerle bağlanan kentin önemli mekansal değişkenidir.
- Cephe, kent mekanı bütününde karakterini içinde bulunduğu blok yüzeyi ve sokak hacminin düşey sınırlarının ara kesitinde bulunur. Cephe kent mekanının anlam ortamının sistemini kuran strüktürel bir figür olarak algılanır. Ölçek dengesinin oluşmasını sağlar.

• Sokaklar

Sokakların tipolojik sınıflandırması ulaşım, form ve şekline, yapılarla olan ilişkisine, kullanıma ve biçimlenmeye göre farklı kategorilerde yapılmıştır. Ancak her sınıflandırmada sokağın aksa dayalı olma özelliği ve kent kompozisyonunda bir etkin öğe olduğu kabul görmüştür.

Yapılanmamış çevrenin tipolojik sınıflandırmasını “yolların tipolojisi, yolların kesişimi ve meydanların tipolojisi” olarak ortaya koyan Castex ve Panerai (2005) yolların tipolojisini; ulaşım ilişkili yollar, ulaşım ilişkili olmayan yollar, süreklilik sağlayanlar, süreklilik sağlamayanlar (bir korumayla bir bölücü

öğeyle belirtilmiş olabilir ya da abartılı bir biçimde, bir çıkmaz sokak olabilir) olarak ayırmışlardır.

Şekil 1.14: Yolların tipolojisi (Castex ve Panerai, 2005)

Maughin sokak formlarını;

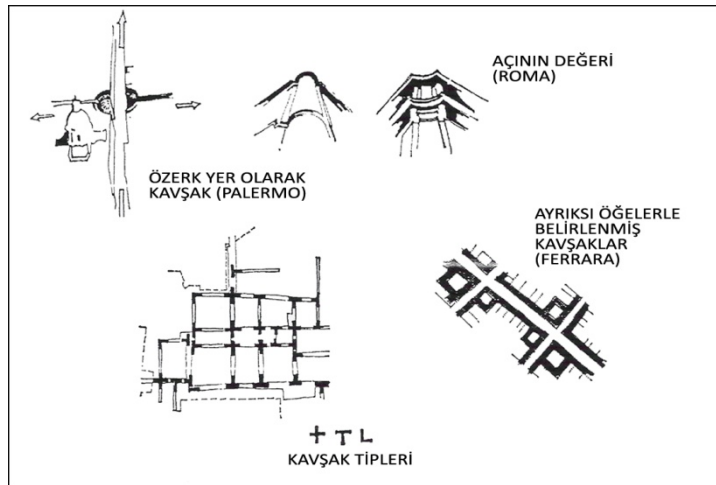
- Düz/eğrisel
- Uzun/kısa
- Geniş/dar
- Kapalı/ açık
- Formel/ informel olarak sınıflandırmıştır (Özdirlik,2000).

Sokak formları diğer kamusal mekan bileşenlerine göre daha çok bulunduğu kentin topoğrafik ve morfolojik özelliklerine, toplumun ihtiyaçlarına ve ayrıca içinde bulunduğu toplumun kamusal- özel yaşantısına göre biçimlenmiştir. Sokakların tarihçesine baktığımızda değişik formlarda karşımıza çıkmaktadır.

Tipolojik değişiklikler üç grupta toplanabilir (Turalı, 1995):

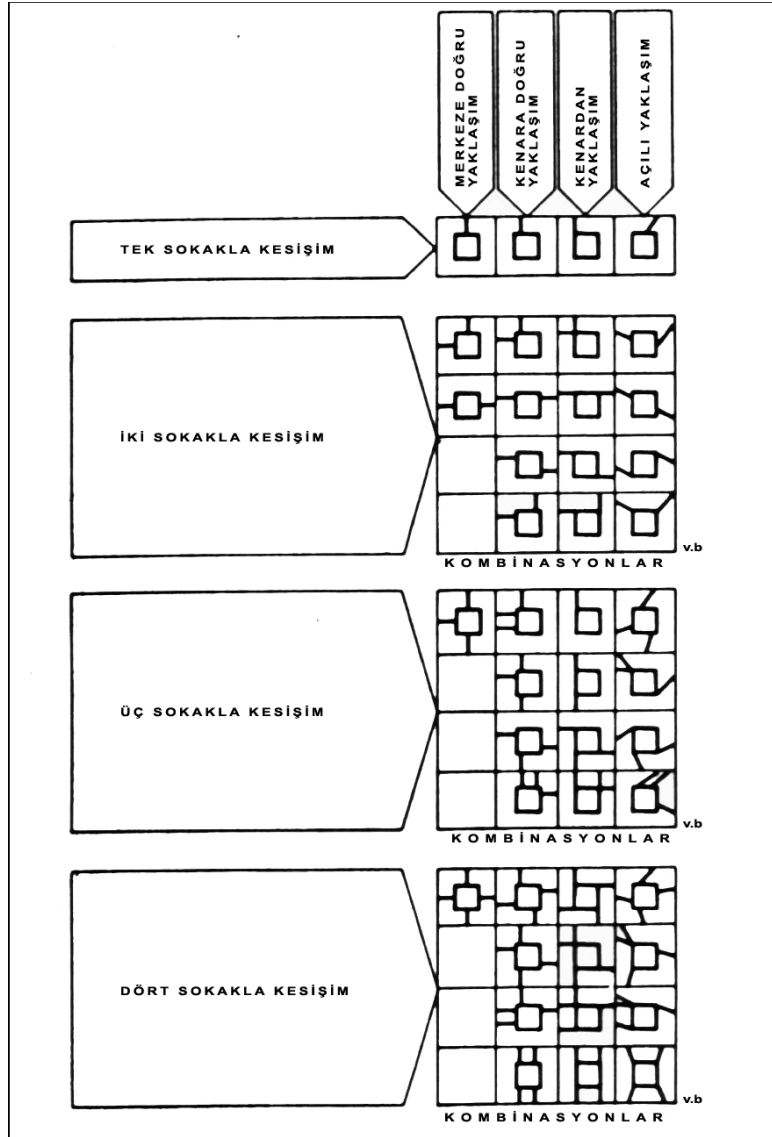
- Koridor sokak- binalar ile çevrili (bitişik nizam) bir kanal şeklindeki sokaklar,
- Ayrı ayrı binaların çevrelediği sokaklar,
- 20. yüzyılda modern mimarinin etkisi ile oluşmuş park peyzajındaki tek binaların etrafındaki sokaklar.

Tarihsel süreç içinde bu ayrımın dışında pek çok sokak tipi mevcuttur. Bunları özel sokaklar, kapalı sokaklar, kanal sokaklar, dolambaçlı sokaklar, çıkmaz sokaklar, sadece yayalara ait (pied- zone) sokaklar vb. olarak saymak mümkündür. Eğrisel/ doğrusal biçimlenmelerine göre sokaklar düz sokak, bulvarlar ve avenue, tören aksları, eğrisel sokaklar olarak ayrılabilir. Sokakların kesişim noktaları da farklı tiplerdedir. Castex ve Panerai (2005) bu kesişimleri; kavşaklara açılan yolların tiplerine, sayılarına, açılarına göre; özel durumlar (haç, T, L), yoğun kavşak, düşük hızlı kavşak, bir kavşakta baskın yol, kavşağın karakteristik ögesine göre de; binalardan bağımsız, binaları değiştiren, yollara göre kavşağın özerkliği (döner kavşaklar) olarak kategorilemişlerdir (Şekil 1.15).

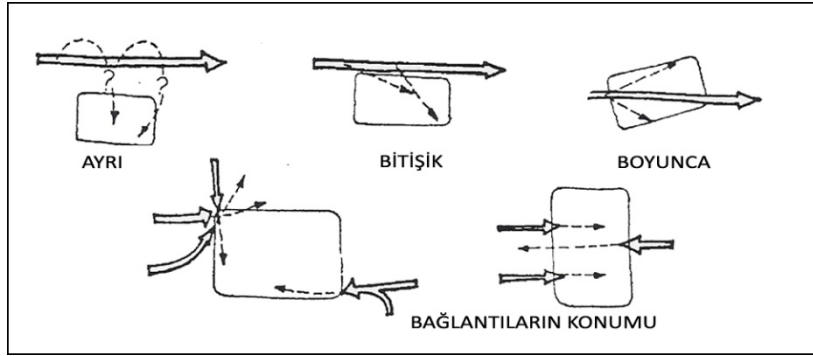
Şekil 1.15: Sokak kesişimleri (Castex ve Panerai, 2005)

Kamusal mekanın diğer bir önemli bileşeni meydanlardır. Sokaklardaki akış meydanlarda son bulmakta ya da meydanlardaki toplanma sokaklara akmaktadır. Bu çift taraflı bir etkileşimi doğurur. Bu noktada meydanları besleyen ana damarlar olan sokakların (Moughtin, 1992) meydanlarla birleşim çeşitliliği önem kazanmaktadır. Krier bu birleşimin sokakların sayısına bağlı olarak; merkeze ya da kenarlara doğru, kenardan veya açılı bir yaklaşımla oluştuğunu ve bunun sonucunda farklı kombinasyonların ortaya çıktığını belirtmiştir (Şekil 1.16).

Şekil 1.16: Sokak ve meydan kesişimleri (Krier, 1979)

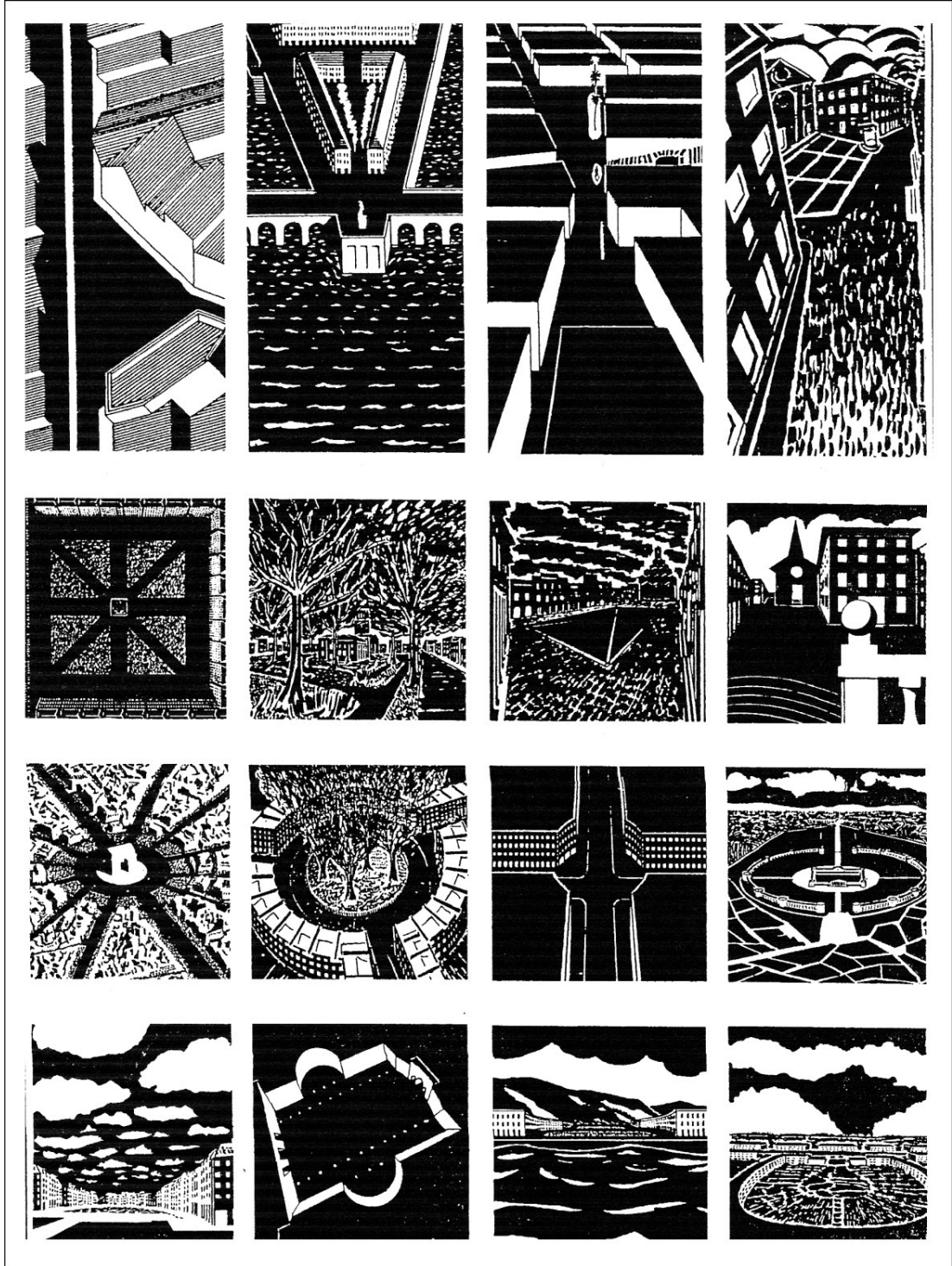
Meydanların çevresinde bulunan sokakların konumlarına göre de bir tipolojik sınıflandırma yapmak mümkündür. Sokakların meydanlara göre ayrı, bitişik, boyunca, boydan boya geçilmiş veya bağlantıların konumlarına bağlı olarak konumlanması farklı tipolojileri oluşturmaktadır (Şekil 1.17).

Şekil 1.17: Sokakların konumuna göre meydan tipolojileri (Castex ve Panerai, 2005)

• Meydanlar

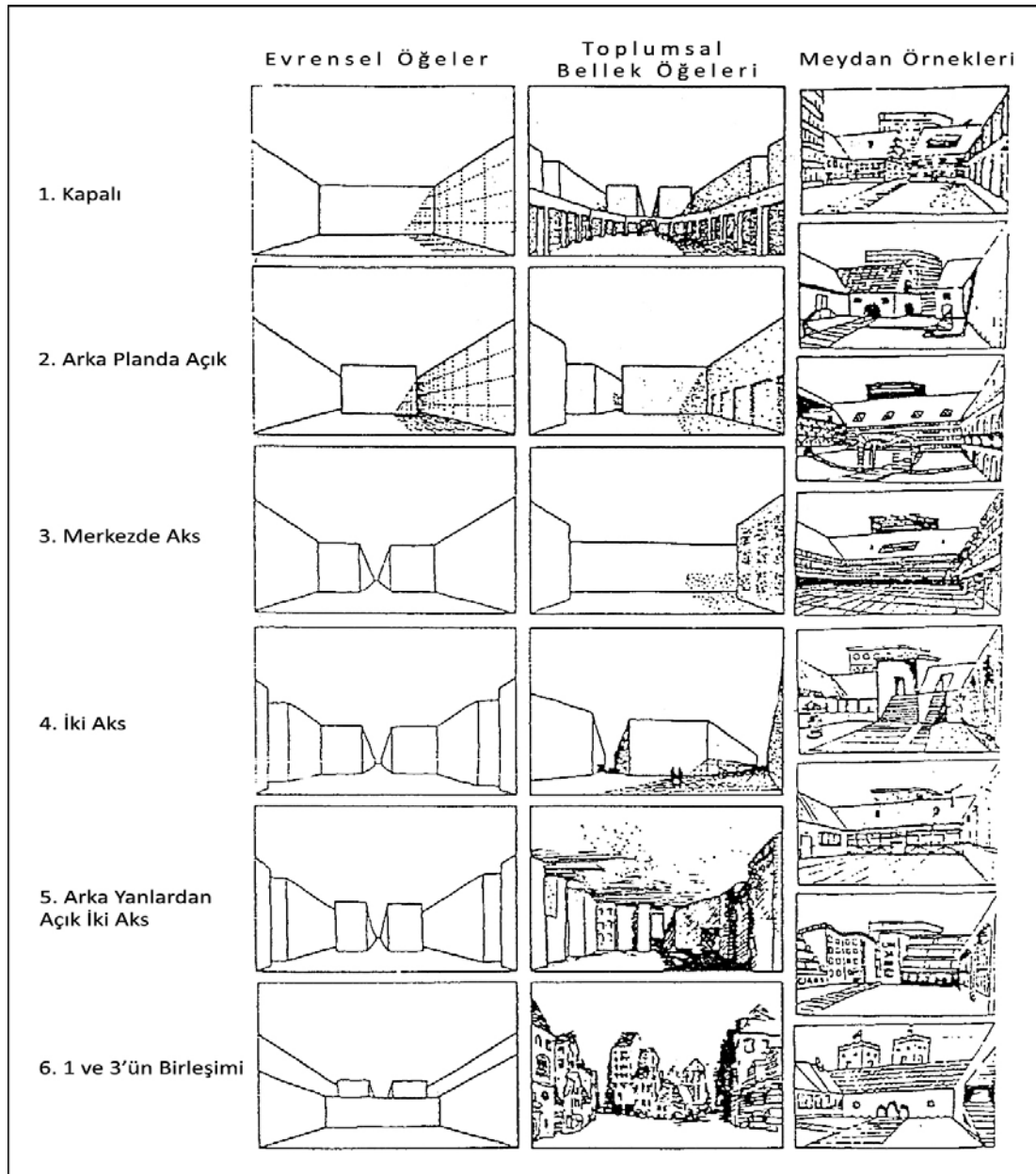
Meydanlar genellikle belli bir geometrik şekilde olup, açıklık veya kapalılık oluşturan farklı büyüklüklerdeki açık alanlardır. Meydanı oluşturan elemanların; açılanma, bölümlenme, eklenme, birleşme, kaynaşma veya kopma gibi faktörlerle ortaya çıkardıkları meydanlarda kare, daire ve üçgen olmak üzere üç temel form hakimdir (Krier, 1979). Kostof ise meydanları formlarına göre üçgen, trapezoid, dikdörtgen, L biçimli, daire- elips ve yarım daire olarak sınıflandırmıştır (Şekil 1.18).

Şekil 1.18: Kostof'un meydan tipolojisi, (Kostof'dan aktaran Özdirlik, 2000)

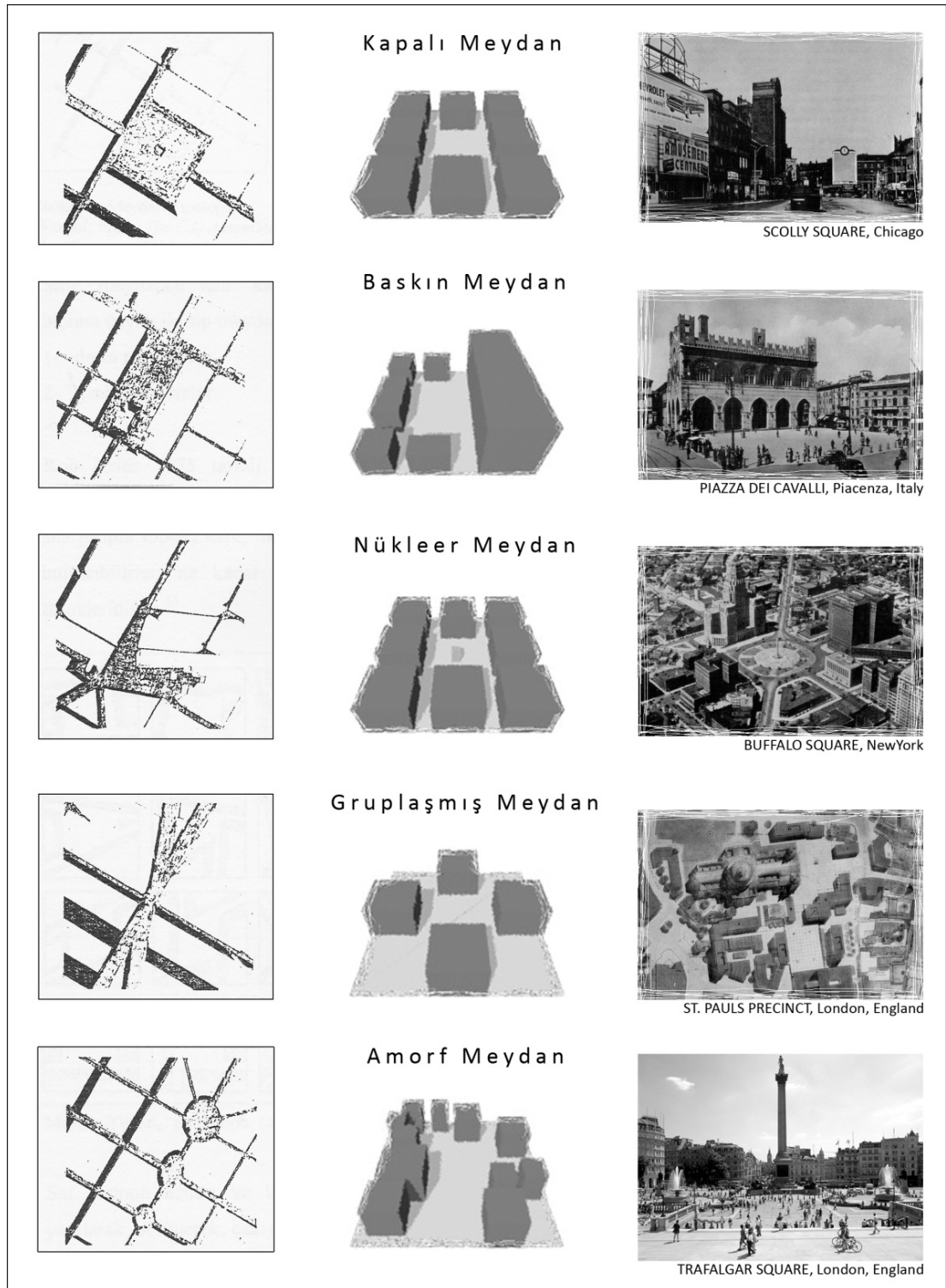
Meydanların biçimleri ise geometrik/ kuralsız, eksensellik/ merkezsellik, tek hacim/ baskın hacim olarak farklılaşmaktadır (Castex ve Panerai, 2005). Rob krier (1979), belirli biçimsel kurallara uygun, harmonik etkileri olan düzenli-

metrik meydanlar ve biçimsel kurallarla kontrol edilemeyen, harmonik olmayan düzensiz- ritmik meydanlar olarak iki farklı biçimlenmenin olduğunu belirtmiştir. Ayrıca meydanların biçimlerine ölçek ve mimarinin de etkisinin bulunduğunu ve buna göre meydanlarda açıklık ve kapalılık oluştuğunu belirtmektedir (Şekil 1.19).

Şekil 1.19: Krier'in Meydan Tipolojisi (Krier, 1979)

Zucker ise meydanları beş temel mimari kurguya oturtmuştur. Bunlar; kapalı meydanlar, önemli binaların vurgulandığı meydanlar, büyük bir mekanı oluşturmak üzere birleştirilmiş bağlantılı meydanlar, bir merkez etrafında oluşan çekirdeksel meydanlar ve hacmin sınırsız gibi algılandığı amorf meydanlardır (Moughtin, 1992) (Şekil 1.20).

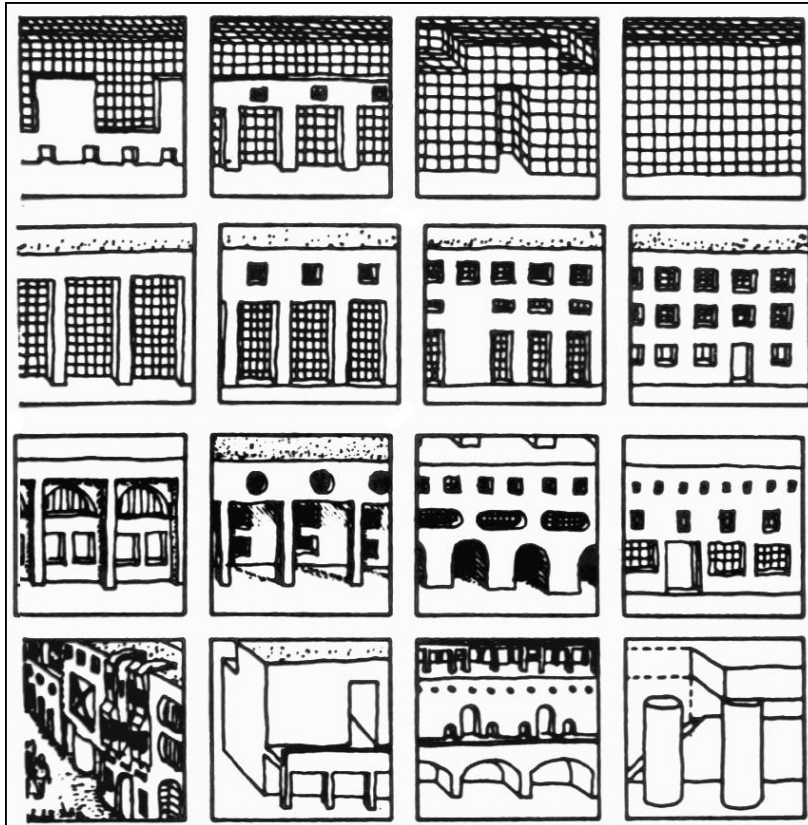

Şekil 1.20: Zucker'in Meydan Tipolojisi, (Zucker'den aktaran Özdürlük, 2000), <http://www.designlaboratory.com>

- **Cepheler**

Cepheler; kent- bina, iç- dış, özel- kamusal arakesitinde etkileşim- geçişim rolünü üstlenen, yatay bileşen olarak; binaların birbirlerine göre konumlanmalarını, yapıların kompozisyonlarını ve binalar arasındaki hacmi içeren dış mekanlar; düşey bileşen olarak ise dış mekanları sınırlayan mimari cephe dizileri toplamından oluşan esnek ve akışkan ortamlar olarak ele alınmaktadır (Bara, 2006, 45).

Kentte pozitif ve negatif mekanları sınırlayan bir arayüz olan cepheler dokusal, yapısal, hacimsel ve detaysal olarak incelendiğinde farklı tipolojik özelliklerin ortaya çıktığı görülmektedir (Konuk,1989). Bu tipolojiler, binaların yatay- düşey izleri, doluluk- boşluk oranları, cephe elemanları, cephede yer alan mimari ayrıntıların farklılaşmasıyla oluşmaktadır (Şekil 1.21).

Şekil 1.21: Arayüzler, (Krier, 1979)

Kamusal mekan bileşenlerinin değinilen tipolojik özellikleri, bireylerin mekansal algı süreçlerini ve mekanı kullanım biçimlerini etkiler. Çünkü her birey mekanı kullanırken, mekanın geometrisine göre hareket etmektedir. Örneğin bir sokağın düz ya da eğrisel, geniş ya da dar olması, bireyin hareketliliğini, yönlendirmesini ve bireyin çevre ile kurduğu algısal ilişkiyi etkiler. Aynı şekilde meydanların formları ve mimari kurguları da bireyi etkilemektedir. Dairesel- kapalı bir meydan formunda birey mekana hakimiyetini daha kolay sağlarken, amorf meydanlarda bireyin mekana hakimiyeti azalmaktadır. Bu tip oransal, boyutsal ve biçimsel farklılıkların birey üzerindeki etkisi sayısız örneklemelerle yapılabilir. Bu bağlamda bireylerin çevre ile ilişki kurma ihtiyacı göz önüne alındığında, kamusal mekanların, algılamayı kolaylaştıracak bir oran ve boyutta, hareketliliğe elverecek bir formda ve mekansal ihtiyaçlara cevap verebilecek bir biçimde olması çok büyük bir önem taşımaktadır.

1.3.2. Kamusal Mekanları Bilişsel Okuma Yöntemleri

Kamusal mekanlar gündelik ve sosyal aktivitelerin ana mekanı olarak büyük bir kullanıcı kitlesini barındırmaktadır. Bu nedenle bireylerin yoğun olarak çevre ile iletişimine girdiği mekanlar kamusal mekanlar olmaktadır. Kamusal mekanın fiziki yapısı mekanı kullanan bireyleri ve mekanı oluşturan öğelerin formları, düşey- yatay boyut bileşenleri ve mekansal kurguları da birey- çevre arasındaki ilişkiyi etkilemektedir. Bireylerin çevre ile kurdukları ilişki iki değişkene bağlıdır. Bunlardan biricisi bireyin mekanı algılama biçimidir. İkincisi ise bu algılama süreci sonucunda oluşan davranış biçimidir. Bu iki değişken birbirini etkilediği gibi hem mekanı etkilemekte, hem de mekandan etkilenmektedir.

Bireyin içinde bulunduğu mekanı algılaması veya mekanın bireye verdiği etki birey- çevre arasındaki bu etkileşimli sürecin oluşumundaki ilk adımdır. Lewin'e göre çevrenin insan davranışları üzerindeki dolaylı etkisi çevrenin bireylerin algılarını, algıların da çevreyi etkilemesi ile oluşmaktadır (Lang, 1987). Karaman'ın (1989) belirttiği gibi insanlar kentin renk, doku, boyut,

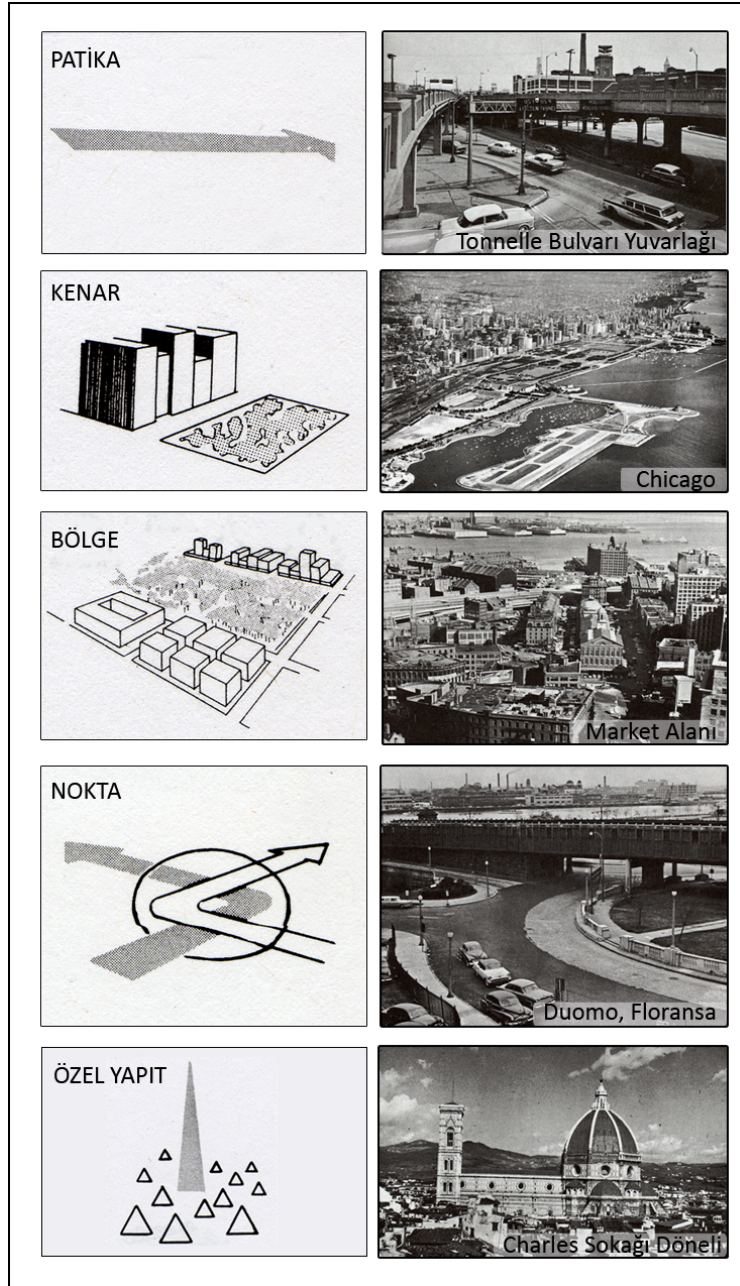
doluluk- boşluk oranları, yükseklikleri gibi kültürel enerjisinden etkilenmekte, onları zaman sürecinde ve bir hiyerarşi içinde algılamaktadır. Algılanan elemanların insan üzerindeki olumlu etkisi, kurulan çevrenin estetik normlara oturtulmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda çevresel algının fiziki mekanla bütünleşmesinde mekanın genel biçimlenme özelliklerinin önemi anlaşılmaktadır.

Birey içinde bulunduğu mekanda, ilk olarak mekandaki öğelerden gelen uyarıları ve fizyolojik verileri almaktadır. Lang (1987) mekanın öncelikle duyulara dayalı “duyumsal süreç” sonucunda algılandığını ve daha sonra mekana yönelik edinilen çevresel bilgilerin yaşanmışlığa bağlı olarak kavramsallaştırılan ve bu yolla zihnimizde oluşturulan “zihinsel süreç” ile akılda kaldığını belirtmiştir. Bu noktada mekanın algılanması ve hatırdan kalabilmesinde mekansal bileşenlerin rolü önemli olmaktadır. Mekansal bileşenlerin anlaşılabilir ve tanımlanabilir bir çevre yaratması; kullanıcılar tarafından daha kolay ve rahat bir algılamının oluşmasını ve sonuç olarak da mekanın benimsenmesi ve sahiplenilmesini sağlayacaktır.

Kevin Lynch (1960), kentlerin bir çok önemli fonksiyonun yanında imajlarının da önemli olduğunu ve kent mekanlarının insanların algılayabilmesi ile içinde yaşamaktan güven duyacağı mekanlar olabileceğini ileri sürmektedir. Çevrenin kolayca tanımlanabilecek ve kabul edilebilecek fiziki elemanlarının olması gerektiğini vurgularken bunun olabilmesi için mekanın açıklık ve okunabilirlik özelliklerinin bulunması gerektiğini belirtmiştir. Bu noktada çevresel imajın önemini vurgulamaktadır. Lynch'e (1981) göre çevre imajı üç özelliğe sahip olmalıdır:

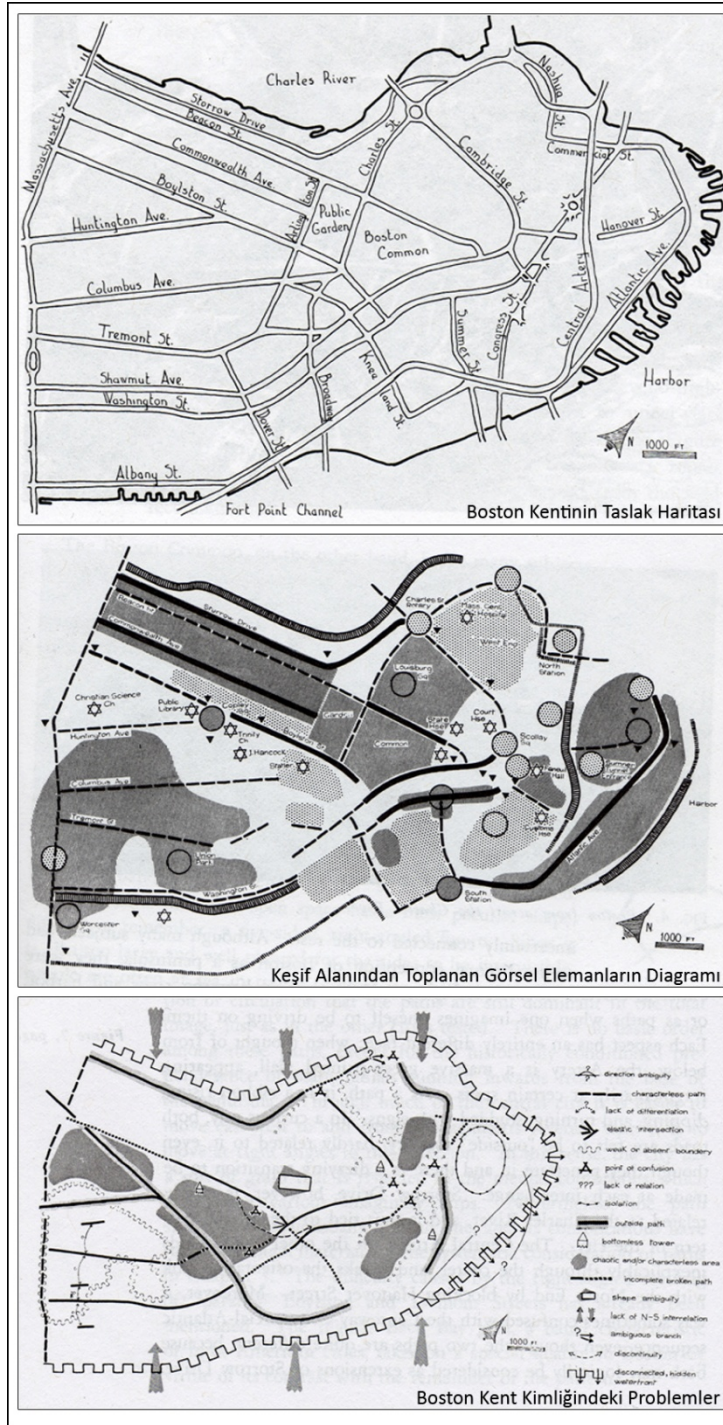
- Kimlik (identity): Kent objesinin diğer objelerden farklı olarak kendini tanıtan bir kimliğinin olması gereklidir.
- Yapı (structure): Objenin çevredeki yapılarla ilişkisi belirgin olmalıdır.
- Anlam (meaning): Kent objesinin kullanıcıya bir yararı veya hissi olarak bir anlam ifade etmesi gereklidir.

Lynch (1960), çevresel imajın tanımlanabilmesi için gerekli bileşenleri beş başlıkta toplamıştır. Bunlar; patika (path), kenar (edge), nokta (node), bölge (district), özelliği olan yapıtlar (landmark)'dır (Şekil 1.22). Bir “*patika*”nın tanımlanabilir elemanlarının olması, bir işlevinin bulunması, sürekliliğinin ve başladığı ve bittiği noktaların bilinmesi patikanın algılanmasını kolaylaştırır. Kişinin hareketini sınırlama, kişiyi izole etme özelliği olan “*kenarlar*” referans için kullanılır ve güçlü kenarlar görülebilir ve geçişi sınırlandırır. Kentlerdeki geniş alanlar olan “*bölgeler*” homojen bir yapıdadır ve bu homojen yapısal karakter bölgenin özelliğini tanımlar. Kentteki stratejik odaklar olan “*noktalar*” ise, bazen özel bir yapının yakınlarında bulunur bazen de özel aktivitelerin gerçekleştiği mekanlardır. Referans noktaları olan “*özel yapıtlar*” ise genellikle fiziki yapılarıdır ve kolayca tanımlanabilir bir özelliğe sahiptir.

Şekil 1.22: Lynch'in Çevresel İmaj Ögeleri, Lynch (1960)

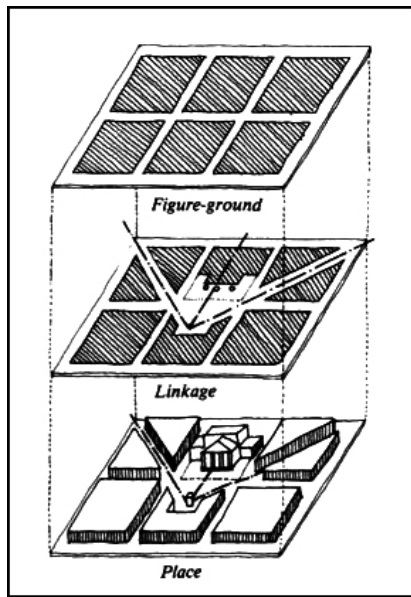
Lynch ortaya koyduğu bileşenler üzerinden üç farklı kentin merkez alanlarında analizler yapmıştır. Bu analizler sonucunda kentlerin çevresel imajları ve kimlikleri ile ilgili problemleri ve sorunlu alanları saptamıştır (Harita 1.1). Lynch'in bu çalışması kentsel tasarım ve planlama çalışmaları için kolay algılanabilir bir altlık oluşturmuştur.

Harita 1.1: Boston Kent Merkezi Kimlik Çalışması, Lynch (1960)

Trancik (1986) dış mekanın görsel kalitesinin vurgulanmasında ortaya konulmuş olan yer/ zemin kuramı (figure/ ground theory), bağlantı kuramı (linkage theory) ve yer kuramını (place theory) karşılaştırarak yeni bir tümleşik

yaklaşım oluşturmuştur. Trancik'e göre yer/ zemin kuramının (figure/ ground theory) kentsel formun anlaşılabilmesi, yapı kütleleri ve açık mekan arasındaki ilişkinin analizi sonucunda kentsel doku ve modellerin tanımlanmasında etkili çalışmalar olduğunu ancak iki boyutlu mekan algısının dışına çıkamadığını belirtmektedir. Bağlantı kuramında (linkage theory); dolaşımın kent formunun üreticisi olarak konumlandırmasına ve bağlantıların öneminin vurgulanmasına rağmen, mekansal tanımlamaların yeterli olmadığını söylemektedir. Yer kuramının (place theory) ise açık kentsel mekanlardaki tarihi ve sosyo kültürel değerlerin temel alındığı bir teori olduğunu belirtmiştir. Trancik'in ortaya koyduğu tümleşik yaklaşım bu kuramların her birini sağlaması gerektiğini, boşluklara ve doluluklara düzgün bir biçim vermesi, parçalar arasındaki ilişki organize etmesi ve insan ve farklı elementlerin tümünün ihtiyaçlarını karşılayabilmesi gerektiğini belirtmiştir (Şekil 1.23).

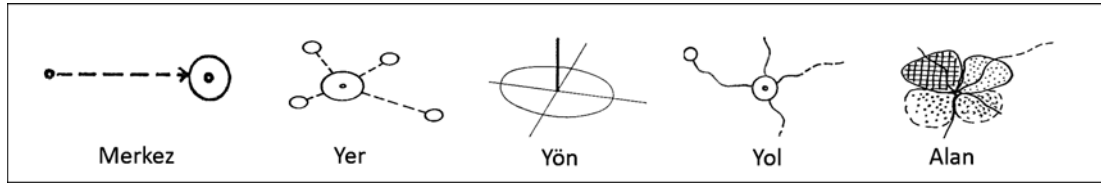

Şekil 1.23: Trancik'in Tümleşik Yaklaşımı,(Trancik, 1986, 98)

Yer kuramı ile bağlantılı olarak Schulz, tanım getirdiği “yerin ruhu” (Genius Loci) kavramı ile insan yaşamını kolaylaştıran anlamlı yerler yaratma ilkesini geliştirmiştir. Yaşamın içinden gelen bir yapıyı çevrenin kendine özgü bir karaktere sahip olduğunu, olagelen/ süregelen bir varlık karakteristiğini

yansıttığını belirtmiştir. Schulz (1972), mekansal algıyı oluşturan mekansal organizasyonun elemanlarını;

- Eylemleri yeri olan ve çevrenin referans noktasını oluşturan merkez veya yer (yaklaşma)
- Kişinin çevre içerisindeki hareketi tanımlayan yön ve yol (süreklilik)
- Yolların tanımladığı zeminleri de alan veya ilgi alanı (sınır) olarak belirlemiştir (Şekil 1.24).

Şekil 1.24: Schulz'un Mekansal Organizasyon Bileşenleri, (Schulz, 1972)

Lynch, Trancik ve Schulz'un ortaya koyduğu yaklaşımlar ele alındığında; bir mekanın düzenlenmesinde insan ölçeğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu hem insanların algı süreçlerini hem de mekanı kullanma biçimlerini içerir. Başarılı bir kamusal mekan açık ve okunabilir bir çevre sunan, insan ihtiyaçlarını karşılayabilen ve insan yaşamını kolaylaştıran bir mekandır. Kimlikli ve kendine özgü bir karakteri olan bu tip mekanlar bireyin mekanda bilinçli bir şekilde hareket edebilmesini ve kendini güven içinde hissedebilmesini sağlamaktadırlar. Birey mekanla ilk kez karşılaştığında ya da kısa süreli bir etkileşime girdiğinde, mekanın net ve anlaşılabilir bir yapıda olması, sınırlarının belirgin olması ve kişiyi yönlendiren öğelerinin bulunması bireyin "duyumsal süreci"nde olumlu bir etki yaratacaktır. Aynı şekilde mekanın güçlü bir kimliğinin olması ya da bireyin "yerin ruhu"nu hissedebilmesi ile mekan, bireyin "zihinsel süreci"nde etkili olacaktır. Bireyler üzerindeki bu olumlu etkiler topluma yansiyacak ve bu yansıma da mekanda yer bulacaktır.

1.4. KAMUSAL MEKANIN SOSYO-KÜLTÜREL BOYUTU

Kentsel mekanın en önemli ögesi olan kamusal mekanlar, yoğun sosyal etkileşimin gerçekleştiği mekanlar olarak, sosyal ve kültürel dinamiklerden oluşan, mekan, toplum ve kültür kavramlarının her birini ve birbiriyle olan ilişkilerini kapsayan sistemler bütünüdür.

Kamusal mekanlar kentlilerin toplanacağı, birbirleriyle karşılaşacağı, bireysel olarak ya da birlikte kendilerini ifade edecekleri, kentli kültürü yaratacakları, özgürlük ve toplumsal- davranışsal uzlaşma alanlarıdır. Bu anlamda bu mekanlar önemli bir sosyallik içermektedir. Zukin'in belirttiği gibi kamusal kültür ve kamusal alan sosyal olarak kurulmuştur; şehirlerdeki kamusal hayat deneyimlediğimiz mekanlarda, dükkanlarda, parklarda ve sokaklardaki günlük hayatı oluşturan pek çok sosyal karşılaşma tarafından üretilmektedir (Erdönmez, 2006, 65). Lonfland'ın şu sözleri de kamusal mekanların toplumsallaşma, sosyalleşme alanları olduklarını açık bir şekilde ifade etmektedir: "Kamusal alan bireylere farklı ilişkilerle, kendi kendine ve başkalarıyla deneyim kazanma imkanı veren nadir alanlardan biridir (Gökgür, 2006, 65).

Kamusal mekanlar kentsel ortamda; *psikolojik ve sensoriyel gereksinimlerini sağlama* (can sıkıntısını gideren çeşitlilik- zevk- hayal- keşif- gezi- kalabalıklıkla iç içelik ya da izole olma- sükun veya hareketlilik- hız veya yavaşlık- yerlerin tanımı- ortak yaşamın sembolleri) ve *sosyal ilişkiler ortamı oluşturma* (kendiliğinden olan, ferdi ya da ortak girişimler- programlı karşılaşma- tesadüfi karşılaşma- bilgi değişimi- güven- bekleme- başıboş gezme- kültür- gösteri- değişik iletişimler- eğitim ve öğrenme) gibi bireyin ve toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Akgün, 2004, 15- 16).

Resim 1.2: Kamusal mekanın sosyal içeriği, Boston (Lang, 2005)

Kentler toplumsal hayatta, insanlar arası ilişkilere biçim veren, sosyal mesafelerin en aza indiği, bu ilişkilerin en büyük yoğunluk kazandığı yerlerdir (Cansever, 1996, 125). Sosyal etkileşimin en önemli aracı olan kent mekanlarında toplumsal bütünlüğün oluşması ve kent yaşamının canlanması, insanların iletişim ve etkinliklerine zemin oluşturan kamusal mekanlarla mümkün olmaktadır (Resim 1.3). Bir toplumda sosyal iletişimin sağlanması o toplumun ne kadar gelişmiş olduğunun göstergesidir. Toplumsal yaşamdaki ahenk ve uyumun sağlayacağı gelişme ve kalite, kamusal mekanlara yansımakta ve bu mekanlardan yansıtılmaktadır (Otaner, Keskin, 2005). Bu bağlamda, toplumsal yaşamın değerlerini ve kentsel yaşam ortamının 'kalitesini' belirleyen ve sergileyen temel mekansal öğeler kamusal mekanlar olmaktadır.

Resim 1.3: Kamusal Mekanda Kurulan Yüz yüze İlişkiler, Naples, İtalya (Manadapiour, 2003, 111)

Kamusal bir alan ancak onu kullanan bir toplumla var olur. Boş, kayıp veya niteliksiz kamusal mekanlar kent yaşamına herhangi bir katkı sağlayamazlar. Trancik (1986) kentsel kamusal mekan konusundaki en hayati unsur o mekanı kullanarak hayat veren insanlardır derken, kamusal mekanın toplumsal boyutunun önemini vurgulamıştır. Arendt de ancak insanların uyum içinde birlikte hareket ettikleri mekanların kamusal bir alan oluşturacağını belirtmiştir. Arendt'e göre insanların bir bütün olarak hareket ettikleri bir yer olmayan bir kent meydanının, kamu alanıyla bir ilgisi yoktur, ama insanların bir sunuş için bir araya geldikleri bir yemek salonu böyle bir yer haline gelmiştir (Benhabib, 1996, 242).

Kamusal mekanlar içinde var olduğu toplumun yaşam biçimi, kültürü, ilişkileri, sosyal yargıları ve sosyo- ekonomik durumundan etkilenir. Bir bakıma kamusal mekanlar içinde buldukları toplumu ya da kültürü sembolize etmektedir (Uzun, 2006, 15). Kültürlere göre kamusal mekan anlayışı,

kamusal- özel mekan ayrımı değişmekte ve kamusal mekanların farklı kullanım biçimleri oluşmaktadır. Kamusal mekanlarda kültürel süreçlerin etkisi aynı mekanın farklı kullanım biçimlerinden anlaşılabilir. Örneğin, kamusal bir mekan olan sokak, bazı kültürlerde sadece hızlı bir geçiş trafiği için kullanılmaktayken bazı kültürlerde hem ulaşımda farklılaşma görülmekte hem de sokak farklı anlamların yüklendiği ve farklı fonksiyonların olduğu bir mekan olmaktadır; örneğin Hindistan sokaklarında bisiklet, at arabası, el arabası ve develer ile ulaşımı sağlarken, mağazalar, satıcılar sokaklara taşmakta ve çoğu kişi için sokaklar barınma amaçlı kullanılmaktadır (Lang, 1987) (Resim 1.4).

Resim 1.4: Hindistan Sokakları

Kent mekanında fiziksel anlamda kamusal mekan, özellikle de yoğun yapılaşmanın var olduğu günümüz kentlerinde, şüphe götürmez ki “kentnin nefes alan noktaları” olarak çok önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda, kamusal mekan yaratımları son zamanlarda yönetimlerce ele alınan bir konu olmuştur. Ancak önemli olan kamusal mekan oluşturmak değil, kamusal

mekanı yaşatabilmektedir. 1992 yılında imzalanan Avrupa Kentsel Şartı, kentlerde toplumsal ve kültürel anlamda eşit fırsatların yaratılmasını zorunlu kılmaktadır. Kamusal alanın, toplumsal bir arena olarak yeniden kazanılmasının gerekliliğini vurgulayan sözleşme, temel eksen olarak yerel yönetimlerin kente ilişkin tüm kararlarını, çok kültürlü kent dokusunu kabul ederek ve kentlilerle paylaşarak almasını onaylamıştır (Ergin,2005, 111).

Kamusal mekanlar bireylere sosyalleşme ortamı yaratan, farklı grupların kendini ifade edebilme ve keşfedebilme olanakları tanıyan ve toplumsal bütünleşmeyi sağlayan mekanlar olarak kent yaşamının sosyal boyutunda önemli bir teşkil etmektedir. Ancak günümüzde ekonomik ve sosyal dinamiklerin etkisiyle kentlerde süregelen dönüşüm dalgası hem kentlerde yaşayanlar için hem de yapılı çevre için kaçınılmaz sonuçlar doğurmuştur. İnsan ilişkilerinin artık 'doğrudan yaşanmadığı', ama yerlerini 'heyecan verici' temsillere bırakarak uzaklaştığı günümüz toplumunda, kentsel yoğunlaşmanın (dolayısıyla farklılaşmanın) sonucu olarak oluşan kentsel yabancılaşmayla birlikte kamusal insan kamusal mekandan yavaş yavaş çekilmeye başlamıştır (Bourriaud, 2005), (Baudrillard, 1997), (Akay, 1997). Bu çekilme şüphe götürmez ki toplumsal yapıda bir takım yıkıcı sonuçlara neden olacaktır. Bu bağlamda kentsel tasarım ölçeğinde kamusal mekanların geri kazanımı önem kazanmaktadır. Bu geri kazanım süreci kamusal mekanların daha çekici hale getirilmesiyle mümkün olabilir. Bu noktada sosyal- kültürel aktiviteler ve kamusal sanat olguları öne çıkmaktadır. Çünkü bu olguları barındıran kamusal mekanlar, hem bireyin sosyalleşmesini hem de toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında katalizör etki yaratmaktadır.

1.4.1. Sosyal Aktivite

Kamusal mekanlar insanlar arası iletişime ve bilgi alışverişine olanak sağlayan, ortak paylaşım ve karşılaşma fırsatları sunan, kendini bir "yer" e ait hissetme, kendini "bulma" gibi bir çok ihtiyacı karşılayan mekanlardır. Tüm bu ihtiyaçların karşılanma süreçleri doğrudan bir "aktivite" ortamı yaratmaktadır. Aktiviteler bireyleri mekana çekme ve böylelikle toplumsal biraradalık

yaratma, mekanın kullanılrlılığını ve kalitesini arttırma bakımından kamusal mekanlarda yer alan en önemli fonksiyonlardır.

İnsan aktivitelerinin çoğu işlemlerin yürütülebilmesini içerdiğinden beri ortam ihtiyacı (milieu) insan kapasitesi ile uyum sağlayabilmek için gerekli olmuştur (Lang, 2000). Hemen hemen bütün insan ihtiyaçları bir bakıma hareket içermektedir. Kişilerin yaşamlarını sürdürmek, ilişki kurmak ve sosyal aktivitelere katılmak için diğer kişilerle buluşma, organizasyonlara katılma vb. ihtiyaçları bu hareketleri yapmalarının nedenleridir.

Bireyler kentsel ortamda birçok aktiviteye mecburen ya da gönüllü olarak katılmaktadır. Bunlar kent yaşamının gerektirdiği aktiviteler, gündelik aktiviteler, özel tercihlere bağlı olan aktiviteler ve toplumsal içeriği olan aktiviteler gibi birçok farklı kategoride toplanabilececek aktivitelerdir. Bu aktivitelerin birçoğu kamusal mekanlarda gerçekleşmektedir. Kostoff, kamusal mekanı “insanların normal günlük rutinlerinde ya da dönemsel şenliklerde (festival, bayram) fonksiyonel ve törensel aktiveleri gerçekleştirdikleri, toplumu birbirine bağlayan ortak bir zemin” olarak nitelendirmiştir (Erdönmez, Akı, 2005, 71). Kentler yaratmanın, kentleri yeniden geliştirmenin, binalar inşa etmenin, meydanlar, bahçeler ve yeni altyapı sistemleri tasarlamının en temel sebeplerinden birinin mevcut ya da olası insan aktiviteleri için olduğunu ortaya koyan Lang, bu aktiviteleri bazen günlük aktiviteler (yürümek, çalışmak, uyumak, yemek yemek, seyretmek ve yeniden yaratmak vb.) bazen de tek aktiviteler olarak tanımlamaktadır (Lang, 2000).

Kamusal mekanlarda yer alan aktiviteleri Gehl net bir şekilde ortaya koymuştur. Kamusal mekanda yer alan aktiviteleri gerekli, seçime bağlı ve sosyal aktiviteler olarak basitçe üç başlık altında toplamıştır (Carmona, Heath, Oc, Tiesdell, 2003).

‘*Gerekli aktiviteler*’ rutin olarak yapılan işlerdir (Okula veya işe gitmek, alışveriş yapmak, otobüs beklemek gibi). Bu aktiviteye katılanların başka

seçenekleri yoktur. Tekrar sıklığı, sadece fiziksel çevre tarafından az oranda etkilenir (Şekil 1.30).

'Seçime bağlı aktiviteler' zaman ve mekan uygunluğuna, hava durumu ve ortamın davet edici niteliğine göre gönüllü olarak katılan aktivitelerdir (Temiz hava almak için, kahve içmek için dışarıya çıkmak gibi) (Şekil 1.30).

'Sosyal aktiviteler' kamusal mekanda başka insanların olup olmadığına bağlıdır (Selamlaşma ve sohbetler, ortak yapılan aktiviteler, çevredeki diğer kişilerin farkındalık yaratması vb.). Bu aktiviteler insanların aynı zaman zarfında ve aynı mekanda olmalarının direk sonucu olarak spontane olarak gelişir. Burada, gerekli ve çeşitli aktivitelerin daha iyi çevresel imkanlarda sunulmasıyla desteklenmektedir (Resim 1.5).

Resim 1.5: Gereki Aktiviteler, (<http://adsoftheworld.com>), Seçime Bağlı Aktiviteler, (Marcus, Francis,1998) ve Sosyal Aktiviteler (Carr, 1992)

Gehl'in yaklaşımı baz alınarak kamusal mekanlarda yer alan aktivitelerin özelliklerine, sıklığına, sürelerine, hitap ettiği kitlelere ve kitlelerin katılım oranlarına bakarak mekanın niteliği ve kalitesini hakkında saptamalar yapılabilir. Sadece "gereki aktiviteler" in yer aldığı kamusal mekanlar düşük kaliteli mekanlar olmaktadır. Çünkü bir mekanın kalitesi mekanın yaşanabilmesi ve kendini mekana ait hissedenden kişiler tarafından paylaşılabilir derecesi ile doğru orantılıdır. "Gereki aktiviteler" in gerçekleştiği mekanlar her ne kadar kendi içinde bir sosyal ortam yaratsa da "seçime bağlı aktiviteler" ve "sosyal aktiviteler" in olduğu mekanlar kadar bir etkileşim ortamı sağlayamazlar. Kaliteli mekanlar bu üç tip aktivitenin var olduğu mekanlardır. Bu tip mekanlarda "gereki aktiviteler" rutin bir şekilde

var olurken, bu mekanlar bireylerin tercihleri yönünde katılımı sağlayabilecek donatımları olan aynı zamanda bireye sosyal bir paylaşım platformu sunabilen mekanlardır. Bu bağlamda kamusal mekanda yer alan aktiviteler mekanın kullanılabilirliği, çekiciliği ve sürdürülebilirliği için en önemli faktör olmaktadır.

Aktivitelerin mekanı çekici kılabilmesi aynı zamanda mekanın bu aktivitelerin olmasına olanak verebilmesiyle de ilgilidir. Kamusal mekanların aktivitelerin yapılmasını sağlayacak mekansal altyapıya sahip olması gereklidir. Bazı kamusal mekanlar aktivite oluşumuna el vermezken bazıları ise birden çok aktivitenin oluşumuna izin verebilir (Resim 1.6).

Resim 1.6: Aynı kamusal mekanda yapılan değişik aktiviteler:¹⁰

Kamusal mekanlarda var olan aktiviteler; farklı kesimlerden ve yaş gruplarından kullanıcıları çekebilecek işlevsel çeşitlilik sunabilir, buldukları

¹⁰ Bryant Park, <http://www.flickr.com>, Temmuz, 2007

yere ve fonksiyona bağılı olarak özgün nitelikler taşıyabilir (Moughtin, 1992), merak uyandırabilir ve bunun sürekliliğini sağlayabilirse kamusal mekanlar, insanlar için daha çekici hale gelebilmektedir. Bu tip mekanlar daha çok insan çekmekte ve insanlar insanların gittikleri yerleri tercih etmektedir, yani Whyte'in (1980) dediği gibi insanları en çok kendine çeken, yine insanlar olmaktadır.

Özellikli olarak tasarlanan mekanlar eğer çekici bir etki yaratmıyorsa kişiler bu mekanlar yerine kendilerini daha rahat hissettikleri, diğer kişilerle daha kolay temas sağlayabildikleri ve daha çok insanla beraber olabilecekleri mekanları tercih etmektedirler. Kendileri için özel olarak düzenlenmiş oyun alanları yerine sokaklarda oynamayı tercih eden çocuklar, yoldan geçenleri izleme imkanı sunan kaldırım kahveleri ve sokakta canlı olarak yapılan gösterilerin daha fazla insan çekmesi vb. bu durumu net bir şekilde ortaya koyan örnekler olmaktadır (Velioğlu,1990) (Resim 1.7).

Resim 1.7: Sokakta Oynayan Çocuklar ve Kaldırım Kafesi (<http://www.viewimages.com>), Sokak Gösterisi (Kişisel Arşiv)

Kamusal mekanların barındırdığı aktivite yoğunluğu ve çeşitliliği ile sahip olduğu çekim gücü farklı toplumsal grupları bir araya getirmekte önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Kamusal mekanlarda yapılan kültürel etkinliklerle kentsel mekanda bir aktivite omurgasının oluşturulması mümkün olmaktadır. Bu kültürel ağ sistemi kent dokusunda hem mevcut kamusal mekanların kullanımını arttıracak hem de yeni kamusal mekanlar yaratımını sağlayacaktır. Kültürel aktiviteler yoluyla bireylerin kamusal mekan kullanımına yönelmesi, her an farklı kullanımlara açık bir kent platformunu oluşturması ve böylelikle kentsel yaşamın canlanması söz konusu olacaktır.

Dönemsel gerçekleşen gösteriler ve festivaller; resim sergileri, film gösterimleri, konserler; sportif aktiviteler, performans alanları ve atölyeler gibi kültürel ve sanatsal içeriği bulunan aktivitelerin kamusal mekanlarda gerçekleşmesi tüm toplumun kültürel etkinliklerden yararlanabilmesini sağlayacaktır (Resim 1.8).

Resim 1.8: Kamusal Mekanlardaki Kültürel Aktiviteler

Kültürel aktiviteler çoğunlukla kültürel merkezlerde ve kültür yapılarında sürmektedir. Ancak, sadece bu mekanlarda yapılan kültürel etkinlikler kapalı bir kutu içinde belirli bir kesime hitap etmektedir. Bu etkinliklerin iç mekanlardan açık dış mekanlara taşması; bu etkinliklerin daha çok kişiye ulaşmasını ve toplumun kültürle iç içe olmasını sağlayacak ve böylece kültür ve sanatın tabana yayıldığı bir kent yaşamı oluşacaktır. Bu bağlamda açık kamusal mekanların toplumun kültürel gelişimini destekleyici rolü üzerinde önemle durulması gereklidir.

1.4.2. Kamusal Sanat

Kamusal sanat, açık dış mekanlarda veya herkes tarafından erişilebilen yerlerde uygulanan ya da planlanan buna bağlı olarak mekana yerleştirilen sanat objeleri ya da sahnelenen sanatsal faaliyetleri içermektedir. Kamusal

sanat toplumda kültürel gelişimi ve bireyler arası kültür alışverişini sağlarken kentsel mekanda da estetik ve görsel zenginliği arttırmakta ve mekansal kalitenin gelişimini desteklemektedir. Kamusal mekanlarda konumlandırılan sanat objeleri, dönemsel ya da özel amaçlı düzenlenen sergiler, performanslar ve kamusal mekanlara arayüz oluşturan özellikli mimari yapıtlar kamusalılık içinde bir sanat oluşturmakta ve bu sanat kamusal mekanlardan herkese yayılmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde sanat objelerinin kamusal mekanlara yerleştirilme amacı her dönemde farklılaşmıştır. Bu farklılaşma dönemin yönetim biçimi ve politik duruşuyla yakından ilgili olmuştur. Merkezi otoriteler kalıcılığını ve gücünü hissettirmek için çoğu zaman açık kamusal mekanlara sanatsal objeleri sembol olarak yerleştirmişlerdir. Rönesans'tan 19.yüzyılın sonuna kadar geçen sürece ait heykellerin, temsil ve mekanı işaretleme mantığıyla bağlantılı oldukları için genellikle figüratif ve dikey olarak tasarlandığını belirten Ergin (2005), heykellerin kaidelerinin de gerçek yer ile temsil edici gösterge arasında bir aracılık işlevi gördüğü için formun önemli ve ayrılmaz bir parçası olarak kompozisyona dahil edildiğini vurgulamaktadır.

Sanat objeleri her ne kadar içinde bulunduğu döneme göre biçimlense de toplumun ortak değer yargıları ve beğenilerini de yansıtmaktadır. Timuçin'in belirttiği gibi kente ruhunu veren, o kent insanlarının ortak beğeni yargısıdır (Timuçin, 2006, 60). Kentsel mekanda kamusal sanat, geçmiş, gelecek ve günümüz arasında toplumsal değerlerin sürekliliği sağlarken, kenti oluşturan toplumun ortak bilinç koşullarına göre oluşan beğeni yargılarını da göstermektedir.

Kamusal sanatın kamusal mekanlarda sürmesi, mekanın kimliği ve imgeselinde çok büyük bir önem arz etmektedir. Kamusal sanatla daha kuvvetli bir mekan duygusu oluşmaktadır. Aynı zamanda mekan içerisinde oluşan etkileşimle birlikte mekana ve kente ilişkin bireysel ya da toplumsal imgeler oluşmaktadır. Bir sanat objesi ya da özellikli bir mimari yapıt bulunduğu mekanlar çevresini organize etmekte ve önemli bir odak noktası

haline gelmektedir (Resim 1.9). Lynch'e (1960) göre güçlü bir imaja sahip mekanlar için çevrenin etkileyici bir ifadesinin olması (expressiveness), ritminin bulunması (rhythm), kişileri dürtmesi (stimulus) ve seçilmiş bir özelliğinin bulunması (choice) gerekir. Sanatın kutlandığı ve uzlaşa sunduğu kamusal mekanlarda tüm bu özellikler var olmakta ve böylelikle mekan kişileri çevresine çekerek kentsel ve mekansal güçlü bir imaj yaratmaktadır.

Resim 1.9: Piazza del Duomo, Milano, İtalya

Sanat objeleri ve özellikli mimari yapıtlar, buldukları mekana anlam kazandırırken, bireyin algılama süreçlerinde de etkili olmaktadır. Mekanda ana referans noktası olan bu öğeler, mekanın okunabilirliğini ve algılanmasını kolaylaştırmaktadır (Resim 1.10). Bu tip mekanlar, mekanda canlılık yaratması, estetik ve duysal zenginlik oluşturması ile de kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesine katkıda bulunmaktadır.

Resim 1.10: Piazza Navona, Roma, İtalya

Kamusal mekanlarda uygulanan sanat çalışmaları mekana estetik değer kattığı kadar mekanın kullanımını da arttırmaktadır. Mekanda sunulan görsel zenginlik bireyler üzerinde çekici bir etki yaratmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Chicago eyaletinde 16 Temmuz 2004'te açılan Milenyum Park bir örnek teşkil etmektedir. Hedefi yerel halka açık kültürel alan yaratmak olan proje 6 yılda tamamlanmış ve eski tren istasyonu gibi görsel bütünlüğü bozan yapıların kaldırılmasıyla oluşan alana uygulanmıştır. Park, mimari yapı, çeşme, heykel, performans alanı ve botanik bahçesi gibi bir çok farklı alanı ihtiva etmektedir. "Bulut Kapı" (Cloud Gate) Anish Kapoor tarafından tasarlanan bir eser olarak parkta sergilenmektedir.

Milenyum Park'ın güneybatı köşesinde yer alan Hükümdarlık Çeşmesi, bin kent sakininden kesit alınarak sağlanan yüzler koleksiyonundan görüntüler yansıtmakta ve Chicago kenti sakinlerinin geniş bir sosyal mozağini simgelemektedir (Resim 1.11).

Resim 1.11: Millennium Park, Chicago

Kamusal mekanlarda yer alan sanat objeleri kadar mekanda yapılan sanatsal faaliyetler de toplumsal bütünleşmenin ve duyuşsal zenginliğin oluşmasında çok önemlidir. Belirli dönemlerde gerçekleşen festivaller, bienaller ve sergilerin kamusal mekana taşması ve kamusallıkla bütünleşmesiyle mekanda canlılığın oluşması ve sanatın tabana yayıldığı bir toplumsal yapının oluşması desteklenmektedir. Bu durum bireyi günlük yaşantısında sanata davet etmektedir. Bir birey rutin olarak kullandığı kamusal bir mekanda herhangi bir sanatsal aktivite ile karşılaşması bireyin ilgisini çekecek ve bireylerin o anki psikolojik durumu ve sosyo- kültürel yapısına bağlı olmak üzere farklı boyutlarda bu aktivitenin bir parçası olacaktır.

Sanat ancak topluma ulaştığında ya da topluma mal olduğunda ve içinde bulunduğu mekânla oluşturduğu birliktelikle anlamlanır. Örneğin meydana ya da sokakta bulunan bir heykelin mekânı kazandırdığı nitelikler ya da

sanatsal bir faaliyetin kamusal mekanlarda gerçekleşmesi ile hitap ettiği kitlenin büyüklüğü kentsel yaşamda önemli bir rol oynamaktadır.

Sanat yoluyla toplumsal ve kültürel gelişim desteklenir. Günümüzdeki rekabetçi kent anlayışında, kentlerin kültürel ve sanatsal dinamiklerle kentsel gelişmeyi sağlaması ve kültürel platformlarla ön plana çıkması gerekmektedir. Bu bağlamda yaşanan sürece adapte olabilmek ve yarışabilir bir misyon kazanmak için kamusal mekanlarla yaşantı bulan kamusal sanat, en üst ölçekten alt ölçeğe kadar tüm planlama ve tasarım çalışmalarında ele alınılması gereken stratejik önemde bir konu olmaktadır.

1.5. BÖLÜM SONUCU

Kamusal mekanlar kentsel yaşamda sosyalleşmeyi destekleyen en önemli mekanizmalardır. Herkes tarafından erişilebilir ve kullanılabilir olan kamusal mekanlar tarihsel süreç içerisinde farklı temsiller (Antik Yunan'ın agorası, Roma'nın forumu, Osmanlı'nın mesireleri, külliyesi ve pazarları, günümüzün ise değişen dinamikler çerçevesinde gittikçe sayıları artan alışveriş merkezleri) ile kent hayatında yer almaktadır. Çok boyutlu bir yapıya sahip olan kamusal mekanların boyutları fiziksel ve sosyo-kültürel olmak üzere iki ana alt başlıkta toplanabilir. Fiziksel boyut mekanın tipolojik özellikleri ile birebir ilişkilidir. Tipolojik farklılıklar kamusal mekanların kullanım biçimlerini ve kalitelerini ve kamusal mekanların sunduğu fiziksel yapı birey- çevre arasındaki ilişkiyi doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkilemektedir. Bu etkileşimde mekan ne kadar okunabilir ve tanımlanabilir ise birey mekanı o kadar iyi algılayabilmekte ve kendini güvende rahat bir ortamda hissetmektedir. Bunu sağlayabilen kamusal mekanlar fiziksel anlamda başarılı kamusal mekanlar olmaktadır. Kamusal mekanların içerdiği sosyal aktivite ve kamusal sanat mekanların sosyo-kültürel özellikleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu özellikleri barındıran kamusal mekanlar toplumsal bütünleşmeyi ve kültürel gelişimi destekleyen mekanlardır. Kamusal mekanların kentsel yaşamdaki öneminin anlaşılması ve buna yönelik düzenlemelerin yapılması bu bağlamda büyük bir önem taşımaktadır.

2. AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTLİĞİ SÜRECİ

Avrupa Kültür Başkenti, Avrupa Birliği tarafından periyodik olarak her yıl belirlenen kent veya kentlere verilen unvandır. Başlangıçta Avrupa Kültür Başkentliği Avrupa Birliği Topluluğu hareketi değildir; 1985'te hükümetler arası seviyede bakanlar konseyi tarafından başlatılmıştır. Bu olayın temeli ise Avrupa'nın zengin ve çeşitli kültürel aktivitelerin odak noktası olmasıdır. Bu kentler Avrupa kültürünün oluşmasında ve yayılmasında önemli bir rol oynamışlardır. Bu hareket 1985'te Yunan Kültür Bakanı Melina Mercouris'in önerisi ile başlamıştır. Melina Mercouris'in savı kültür, sanat ve yaratıcılığın teknoloji, ticaret ve ekonomi kadar önemli olduğu yönündedir. 1985 yılında Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi projenin kapsamını belirlemiş ve uygulamaya koymuştur.

Kültür kentleri hareketinin ilk amacı Avrupa halkını çeşitli kent, bölge veya ülke kültürü bakış açılarına açmak ve belirlenen kent üzerine üye ülkelerden çeşitli kültürel katkılarda bulundurmaya yoğunlaştırmaktır (Palmer/Rae,2004). Avrupa Kültür Başkentliği sürecinin ilk döneminde üye olan ülkeler bu süreci organize etmesi için bir kenti aday göstermiş ve aday gösterecek ülkeler alfabetik sırayla belirlenmiştir. Fakat bu alfabetik sırayla aday gösterme konsepti tam olarak uygulanmamış ve bu sıraya sadık kalınmadan Kültür Başkenti olacak kentler belirli bir süre için belirlenmiştir.

1985- 1994 yılları arasında Avrupa kültür başkenti, Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerden seçilmiştir. Bu durumda; başkentler (Atina, Dublin, Madrid v.b), tarihi kültürel merkezler (Floransa) ve metropoliten kentler (Glasgow, Antwerp) gibi kentler seçilmiştir. 1995–2004 yılları arasında Avrupa Kültür Başkenti seçimi sadece konseyin değil ulusal hükümetlerin seçimlerine de dayanmıştır. 1996'a kadar ülkelerin başkentleri aday gösterilmiştir. 1996'dan itibaren durum değişmiş, üye ülkeler zaten bu hareketin ilk seferinde başkentlerini aday gösterdikleri için başka kentleri de aday gösterme ihtiyacı duymuşlardır. Aynı zamanda düzgün bir sıralamanın olmayışı ve üye ülkeler arasında kent aday göstermek için rekabetin bulunması bakanlar konseyini

seçimi yapma durumunda bırakmıştır. 1995- 2004 yılları arasında başkentler hemen hemen eşit olarak; tarihi kültür merkezleri, büyük metropol merkezler ve bölgesel merkezler hatta birden fazla kimliklere sahip kentler arasından seçilmiştir. Ayrıca 2000 yılında alınan kararla Avrupa Kültür Başkentliği unvanı, 2005- 2019 yılları arasında AB üyesi olmayan Avrupa ülkelerini kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

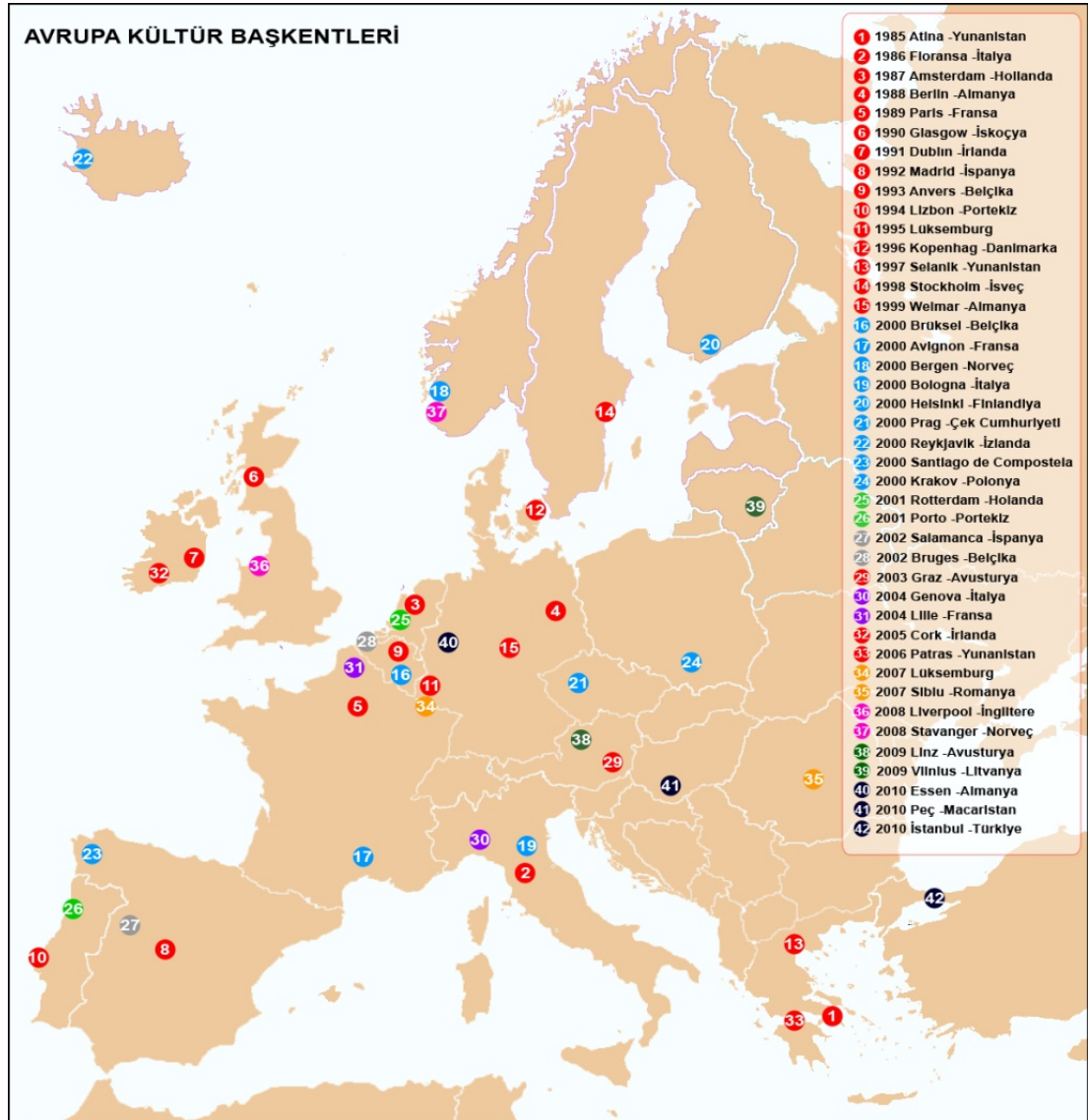
1985- 2007 yılları arası Avrupa Kültür Başkentleri olan kentler şunlardır:

- Atina- Yunanistan (1985)
- Floransa- İtalya (1986)
- Amsterdam- Hollanda (1987)
- Berlin- Almanya (1988)
- Paris- Fransa (1989)
- Glasgow- İskoçya (1990)
- Dublin- İrlanda (1991)
- Madrid- İspanya (1992)
- Anvers- Belçika (1993)
- Lizbon- Portekiz (1994)
- Lüksemburg (1995)
- Kopenhag- Danimarka (1996)
- Selanik- Yunanistan (1997)
- Stockholm- İsveç (1998)
- Weimar- Almanya (1999)
- Avignon- Fransa, Bergen- Norveç, Bologna- İtalya, Brüksel- Belçika, Helsinki- Finlandiya, Krakov- Polonya, Reykjavik- İzlanda, Prag- Çek Cumhuriyeti, Santiago de Compostela- İspanya (2000)
- Porto- Portekiz, Rotterdam- Hollanda (2001)
- Bruges- Belçika (2002)
- Salamanca- İspanya, Graz- Avusturya (2003)
- Genova- İtalya, Lille- Fransa (2004)
- Cork- İrlanda (2005)

- Patras- Yunanistan (2006)
- Lüksemburg, Sibiu- Romanya (2007)

2007- 2019 yılları arasında Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilen kentler ise;

- Liverpool- İngiltere, Stavanger- Norveç (2008)
- Linz- Avusturya (2009)
- Essen- Almanya, Peç- Macaristan, İstanbul- Türkiye (2010)
- Turku- Finlandiya, Tallinn- Estonya (2011)
- Guimarães- Portekiz, Slovenya (2012)
- Fransa, Slovakya (2013)
- İsveç, Letonya (2014)
- Belçika, Çek Cumhuriyeti (2015)
- İspanya, Polonya (2016)
- Danimarka, Kıbrıs (2017)
- Hollanda, Malta (2018)
- İtalya (2019)'dır.

Harita 2.1: 1985- 2010 Yılları Arasında Seçilen Avrupa Kültür Başkentleri

Avrupa Birliği tek bir Avrupa kültürünü empoze etmek yerine, kültürel çoğulculuğu hedef almaktadır. Bu alanda “çeşitliliğin korunması ve erişilebilirliğin sağlanması” gibi iki temel amaç güdülmektedir (Avrupa Birliği Bilgi Merkezi, 2007). AB'nin bu amaçları doğrultusunda her yıl, bir ya da iki Avrupa kentinin kültür başkenti olarak belirlenmesi ve “Kültür 2000” programı kapsamında kente finansal destek sağlanması söz konusudur.

“Kültür 2000” bir topluluk programı olarak 2000- 2006 yılları arasında yedi yıllık bir süreci kapsamaktadır ve toplam bütçesi 236,5 milyon euro olarak

belirlenmiştir. “Kültür 2000” programı, kültürel işbirliği projelerine gösteri sanatları, plastik ve görsel sanatlar, edebiyat, kültürel miras ve kültürel tarih alanlarında destek vermiştir. Programın amacı, kültürel çoğulculuğun korunduğu ve kültürel mirasın sahiplenildiği bir ortak kültürel alan yaratmaktır. “Kültür 2000” programının temel hedefleri;

- Kültürel yaratıcılığın ve hareketliliğin teşvik edilmesi,
- Sanatsal ve kültürel alanlarda iletişim ağlarının geliştirilmesiyle değişik kültürlerle erişimin kolaylaştırılması ve bu yolla kültürler arası diyalogun güçlendirilmesi,
- Avrupa toplumlarının tarihi konulardaki bilgilerinin geliştirilmesi olarak sıralanabilir (Avrupa Birliği Bilgi Merkezi, 2007).

Program, aynı zamanda kültürel boyutun, sosyal bütünleşme ve sosyo-ekonomik gelişimdeki rolünü de vurgulamaktadır. “Kültür 2000” programının kapsadığı altı yıllık sürecin dolmasının ardından 2007 yılında üçüncü nesil program olarak nitelendirilen ve küresel bir vizyon içeren “Kültür 2007” programının başlatılması öngörülmüştür.

Avrupa Komisyonu için 2004 yılında Palmer/ Rae Ortaklığı ile geçmişteki Avrupa Kültür Başkentlerinin hedefleri ile kentlerde oluşan değişimleri karşılaştırmak amacıyla “Avrupa Kültür Kentleri ve Başkentleri: AKKB” raporu hazırlanmıştır (Ek 1). Raporda kentlerin özelinde yapılan incelemeler sonucunda Avrupa Kültür Başkentliği kavram ve sürecine dair genel sonuçlar çıkarılmıştır. Raporda AKB olan kentlerin genel amaç ve hedeflerinde öncelikle ulusal ve uluslararası turizme ve kentin imajına önem verildiği, daha sonra kentsel yeniden canlandırma ve endüstri ve işlere yönelik hedeflerin yer aldığı görülmüştür. AKB sürecinde başarıya ulaşmada güçlü bir içeriğin olması, uzun vadeli planlama anlayışının benimsenmesi, yerel katılımın sağlanması ve ortaklıkların kurulması ana noktalar olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda Avrupa Kültür Başkentliği bütüncül bir yaklaşımla kente özgü özelliklerin, halkın katılımı, kurumlar ve kuruluşlar arası işbirliğinin sağlanması ile ortaya konması gerekmektedir. Bu süreç gerek projelerde gerekse de

yönetim düzeyinde kentli ile buluşmalıdır. Kentin anlamlandırılması ve yaşatılması içinde yaşayanlarla mümkün olmaktadır. Bu anlamda kentlinin proje ve etkinliklere katılımında kamusal kavramı önem kazanmaktadır.

2.1. AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTLERİ VE KAMUSAL MEKAN

Avrupa Kültür Başkenti seçilen kentler için başkentlik süreci, uluslararası platformda kentin imajı ve tanıtımı için büyük bir stratejik öneme sahip olsa da, sürecin özünde kentin kültürel ve sanatsal gelişimini destekleyen bir yapı bulunmaktadır. Bu gelişim, AKB'lerin kültürel programlarında kültür ve sanatın yayılımını destekleyen projelerin oluşturulmasıyla sağlanmaktadır. AKB'lerin kültürel programlarının teması ve içeriği bu nedenle çok önemli olmaktadır. Başkentlik sürecinde başarıya ulaşmış kentler, kültürel programlarıyla toplumla bütünleşmiş, kültür ve sanatın tabana yayıldığı bir yapı ortaya koymuş ve bu süreç içinde kentsel gelişmeyi kültürel dinamikler üzerinden yönlendirmiş kentlerdir. Tüm bu başarı kriterlerinin sağlanmasında kentsel mekanın ana toplumsallaşma alanı olan kamusal mekanlar önemli bir rol oynamıştır.

Tüm Avrupa Kültür Başkentleri, kültürel programlarında kamusal mekanları içeren ve kamusal mekanlarda yer alan projeler geliştirmişlerdir. Çünkü kamusal mekanlar herkesin kullanımına açık alanlar olarak katılımın en fazla sağlandığı mekanlardır. Kültür başkentlerinin çoğu açılış ve kapanış kutlamalarını kamusal mekanlarda gerçekleştirmiş ve bu kutlamalar toplumun en çok ilgisini çeken etkinlikler olmuşlardır. Bunun dışında kamusal mekanlarda yer alan festivaller, gösteriler, sergiler gibi kültürel ve sanatsal etkinliklerde sosyal bir aktivite alanı yaratarak tüm kentlinin bu sürece dahil olması sağlanmıştır. Sanat objelerinin kamusal mekanlarda tasarlanması hem kentte yeni bir imaj yaratmış hem de mekanı anlamlandırmıştır.

Kamusal mekanda yer alan etkinliklerin yanı sıra kamusal mekana yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar kamusal mekanların düzenlenmesi ve sağlıklılaştırılması, yeni kamusal mekanların kente kazandırılması, kamusal

mekanın dönüşümü ve kamusal mekan içindeki donanımların geliştirilmesine yönelik projelerdir. Kültürün ve sanatın gelişmesinde kritik bir rolü olan kamusal mekanların bu projelerle topluma yeniden kazandırılması AKB sürecinin kente sağladığı katkılar arasında çok önemli bir yere sahiptir.

Avrupa Kültür Başkentliği sürecinde (Palmer, Rae, 2004);

- Kamusal mekanlarda yapılan gösteriler yılın en popüler etkinlikleri olmuştur. Bu gösteriler;
 - Brussels'deki Zinneke Gösterisi (katılımcı: 300.000),
 - Helsinki'nin 450. Yıldönümü Töreni (katılımcı: 80.000),
 - Porto'daki Ponto de Sonhos Töreni (katılımcı: 75.000),
 - Salamanca'daki Cabalgata de Reyes'dir.
- Kamusal mekanların dönüşümü ve kamusal sanat üzerine bir çok proje yapılmıştır. Örnek olarak
 - Graz'daki Mary Asansörü (Marienlift) (katılımcı: 240.000),
 - Stockholm'daki Buzdan Kasır/çadır (katılımcı: 127.000),
 - Helsinki'deki Kardan Kilise (katılımcı: 125.000),
 - Weimar'daki Goethe'nin Bahçe Evinin taklidi,
 - Lille'deki Geçici Orman verilebilir.
- Bahçeler, parklar veya su kenarları gibi açık alanlarda ve kamusal mekanlarda özellikli projeler yer almıştır. Bunlar;
 - Bruges Kanallarındaki Wav Ses Düzeni Projesi,
 - Danimarka Kıyısı boyunca Işıklılandırma Projesi,
 - Prag'daki "Nehir Üstündeki Kent" projeleri (katılımcı: 140.000),
 - Rotterdam Kanallarındaki 1854-2001 Su Projesi,
 - Stockholm Takımadalarındaki "Denizde Görmek" Film Festivali,
 - KELA Su Perisi Projesi ve Reykjavik, Bergen ve Helsinki'deki Kıyı Hattı/Çizgisi 2000 Projesi,
 - Weimar dışındaki Orman içinde Mola Koridoru,
 - Graz'daki Hatıra Dağı Projesi (katılımcı: 100.000),

- Helsinki'deki Töle Bay Sanat Bahçesi Projesi (katılımcı: 350.000)'dir.

Avrupa Kültür Başkentliği süreci gittikçe anlamını kaybeden kamusal mekanların geri kazanımı için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Hem kültürel programlarda kamusal mekana yönelik projelerin geliştirilmesi, mekandaki kullanımı ve sosyal aktivite alanını arttıracak hem de sağlanan finansal destekle kamusal mekanların iyileştirilmesi ve düzenlenmesi mümkün olacaktır.

2.2. AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ OLMUŞ KENTLERİN KAMUSAL MEKAN PROJE ÖRNEKLERİ

Avrupa Kültür Başkenti olan ya da olacak her kent, kültürel programlarında kültür ve sanat projeleri ortaya koymak durumundadır. Bu projeler çoğu zaman yeni kültür yapılarının tasarlanmasını ya da yenilenmesini içermektedir. Bazı kentler kent içindeki özellikli bölgelerin geliştirilmesi ya da bakımsız bölgelerin dönüştürülmesi amaçlı projeler ortaya koymuşlardır. Tüm bu projeler doğrudan ya da dolaylı olarak kamusal mekanların geliştirilmesini sağlamıştır. Bu bağlamda kamusal mekanlara yönelik projeler kadar bu tip projelerin de olumlu etkisinin göz önüne alınması gerekmektedir.

2.2.1. Porto 2001

Tarihi bir kent, liman, endüstri ve üniversite kenti olan Porto Portekiz'in ikinci kültür başkentidir. Porto'nun AKB sürecindeki ana amacı; uluslar arası profilini yükseltmek ve kentsel yenilenme ve geliştirmede organizasyonlardan faydalanmaktır. Yaklaşık olarak 350 proje ve 1959 organizasyon gerçekleşmiş ve 1.246.545 katılım olmuştur (Palmer/ Rae, 2004). Bu projelerden 20 tanesi açık hava festivalleri ve gösterileri olmak üzere kamusal mekanlarda düzenlenmiştir. Kamusal mekanda düzenlenen en önemli ve ilgi çeken gösteri 800 kişinin dahil olduğu "Ponte de Sonhos" töreni ve 45 dj'in katıldığı "The Elektro Parade" müzik gösterisi olmuştur.

Yeni kültür yapıları, kültürel ya da kültürel olmayan tesislerin yenilenmesi ve restorasyonu, kamusal mekanların yenilenmesi, aydınlatma, işaret sistemi ve ulaşım Porto'nun 2001 yılında üzerinde durduğu konular olmuştur.

Porto'nun AKB olma sürecinde kamusal mekanların yenilenmesine yönelik objektiflerinden biri kent merkezi olan "Baixa Portuense"de sokakların, meydanların, ulaşımın, parkların ve kentteki diğer yeşil alanların geliştirilmesi yönündedir. Bu bağlamda kent parkı, "Caminhos do Romantico" Parkı ve diğer yeşil alanlar yenilenmiş ve kent merkezine ulaşım ve erişim amaçlı yeni yollar ve otoparklar tasarlanmıştır. Bu süreçte 35 sokak ve meydan yenilenmiştir.

Ana kentsel planlama sürecinde kamusal mekanlar önemle yer almış ve farklı sektörlerde (dans, tiyatro ve film) atölyeler yapılmıştır. Kamusal mekanlarda yapılan tüm etkinlikler kültürel altyapı gelişimi, kentsel yenileme ve dönüşümü ve bir festival atmosferi yaratma amaçlarını destekler şekilde yapılmıştır.

2001 yılı AKB olacağı belirtildikten sonra Porto 2001 topluluğu kurulmuş ve genel hedefleri belirlemişlerdir. Bunlar; kültürel program oluşturma ve kentsel yeniden nitelik kazandırma (Urban Requalification) hedefleridir. Kentsel yeniden nitelik kazandırma programı, kamusal mekan (*sokaklar, plazalar, avenueler*) konusundaki yetersizlikler ve uygulama yanlışlıkları nedeniyle gündeme gelmiştir. AKB programı kapsamında Porto'da yapılan kentsel yeniden nitelik kazandırma (requalification) çalışmaları bağlamında kamusal mekanların yeniden yapılandırılmasının, bir çerçeve olarak, AKB programının doğru anlaşıldığını göstermiştir¹¹.

2.2.2. Bruges 2002

Bölge başkenti, tarih ve liman kenti olan Bruges Belçika'nın Antwerp ve Brussels kentlerinden sonra AKB olan üçüncü kentidir. Bruges'in bu süreçteki

¹¹<http://www.cardiff.ac.uk/archi/programmes/cost8/case/transport/mobility.html>, Ekim, 2007

ana amacı kentin imajını ve kültürel canlılığını değiştirmek, Bruges'i tanıtmak, canlı ve çağdaş bir kültür kenti yaratmaktır.

Toplam 165 proje ile 1.600.000 katılım sağlanmış; bu katılımlardan çoğu, sergilerle (572.000 kişi), açık hava festivalleriyle (750.000 kişi) olmuştur (Palmer/Rae, 2004) (Resim 2.1). En çok katılım ve ilginin olduğu etkinlikler "Jan van Eyck" sergisi, "Sail 2002" (Zeebrugge'daki yelkencilik festivali, konser ve hava fişek gösterileriyle) ve "Jazz Bruges 2002" (on albüm tanıtımı eşliğinde geleneksel caz festivali)'dir.

Resim 2.1: Açık Hava Festivallerinden Görünümler¹²

Altyapısal çalışmalardan en önemlileri; Concertgebouw konser salonu, Toyo Ito tarafından kent merkezine yapılan modern bir pavyon ve tarihi kenti çevreleyen yaya köprüsü Coupure'dir¹³ (Resim 2.2). Ayrıca Our Lady kilisesi, kent tiyatrosu, belediye binası, müzik akademisi ve kentteki birkaç sit alanının

¹² <http://www.brugesinfo.com/brugge-belgium-photos.php>, Ekim, 2007

¹³ http://www.brugge.be/internet/en/toerisme/bezienswaardigheden/Nieuwe_architectuur.htm, Ekim, 2007

restorasyon projeleri yapılmıştır. Turist alanı olan Kanaaleiland'ın yeniden planlanmıştır (otopark, yeni köprüler, barınaklar ve tesisler).

Resim 2.2: Toyo Ito Pavyonu, Concertgebouw konser salonu ve Coupure Yaya Köprüsü¹⁴

2.2.3. Graz 2003

Avusturya'nın ilk kültür başkenti olan Graz kenti, tarihi bir kent ve bölge başkenti olmanın yanı sıra eğitim ve araştırma merkezi nitelikleri de taşımaktadır. Bölgenin dışında kenti daha tanınır hale getirmek, insanları buranın kültürel ve politik önemi hakkında bilinçlendirmek, Vienna ve Salzburg dışında Avusturya'da farklı bir kültür kenti kurmak Graz'ın AKB sürecindeki ana hedefleri olmuştur.

2.755.271 katılımın sağlandığı 108 projenin yaklaşık 35'ini sergiler ve 55'ini de açık hava festivalleri oluşturmaktadır (Palmer, Rae, 2004). Kamusal mekanlarda yapılan projelerde en çok ilgi çekenlerden biri 966.000 ziyaretçiyi

¹⁴ <http://foto.brugge.be/beeldenbank/SightSeeing/index2.htm>, Ekim, 2007

ağırlayan “Island in the river Mur” projesi olmuştur (Resim 2.3). Vito Acconci tarafından Mur nehrinin üzerine tasarlanan yüzer platform küçük bir kafeterya, açık hava tiyatrosu ve çocuk oyun alanı barındıran, aslen kentin bir parçası olmayan ve alışılmadık küçük bir noktası değerlendirilerek inşa edilmiş, kentsel yaşam mekanı haline getirilmiştir¹⁵.

Resim 2.3: “Island in the river Mur” projesinden görünüm¹⁶

Kamusal mekanlarda yapılan diğer bir düzenleme de “The Shadow Clock Tower” projesi ile kentteki konumu, anıt ve odak noktası olma özellikleri nedeniyle “The Uhrturm”un (saat kulesi) üç boyutlu gölgesi yapılarak kentteki çeşitli noktalardan kuleyle birlikte görülebilmesi sağlanmak istenmiştir. Wilfling’in projesinin amacı donatılmış kamusal mekanın görünürlüğünün sağlanmasıdır. Kamusal mekanda sanatsal bir proje olarak “Saat Kulesinin Gölgesi”, Graz’ın tarihiyle ve mirasıyla yakından ilişkili olması nedeniyle önemlidir (Resim 2.4).

¹⁵ <http://www.graz03.at/servlet/sls/Tornado/web/2003/content>, Ekim, 2007

¹⁶ <http://www.graz03.at/servlet/sls/Tornado/web/2003/content>, Ekim, 2007

Resim 2.4: “The Shadow Clock Tower”¹⁷

“Mountain Of Memories” (Hatıralar Tepesi) projesi, “Graz kent sakinlerini geçmişi hatırlıyor” sloganıyla, kentte yaşayanlar kentte, tepenin içinde yer alan özel olarak ayarlanmış galerilere kendi hatıralarını sunmak için davet edilmiş, 2000 hatıraya ait eserler 100.255 ziyaretçiyi galerilere taşımıştır.

Kentsel mekanda bir simge haline gelen ve modern bir sanat objesi niteliği taşıyan “The Lift to Mary” (Mary Asansörü) ve “The Kunsthaus” Müzesi-Çağdaş Sanat Galerisi projeleri de Graz’ın AKB sürecinde kentsel imajını geliştirme bağlamında ortaya koyduğu önemli örneklerdendir (Resim 2.5).

¹⁷ <http://www.graz03.at/servlet/sls/Tornado/web/2003/content>, Ekim, 2007

Resim 2.5: “Kunsthaus” Müzesi ve Çağdaş Sanat Galerisi¹⁸

Önemli diğer altyapısal projeler; tren istasyonu ana salonunun yeniden tasarlanması, “The Stadhalle” yeni konferans ve toplantı salonu ve “The Helmut-List Halle” yeni konser salonunun yapımı projeleridir.

2.2.4. Cenova 2004

Cenova İtalya'nın Floransa ve Bologna'dan sonra üçüncü kültür başkentidir. Cenova Liguria bölgesinin başkenti ve tarihi bir kent ve liman kentidir. Cenova'nın AKB sürecinde ana yaklaşımı; kültürel kimliğini, liman, endüstri, turistik ve kültürel aktivitelerin birarada var olduğu bir kent olarak yeniden

¹⁸ <http://www.kunsthause Graz.steiermark.at>, <http://graz.metblogs.com/archives>, Ekim, 2007

tanımlamak ve Cenova'nın ulusal, uluslararası ve en önemlisi de yerel seviyede pozitif ve çekici bir kent etkisi yaratmasını sağlamaktır.

Cenova 2004 programı içerisinde yer alan tüm etkinlikler ve girişimler Cenova Sanat Kenti "Mirası Çoğaltmak", Cenova Denizin Başkenti ve Cenova Çağdaş Kent olmak üzere üç tema- rotadan biriyle ilişkilendirmiştir. Kamusal mekanlarda bu temalara yönelik birçok festival, atölyeler ve sergiler yapılmıştır. Bunların dışında şehir merkezinde geniş bir kamusal alan yaratmak için, Porto Antico'nun (tarihi liman) mimar Renzo Piano'nun projeleri doğrultusunda başlatılan yenileme projesi kamusal mekanlarda farklı kullanım alanları yaratılması ve çekiciliğinin artırılması bağlamında önemli bir projedir. AKB sürecinde tarihi limanda birçok yeni fonksiyon getirilmiş ve canlı bir kamusal yaşam yaratılmıştır (Resim 2.6).

Resim 2.6: Porto Antico'dan Görünümler¹⁹

¹⁹ <http://www.portoantico.it/>, Şubat, 2006

Cenova'da yeni kültürel binaların yapımı, kültürel ve kültürel olmayan tarihi binaların yenilenmesi ve restorasyonu, kamusal mekanların geliştirilmesi, aydınlatma ve işaretleme sistemi ve ulaşım düzenlemeleri olmak üzere 40 farklı proje üretilmiştir. Via Garibaldi'de bulunan tarihi müzeler arasındaki ve Darsena'da bulunan deniz ve denizcilik müzesini de kapsayan bağlantı ağı tasarımı, Ex-ilva Fabrika Bölgesi'nde bulunan Serra Villası'nın restorasyonu, Val Cerusa'da bulunan kültürel yerleşkeyi de içeren Nervi'deki müze - park projesi, Rolli Palaces'ın restorasyonu, sokak ve meydanların düzenlenmesi (Via Garibaldi, Via Gramsci, Via Cairoli) başlıca altyapısal çalışmalardır²⁰.

2.2.5. Lille 2004

Fransa'nın üçüncü kültür başkenti olan Lille'nin Kültür Başkentliği'ndeki temel hedefi kentin ve bölgenin yeniden doğuşunu sağlayarak kentin imajını değiştirmek olmuştur. Amaç Lille'yi renklendirmek, canlandırmak ve Lille'nin ve kuzey bölgesinin geleneksel siyah- beyaz görüntüsünü değiştirmektir. Lille 2004 projesi için 193 farklı kentle işbirliği yapılmış, programda 'Lille 2004 Elçileri' adı verilen 500 gönüllü görev almış, etkinliklere 17 bin sanatçı katılmıştır. Lille 2004'ün, yalnızca açılış şenliğine 730 bin olmak üzere, izleyici sayısı 9 milyon kişiye ulaşmıştır²¹.

Lille'nin kültür programı 2000 projeden oluşmuş ve üç döneme ayrılmıştır (6/12/03-5/03/04; 6/03/04-03/09/04; 4/9/04- Kasım 04) (Pamer, Rae, 2004). "Art de vivre", yani yaşama sanatının geliştirilmesi üzerinde durulmuştur. Lille'nin bu süreçteki önemli temalarından biri metamorfozdur; bu temada sanatçılar, heykeltıraşlar ve tasarımcıların, kentsel çevrenin algılanmasını değiştirerek yaptıkları projelerle kentsel mekanda yer bulmuştur. Lille'nin caddelerinde ve bina cephelerinde, toplu taşıma ve diğer kamu mekanlarında birçok sanatsal proje yapılmıştır. Örneğin; Jean-Claude Mézières'in tasarladığı futuristik metamorfoz yapıdaki eseri Lille'nin farklı mekanlarında sergilenmiştir, Lucie Lom tarafından tasarlanan "Asılı orman" (Suspended

²⁰ <http://www.arkitera.com/spotlight.php?action=displaySpotlight&ID=13&aID=64>, Ekim, 2007

²¹ http://www.mimdap.org/index.php?option=com_content&task=view&id=8083&Itemid=55, Ekim, 2007

Forest)'da 21.yüzyıl için şiirsel bir anlatımla doğadan esinlenen tasarımcı, yerden on iki metre yüksekliğe ters olarak diktiği yüzlerce ağaçla sanatsal bir meydan okuma yapmıştır²². Lille'nin dört kasabasını dolaşmış bu eser, dünyaca da Lille 2004'ün en önemli sembollerinden birisi olarak kabul edilmiştir. Diğer bir örnek; Matali Crasset'in "Caudry" merkezinde tasarladığı kapsül adı verilen güvercin meskenidir (Resim 2.7).

Resim 2.7: Jean-Claude Mézières futuristik eseri, suspended forest, Capsule²³

Lille'nin kültür programında "Parallel Worlds" (Paralel Dünyalar) diye adlandırılan konserler, sergiler, gösteriler ve partilerden oluşan 32 hafta etkinliği düzenlenmiştir. Her bir paralel dünya New York, Çin, Akordeon ve Tango gibi belirli bir tema üzerine kurulmuştur (Resim 2.8).

²² <http://accessarts.com.cy/archive/turkish/lillevgenoatr.htm>, Ekim, 2007

²³ <http://www.lille2004.com/>, Ekim, 2007

Resim 2.8: Paralel Dünyalar, Shanghai Temasından Görünümler²⁴

Lille'de AKB yılı süresince birçok festivale yer verilmiştir. Kamusal mekanlarda düzenlenen bu festivallere katılım çok fazla olmuştur. Açılış festivali Lille'nin sokaklarında kutlanmış ve 600.000 kişilik katılımıyla en çok ilgi gören etkinlik olmuştur.

Resim 2.9: Açılış Festivalinden Görünümler²⁵

Bir İspanyol geleneği olarak Valencia kentinde yaşayanların 10 metre boyunda ağaçtan, kartonpiyerden, balmumundan ve kartondan heykeller

²⁴ <http://www.nordmag.fr/sommairefr.htm>, Ekim, 2007

²⁵ <http://www.lille2004.com/>, Ekim, 2007

yapılmış ve Louis Bouchard gözetiminde bu geleneğe ev sahipliği yapan Lille’de 20.000 kişi bu heykellerin yakılma ayinine katılmıştır. Diğer bir açık alan etkinliği sekiz farklı mekanda yapılan aydınlatma çalışmaları ve görsel tasarımlardır. Bu düzenlemeler, mekanların kentteki görüntülerini değiştirmiştir (Resim 2.10).

Resim 2.10: Aydınlama ve Görsel Tasarım Çalışmaları²⁶

Lille AKB sürecinde dünya kentlerinden gösterilere yer vermiştir ve bu kapsamda yapılan festival ve gösterilere büyük bir katılım sağlanmıştır. Örneğin; Avrupa’nın farklı ülkelerinden (Fransa, Belçika, İtalya, İspanya, Portekiz, Hollanda ve Kanada) gelen 11 metre uzunluğundaki 230 adet dev karakterin Lille kentindeki gezinti ve dans gösterisine 150.000 kişi katılmıştır.

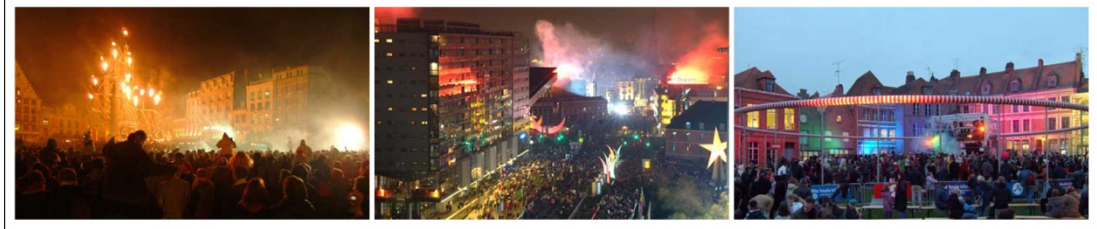
Resim 2.11: “Dev” Gezintisi ve Dans Gösterisi²⁷

Lille’nin kapanış festivali de havai fişek gösterileri eşliğinde 300.000 kişinin katıldığı renkli bir geceyle kutlanmıştır (Resim 2.12). AKB yılı boyunca

²⁶ <http://www.lille2004.com>, Ekim, 2007

²⁷ <http://www.lille2004.com/>, Ekim, 2007

Lille'nin açık kamusal mekanlarda gerçekleştirdiği etkinlikler ve sanatsal çalışmalar, kamusal mekanların AKB sürecine nasıl entegre edildiğini göstermek açısından başarılı bir örnek teşkil etmektedir.

Resim 2.12: Kapanış Festivalinden Görünümler²⁸

Lille'nin kültür programında yeni binalar ve yenileme projeleri yer almıştır. Yeni yapılan yapıtlar arasında Christian Potzamparc'ın tasarladığı yeni iş merkezi bulunmaktadır. Bu yapıt Lille'nin yeni bir simgesi haline gelmiştir. Kültür yapıtlarına yönelik çalışmalar arasında: Fransa'nın Louvre'dan sonraki en büyük sanat müzesi olan Musee Des Beaux-Arts'da güncel sanat projelerine yer açmak için yeraltında ve üstünde tasarlanan yeni bölümler, 'Maisons Folie' (Çılgınlık Evleri) adı verilen ve kentin özellikle kenar mahallerinde gerçekleştirilen 12 adet 'kültür merkezi' ve Lille tren istasyonunun eski posta tevzi merkezinin esnek kullanıma açık bir sanat merkezine dönüştürme projesi başarıya ulaşmış örneklerdir.²⁹

2.2.6. Cork 2005

Cork Avrupa Kültür Başkentliği boyunca ana amacı olarak genel bir kültür anlayışından öte kültürün yerel olduğunu göstermeye çalışmıştır. Yıl boyunca bir milyondan fazla yerel ve uluslararası katılımcılar (şehir nüfusunun yedi katı) resmi Cork 2005 programına katılmışlardır. Ulusal ve uluslararası 2000'nin üzerinde kişi, fikir katılımıyla programın oluşturulmasında yer almıştır. Bu fikir katılımlarının sonucunda 2005 yılı boyunca sergiler, konserler, performanslar, spor yarışmaları, atölyeler, kurslar ve yayınlar yapılmıştır.

²⁸ <http://www.lille2004.com/>, Ekim, 2007

²⁹ http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=6672, Ekim, 2007

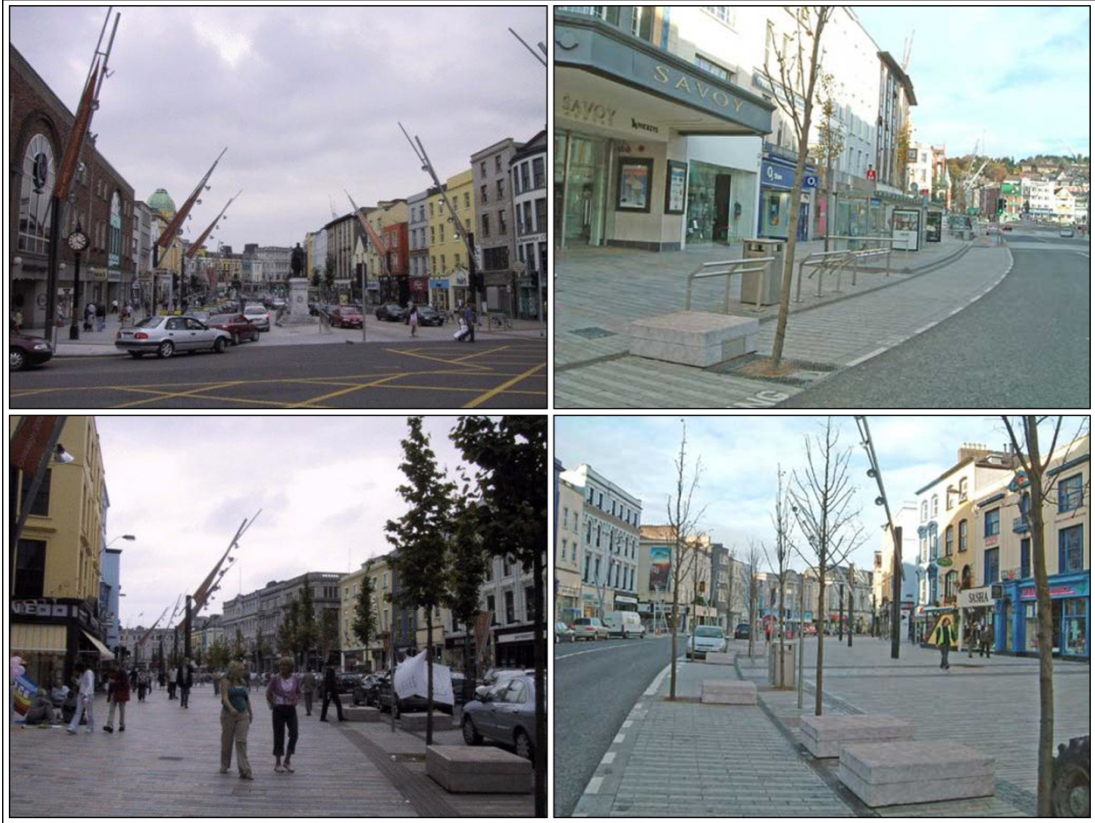
Cork, Avrupa Kültür Başkentliği programında makro ölçekte birçok yenileme çalışmasına ve mikro ölçekte de düzenleme ve restorasyon projelerine yer vermiştir. Bu projelerde kamusal mekanların yenilenmesi ve düzenlenmesi önemli ölçüde yer almıştır. AKB süresince oluşturulan etkinlikler için bu yenilenen mekanlar kullanılmıştır. Bu bağlamda Avrupa Kültür Başkentliğinin Cork kentine katkısı; kentsel mekanın hem kalitesinin artırılması hem de bu mekanlarda düzenlenen aktivitelerle çekici hale getirilmesi açısından önemlidir.

Cork'un kültür başkentliği sürecinde kültür yapılarına önem verilmiş ve programında yeni kültür yapılarının yapımı kadar restorasyon ve işlev kazandırma projeleri de yer almıştır. Başkentlik projelerinden bazıları: Blackrock kalesinin restorasyonu; belediye binasının genişletilmesi; sürekli sergiler için ana salon, geçici sergiler için iki galeri, konferans salonu ve cafe eklenerek "Fitzgerald's Park"taki müzenin genişletilmesi; "Tory Top" ve "Bishopstown" kütüphanesinin yapımı; "Ringmahon" evinin yenilenmesi; Adliye binasının yenilenmesi ve genişletilmesi; 2005 yılı boyunca kültür programı çalışanları için ofis olarak kullanılan 50 Pope's Quay binasının restorasyon çalışmasıdır. Ayrıca önemli altyapısal çalışmalar da yapılmıştır; iletişim amaçlı 60 km uzunluğunda geniş bant ağ için fiber kablo döşenmesi ve su arıtma ve dağıtım tesislerinin restorasyonu bunlardan bazılarıdır.

Cork kentinin AKB sürecinde, bölgesel ve odaksal olarak birçok kentsel yenileme projeleri yapılmıştır. Bu projeler belediyenin 2000 yılından itibaren planladığı ve yürüttüğü projelerdir. Kültür başkentliği ile bu süreç hız kazanmış ve finansal destek sağlanmıştır. Bu projelerden bazıları; Blackpool ve Shandon bölgesi, St. Patrick's sokağı ve Oliver Plunkett Sokağı yenileme projeleridir.

Blackpool ve Shandon yenileme projeleri yaklaşık 30 hektarlık bir alanda yapılmıştır. Bu yenileme çalışmaları ile kamusal mekanların kalitesi yükseltilmiş, yeni kamusal parklar yapılmış ve binalar arasında kalan boş ve niteliksiz alanlar işlevsel hale getirilmiştir.

St. Patrick's sokağı ise 2005 yılından önce başlayan büyük bir yenileme projesidir. St. Patrick's sokağı yenileme projesi; zemin döşemesi, aydınlatma, peyzaj öğeleri, kentsel mobilyalar ve yaya alanını içermektedir. Bu yenileme çalışması kent merkezini çekici ve yayaya yönelik hale dönüştürerek kent merkezinde büyük bir kamusal alan yaratmıştır. Bu çalışma daha sonra Huguenot bölgesi, Paul Sokağı ve Carey's geçidine kadar uzatılmıştır.

Resim 2.13: Yenilenen St. Patrick's Sokağı³⁰

Oliver Plunkett Sokağı da St. Patrick's sokağı gibi yeni kaldırım döşemesi, sokak aydınlatması ve kentsel mobilyaları içeren yenileme projelerinden biridir. Oliver Plunkett Sokağı gündüz saat 11'den sonra tamamen yayaya açık bir sokak olarak düzenlenmiştir.

³⁰http://p-www.iwate-pu.ac.jp/~acro-ito/Joyce_pics2005/Joyce2005nCOR/imageidx.html, Ekim, 2007

Resim 2.14: Oliver Plunkett Sokağından Görünümler³¹

Cork kenti AKB yılı boyunca kamusal mekanlarda festivaller, sergiler, tiyatrolar ve dans gösterileri gibi birçok etkinlik düzenlemiştir. Programdaki festivallerden bölümler alınarak düzenlenen açılış festivali 100.000 kişinin katılımı ile en ilgi çeken etkinlik olmuştur.

Resim 2.15: Açılış Karnavali³²

Cork kültür yılı Lee nehrinden yapılan havai fişek gösterileriyle başlamış ve 3 gün süren bu etkinlik büyük bir kamusal katılımı sağlamıştır.

³¹http://p-www.iwate-pu.ac.jp/~acro-ito/Joyce_pics2005/Joyce2005nCOR/imageidx.html, Ekim, 2007

³² <http://www.cork2005.ie/pictures/january.shtml>, Ekim, 2007

Resim 2.16: Açılış Kutlamalarından Görünümler³³

Cork kültürel programında yer alan kamusal mekanlarda düzenlenen diğer etkinliklerden biri Avrupa Çocukları Tiyatrosunun Emmet mekanında gerçekleştirdiği kamusal performanstır. Bir diğer etkinlik yerel dans (Seige of Ennis) gösterisidir ve bu etkinliğe büyük bir katılım olmuştur.

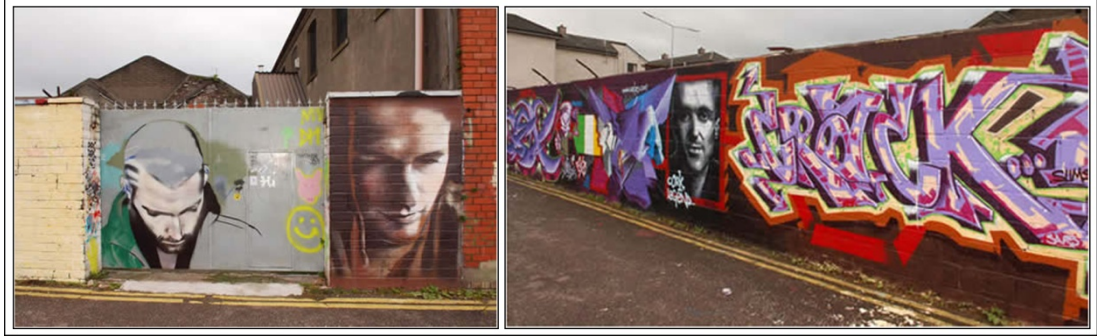

Resim 2.17: Avrupa Çocukları Tiyatrosu ve “Seige of Ennis” Gösterisi³⁴

Cork’un kültürel programında kamusal sanat çalışmaları yer almıştır. Bunlardan biri; bir kent otoparkını açık hava galerisine dönüştüren “Surface Tension” (Yüzey Gerilimi) kamusal sanat festivalidir. Bu etkinliğin amacı sokak sanatının farklı öğelerini bir araya getirerek halkın dikkatini çekmek ve diyalogu canlandırmaktır.

³³ <http://www.cork2005.ie/pictures/january.shtml>, Ekim, 2007

³⁴ <http://www.cork2005.ie/pictures/july.shtml>, Ekim, 2007

Resim 2.18: "Surface Tension" kamusal sanat festivali³⁵

Kamusal mekanlarda gerçekleştirilen sanatsal çalışmalardan bir diğeri kapanış festivalinin bir parçası olan "The Labyrinths" (Labirentler) etkinliğidir. Farklı şekil, farklı büyüklüklerde ve değişik malzemelerle tasarlanan labirentler, kentin farklı iç ve dış mekanlarında (alışveriş merkezleri, parklar, sokaklar, ve bazı binaların üstünde) kamuya açık bir şekilde bir hafta boyunca sergilenmiş ve büyük bir ilgi yaratmıştır.

Resim 2.19: Farklı Kent Mekanlarında Tasarlanan Labirentlerden Görünümler³⁶

³⁵ <http://www.cork2005.ie/programme/strands/architecture/surfacetension.shtml>, Ekim, 2007

³⁶ <http://www.labyrinthsireland.com/index.html>, Ekim, 2007

2.3. BÖLÜM SONUCU

Avrupa Kültür Başkentliği kentler için kendi kültürünü tanıtmaya ve başka kültürlerle bütünleşme açısından oldukça önemli bir projedir. AKB olan kentlerin kentsel gelişimini kültür ve sanat üzerinden geliştirdiği ve sanatın tabana yayıldığı bir yapı ortaya koyduğu gözlemlenmiştir. Avrupa Kültür Başkentliği kentlerin potansiyel alanlarının gelişimi ve sorunlu alanlarının iyileştirilmesi için önemli bir finansman kaynağıdır.

İncelenen kentler üzerinden Avrupa Kültür Başkentliği sürecinde kamusal mekanlara yönelik projelerin ve etkinliklerin kentlerin kültürel programlarında önemle yer aldığı görülmektedir. Herkese açık bir yapı sunan kamusal mekanlarda yapılan her proje büyük ilgi ve katılım sağlamıştır. Bu noktada kültürün ve sanatın topluma yayılmasında kamusal mekanların önemli rolünün anlaşıldığı görülmektedir.

3. 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ İSTANBUL

Avrupa Birliği'nin 2000 yılında, üye olmayan ülkelerin 2005-2019 yılları arasında Avrupa Kültür Başkenti olabileceği yönünde aldığı karar sonucunda İstanbul AKB sürecine katılma şansı yakalamıştır. 2010 yılı Avrupa Kültür Başkentliği için AB ülkeleri arasından Macaristan (Peç), Almanya (Essen ve Görlitz) ve AB üyesi olmayan ülkeler arasından Ukrayna (Kiev) ve Türkiye (İstanbul) aday olmuştur. Bu adaylar arasından 2010 kültür başkentliği için Avrupa Birliği Kültür Bakanları Konseyi tarafından Peç, Essen ve İstanbul kentleri seçilmiştir.

İstanbul AKB adaylık girişimi, sivil toplum kuruluşları tarafından başlatılmış ve bu süreç içinde 13 sivil toplum kuruluşundan oluşan "Girişim Grubu" oluşturulmuştur. Dışişleri Bakanlığı öncülüğünde Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Valiliği ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın aktif katılım ve desteği ile İstanbul Kültür Sanat Vakfı'nın koordinasyonunda sivil toplum kuruluşlarının geniş katılımıyla danışma kurulu, yürütme kurulu, artistik komite ve iletişim komitesi kurulmuştur (Ek 2). Bu süreç İstanbul'da sivil toplum kuruluşları ile merkezi ve yerel yönetimin kent ölçeğinde ortak bir program geliştirme çabasının ilk örneğini oluşturması açısından son derece önemlidir. Programın hazırlanma süreci ile farklı etkinliklere katılım herkese açık olmakla birlikte düzenli aralıklarla toplanarak programın ilerleyişini ve AKB 2010'a götüren etkinlikleri izleyen sarih bir yönetim yapısı oluşturulmuştur. Bu bağlamda katılım, ortak karar alma ve kurumlar arası işbirliğini bir bütün olarak ortaya koyan yapılanma süreci ile daha adaylık aşamasında kültür başkentliğinin İstanbul'a olumlu katkısı görülmektedir.

AKB girişimi, 02.11.2007 tarihli "İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Kanunu" ile yasal bir çerçeveye oturtulmuştur (Ek 3). Bu kanun "İstanbul'u 2010 yılı Avrupa Kültür Başkenti olarak hazırlamak, 2010 yılında yapılacak etkinlikleri planlamak ve yönetmek, kamu ve sivil kurum ve kuruluşların bu amaçla yapacakları çalışmalarda koordinasyonu sağlamak üzere İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansının kurulması ile görev ve yetkilerini

düzenlemek” amacıyla çıkartılmıştır. Bu kanun, AKB çalışmalarını koordine edecek özerk bir yapılanmayı öngörmesi bağlamında önem taşımaktadır.

İstanbul 2010 adaylık sürecindeki çalışmalara bakıldığında; İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilmesi için kentin kültür ve sanat insanları, akademisyenler, yöneticiler ve yeni STK temsilcilerinin katılımıyla genişleyen Girişim Grubu, Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın da desteklerini alarak "İstanbul: 4 Elementin Kenti" başlıklı dosya hazırlanmıştır. İstanbul'un Avrupa Kültür Başkentliğindeki "İstanbul: 4 Elementin Kenti" temasının ana çıkış noktası; İstanbul'un yüz binlerce yıllık tarihinde, üç büyük imparatorluğun başkenti, üç semavi dinin, birçok medeniyetin buluşma noktası ve en önemlisi çağlar boyunca birlikte yaşam kültürünün hayat bulduğu bir kent olmasıdır. Bu kapsamda yaşamın sırlarını simgeleyen 4 elementin kentin özellikleriyle birleştirilmesi ve projelerin de toprak, hava, su ve ateş elementleriyle temsil edilmesi ve böylelikle İstanbul kendisini çağlar ötesine taşıyacak yeni kültürel projelere imza atarken İstanbul'un adının toprak, hava, su ve ateş kadar vazgeçilmez olması amaçlanmıştır³⁷. İstanbul 2010 Girişim Grubu'nun Ekim 2005'te 2010 adaylığı ile ilgili olarak hazırlayıp, 14 Mart 2006'da Brüksel'de sunduğu başvuru kitabında "4 elementin kenti İstanbul"un neden Avrupa Kültür Başkenti olması gerektiğini şu şekilde belirtmiştir³⁸:

“Simya ilmi dört elementin bulacağı mükemmel uyumun insanlığa altın sağlayacağını vaat ediyordu. Mükemmel uyumun formülünü bulmuş ve üç kıtaya yayılan toprakları yönetmiş bu kent de çağlar boyu ona göçenlere “taşı, toprağı altın” olarak tanıtıldı. Başından geçen bütün travmaların sonrasında İstanbul, dört elementin simgesel rehberliğinde, genlerindeki formülü yeniden kurgulayıp, kültür ve sanat alanında dünyaya altın değerinde bir Avrupa Kültür Başkenti vaat ediyor. Başta

³⁷ <http://www.istanbul2010.org/?p=5&lang=tur>, Kasım, 2007

³⁸ <http://www.istanbul2010.org/?p=103&lang=tur>, Kasım, 2007

aynı Osmanlı gibi bir üst kimlik yaratmakta olan Avrupa Birliği olmak üzere, 21.yüzyılın tüm metropollerinin böyle bir örnekten ilham alabileceğini düşünerek İstanbul'un 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti ilan edilmesini öneriyoruz.”

Adaylık kitapçığında İstanbul 2010'un ana hedefi, “kenti sanat ve kültür yoluyla geliştirmek ve zengin potansiyelini tüm Avrupa ve dünya için esin kaynağı olacak şekilde değerlendirmek” olarak ortaya konulmuş ve İstanbul 2010'un misyonunu oluşturan hedefler de “kentsel dönüşüm kültürel miras, kültür ve sanat altyapısı, çok kültürlülük ve birlikte iş yapmak” olarak 5 başlıkta özetlenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda İstanbul'un Avrupa Başkentliği programında kültür ve sanat etkinlikleri projeleri, insan kaynaklarına yönelik katılım projeleri, yeni müze ve kültür merkezleri projeleri ve kentsel dönüşüm ve rehabilitasyon projeleri hazırlanmıştır.

3.1. KÜLTÜR VE SANAT ETKİNLİKLERİ PROJELERİ

AKB yılı 4 elementin temsili olarak 4 farklı döneme ayrılmıştır. Her bir temaya yönelik müzik, sinema, tiyatro, fotoğraf, edebiyat, resim gibi kültür ve sanat etkinliklerine yönelik projeler üretilmiştir. Bunun dışında tarihsel ve kültürel olayların tekrardan canlandırılmasını içeren birçok festival ve gösteri düzenlenmiş ve her elementin konseptine uygun olarak rehberler aracılığıyla İstanbul'un mirasını tanıtan yürüyüşler ve geziler de yer almıştır. Fotoğraf, sinema, tiyatro, müzik, resim, edebiyata yönelik festivaller, sergiler, konferanslar, gösterimler ve kutlamalar genel olarak her döneme eşit olarak dağıtılmıştır. Ancak içinde bulunulan dönemin temasına göre bu etkinliklerin kendi içindeki dağılımları farklılık göstermiştir.

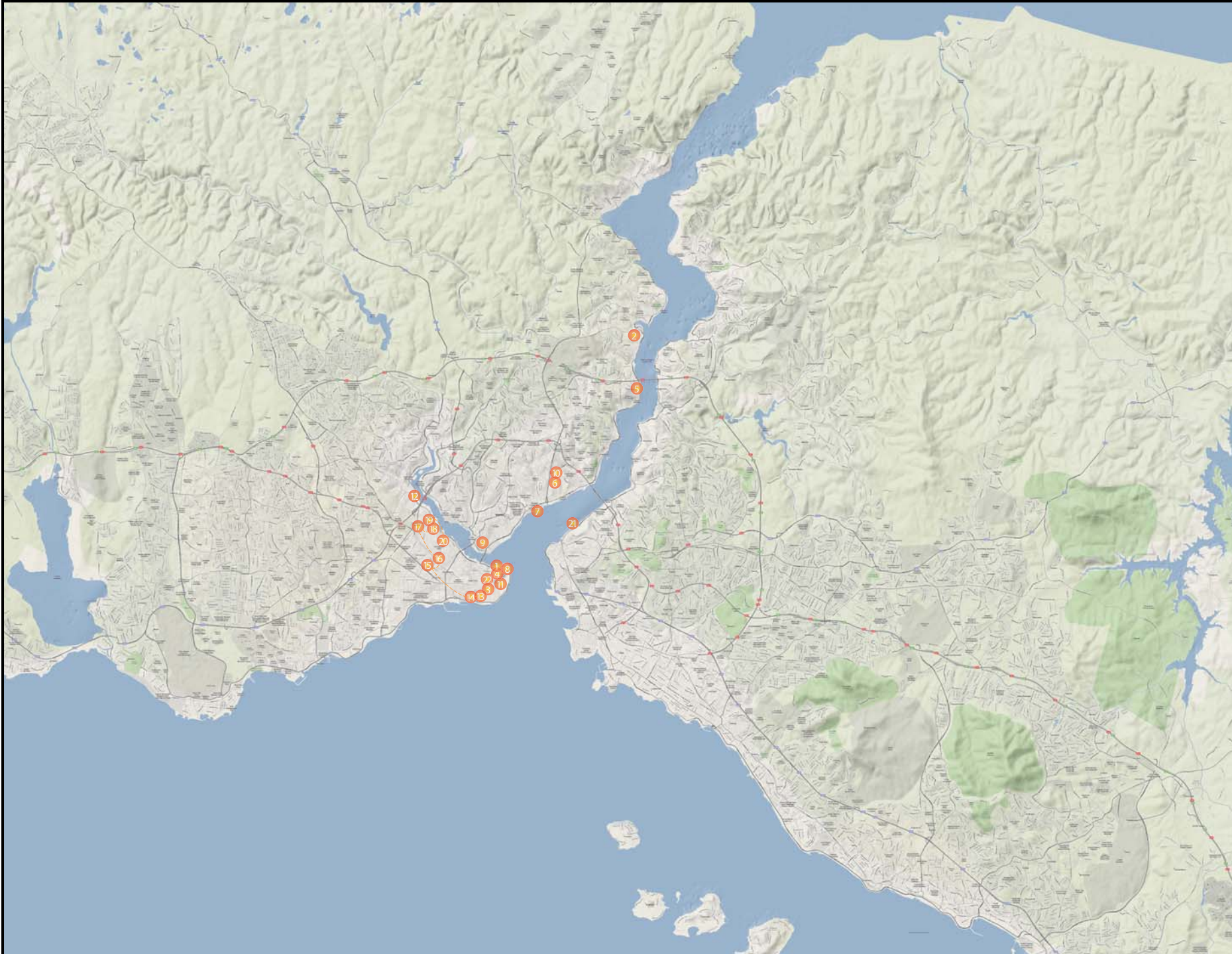
Etkinlikler için yapılan yer seçimleri genellikle iç mekanlarda toplanmakta ve Tarihi Yarımada, Haliç, Beyoğlu, Kadıköy ve bu alanların çevrelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu yer seçimleri İstanbul'un tanıtımı, tarihi ve kültürel mirasının Avrupa'ya açılması bağlamında çok büyük bir önem taşımaktadır. Ancak Avrupa Kültür Başkentliğinin kültür ve sanatın tüm kentliye yayılması

ilkesinden yola çıkarak ve İstanbul'un çok farklı kültür ve sosyal sınıfları barındırması göz önüne alınarak yer seçimlerdeki yoğunlaşmanın İstanbul'un diğer değerli veya gelişmesi gerekli mekanlarına yayılmasının gerekliliği karşımıza çıkmaktadır. Çevre semtlerin ve ilçelerin kültür ve sanat etkinliklerine dahil edildiği projeler, sadece, 4 elementin son dönemi olan "Ateş" döneminde (Uluslararası Fotoğraf Festivali, İlköğretim öğrencilerine yönelik "Geleceği Biçimlendirmek, Kültürü Biçimlendirmek" müzik ve tiyatro etkinliği ve Ümraniye gecekondu alanını içeren "Dem(Art)Racy Köyü" sanat projesi) ve "Hava" teması içinde ("40 Günde 40 Konser" parklar, okul avluları ve kenar ilçe meydanları gibi 40 farklı mekanda yapılması düşünülen konser dizisi projesi ile) görülmektedir. Bu tip projelerin yaygınlaştırılması kentin farklı noktalarında kültür ve sanata katılımı arttıracaktır.

- **Toprak**

Ocak- mart ayları içerisinde "Toprak" teması altında "gelenekler ve dönüşüm"e yönelik sergiler, konserler, kutlamalar ve gezileri kapsayan projeler öngörülmüştür. Çeşitli uygarlıklar ve değişik kültürlerdeki Anadolu kadınlarının konu edildiği, Osmanlı sultanlarının sanatsal çalışmalarını kapsayan ve Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul kostümlerinin yer aldığı İstanbul'un geleneksel ve tarihsel gelişimini anlatan sergiler düzenlenmesi düşünülmüştür. "İstanbul İlhamları- 3 Opera" adı altında üç seçkin kompozitörün üç seçkin eseri, Türk makam müziği kültür mirasının yüzyıllar içerisindeki görünümünün gelenek- gelecek bağlantısı içerisinde günümüz insanlarına aktarılmasını amaçlayan Türk müziği konserleri ve Ortadoğu, Kafkasya, Balkanlar ve Doğu Akdeniz coğrafyalarının müzikal geleneklerini İstanbul'da buluşturmayı hedefleyen "Sadece İstanbul'da" müzik festivali toprak başlığı altında düzenlenecektir. Sergi ve konserlerin konseptleri hem İstanbul'un geleneksel yapısını ortaya koyan hem de Avrupa ve doğu ile bütünleşmeyi destekleyen bir görünümüdür.

"Toprak" döneminde düzenlenen projeler için kış koşulları göz önüne alınarak daha çok iç mekanlar tercih edilmiştir. Açık kamusal mekanlarda düzenlenen

TOPRAK: OCAK-MART
"GELENEKLER VE DÖNÜŞÜM"

- 1: **Topkapı Sarayı Müzesi:** Sergi, "Analar, Tanrıçalar, Hanımsultanlar"
- 2: **Sakıp Sabancı Müzesi:** Konser, Sergi, "Yüce Tutkular"
- 3: **Aya İrini Müzesi:** Opera, "İstanbul İhamları"
- 4: **Topkapı Sarayı Müzesi:** Opera, "İstanbul İhamları"
- 5: **Rumeli Hisarı:** Opera, "İstanbul İhamları"
- 6: **Sale Köşkü:** Sergi, "Geçmiş ile Gelecek Arasında Türk Makam Müziği"
- 7: **Dolmabahçe Sarayı:** Konser, "Geçmiş ile Gelecek Arasında Türk Makam Müziği"
- 8: **Topkapı Sarayı:** Konser, "Geçmiş ile Gelecek Arasında Türk Makam Müziği"
- 9: **Galata Mevlevihanesi:** Konser, "Geçmiş ile Gelecek Arasında Türk Makam Müziği"
- 10: **Yıldız Sarayı Silahhane:** Konser, "Geçmiş ile Gelecek Arasında Türk Makam Müziği"
- 11: **Aya İrini Müzesi:** Konser, "Geçmiş ile Gelecek Arasında Türk Makam Müziği"
- 12: **Feshane:** Sergi, "İstanbul Kostümleri"

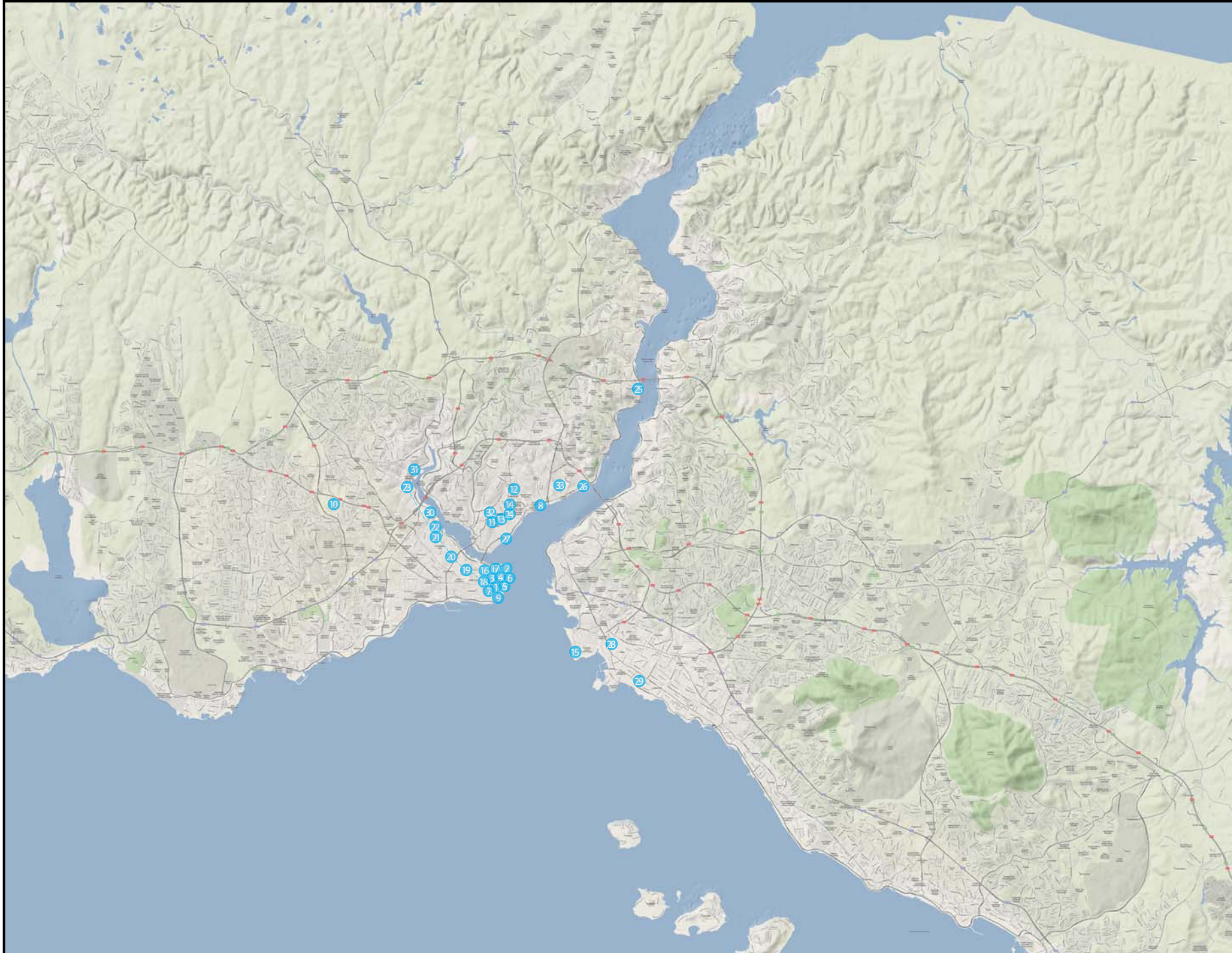
- 7000 Metrede 7000 Yılı,
Adım Adım İstanbul Gezisi
- 13: **Bukaleon Sarayı**
 - 14: **Küçük Ayasofya Camii**
 - 15: **Molla Fenari İsa Camii**
 - 16: **Fatih Camii**
 - 17: **Tekfur arayı**
 - 18: **Ahrıda Sinagogu**
 - 19: **Surp Hiresdegabet Kilisesi**
 - 20: **Fener Rum Patrikhanesi**

- 21: **Kız Kulesi Yakınları:** Gösteri, "Farklılıkta Uyum"
- 22: **Milion Taşından Sultanahmet Meydanı:** Resmigeçit, "Şenlikname"

dört etkinlikten biri 2010 yılının açılış kutlamalarıdır. İkincisi 17'nci yüzyıldan Sultan Ahmet III.'in oğullarının sünnet töreninin yeniden sahneye konulması ve yeniden yorumlanmasını içeren “Şenlikname” törenidir. Üç hafta sürecek bu etkinlik İstanbul'da bir karnaval havası yaratacaktır. Bir diğer etkinlik “7000 Metrede 7000 Yıl” başlığı altında düzenlenen İstanbul gezisidir. Çok dinli, çok dilli ve çok kültürlü İstanbul'un ayrıntılı bir biçimde geçmişte, bugünde ve gelecekte tanıtılması, “Adım Adım İstanbul” (Strolling Through İstanbul) gezi biçimiyle gerçekleştirilmesi düşünülmüştür. Son etkinlik ise İstanbul hakkında çoksesli müzik macerası olan “Farklılıkta Uyum” gösterisidir. Bu gösteri boğazın Asya tarafında Kız Kulesi'nin yakınlarındaki rıhtımlarda sahne görevi görmesi için birbirine bağlanmış salların üzerinde gerçekleştirilecektir. Bu etkinlikler kentin açık mekanlarında büyük katılımın sağlanmasında ve kentte yaşayanların ve kente gelenlerin bu mekanlarla ve mekanların tarihiyle bütünleşebilmesinde büyük rol oynayacaktır.

- **Hava**

“Hava- Tanrı'nın lütfu” teması mart - haziran aylarını kapsayan sergiler, konserler, konferans ve sempozyumlar, kutlamalar, film gösterimleri ve festivalleri ve tiyatro etkinliklerinin yer aldığı 22 projeden oluşmaktadır. Bu projeler hem kapalı tarihi mekanlarda hem de birçok açık kamusal mekanda yer almaktadır. Bu dönemde kültür ve sanat kamusal mekanlara taşmaktadır. Kentlinin hem izleyebileceği hem de aktif olarak katılabileceği çok sayıda proje öngörülmüştür. Bunlardan “Tango: Üç Kent, Üç Kültür ve bir Tutku Dans Projesi”dir. Bu proje kapsamında gündüz saatlerinde amatör/ profesyonel herkese açık dersler ve akşamları da orkestralar, gösteriler ve yine bu orkestralar eşliğinde herkesin katılımına açık “milonga”lar düzenlemesi düşünülmüştür. İstanbul'un kültürel geleneğine ilişkin olarak düzenlenen ve 50.000 kişilik katılım beklenen bir diğer açık hava etkinliği “Hidrellez” kutlamasıdır. İstanbulluların her baharda tek başlarına yapamayacağı bir şenliği, tarihi yarımada'nın tam ortasında, denize yakın Ahırkapı Sokak'ta topluca yapmalarına olanak tanıyan, kültürel geleneklerin de unutulmamasını sağlayan bir sivil etkinlik olması bakımından oldukça

HAVA: MART- HAZİRAN
"TANRININ LUTFU"

- 1: **Ayasofya Müzesi:** Sergi, "Birlikte Yaşamak"
- 2: **Topkapı Sarayı Müzesi:** Konferans, "Birlikte Yaşamak"
- 3: **Türk İslam Eserleri Müzesi:** Konferans, "Birlikte Yaşamak"
- 4: **Arkeoloji Müzesi:** Konferans, "Birlikte Yaşamak"
- 5: **Aya İrini Müzesi:** Konser, "Birlikte Yaşamak"
- 6: **Aya İrini Müzesi:** Sergi, "Aya İrini Atriyumunda İkona ve Kutsal Emanetler"
- 7: **Aya Sofya Müzesi:** Sempozyum, "Asırlar Boyunca Aya Sofya Sempozyumu"
- 8: **Dolmabahçe Kültür Merkezi:** Sergi, "İslam ve Humanitas"
- 9: **Ahırkapı, Şadırvan Mahallesi, Eminönü Belediyesi Sosyal Tesisleri, Armada Garajı, Kalyon Otel Açık Alanı, Akbiyik Caddesi, Cankurtaran Meydanı:** Hidrellez, Kutlama
- 10: **Esenler Otobüs Terminali:** Konser, "40 Günde 40 Konser" projesi başlama noktası
- 11: **Babylon:** Konser, "Babylon Buluşması"
- 12: **Lütfü Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı:** Konser, "İstanbul 2010 Büyük Buluşmalar"
- 13: **Yeni Melek Gösteri Merkezi:** Konser "Yeni Avrupa'da Müziğin Yeni Dili"
- 14: **Taksim Gezi Parkı:** Dans, "Üç Kent, Üç Kültür ve Bir Tutku"
- 15: **Kadıköy- Moda Sahilli:** Dans, "Üç Kent, Üç Kültür ve Bir Tutku"
- 16: **Darphane:** Sergi "İstanbul, Gönüllü Sürgün Kenti"
- 17: **Aya İrini:** Konser "İstanbul, Gönüllü Sürgün Kenti"
- "Cennete Doğru", Yürüyüş:
- 18: **Ayasofya Müzesi ve Sultanahmet Camii**
- 19: **Süleymaniye Camii**
- 20: **Pantokrator Kilisesi**
- 21: **Haghia Yorgos Kilisesi**
- 22: **Ahrida Sinagogu**
- 23: **Eyüp Sultan Camii**
- "Sokak Tiyatroları Buluşması", Festival:
- 24: **Taksim Meydanı, İstiklal Caddesi, Marmara Oteli- AKM arası, Taksim Gezi Parkı**
- 25: **Rumeli Hisarı Kordonu**
- 26: **Ortaköy Meydanı**
- 27: **Antrepo Çevresi**
- 28: **Bağdat Caddesi**
- 29: **Göztepe Parkı**
- 30: **Eyüp:** Festival, Gösteri "2010 Semt Etkinlikleri"
- 31: **Balat:** Festival, Gösteri "2010 Semt Etkinlikleri"
- 32: **Tarlabası:** Festival, Gösteri "2010 Semt Etkinlikleri"
- 33: **Yıldız ve Serencebey Mahalleleri:** Sanat Projesi "Kamusal Projeler İçin Birlikte Düşünmek Sosyal İşbirliği Projesi"

önem taşımaktadır. İstanbul'un kent kültürüne 1970'lerde girmiş, 80'lerden sonra ise seyrekleşerek kaybolan sokak tiyatrolarının, "Sokak Tiyatroları Buluşması" adı altında kentin parkları ve meydanlarında yapılması projesi, eski kültürlerin hatırlanması ve açık alanlarda sanatın yaşatılması bağlamında önemli bir etkinlik olacaktır. "40 Günde 40 Konser" projesi de parklar, okul avluları ve kenar ilçe meydanları gibi 40 farklı mekanda yapılması düşünülen ve günümüzün popüler sanatçıları hem de farklı müzik tarzlarının temsilcilerini ve bölgesel sanatçıları içeren konser dizisidir. "Babylon İstanbul Buluşması" etkinliği de müziğin sokaklara taşıdığı bir etkinlik olarak düşünülmüştür.

Bu dönemde kamusal sanata yönelik projeler de bulunmaktadır. "2010 Semt Etkinlikleri", Eyüp, Balat ve Tarlabası semtlerini ele alan ve bu mekanları sanat yoluyla tekrar hatırlamayı hedefleyen bir etkinliktir. 2010 Başvuru kitabında bu etkinliğin hedefi ve önemi şu şekilde ortaya konmuştur³⁹:

"Birçoğumuzun çok özel bir neden olmadıkça uğramadığımız bu semtleri keşfetmek, oradaki hayata/kültüre sanat aracılığıyla yeni bir bakışla bakmak; Sanatı, sanat için tanımlanmış mekanların ve merkezin dışına taşımak; Sosyal sınıfların ve kültürlerin aynı şehrin sınırları içinde, yan yana mahallelerde yasarken bile, birbirinden hızla farklılaştığı, uzaklaştığı metropolde, aslında bir arada yaşadığımız öteki'yle paylaştığımız ortak noktaları, sanat aracılığıyla vurgulamak, böylece sosyal sınıflar arasında değilse de, kültürleri arasında bir tanışıklık, geçişkenlik ve çift taraflı bir dönüşüm yaratmak; Sosyal katılımı sağlayarak, uzun vadede, dezavantajlı kitlelerde kentlilik bilincini geliştirmek ve ortak bir kent bilinci oluşturmak."

Sanat öğrencilerinin ve yerel yönetimin işbirliği içinde yapılması düşünülen "Kamusal Projeler İçin Birlikte Düşünmek Sosyal İşbirliği Projesi" de sanatçı ve izleyicinin ortak bir ilişki içinde bulunacakları ve sonuçta ortak bir üretim gerçekleştirebilecekleri bir sanat formundan hareketle, kamusal sanatın

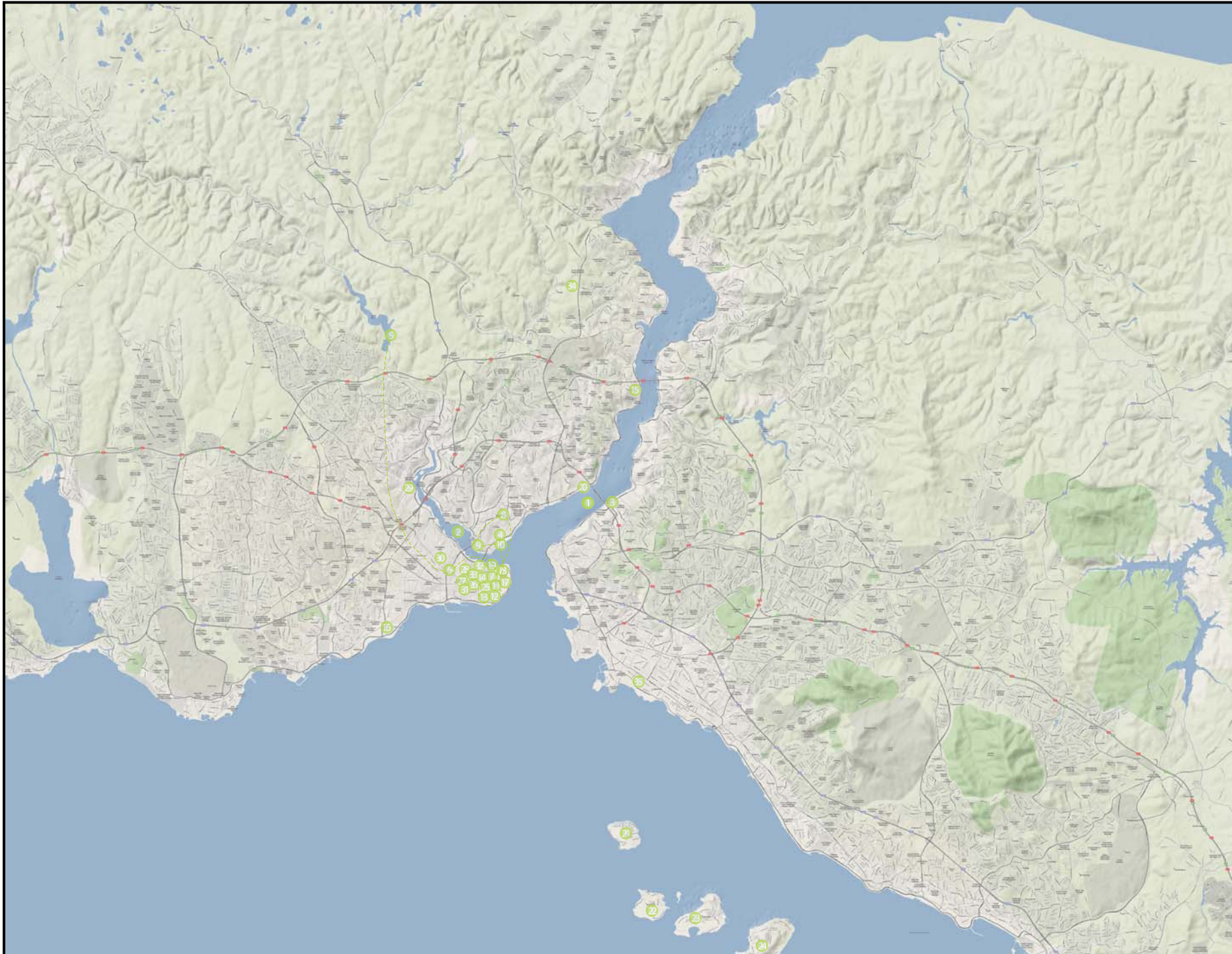
³⁹ <http://www.istanbul2010.org/?p=103&lang=tur>, Kasım, 2007

kentliyle buluşmasını hedeflemektedir. Açık mekanlarda yer alan başka bir proje İstanbul'da üç semavi dinin yan yana yaşadığını anlatmayı amaçlayan "Cennete Doğru" yürüyüş etkinliğidir. Haliç ve çevresinde yapılması hedeflenen bu yürüyüş hem İstanbul'un çok kültürlü yapısının ortaya koyan hem de bu mekanların kentliyle tekrar buluşmasını teşvik edecek bir projedir. Bu projelerin dışında uluslar arası film ve tiyatro festivalleri, konserler ve sergiler kentin önemli yapılarında yer alacaktır. Bu projelerde hem İstanbul'un tanıtımı hem de uluslararası işbirliğinin sağlanması düşünülmektedir. ,

- **Su**

Haziran ve eylül ayları arasında gerçekleştirilecek "Su" teması, Boğaz'da ve Haliç kıyılarında düzenlenecek çok sayıda faaliyete odaklanan ve kent- deniz ilişkisini tekrardan kurmaya yöneliktir. Boğaziçi ve Haliç kıyılarında "Avrupa Boğaziçi'nde" ve "İstanbul Tarih ve Deniz Şenliği" gibi düzenlenecek festivallerle deniz kıyılarında, denizde oluşturulacak platformlarda ve deniz içinde düzenlenecek sergiler, açık hava konserleri, gösteriler, yarışlar gibi etkinliklerle kentlinin denizle buluşmasını hedeflenmektedir. "İstanbul Tarih ve Deniz Şenliği"nin her iki yılda bir düzenlenecek bir deniz festivali olarak kalması hedeflenmiştir. "Uluslararası Adalar Festivali" ise farklı mekanlarda konserler, belgesel gösterimleri, tiyatrolar ve su sporlarının yer alacağı ve her yıl yapılacak bir festivale dönüştürülmesi öngörülmüştür. "Heybeliada Sound Project" müzik ve kültür etkinlikleri de konserler, müzik atölyelerini içeren adanın başlıca kamusal mekanlarında yer alacak herkese açık bir etkinlik olarak düşünülmüştür. Kent- deniz ilişkisi içinde kamusal mekanlarda bu tip çekici aktivitelerin yaratılması mekanın kullanımı açısından büyük önem taşımaktadır.

"Su" teması içinde diğer bir proje, unutulmakta olan bir İstanbul kültürünü yeniden yaşatmak amaçlı "40 Hamam Hikayesi" etkinliğidir. Bu etkinlik 40 hamamda düzenlenecek sergiler ve sonunda oluşturulacak bir kitabı içermektedir. "Suyun İzinde" yürüyüşü, İstanbul'un suyollarının kentin tarihsel dokusunu nasıl etkilediğini gösteren ve kıyı boyunca inşa edilmiş binaların

SU: HAZİRAN- EYLÜL
"KENT VE DENİZ"

- 1: **Boğaziçi Kıyıları:** Festivaller, "Avrupa Boğaziçi'nde" ve "İstanbul Tarih ve Deniz Şenliği"
- 2: **Haliç Kıyıları:** Festivaller, "Avrupa Boğaziçi'nde" ve "İstanbul Tarih ve Deniz Şenliği"
- 3: **Beylerbeyi Sarayı:** Sergi, "Boğaziçi'ni Maviye Boyamak"
- 4: **Tophane-i Amire:** Sergi, "40 Hamam Hikayesi"

- "Suyun İzinde" Yürüyüş
- 5: **Maglova Kemerli**
 - 6: **Boğazdan Kemerli**
 - 7: **Yere Batan Sarnıcı**
 - 8: **Taksim Maksim**
 - 9: **Saliha Sultan Çeşmesi**
 - 10: **Tophane Çeşmesi**
 - 11: **III. Ahmet Çeşmesi**
 - 12: **Alman Çeşmesi**
 - 13: **Haseki Hürrem Sultan Hamamı**
 - 14: **Cağaloğlu Hamamı**

- "Gözden İrak, Gönüle Yakın", Konser
- 15: **Rumeli Hisarı**
 - 16: **Yedikule Zindanları**
 - 17: **Aya İrini Müzesi**
 - 18: **Yıldız Sarayı Bahçesi**
 - 19: **Darphane-i Amire**
 - 20: **Ortaköy Meydanı**

- 21: **Kınalıada:** Konser, Etkinlik "Heybeliada Sound Project" ve "Uluslararası Adalar Festivali"
- 22: **Burgazada:** Konser, Etkinlik "Heybeliada Sound Project" ve "Uluslararası Adalar Festivali"
- 23: **Heybeliada:** Konser, Etkinlik "Heybeliada Sound Project" ve "Uluslararası Adalar Festivali"
- 24: **Büyükdada:** Konser, Etkinlik "Heybeliada Sound Project" ve "Uluslararası Adalar Festivali"

- "Ramazan Eğlenceleri 2010", Festival
- 25: **Sultanahmet Meydanı ve Ayasofya Meydanı**
 - 26: **Divanyolu ve Yeniçeriler Caddesi**
 - 27: **Beyazıt Meydanı**

- "Mahya Yarışması", Yarışma
- 28: **Süleymaniye Cami**
 - 29: **Eyüp Sultan Cami**
 - 30: **Fatih Cami**
 - 31: **Beyazıt Cami**
 - 32: **Yeni Cami**
 - 33: **Nuruosmaniye Cami**

- 34: **Parkorman:** Çocuk Festivali, "Çocukların Dünyası"
- 35: **Göztepe Parkı:** Çocuk Festivali, "Çocukların Dünyası"

kentin mimarisini nasıl şekillendirdiğinin açıklanmasını içeren kamusal mekanlarda büyük bir toplanmayı ve etkileşimi sağlayacak önemli bir etkinlik olacaktır.

Bu dönemin Ramazan Ayına denk gelmesiyle “Ramazan Eğlenceleri 2010” başlıklı bir festival yapılması öngörülmüştür. Bu festival kentin önemli açık kamusal mekanlarından olan Sultan Ahmet, Ayasofya, Beyazıt meydanları ve Divanyolu ve Yeniçeriler Caddesi’nde düzenlenecektir. Bu kutlamalarda eski Türk el sanatları, geleneksel gösteriler yer alacak, minyatür canlandırması olan şenlikli esnaf yürüyüşü ve mahya yarışması yapılacaktır. Ramazan döneminde bu tip etkinliklerin yapılması kentlinin kentin kültürü ile buluşması açısından önem taşımaktadır.

“Su” döneminde birçok kültürel değişim programı yer almaktadır. “Geçmişten Geleceğe: İstanbul ve Kardeş Avrupa Kültür Başkentleri”, “Europe- IST 2010 Network” ve “IntegrART Gençlik” kültürel değişim programları iletişim, gençlik ve paylaşıma yönelik projelerdir. “Gözden Irak, Gönüle Yakın” müzikal değişim programı 6 Avrupalı ve 6 Türk sanatçının, İstanbul’un 6 değişik kapalı ve açık mekanlarında verecekleri konserleri içermektedir. Bu tip projelerin Avrupa ve Türk kültürünü birleştirici ve harmanlayıcı özellikleri bakımından AKB sürecinde yer alması büyük bir öneme sahip olmaktadır. Ayrıca “Uluslararası İstanbul Müzik Festivali” ve “Uluslararası İstanbul Caz Festivali” AKB sürecinde 2010 İstanbul’a yönelik temalarla kent yaşamında yeniden yer alacaktır.

- **Ateş**

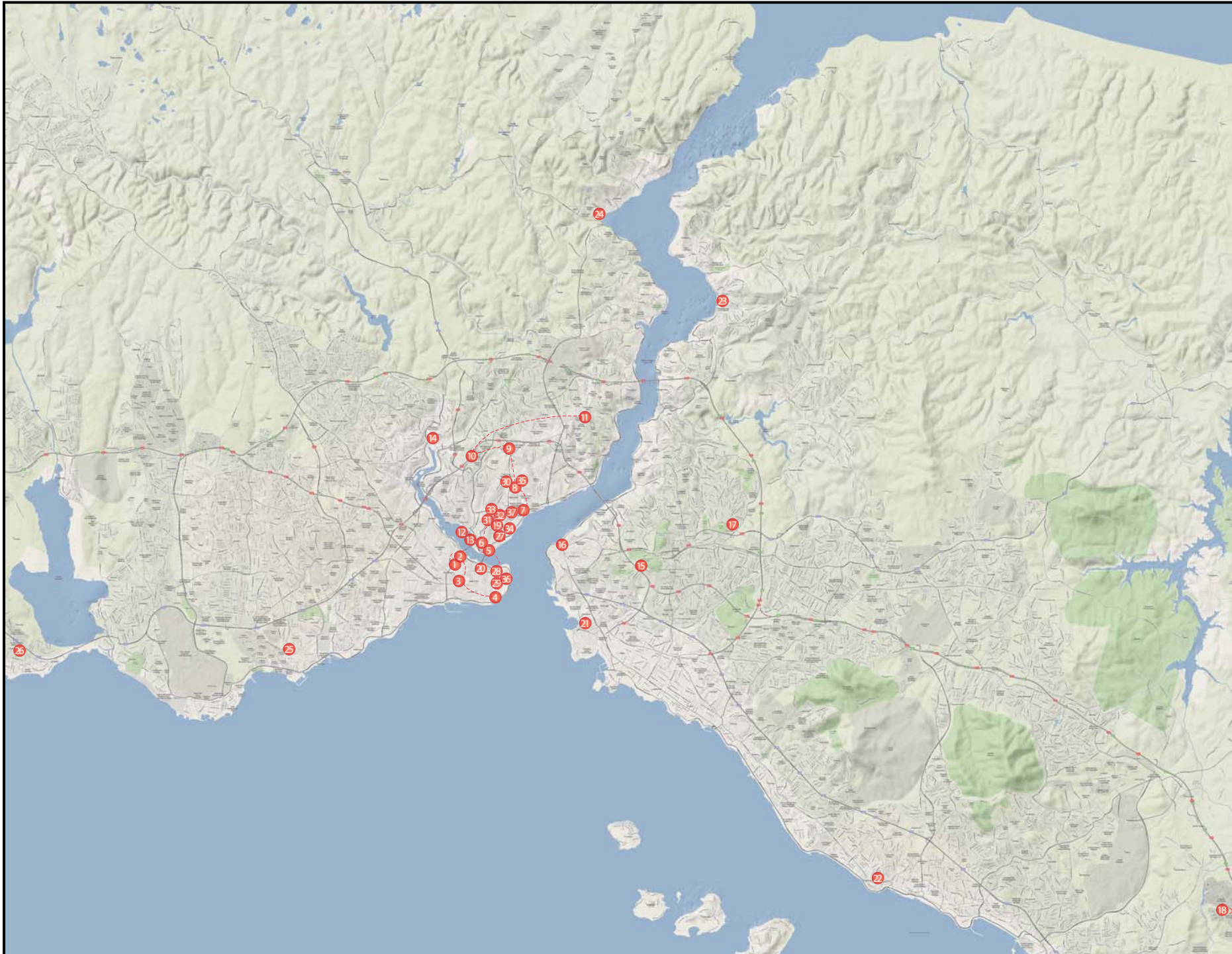
“Ateş” dönemi eylül- aralık aylarında gerçekleşecek etkinlikleri kapsamakta ve bu dönemin açılışının “Uluslararası İstanbul Bienali” ve “Uluslararası İstanbul Mimarlık Bienali” ile yapılması öngörülmektedir. Bu dönemde “Geleceği yaratmak” temasıyla modern sanatlar ile kent halkının geniş bir kesimine yönelik etkinlikler üzerinde yoğunlaşması düşünülmüştür. Bu projelerden bir tanesi, İstanbul’un kentsel gelişiminde, tasarım kavramının üstlendiği rol üzerine kurulmuş, uluslararası katılıma açık bir kent projesi olan

“Design 2010” etkinliğidir. Eski Galata Köprüsü, Haliç Tersaneleri ve Santral İstanbul’da yapılacak fuar, sergi, atölye, seminer, konferans, yarışma ve şov gösterileri ile bu mekanların işlevsellik kazanması ve etkinlik süresince İstanbul’un gündelik yaşamına tekrar dahil edilmesi bakımından önemli bir proje olmaktadır. “Pera Fest” sanat festivali de Beyoğlu’nda çok kültürlü yaşamı yansıtacak olan konserler, performanslar, film gösterimleri, sergiler, edebiyat toplantıları, panellerden oluşmaktadır. Kentin sanatla buluşmasında bir diğer proje “Dem(Art)Racy Köyü” projesidir. Kentin gecekondu bölgelerinden seçilen Ümraniye’de bina cephelerinin seçkin ressamlar tarafından boyanması, her gecekondu sahibinin seçim aşamasında yer alması ve boyanan binaların her yıl bakımının yapılarak açık hava sergisi olarak kalması projenin içeriğini oluşturmaktadır.

İstanbul’un çok dilli, çok dinli ve çok kültürlü yapısını tanıtmaya yönelik İstanbul gezilerinden bu dönemde “Hareket Halindeki İstanbul” başlığı altında bir etkinlik düzenlenmesi düşünülmüştür. Bu proje ile İstanbul’un 7,000 yıllık geçmişini ve modern görünümünün; Cumhuriyet döneminde inşa edilen banka merkez binaları ve günümüze kadar gelen diğer binalar, iş merkezleri, hastaneler, sanat merkezleri ve galerileri kapsayan bir yürüyüş ile ortaya konması amaçlanmıştır.

“Geleceği Biçimlendirmek, Kültürü Biçimlendirmek” projesi, 7-14 yaş grubu ilköğretim öğrencilerinin çevre belediyeler (Kartal, Pendik, Sultanbeyli, Orhanlı, Tuzla, Gebze, İzmit) ve okullarla işbirliği içinde Sabancı Üniversitesi’ne getirilmesi, onlara gösteri merkezinde çocuk oyunları izletilmesi, yurtiçinden ve yurtdışından gelecek uzman kişilerle bu çocukların yaratıcılıklarının geliştirilmesini ve bu amaçla tiyatro ve müziği kapsayan atölye çalışmaları yapılmasını kapsamaktadır. Bu proje sanat ve kültürden uzak kalmış çocuklara yönelik olması açısından oldukça önem taşımaktadır.

Bu dönemde müzik üzerine birçok proje planlanmıştır. “Akdeniz Çağdaş Müzik Günleri” ve “Doğu ve Batının İki Müzik Dehası: İtri ve Bach” farklı kültürlerin farklı seslerini sunmaya yönelik projelerdir. Diğer projeler, MIAM’da bugüne kadar temelleri sağlam atılmış olan elektro akustik müzik

ATEŞ: EYLÜL- ARALIK
"GELECEĞİ ŞEKİLLENDİRMEK"

- "Hareket Halinde İstanbul", Yürüyüş,

- 1: Unkapanı SSK Binası
- 2: İstanbul Manifaturacılar Alışveriş Merkezi
- 3: İstanbul Üniversitesi Binası
- 4: Ramada Otel Binası
- 5: Karaköy Palas
- 6: Bankalar Caddesi
- 7: İnönü Stadyumu
- 8: Lütfü Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı
- 9: Abide-i Hürriyet
- 10: Darulaceze
- 11: Akmerkez

12: Eski Galata Köprüsü: Festival,

"Design 2010"

13: Haliç Tersaneleri: Festival,

"Design 2010"

14: Santral İstanbul: Festival,

"Design 2010"

15: Marmara Üniversitesi, Güzel

Sanatlar Fakültesi: Sergi,

"Uluslararası İstanbul Öğrenci

Trienali"

16: Valide-i Atik Külliyesi: Sergi,

"Uluslararası İstanbul Öğrenci

Trienali"

17: Ümraniye: Sanat Projesi

"Dem(art)racy Köyü"

18: Sabancı Üniversitesi: Gençlik

Projesi, "Geleceği Biçimlendirmek,

Kültürü Biçimlendirmek"

- "Uluslararası İstanbul Tiyatro

Festivali", Festival

19: Beyoğlu İlçesi

20: Eminönü İlçesi

21: Kadıköy İlçesi

22: Kartal İlçesi

23: Beykoz İlçesi

24: Sarıyer İlçesi

25: Bakırköy İlçesi

26: Avcılar İlçesi

27: Tophane-i Amire: Defile,

"4+1 Toprak, Hava, Su, Ateş+

Sonsuzluk"

- "20. Yıl Akbank Uluslararası Caz

Festivali", Festival

28: Darphane-i Amire

29: Aya İrini

30: CRR

31: Babylon

32: Aksanat

33: İtalyan Kültür Merkezi: Festival,

"Akdeniz Çağdaş Müzik Günleri"

34: Borusan Kültür Sanat: Festival,

"Akdeniz Çağdaş Müzik Günleri"

35: Lütfü Kırdar Kongre ve

Sergi Salonu: Konser,

"Doğu ve Batının İki Müzik Dehası:

İtir ve Bach"

36: Aya İrini: Konser,

"Doğu ve Batının İki Müzik Dehası:

İtir ve Bach"

37: MIAM: Konser, Eğitim, Sergi,

"Miam Elektro-Akustik ve

İntermedya Platformu",

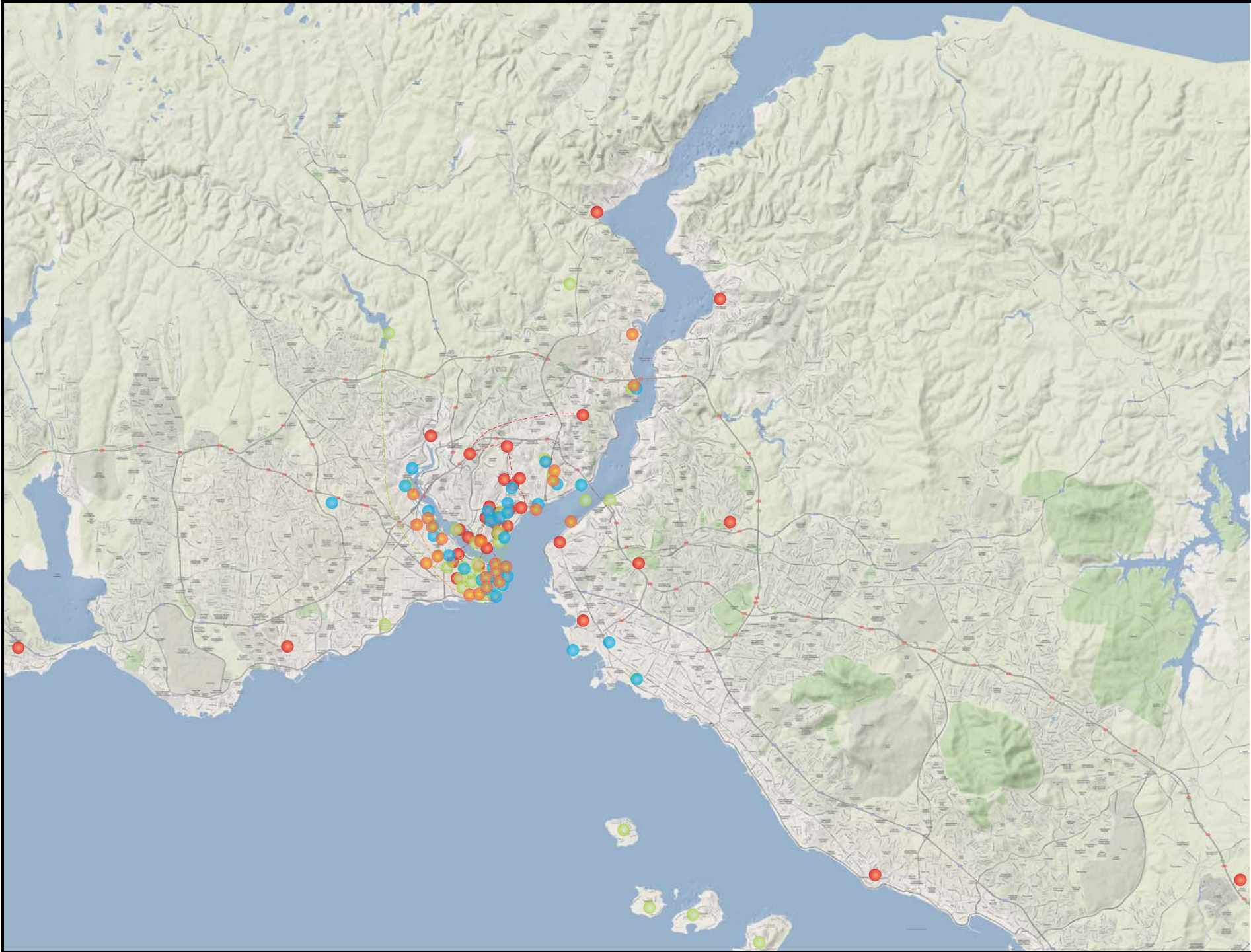
"Miam Film Müziği Ve Ses Tasarımı",

"Miam Çağdaş Müzik"

18

kompozisyonları ve araştırmalarının teknik ve estetik açıdan geliştirilmesi amacıyla, iki yılda bir gerçekleştirilecek bir festival/ konser platformu düzenlenmesi düşünülen “Miam Elektro- Akustik ve İntermedya Platformu”; sinema, televizyon ve multimedyaaya yönelik film müziği besteleme ve ses tasarımı eğitimi verilmesi amaçlanan “Miam Film Müziği Ve Ses Tasarımı” projesi ve umut vaat eden genç bestecilere ağdaş müzik eserleri sipariş edilmesi ve bu eserlerin icra edilmesi ile birlikte MİAM’daki ağdaş müzik kompozisyon programının etkinliğinin arttırılmasını amaçlayan “MİAM ağdaş Müzik” projelerdir.

“Uluslararası İstanbul Fotoğraf Festivali”, “20. Yıl Akbank Uluslararası Caz Festivali” ve ““Uluslararası İstanbul Öğrenci Trienali” AKB yılı içerisinde düzenlenecek sergi, konferans, konser ve dinletilerle kent halkıyla tekrardan buluşacaktır.

4 ELEMENTİN
KENTİ: İSTANBUL

OCAK-MART

TOPRAK

MART-HAZİRAN

HAVA

HAZİRAN-EYLÜL

SU

EYLÜL-ARALIK

ATEŞ

3.2. İNSAN KAYNAKLARINA YÖNELİK KATILIM PROJELERİ

İstanbul AKB sürecinde kültür ve sanat projeleri kadar 2010'a hazırlık amaçlı "iletişime yönelik projeler", "halkı 2010'a hazırlamak" ve "insan kaynakları" projeleri öngörülmüştür. Bu projeler kentlinin Avrupa Kültür Başkentliği sürecinden haberdar olmasını, bu sürece işgücü olarak katılımının sağlanabilmesine yönelik eğitim ve gelişim programlarının sunulmasını ve gönüllü katılımı teşvik edecek platformlar ve atölyeler kurulmasını sağlayarak hem sosyal ve kültürel hem de ekonomik dinamikleri olumlu bir şekilde geliştirebilmesi bağlamında büyük önem taşımaktadır. Bu projeler ortaya konan hedeflere yönelik bir şekilde gerçekleştirilebilir ve sadece bu sürece yönelik olarak kalmayıp kalıcılığı sağlanabilirse Avrupa Kültür Başkentliği projesinin İstanbul kentine yönetim, katılım ve yeni gelişim mekanizmaları kapsamında çok önemli katkıları olacaktır. İstanbul 2010 aday kitapçığında yer alan bu projeler şunlardır⁴⁰:

1. İstanbul Halkını Kazanmak (İletişim Stratejisi): Mümkün olduğunca çok insanı ve organizasyonu dahil etmek, yeni bir karar alma mekanizması yaratmak üzere kent yönetimi ve İstanbul halkı arasındaki ilişkileri yeniden tanımlamak için bu fırsatı kullanmak hedeflerine yönelik geliştirilecek projeleri kapsamaktadır.

2. Halkı 2010'a Hazırlayan Projeler: İletişim Planı uygulanırken halkı 2010'a hazırlamak üzere başlatılan farklı boyutlardaki projeleri kapsamaktadır. Bu projeler:

- İstanbul'un 2010 AKB olmasını, Avrupalı olan ve olmayan mega kent yönetimleri arasında uygulama değişimi ve yansıması süreçlerine başlatmak için bir fırsat olarak kullanmayı hedefleyen "**Kültür ve Megakentler Çağında Kültür Politikası**",
- AKB 2010 sürecinin bir parçası olarak katılımcı modellerin yaratılmasına yol açacak yıllık uygulamaların icrasının gerçekleştirilmesi, yaratıcı düşüncelerin desteklenmesi ile yönetim, kültürel miras, yeni yerleşim

⁴⁰ <http://www.istanbul2010.org/?p=103&lang=tur>, Kasım, 2007

alanlarının planlanması, kentin kültürel altyapısı, çevre sorunları gibi alanlara gönüllü olarak katılımları cesaretlendirmeyi amaçlayan **“Kültürel Vatandaşlık ve İstanbul Proje Geliştirme Atölyeleri”**,

- Fatih ilçesi kent merkezindeki arkeolojik ve tarihsel sitin, anıt yapıların, yerleşme alanında bulunan kurumların işbirliğini sağlamak, bu platformun şehircilik, mimarlık ve işlevlendirme açısından bir alan yönetimi uygulamasına kavuşmasını sağlamaya yönelik geliştirilecek **“Fatih Forumu / Fatih Geliştirme Platformu”**,
- Proje, yerel halkın ve ziyaretçilerin, ‘İstanbul Tarihi Yarımada’ coğrafi sınırlarında, yerel tarihe ve kimliklerine karşı ilgisini uyandırarak toplum bilincini yükseltmeyi amaçlayan ve bu amaç doğrultusunda alanda sürdürülebilirliğin ana unsuru olarak, koruma kullanım dengelerinin kurulmasına yönelik **“Sultanahmet Rehabilitasyon Projesi”**dir.

3. İnsan Kaynakları Projeleri: 2010 proje uygulamalarında gerekli insan gücünün bulunmasına, kaynağının da yerel yönetimler veya STK’lar tarafından karşılanmasına yönelik projeleri içermektedir. Bu projeler;

- Kültürel Mirasın Korunması Sürecinde Kalifiye Uygulama Elemanı Yetiştirme Programı,
- Beyoğlu’nda Yapı Ustaları-Kullanıcı Eğitim/Sertifika/Büro Modeli Projesi,
- Mahalli Aktörlerin Kapasitesini Geliştirme Programı,
- Kentteki Küçük Üreticiler İçin Tasarım Destek Ağları Projesi,
- 6. sınıf öğrencilerini kapsayan “Kültür Karıncaları” 2010’a Yürüyor projeleridir.

3.3. YENİ MÜZE VE KÜLTÜR MERKEZLERİ PROJELERİ

2010’a hazırlık amaçlı öngörülen diğer projeler kentin kültürel altyapısının gelişimini destekleyici “Yeni Müzeler ve Kültür Merkezleri” projeleridir. Bu projelerin bazıları tamamlanmış, bazıları için girişimlerde bulunulmuş, bazıları ise tasarım sürecindedir. Bu projeler genellikle endüstri mirası olan binaların kültürel işlevler yüklenerek geri kazanımı ile ilgilidir. Bu bağlamda bu projeler kentsel yaşama önemli katkıları olacak projelerdir.

Tamamlanmış projelerden biri 2007 yılı eylül ayında faaliyete geçen “Santral İstanbul” projesidir. 1911-1983 yılları arasında İstanbul'a elektrik sağlayan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk enerji tesisi olan, 118 dönüme yayılmış “Silahtarağa Elektrik Santrali” modern sanat müzesine dönüştürülmüştür. Çağdaş sanatlar müzesi, enerji müzesi, kütüphane ve bilgi merkezleri, uluslararası rezidans, eğitim alanı, rekreasyon alanları gibi tesislere ev sahipliği yapan “**Santral İstanbul**” projesi, kentin önemli endüstriyel mirasının yeniden işlevlendirilip kent hayatına kazandırılması bakımından ve bu tip projelere örnek teşkil edecek bir proje olması açısından önemlidir.

İstanbul'a yeni bir müze kazandırma projelerinden bir diğeri Topkapı Sarayı'nın birinci avlusunda bulunan Osmanlı İmparatorluğu Darphane binasının restorasyon ve rehabilitasyon çalışmalarından sonra İstanbul'un Roma öncesinden başlayarak Roma, Doğu Roma, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinden geçerek, şehrin günümüze kadar olan hikayesini bütüncül bir tarih anlayışıyla sunması düşünülen “**İstanbul Müzesi**” projesidir. Proje bir müze alanı, bir kütüphane, İstanbul üstüne bir arşiv - halen mevcut olan bir araştırma merkezi, bilimsel toplantılar için ve sanatsal gösteriler için kolaylıklar- ve son dönemde yer verilen bir sivil toplum kuruluşu merkezi, kitap ve hediye satış noktası ve bir kafeteryayı içermektedir.

1893 yılında inşa edilen Anadolu yakasının ikinci ve en büyük havagazı fabrikası olan ve o dönemlerde Kandilli'den Bostancı'ya, Boğaz ve Marmara sahillerine enerji veren “**Hasanpaşa Gazhanesi**” 1993 yılında üretimi durdurulmuş ve bu tarihten sonra bir dönem kömür deposu, otobüs garajı ve depo olarak kullanılmıştır. 1996 yılında sit alanı ilan edilerek korumaya alınan ve kentin merkezinde 32 dönümlük arazide yer alan “Hasanpaşa Gazhanesi”nin çok işlevli kültür merkezi olarak kamusal hayata kazandırılmasıyla, başta yerel halk olmak üzere mekanın farklı kullanıcılarının katılımını hedefleyen demokratik bir yönetim modelinin geliştirilmesini amaçlayan bu proje endüstriyel mirasların korunması yönünde çok önemli bir proje olmaktadır. Uzun bir süredir yıpranmış ve bakımsız halde

kalan bu yerin AKB sürecinin tetikleyici etkisiyle kentsel yaşama tekrar kazandırılması mümkün olacaktır.

İstanbul'un en önemli endüstri miraslarından olan **“Tersane-i Amire”nin** 2010 sürecine yönelik olarak yenilenmesi ve işlevlendirilmesi İstanbul'un en önemli kazanımlarından biri olacaktır. Tersane-i Amire projesi, tersanenin dönüşüm modelinin belirlenmesi, İstanbul 2010 bağlamındaki etkinlikler içinde kullanım amaçlarının belirlenmesi, üretim faaliyetlerinin hangi ölçekte ve nasıl bir boyut kazanarak gerçekleşebileceği, mekanların kendilerini sergileyecek ve güncel etkinliklerle bir işletme düzenine kavuşturulması, gerekli adımların atılmasını sağlayacak, gerekli onarım ve mimari uygulamaları gerçekleştirecek bir eylem planı hazırlığı ve uygulaması ile ilgili aktörlerin kapasitesini geliştirmeyi hedefleyen çok taraflı bir alan yönetimi uygulaması olarak öngörülmüştür.

2010 projeleri arasında var olan müzelerin yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesine yönelik projelerden biri **“İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin Yeniden Düzenlenmesi”** projesidir. Ressam, arkeolog Osman Hamdi Bey'in kurucusu olduğu, 1891'de Müze-i Hümayun ismi ile açılan, 1902 ve 1908 tarihlerinde yan kanatları, 1991'de modern büyük bir bölüm eklenmiş ve yeni düzenlemeler yapılmış İstanbul Arkeoloji Müzesi değişik uygarlıklara ait zengin ve çok önemli eserleri barındırmaktadır. Ancak fiziki açıdan bu zengin koleksiyonunu sergileme sıkıntısı çektiğinden görevini tam kapasiteyle yerine getirememektedir. Bu bağlamda İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin yeniden düzenlenmesi düşünülmüştür. Bu proje ile Avrupalı küratörlerin destekleri alınarak müzenin yeniden düzenlenmesi, kaynak yoksunluğu nedeniyle kapatılmış olan salonların tekrar açılması, uygun bir mekanda ek salonların inşa edilmesi ve depolarda bekleyen eserlerin gün ışığına çıkarılması hedeflenmektedir.

Yeni müze projelerinden biri **“Doğa Tarihi Müzesi”** projesidir. Doğa Tarihi Müzeleri Avrupa'nın hemen hemen her ülkesinde bulunmaktadır. Bu proje ile Ulusal Doğa Tarihi Müzesi olma yolunda ilerleyecek, İstanbul merkezli bir

müze kurulmasıdır. Yaklaşık 600 m²lik bir alana sahip olması düşünülen bu yeni müze için net bir yer seçilmemiştir. Ancak yer seçiminin İstanbul'un ulaşımı kolay, herkesin kolaylıkla toplu ulaşım araçlarıyla gelebilecekleri ve genelde turistlerin dolaştıkları alanlara yakın yerlerinden olması düşünülmüştür. Müzenin içinde daimi sergi alanları, sabit sergi alanları, ofisler, satış reyonları, araştırma birimlerinin yer alması ve aynı zamanda üniversitelerin ilgili birimlerinden mezun ve iş bulma sorunu yasayan pek çok genci bünyesinde araştırmacı çalışan olarak barındırması öngörülmektedir.

İstanbul'un yeni müzeler ve kültür yapılarına ihtiyacı vardır. Yoğun kentsel yapılaşmanın yaşandığı İstanbul'da bu yer ihtiyacının; işlevini veya değerini yitirmiş, kentsel yaşamdan izole olmuş ancak kültürel bir miras niteliği taşıyan alanlardan karşılanması hem bu alanların fiziki ve kültürel olarak geri kazanımını sağlayacak hem de kentin tarihini tekrardan kent hayatında canlandıracaktır. Günümüz kentlerinde güncel bir konu olan endüstriyel mirasların korunması ve yenilenmesi, İstanbul'un geçmiş tarihi ve kültürel mirası göz önüne alındığında 2010 süreci içinde üzerinde durulması gereken en önemli konulardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Hazırlanan projelerin müze konsepti içinde veya farklı konseptlerde diğer önemli endüstriyel ve kültürel miraslara yayılması ve bu mekanlarda AKB yılı içerisinde düzenlenecek etkinlikler ile çekiciliğinin dolayısıyla kullanımının artırılması ana hedef olmalıdır.

3.4. KENTSEL DÖNÜŞÜM VE RESTORASYON PROJELERİ

İstanbul'un arkeolojik kalıntılarını gün ışığına çıkarmak ve tarihi yerlerin restorasyonunu gerçekleştirmek için pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar Sultanahmet bölgesi, Beyoğlu, Fener- Balat, Kadıköy ve Zeytinburnu'nda yoğunlaşmıştır. Projelerde öngörülen, tarihi eserleri sadece korumak ve restore etmek değil, onları geçmişin anlaşılmasında ve günümüze ışık tutmasında önemli eğitim araçları olarak kullanmaktır. Bunun hayata geçirilmesi İstanbul'un gelişiminde ve tarihi mirasının korunmasında büyük bir adımın atılmasını sağlayacaktır.

- **Sultanahmet Rehabilitasyon Projesi**

Bu proje ile yerel halkın ve ziyaretçilerin, “İstanbul Tarihi Yarımada” coğrafi sınırlarında Sultanahmet, Cankurtaran ve Küçük Ayasofya’da, yerel tarihe ve kimliklerine karşı ilgisini uyandırarak toplum bilincini yükseltmek hedeflenmektedir. Proje alanı Sultanahmet bölgesi, Haliç, Sirkeci, Fener-Balat, Kapalıçarşı, Hipodrom ve Bukaleon limanını içine alan bir alandan oluşmaktadır. İstanbul’un geleneksel dokusunu oluşturan ve büyük bir iş sahası olarak ekonomik merkez niteliği taşıyan bu alanların restorasyonu, alanın tarihsel ve kentsel kimliğinin yaşatılmasını sağlayacak mesleki eğitim programları ile iş kollarının oluşturulması ile çalışma hayatı ve çalışanlar ile ilgili düşünülmüştür. Proje kapsamında Sultanahmet Sosyal Etkinlikler Birimi, Sultanahmet Arkeoloji Birimi ve Sultanahmet Şehir Planlama Birimi’nin kurularak bölgenin yerel kimlikten ve anıtları saran kent dokusunu oluşturan konutlara dikkat çekerek, anıtların restore edilmesi; Sultanahmet’in, şehir surlarına doğru restore edilmiş anıtların, “Tarihi Yarımada Gezi Güzergahi” adı altında anılarak; alanda, özel şehir arkeolojisi uzmanlarının ve turist rehberlerinin yetiştirilmesi; konferans, konser, sergi, eğitim seminerleri gibi etkinlikleri hedefleyen bir koordinasyon merkezi vasıtasıyla, projenin, konferans ve benzeri etkinlikler düzenlenmesiyle, bölgenin çok yönlü rehabilitasyonu amaçlanmıştır.

Kentin tarihi kalbi olan bu bölgenin ve bölgedeki mevcut işlevin rehabilite edilmesi hem orada yaşayan ve çalışan nüfusun kentsel dönüşüm bağlamında bu süreçten olumsuz etkilenmesini engellemesi hem de günlük yaşantının değer kaybına uğramadan daha iyi koşullarla sürmesinin sağlanması bakımından önemli bir proje olacaktır.

- **Beyoğlu Rehabilitasyon Projesi**

Beyoğlu Rehabilitasyon Projesi, bölgenin deniz tarafındaki işlevini yitirmiş (kullanılmayan) yapı stokunun korunması ve iyileştirilmesine yönelik bir projedir. Proje öncelikle bu yapıların tespiti ve daha sonra pilot yapıların rehabilite edilmesi, bölgede, mal sahipleri ile kiracıların katılacakları yerleşim

rehabilitasyon uygulamalarının oluşturulması, işlevini yitirmiş kamu yapılarının kullanımının yeniden tanımlanması gibi kapsamlı bir gelişme programından oluşmaktadır. Beyoğlu'nda tarihsel değeri olan yapıların korunması ve bu sürece bölge sakinlerinin katılımının sağlanması kentsel yenileme ve koruma bağlamında örnek teşkil edecek bir proje olması bakımından başarılı bir proje olacaktır.

- **Fener- Balat Değerlendirme/ Örnekleme Projesi**

AKB projeleri kapsamında İstanbul'da uygulanan ilk kapsamlı yerel yönetim uygulaması olan Fener- Balat Programı, bir deneyim oluşturma fırsatı ve birçok yerel yönetim uygulaması için bir örnek olma potansiyeli taşımaktadır. Proje sadece Fener- Balat bölgesini değil, Haliç ve kent bütünü içindeki ilişkiyi de kurabilmek için Büyükşehir Belediyesi, Sivil Toplum Kuruluşları, üniversite ve üniversite dışı uzmanlardan oluşan bir organizasyon şeması ortaya koymaktadır. Bu şema bütüncül bir yaklaşım geliştirilebilmek açısından önem arz etmektedir. Proje bölgenin ekonomik ve sosyal boyutuna ağırlık veren hedeflerden oluşmaktadır. Bunlar; Balat Çarşısı'nın iş hacmini artırmak ve aile ölçeğinde turizm girişimciliğini örgütlemek, mahalle halkının projeye etkin katılımını ve sosyal merkez etkinliklerinin semt dışına taşmasını sağlamak, finans kaynaklarını örgütlemektir.

- **Kadıköy Tarihi Çarşı Canlandırma Projesi**

18. yüzyıldan itibaren Türk ve Rum halklarının renkli ortak yaşamalarıyla şekillenmiş, 19. yüzyılda Ermenilerin de katılımı ile konut ve ticaret merkezi haline dönüşmüş, Osmanlı İmparatorluğu'nun da özgün mimari eserleriyle süslenmiş olan Kadıköy tarihi çarşısı günümüzde ekonomik, fiziksel ve tarihi değerlerini kaybetmeye başlamıştır. Tarihi Çarşıya yeniden hayat vermeyi ve özellikli ayrıcalıklı kimliğini canlandırmayı amaçlayan proje yeni stratejiler ve yeni bir model çerçevesinde hedeflerini ortaya koymuştur. Proje kapsamında Çarşı Proje Ortaklığı (ÇPO) olarak adlandırılan yeni bir proje geliştirme anlayışı, proje kaynağı yaratma yöntemi, yeni iş yaratma birliktelikleri, çarşı

ekonomisinin canlandırılması, sokak imaj ve temalarının yeniden ele alınması gibi çalışmaların yapılması düşünülmüştür.

- **Zeyrek Tarihi Evlerin Restorasyonu**

1985 yılında Dünya Mirası Listesi'ne alınan tarihi yarımadanın şehir dokusu, anıtsal eserler kadar ahşap evlerin sıralandığı dar sokakları da kapsamakta olduğundan, sivil mimari gelişimin en iyi örneklerinden birini oluşturmaktadır. Ancak kıyı şeridindeki görkemli konutlar, iddiasız evler ve dükkanlar ya tamamen yok olmuş ya da tamir edilemez durumdadırlar. Bu bağlamda bu proje ile yıllardır beklenen adımın atılması mümkün olacaktır. Proje kapsamında 50 kadar eve basit tamir olanağı sağlanması ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan yaşam şartlarının iyileştirilmesi, yoksulluğun azaltılması ve barınma güvencesinin sağlanması düşünülmektedir.

- **Zeytinburnu Kültür Adası Projesi**

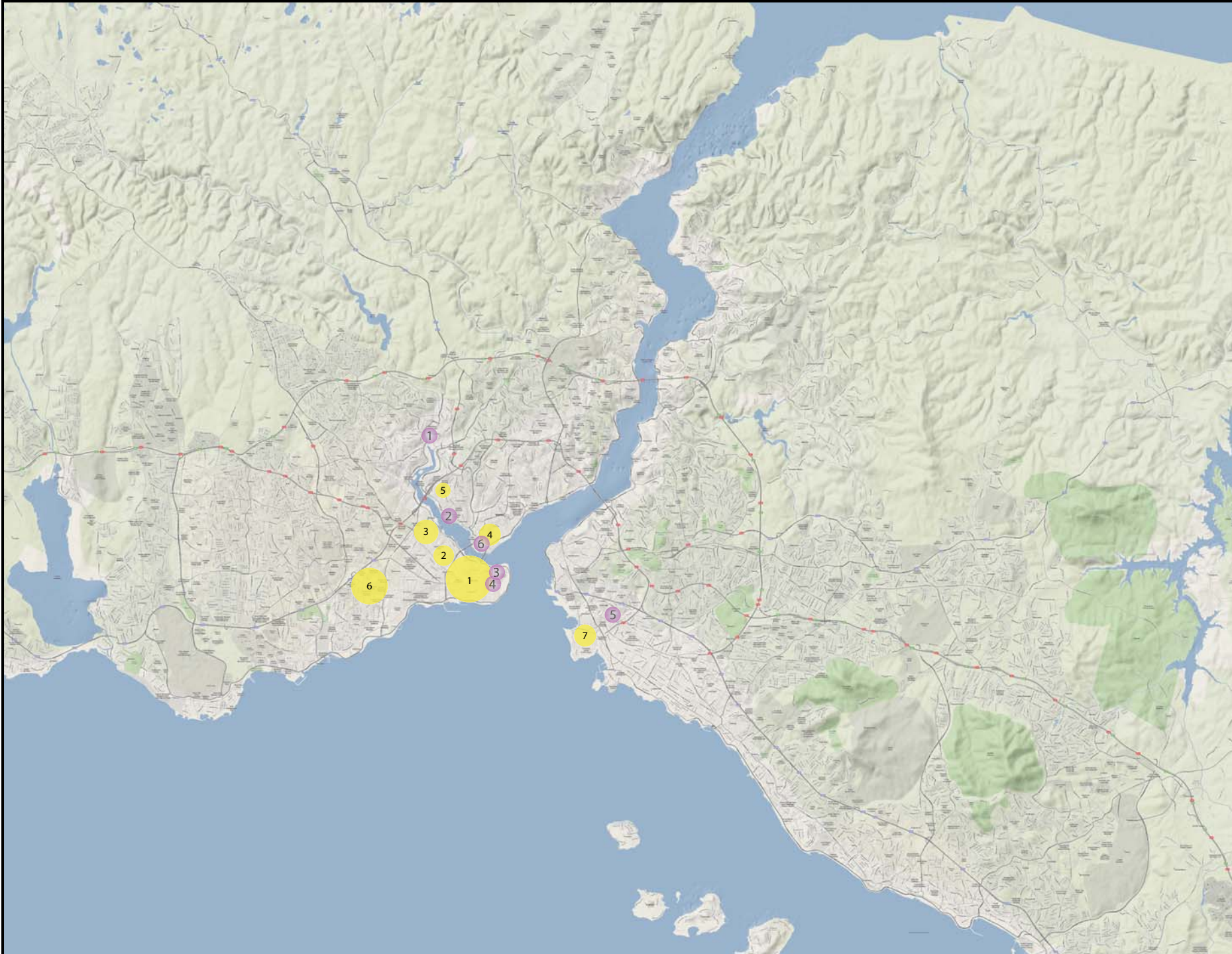
Zeytinburnu Kültür Adası Projesi, İstanbul Deprem Master Planı (İDMP) ve JICA raporları doğrultusunda Zeytinburnu ilçesinde AB uyum programları çerçevesinde İstanbul'a özgü değerler korunarak daha güvenli ve yaşanabilir mekanlar oluşturmak için yapılacak uygulama projesidir. Bu proje, İstanbul geneli için bir örnek teşkil etmesi için pilot bölge olarak seçilmiştir. Topkapı'da Adnan Menderes'in mezarının bulunduğu noktadan sahil şeridine kadar olan kısmı içine alan proje ile Merkez Efendi'den kaybolmuş 500 hanelik Osmanlı mahallesine, 200 yıllık geçmişi olan Balıklı Rum Manastırı'ndan Seyyitnizam'a, ilçedeki mezarlıklara kadar Türk ve İslam dünyası için önem taşıyan tarihi mekanların düzenlenmesi düşünülmektedir. Projede hedeflere ulaşmada kullanılacak araçlar; uygulama sürecinde yasal düzenlemelerin hazırlanması, insanların mekandaki problemlerini giderme maksatlı aktarma merkezleri hazırlanması, projelerin kendi içinde finansmanını sağlayacak uygulamaların hazırlanması, projelerin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak için toplumsal uzlaşmanın sağlanmasıdır.

- **Kamondo Anıtmezarı ve Maşatlık Restorasyon Projesi**

Anıtmezar geniş bir kurumsal katılımıla İstanbul'un gelişimi ve modernleşmesinde Avrupa kültür birliğini oluşturan değerlerle buluşmasında önemli bir rol oynamış "Kamondo" ailesini tanıtmayı amaçlayan bu proje ailenin epey tahrip olan anıtmezarının restorasyonunu içermektedir. Restorasyon etütlerine de Kamondoları Anma Etkinlikleri çerçevesinde başlanılmıştır.

İstanbul barındırdığı uygarlıklar, coğrafi konumu, topografyası, doğal ve kültürel değerleriyle yüzyıllardır bir kültür kenti olma niteliğine sahiptir. Bu bağlamda İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti olması, İstanbul'da yaratacağı olumlu etkiler kadar diğer Avrupa ülkelerinin İstanbul'u tanınması için bir fırsat olmaktadır. AKB projesi İstanbul'u tanımak ve tanıtmak, anlamak ve anlatmak, kültürel ve sanatsal altyapısını geliştirmek, yönetişimde ve ekonomik ilişkilerde gelişmeyi sağlamak için çok önemli bir projedir. Bu sürece yönelik ve süreç içerisinde gerçekleştirilecek her bir projenin kent hayatına büyük bir katkısı olacaktır. 2010 Girişim Grubunun hazırladığı 2010 projeleri; kültür ve sanatı kentliye kavuşturan, katılımı sağlayan ve destekleyen, açık ve şeffaf bir yönetim yapısı sunan ve kentin önemli mekanlarının yenilenmesi ve dönüşümü ile tekrar kent hayatına kazanımını sağlayan bir yapıdadır. Bu noktada önemli olan geliştirilen projelerin öngörülen hedefler ve zamanda hayata geçirilmesidir.

Avrupa Kültür Başkentliği süreci, İstanbul'daki yenileme, dönüşüm ve restorasyona yönelik projelerin geliştirilmesine ve hayata geçirilmesine büyük bir ivme kazandırmıştır. Bu projeler kentin önemli noktalarında (Sultanahmet, Fener-Balat, Kapalıçarşı ve Beyoğlu gibi) hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bu noktada önemli olan projelerin, yapıldıkları mekanda hem sosyal ve kültürel hem de ekonomik anlamda iyileştirmeyi sağlayabilmesi, kentlinin katılımı ve işbirliğini oluşturulabilmesi ve kültürel mirasın sürdürülebilirliğini ve korunabilirliğini sağlayacak politikalar ortaya koyabilmesidir. Bir diğer önemli nokta, projelerin üst ölçek plan kararları ile bütünleşmesi ve uygulama

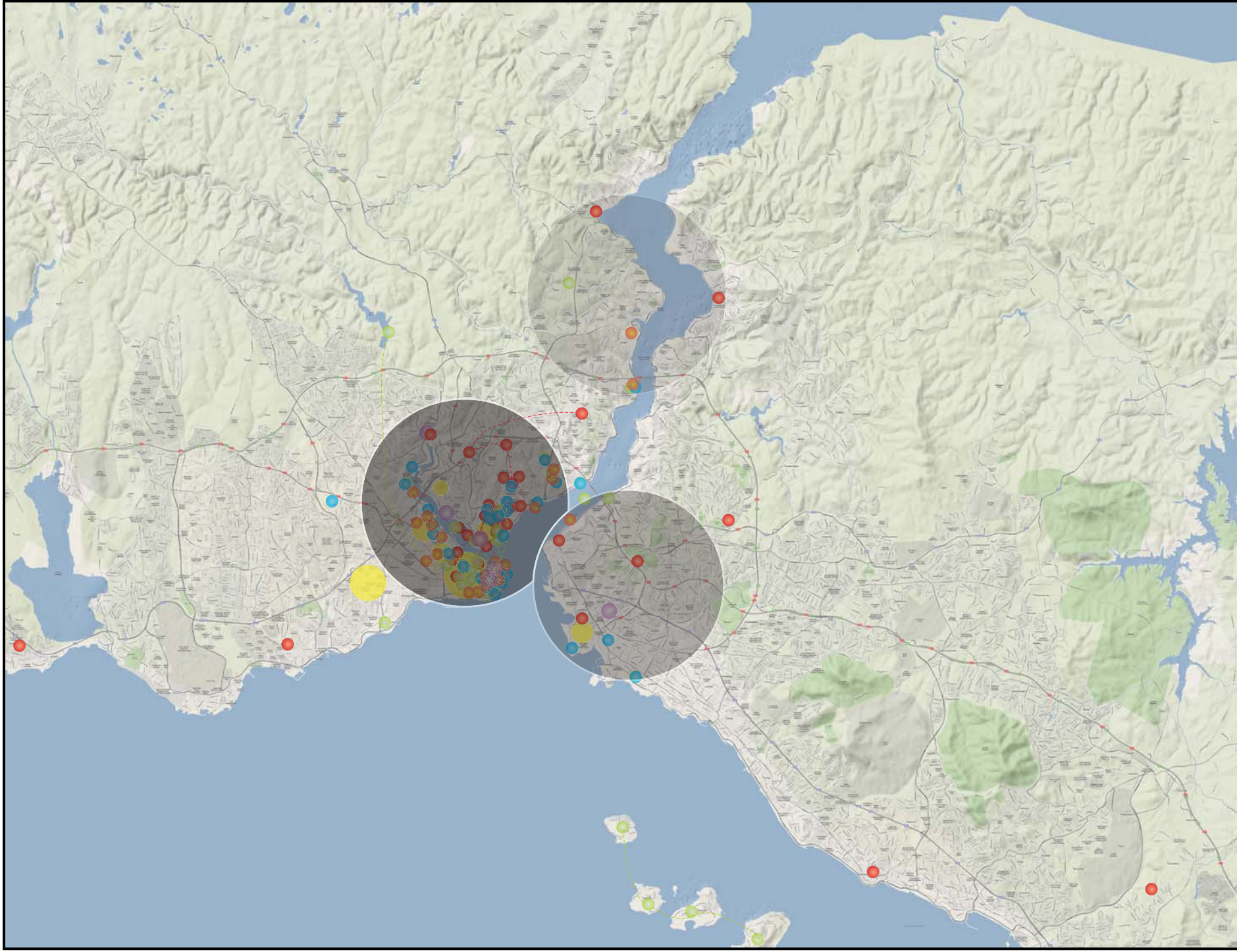
KENTSEL DÖNÜŞÜM VE RESTORASYON PROJELERİ:

- 1: SULTANAHMET REHABİLİTASYON PROJESİ
- 2: ZEYREK TARİHİ EVLER RESTORASYON PROJESİ
- 3: FENER-BALAT DEĞERLENDİRME/ ÖRNEKLEME PROJESİ
- 4: BEYOĞLU REHABİLİTASYON PROJESİ
- 5: KAMONDA ANITMEZARI VE MAŞATLIK RESTORASYON PROJESİ
- 6: ZEYTİNBURNU KÜLTÜR ADASI PROJESİ
- 7: KADIKÖY TARİHİ ÇARŞI CANLANDIRMA PROJESİ

YENİ MÜZELER VE KÜLTÜR MERKEZLERİ

- 1: SİLAHTARAĞA ELEKTRİK SANTRALI "Santral İstanbul" Projesi, Modern Sanat Müzesi
- 2: TERSANE-İ AMİRE "Tersane-i Amire" Yenileme ve Dönüşüm Projesi
- 3: İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİ "İstanbul Arkeoloji Müzesi Yeniden Düzenleme" Projesi
- 4: DARPHANE BİNASI "İstanbul Müzesi" Restorasyon ve Yenileme Projesi
- 5: HASANPAŞA GAZHANESİ "Hasanpaşa Gazhanesi Dönüşüm Projesi" Kültür Merkezi
- 6: OSMANLI BANKASI MÜZESİ "Osmanlı Bankası Müzesi Etkinlikleri" Etkinlik Geliştirme Projesi

sonrası yakın çevresi ve hatta kent bütününde yaratacağı etkiler göz önüne alınarak projelerin çağdaş bir şehircilik anlayışıyla ele alınmasıdır. Aksi takdirde yapılan projeler sadece noktasal ve kısa vadeli uygulamalar olarak kalacaktır.

3.5. BÖLÜM SONUCU

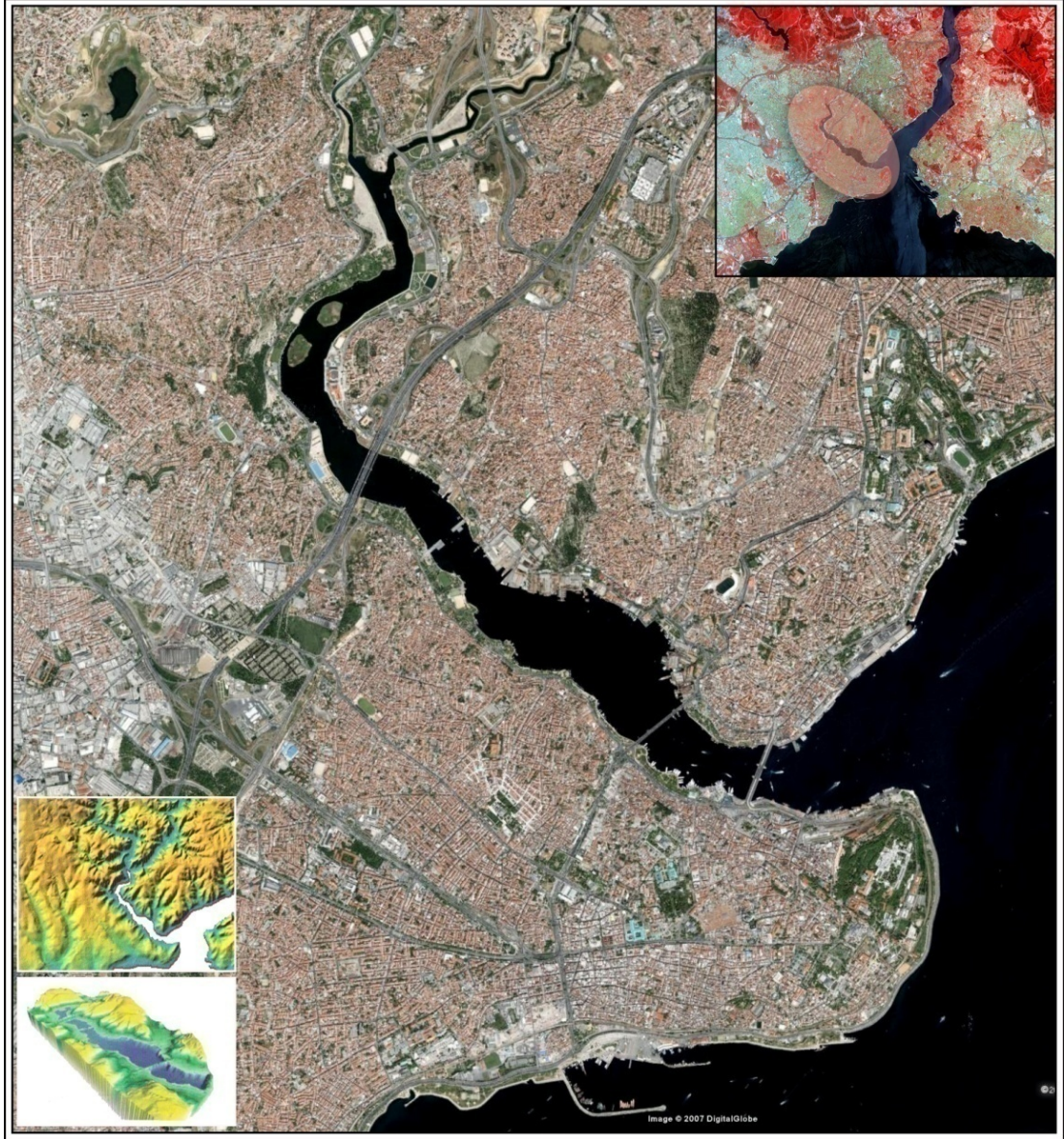
İstanbul'un Avrupa Kültür Başkentliği süreci öncelikle katılımcı bir model anlayışının ilk defa geliştirilmesi anlamında örnek bir projedir. Ayrıca İstanbul'un çok kültürlü yapısının, tarihi değerlerinin ve doğal zenginliklerinin tanıtımı ve sorunlu alanlarının kültür ve sanat yoluyla gelişimi açısından çok önemli bir süreci oluşturmaktadır. Bu bağlamda İstanbul 2010 için geliştirilen kültürel programda bu iki husus dikkatle ele alınmıştır. "4 Elementin Kenti İstanbul" için projelerde kültür ve sanatı tabana yaymada önemli olan kamusal mekanlara yönelik birçok etkinlik önerilmiştir. Bu etkinlikler ve projeler genellikle kent merkezinde toplanmıştır. İstanbul için çok büyük bir önem taşıyan bu sürecin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması ve giderek anlam kaymasına uğrayan kamusal mekanların geri kazanım sürecine yönelik projelerin geliştirilmesi oldukça önemlidir.

4. ÇALIŞMA ALANI: HALIÇ HAVZASI

Haliç, İstanbul'un Avrupa yakasında, Boğaziçi'nin güney girişinde yer alan ve Sarayburnu ile Kağıthane ve Alibeyköy derelerine kadar uzanan, yaklaşık 8 km uzunluğunda 2.632.000 m² deniz sahası olan ve 2.5x10⁶ m² kadar bir alana yayılan bir iç limandır. Haliç, Buzul Çağın sonlarına doğru, Kağıthane ve Alibeyköy Derelerinin deniz istilasına uğraması ile oluşmuş ve adını da bu istila sonucu ortaya çıkan yapının jeomorfolojik adı olan Arapça "Haliç" sözcüğünden almıştır.

Haliç'in eski adı Osmanlı öncesinde, Yunan mitolojisine dayanan "Keras"tır. Efsaneye göre; Olimpos tanrısı olan Zeus ile tanrılardan birinin kızı olan İo'nun kızı, aynı zamanda Byzantion'un kurucusu olan Byzas'ın annesi olan Keroessa'nın Silivritepe'de doğması ile buranın ismi Keroessa'nın kökünden gelen Keras ismini almıştır. Haliç'in "Keras" ismi eski yazarlarca "boynuz" olarak tanımlanmış ve batılılarda bunu "Khrysokers" (altın boynuz) çevirmiş ve hala batı dillerinde yaygın olarak kullanılan isim olarak kalmıştır.

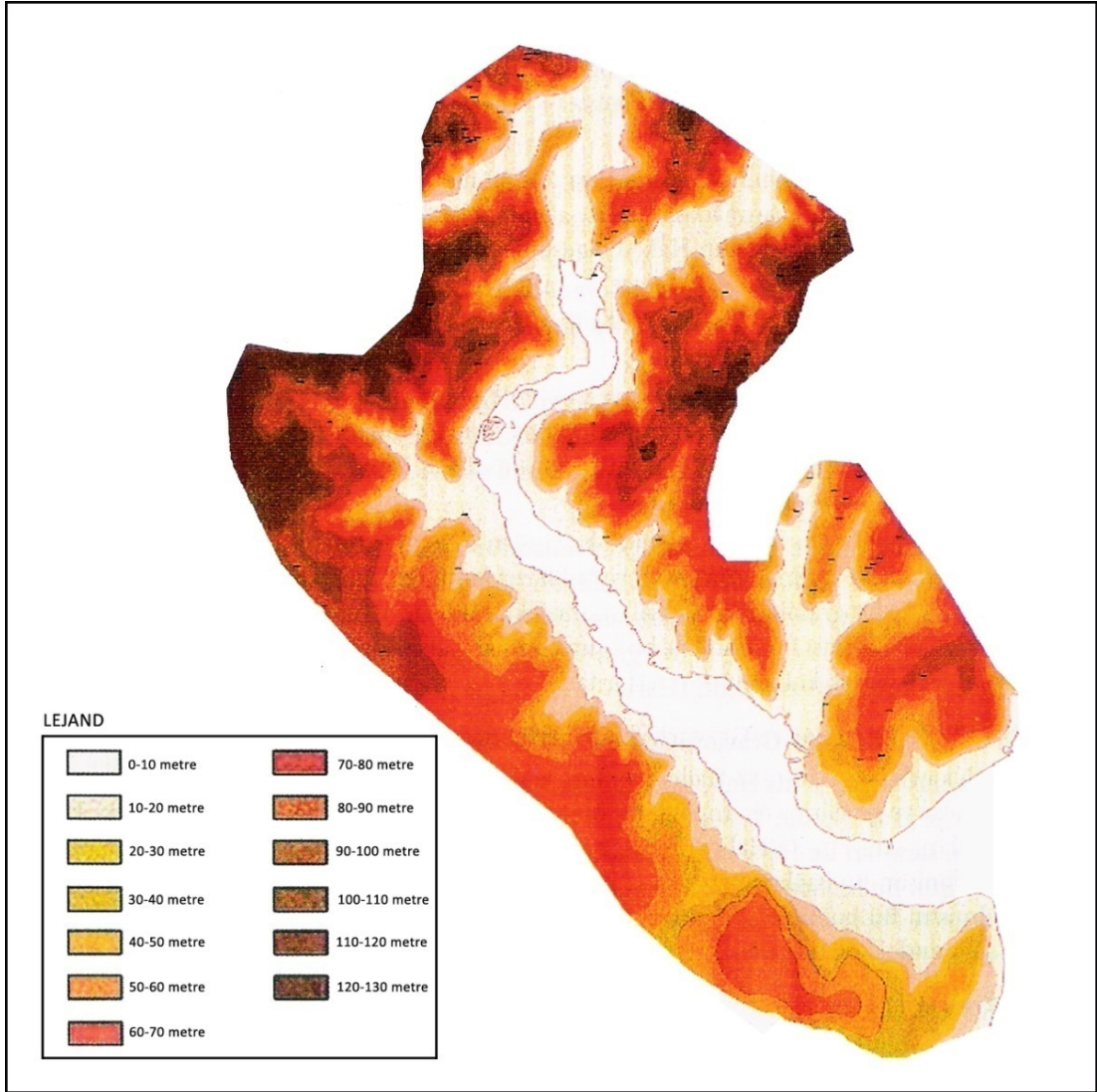
Haliç'in en geniş yeri Cibali ile Kasımpaşa (yaklaşık 700 m) arasındadır. Eyüp hizasında ise 200 metredir. Derinliği ise, Unkapanı- Azapkapı arasında 40 metre, Eminönü- Karaköy arasında 60 metreyi bulmakta ve alüvyon birikmesi ve kent atıkları nedeniyle Halıcıoğlu-Eyüp arasında ise 3 metreye kadar sığlaşmaktadır.

Harita 4.1: Haliç Coğrafi Mekanı

Haliç'in topografik yapısını Haliç kıyı şeridi, tepeler ve sırtlar, yamaçlar ve teraslar oluşturmaktadır. Haliç'in her iki yakasında kıyı çizgisinden itibaren deniz seviyesinden birkaç metre yükseklikte ve 150'şer metreye varan düz bir sahil şeridi yer almaktadır. Haliç'in fiziksel yapısının en belirgin ve özellikle biçimleniş ve siluet açısından en önemli öğeleri tepeleridir. Yükseklikleri 50 ile 130 metre arasında değişen tepe ve uzantılar her iki yamaçta yer almaktadır. Haliç'te yer alan en önemli yükseklikler; Ayasofya ile Topkapı Sarayı'nın bulunduğu bölgede 40 metre, Beyazıt- Süleymaniye'de 50- 60

metre, Edirnekapı- Fatih'te 60- 70 metre, Taksim'de 70- 80 metre, Okmeydanı'nda 90- 100 metre, Eyüp, Kağıthane, Kasımpaşa bölgesinde ise 100- 110 metredir (Sayar, 1977, 357).

Harita 4.2: Haliç Coğrafi Mekanının Topoğrafik Haritası (Yüçetürk, 2001, 14)

Haliç, üç bin yıldan beri kurulan koloniler, yerleşme yerleri, şehirler, imparatorlukların merkezi, ticaret, sanayi ve her türlü medeniyet gelişmelerinin toplandığı bir mekan olarak İstanbul tarihinde çok özel bir yeri vardır. Haliç gerek fiziksel özellikleri gerekse de barındırdığı farklı kültürel ve sosyal yapılarla kent bütünü içinde doğal ve tarihi zenginliklerin ana mekanı olarak İstanbul genelinde önemli bir alt bölge özelliğindedir.

4.1. HALIÇ'İN TARİHSEL GELİŞİMİ

Haliç'ten yüzyıllar boyunca bir iç liman olarak faydalanılmıştır. Stratejik konumundan ötürü önce Roma İmparatorluğu'nun, daha sonra Bizans İmparatorluğu ve Latin İmparatorluğu'nun, son olarak da Osmanlı İmparatorluğu'nun yerleşim mekanı olmuştur. Haliç, burada yaşamış tüm imparatorlukların siyasi, beşeri ve ekonomik, özellikle, denizcilik ve kültürel hayatlarında birinci derecede rol oynamıştır.

Zamanla sanayileşme ile birlikte değişen ekonomik ve sosyal yapı, Haliç'i olumsuz bir şekilde etkilemiş ve bir takım yanlış uygulamalarla biçimlendirmiştir. Haliç ilkçağlardan bugüne kadar geçen süreçte her kültürün izini taşımaktadır. Tarih boyunca güvenli bir liman ve ticaret merkezi olma özelliğini sürdürmüştür. Bizans ve Osmanlı döneminde Haliç'te farklı kültürel gruplar yaşamıştır. Cumhuriyet döneminde Avrupalı planlama uzmanlarının yaptıkları planlarla Haliç'in çehresi değişmeye başlamıştır. Sanayileşme olgusunun getirdiği işgücü talebi, kentsel mekana gecekondulaşma olarak yansımış ve buradan başlayıp kent geneline yayılmıştır. Planlı dönemde yapılan imar çalışmaları da önemli ölçüde tarihi eserin kaybına yol açmıştır. Sanayinin getirdiği çevre kirliliği uzun bir süre sonra çözülmüş ve Haliç tekrardan eski doğal güzelliğine kavuşmuştur.

Haliç'in tarihsel gelişimi içinde birçok medeniyeti, kültürü ve farklı dinamikleri barındıran bir süreçtir. Bu sürecin yapılacak uygulamalarda göz önüne alınması tarihsel değeri koruma ve kimlikli bir çevre yaratma konusunda büyük ölçüde önemlidir.

4.1.1. İlkçağlar

Haliç'te ilk yerleşim; bugünkü Topkapı Sarayı'nın bulunduğu bölgede, Boğaz'ın güneybatı girişinde, Haliç ve Marmara Denizi'nin arasında tarihi yarımadanın doğu ucunda Megara, Argos, Korinth'den gelen kolonici Dor Yunanlılar tarafından M.Ö. 667'de kurulmuş ve adını kral Byzas veya Byzantas'tan almıştır. Ege'de yaşanan nüfus artışı ve tarım alanı kıtlığından

dolayı göç eden Yunan toplulukları tarafından kurulmuştur. "Byzantion"un tarihi, şehrin Megaralılar tarafından M.Ö. 667'de kurulmasından, Roma İmparatorluğu'nca 330 yılında başkent yapılmasına kadar olan dönemi kapsamaktadır; çünkü bundan sonra artık kültürel ve tarihsel açıdan Byzantion şehrinde söz edilemez.

Byzantion'un Trakça'dan gelme adı, daha sonra efsaneleştirilerek Megaralı kahraman Byzas'a atfedilmiştir⁴¹. Böylece Byzantion'un kökleri efsanelerle özleşmiştir. Geleneksel bir efsane, Megaralı Byzas'ın Byzantion'un bulunduğu yeri Ege Denizi'nde kuzeydoğu yönünde yelken açarken bulduğunu söylemiştir. Byzas Delphi'de bir müneccime danışarak, yeni şehri nereye kurması gerektiğini sormuştur. Müneccim ona "körlerin karşısına" cevabını vermiştir. O zaman Byzas bunun ne anlama geldiğini anlayamamıştır. Ancak gemileriyle Boğaz'a gelince müneccimin dediklerinin ne anlama geldiğini kavrayabilmiştir. Boğaz'ın Asya kıyısında Kalkedon adında bir Yunan şehri vardır. Byzas, Kalkedon şehrindekilerin bahsedilen "körler" olduğunu düşünmüştür; çünkü kendilerinden yarım mil uzaklıktaki muhteşem konumdaki seçkin toprakları fark edememişlerdir. Byzas şehri bu seçkin olarak adlandırdığı topraklara kurar ve ondan sonra şehrin adı şerefine "Byzantion" olarak adlandırılır.

⁴¹ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Byzantion>, Kasım, 2007

Harita 4.3: Byzantion Sınırları ve Haliç Çevresinin 15. Yüzyıla Kadarki Gelişimi⁴²

İlk Byzantion şehri, bir surla çevrili, Haliç'teki limanı tahkim edilmiş Birinci Tepe'den ibarettir. Byzantion'un Boğaziçi'nin girişindeki stratejik konumu, kısa zamanda onu bölgedeki en önemli şehir haline getirmiştir (Freely, 2000). Bu stratejik konumdan ötürü Byzantion gibi Kalkedon da daha sonraki yüzyıllarda Yunan- Küçükasya'daki (Anadolu) neredeyse bütün savaşlarda katılım göstermek zorunda kalmıştır. İyon Ayaklanması esnasında iki şehir de Pers kuşatmasına uğrasa da sonuç elde edilememiştir; çünkü kuşatmadaki Pers ordusunun bir kısmı Karadeniz'deki Yunan kolonilerindedir. Daha

⁴² <http://upload.wikimedia.org/wikipedia>, Kasım, 2007

sonraki Pers- Yunan Savaşları'nda başarısız olan Persler şehrin oligarşik bir yönetim kazanmasına engel olamamışlardır. M.Ö. 478'de Byzantion Spartalı Pausanlilar tarafından ele geçirilmiştir. Bunlar ancak iki yıl yönetimde kalabilmiş, sonra şehrin halkı tarafından kovulmuşlardır. Böylece M.Ö. 476'dan itibaren Byzantion demokrasiyi yönetim biçimi olarak belirlemiştir.

Ticaretin başlıca ekonomik faaliyet olduğu koloni hayatında konum ve topografik koşullar nedeni ile Byzantion, Chaledon'a oranla daha fazla önem kazanmıştır. Koloni kentinin deniz ticaret yolu üzerindeki yeri üç tarafı su ile çevrili olması nedeniyle savunma kolaylığı kentin önemini giderek arttırmış ve M.Ö. 5. Yüzyılda Byzantion kendi parasını diğer Grek (Yunan) kentlerine kabul ettiren bağımsız bir kent olarak ortaya çıkmıştır (Yüçetürk, 2001).

4.1.2. Roma Dönemi

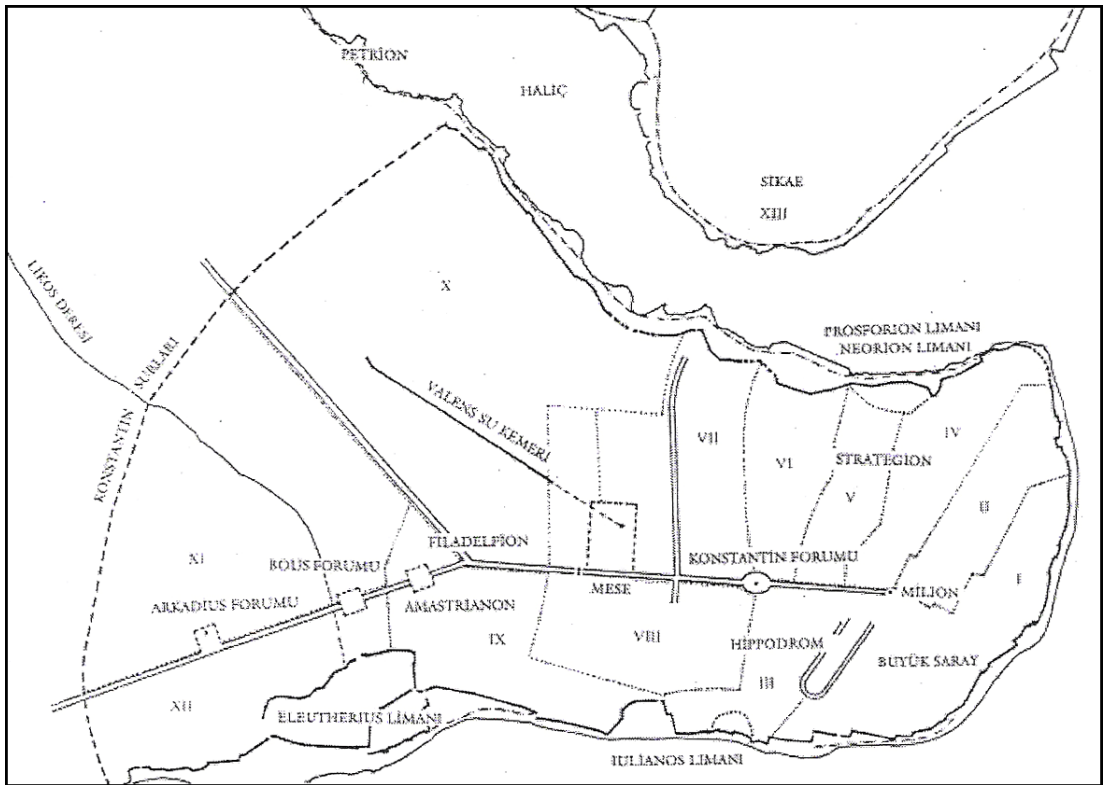
M.S. 196 yılında Haliç, Romalı Septimus Severus tarafından işgal edilmiştir. Doğu Roma başkenti Konstantinopolis, kültürel, sosyal açıdan hızlı bir gelişim gösterir. Kentte hipodrom, tiyatro ve anfityatro yaptırılmış, liman Haliç ağzına doğru genişletilmiştir⁴³.

Roma İmparatoru Vespasian tarafından Byzantion 1. yüzyılda Latinleştirilmiştir. Byzantion'un M.Ö. 4. yüzyıldan beri deniz ticaretini kontrol sayesinde yaşadığı ekonomik gelişme ve büyüme, Romalıların hakimiyetiyle zorunluluk haline gelen vergilerle yavaşlamıştır. Bunun üzerine şehir 2. yüzyılın sonlarına doğru Pers İmparatoru Pescennius Niger'e destek vermeye başlamıştır. Bu gelişme, Roma İmparatoru Septimius Severus'u çok sınırlendirmiş ve Byzantion'u cezalandırmak için 196 yılında şehre zarar verilmesine izin vermiştir. Bunun sonucunda şehir büyük zarar görmüştür. Daha sonra kent, İmparator Septimus Severus'un oğlu Caracallas'ın aracılığıyla yeniden inşa edilmiş ve kısa sürede eski değerini kazanmıştır. Bu nedenle Septimius Severus oğlu Antonius (daha sonra imparator Caracalla)'un adına şehri "Augusta Antonina" olarak yeniden isimlendirilmiş

⁴³ İstanbul Ansiklopedisi, 1994

ancak İstanbul'un Roma İmparatorluğu döneminde 3. yüzyılda kısa bir süre bu isim kullanılmıştır.

Roma şehrinde, eski Yunan kalıntılarına yeni Roma tesislerinin ilavesi ile şehrin büyüklüğü iki katına (160 hektar) çıkarılmış ve tahrip olan surlar 400 metre batıda yeniden kurulmuştur (Yüçetürk, 2001). Bu surlar Sirkeci'den Çemberlitaş'a, oradan da doğuda Marmara Denizi'ne kadar uzanan, ancak günümüze gelememiş surlardır. Böylelikle şehir İkinci Tepeye kadar uzanmıştır.

Harita 4.4: Roma Dönemi Kent Planı (Kuban, 1996)

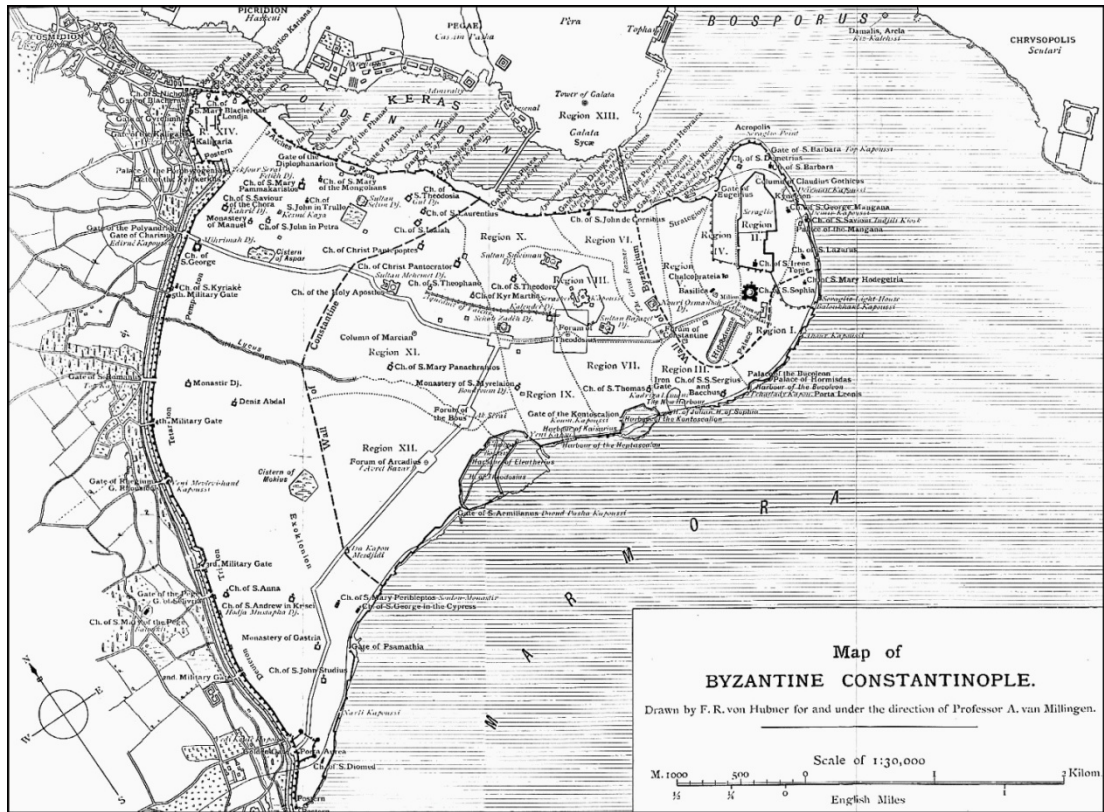
Septimius Severus'un o surlar yaptırdığı en önemli kamu binası, Birinci Tepe'nin Marmara yamacında atlı araba yarışları için kullanılan dev bir arena olan Hipodrom olmuştur (Freely, 2000). Kent merkezi, hamamlar Apollon-Helios ve Aphrodite mabetleri ve tiyatro da dahil olmak üzere anıtsal yapılarla donatılmıştır.

Byzantion'un konumu Roma İmparatoru I. Konstantin'in de oldukça ilgisini çekmiştir. I. Konstantin kenti 330'da Roma İmparatorluğu'nun başkenti ilan etmiş ve adını Nova Roma olarak değiştirmiştir; fakat imparatorun ölümünden sonra şehir Konstantin'in şehri anlamına gelen Konstantinopolis adını almıştır.

4.1.3. Bizans Dönemi

Doğu Roma İmparatorluğu ya da Bizans İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu'nun 395'te Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmasıyla ortaya çıkmıştır. Merkezi Konstantinopolis olan ve Doğu Roma İmparatorluğu da denen Bizans İmparatorluğu ise, bin yılı aşkın süre varlığını sürdürmüştür. Bizans'ın ortaya çıkışı, Roma İmparatoru I. Constantinus'un başkenti, Roma'dan bugünkü İstanbul'a taşınmasıyla da yakından ilişkilidir.

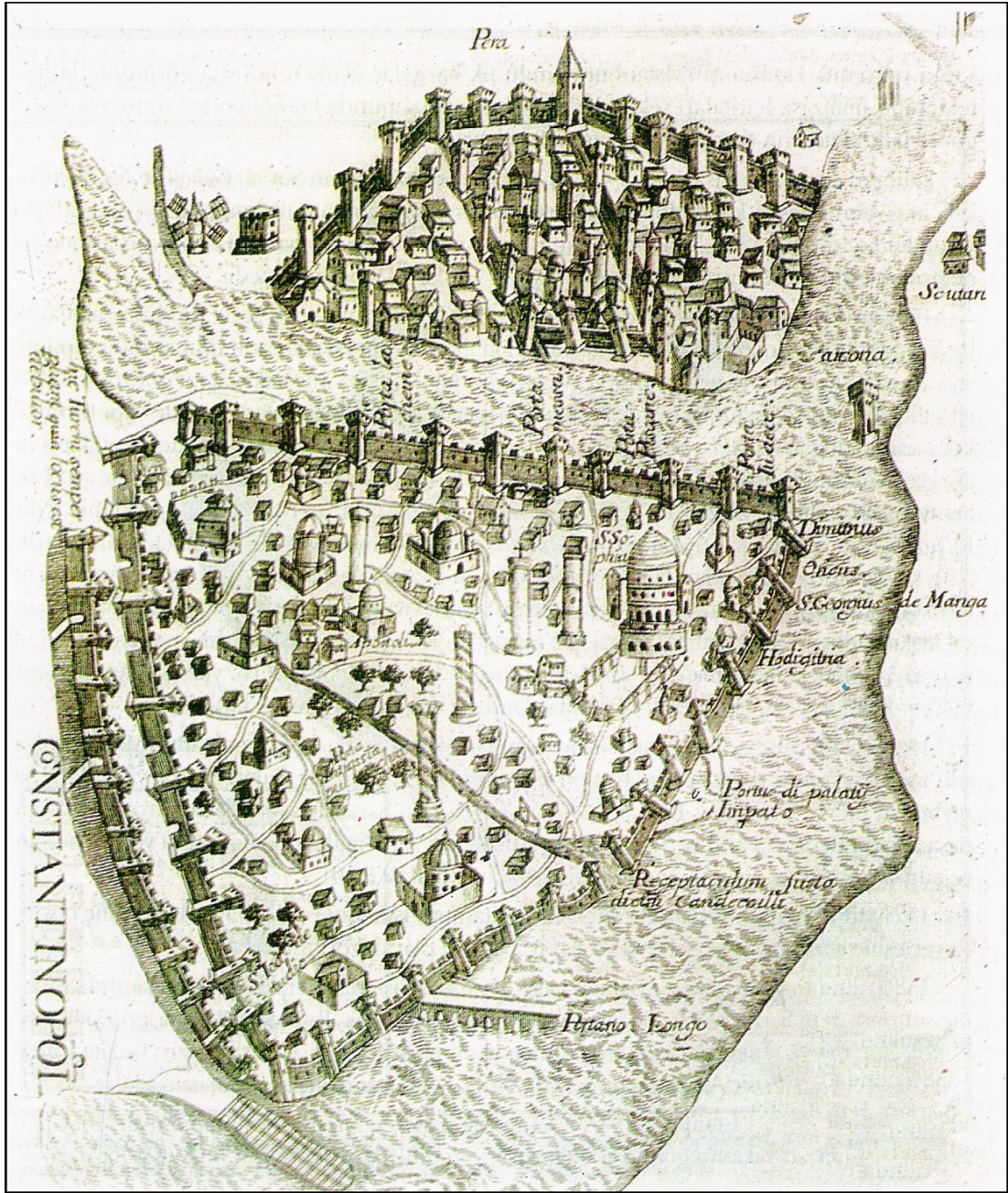
I.Constantinus, 330'da Roma İmparatorluğu'nun başkenti yaptığı Konstantinopolis'e Roma'dan senatörler ve yüksek memurlar getirterek yeni bir yönetim oluşturmuş ve kenti yeniden imar etmiştir. Limanlar ve su tesisleri yeniden düzenlenmiş, kent içi su dağıtım sistemlerinin temelleri atılmış ve savunma için yeni bir sur yaptırmıştır. Roma çoktanrılı olmasına karşın, Konstantinopolis'i bir Hıristiyan kenti yapmış ve kendisi de bu dini benimsemiştir. Dördüncü yüzyılın başlarında şehir nüfusu çok artmış, Haliç ve Marmara kıyılarında yeni bazı mahalleler oluşmuştur.

Harita 4.5: Bizans Dönemi Haritası⁴⁴

Kral II. Teodosius döneminde şehri korumak için, Konstantin Surlarının 1.5 km batısında M.S. 413'te yeni surları yaptırmıştır. 395'ten itibaren başkent olan İstanbul batıdan Ayvansaray'dan Marmara'ya indiren surların yapımı ile büyütülmüştür. Böylece Haliç şehrin bir yanını boydan boya sınırlayan geniş ve emniyetli bir liman olmuştur. Sur ile Haliç arasında pek yüksek olmayan bir duvar uzatılmış ve sur ile Haliç arasında dar bir kıyı şeridi kalmıştır. Bu şerit üzerinde gemi tezgahları, tamir ve kalafat yerleri bulunmuştur. Bu dönemde Konstantin surları yıkılmayıp, iki sur arası bölge, kenti besleyen bağ, bahçe, bostan ve ordunun yerleştiği yarı askeri bölge niteliği taşımıştır (Yücetürk, 2001). 476 yılında ise Batı Roma'nın yıkılmasından sonra Doğu Roma imparatorluğu, Bizans İmparatorluğu'na dönüşmüş ve İstanbul da bu yeni imparatorluğun başkenti haline gelmiştir.

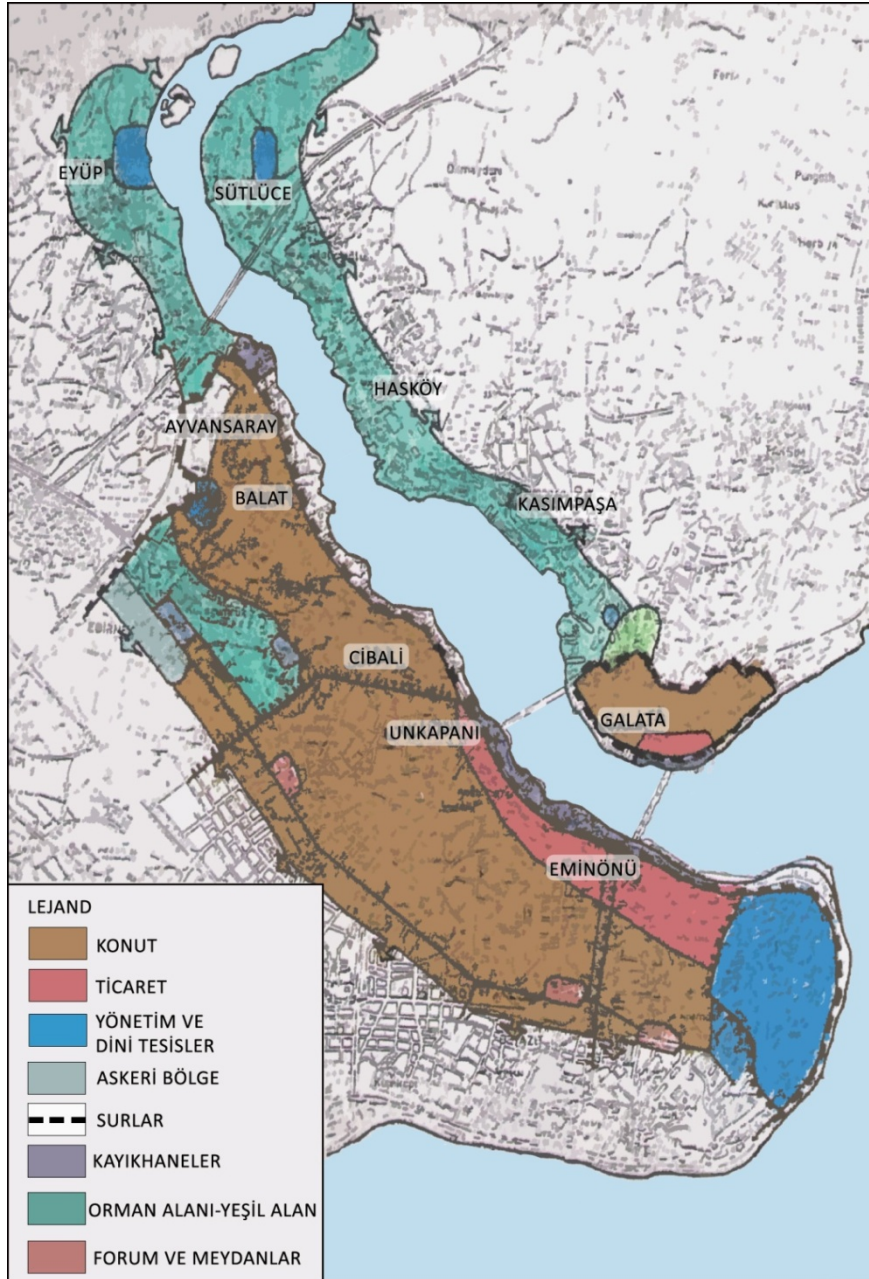
⁴⁴ http://www.unifr.ch/scant/apb/Bibliographie_Cours.htm, Kasım, 2007

Şekil 4.1:1422 yılı İstanbul Kenti, Christoforo Buodelmonte, (Bayrak, 1996)

Bizans dönemi Haliç, Akdeniz ve Yakın Doğu'nun en önemli ticaret merkezi olurken mahalleler sur kapıları ve iskele arkalarındaki kilise ve manastırlarla anılmaya başlanmıştır. Bu dönemde Haliç'in güney kıyısında iş, ticaret, denicilik v.b faaliyet alanlarını şehrin anayol sistemine bağlayan bir yollar ağı gelişmiştir. Bizans imparatorluğu, Haliç'i güvenli bir iç deniz olarak görmüştür.

Bizans döneminde liman kısmı Haliç'e doğru genişletilmiştir ve Haliç'te surların dışında limanla ilişkisi olan yerleşmeler Blahernea (Ayvansaray) ve Sykae (Galata) ortaya çıkmıştır. Byzantion'un Bosporion ve Neorion limanları (Sirkeci ve Bahçekapı) Konstantinopolis'in esas limanları olmayı sürdürmüştür. Neorion Limanı, Bizans askeri tersanelerinin bulunduğu yerdir. Bunlara daha sonra Zeugma ya da Perama'nın (Eminönü) üçüncü liman olarak katılmış olması mümkündür. Ayrıca şehrin Haliç'e bakan kapıları boyunca çeşitli malların indirildiği iskeleler ve Sepetçiler Köşkü ile Sirkeci arasında Prosforion limanı bulunmaktadır. Eminönü çevresindeki Eksartysis denilen iskele devlet tezgahlarının yeridir ve gemi demirleri, yelkenleri ve kürekleri burada hazırlanır ve gemiler donatılır. Burada (Zeguma) IV. yüzyılda odun ve kereste antrepoları bulunmaktadır.

Harita 4.6: Fetih Öncesi Arazi Kullanımı⁴⁵

Bizans dönemi yapıları yangın, deprem, kuşatma ve isyanlardan ötürü zarar görmüş, birçoğu günümüze ulaşamamıştır. Bu dönemde yapılan önemli yapılar; Büyük Saray, Ayasofya, Havariun ve Aya İrini kiliseleri, Kneion olarak adlandırılan Anfitiyatro ve Zeuksippos hamamlarıdır. Nekropolis (mezarlık), Çemberlitaş ile Beyazıt arasındaki alana yapılmıştır. Ayrıca

⁴⁵ Beyoğlu, Dolapdere- Piyalebaşı, 1. Etap Plan ve Analitik Etüt Raporu, Beyoğlu Belediyesi, 2001

Jüstiyen döneminde Bizans devrinin tek köprüsü Ayvansaray'la Kasımpaşa arasında inşa edilmiştir. Zamanın ana yolları iki yanda sütunlarla sınırlanmış ve bu caddelerin en ünlüsü, Divanyolu (Yeniçeriler) Caddesi güzergahını izleyen Mese Caddesi açılmıştır. Romalıların şehirlerini dikili taşlarla ve heykellerle süsleme geleneğinin örnek alan Bizanslılar da şehrin çeşitli yerlerinde sütunlar dikmiş, üzerlerine imparatorlarının heykellerini yerleştirmişlerdir.

Şekil 4.2: Bizans Döneminde Haliç

Bahçekapı'dan Unkapanı'na kadar olan bölgede XI. Yüzyıldan itibaren geniş ölçüde ticaret işleri yapan İtalyan sitelerinin ayrı ayrı bölgeleri sıralanmaktadır. Ayrıca Sirkeci taraflarında Almanların, Yeni Camii civarında Yahudilerin varlığını bilmektedir. Yabancı tüccarlarla mahalle tahsisi şeklinde verilen bu yerleşme ve ticaret kolaylıkları şehrin dünya pazarı olmasında başlıca rol oynamıştır. 6. ve 7. Yüzyıllarda önce Türkistanlı ve İranlı, daha sonra ise Mısırlı Yahudi tüccarlar gelmiş, bunları İtalyan şehirlerinin tüccarları izlemiştir. Bu mahalleler küçük aralıklarla Haliç'in güney sahilinden ve Blacherna Saray Mahallesi'nin doğu ucuna kadar devam etmiştir. 13. yüzyıldan sonra bu tacirlere Haliç'in kuzey sahilinde ve Galata'da mahalleler tahsis olmuştur. Ancak Haliç sahili Bizans devrinde Osmanlılar zamanında olduğu kadar yoğun olarak kullanılmamıştır.

4.1.4. Osmanlı Dönemi

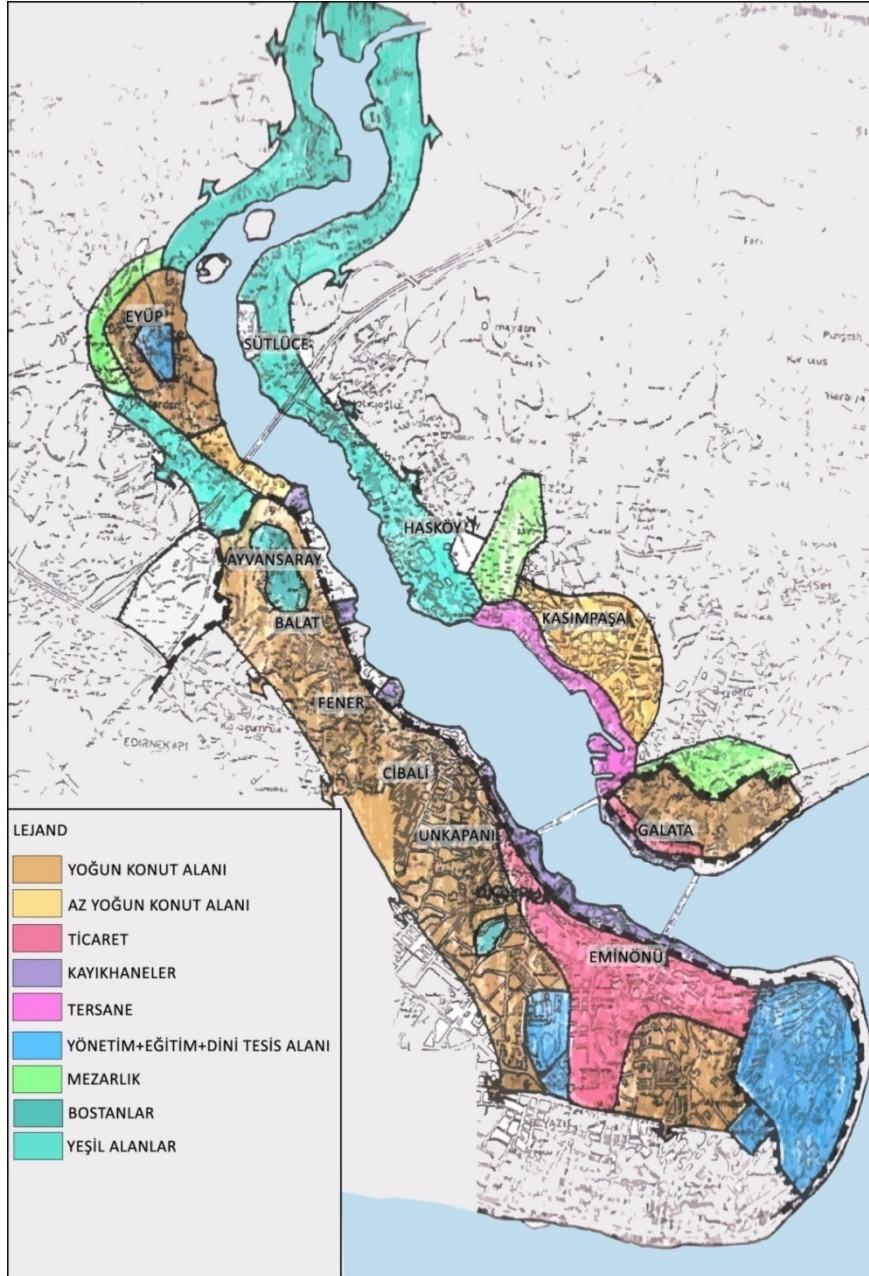
İstanbul'un 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmesiyle Osmanlı dönemi başlamıştır ve 1457 yılında İstanbul Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olmuştur. İstanbul ele geçirildiğinde başkent olacak durumda değildir bu bağlamda Fatih ilk olarak şehrin kalkınması için yeni iskan bölgeleri oluşturmuş ve imparatorluğun çeşitli illerinden getirilen Türkler, Rumlar ve Ermeniler Haliç sahillerine ve ona bakan yamaçlara yerleştirilmiştir. Fatih'in öncelik verdiği konulardan biri de mevcut binaların ve surların onarılması ve Osmanlı'nın temel kurumları olan binaların yapımı olmuştur.

Şehrin Osmanlı İmparatorluğu'na aitliğini kanıtlamak için ilk olarak Ayasofya camiiye dönüştürülmüş ve Havariyun Kilisesi'nin üzerine Fatih Camii yapılmıştır. Ayrıca kentin önemli tepelerine Sultanahmet, Beyazıt, Süleymaniye ve Eyüp Sultan külliyesi yapılmıştır. İmparatorluğun merkezi olan Topkapı Sarayı yapılmıştır. Bu yapılar Haliç'in kimliğini ve silüetini oluşturan en önemli yapılar olmuşlardır.

Haliç, İstanbul geneline göre daha hızlı gelişmiştir. Bunun nedeni hem Bizans döneminin izleri üzerinden gidilmesi hem de deniz ve topografyanın etkisiyle yakından ilişkilidir. Haliç'te asıl büyük değişim, Haliç'in büyük bir savaş ve ticaret limanı haline gelmesiyle oluşmuştur. Kasımpaşa ve Tophane'de tersaneler kurulmuştur. Bu dönemde liman faaliyetleri Haliç'in içlerine doğru gelişmeyi sürdürmüştür. Unkapanı, Yağkapanı, Odunpazarı, Yemişkapanı, Balat ve Fener iskeleleri ayrı tüketim mallarının boşaldığı iskeleler olarak uzmanlaşmış, kurulan tersane ve yan sanayi, Haliç'te çeşitli atölyelerin oluşumunu ve gelişimini sağlamıştır (Yüçetürk, 2001). Haliç'in güney kıyısında Eminönü'den Ayvansaray'a doğru yoğun yerleşim alanı oluşmuş ve ticaret bölgesinin genişleme eğilimi de Eminönü- Tahtakale yönünde Beyazıt'a doğru olmuştur.

Osmanlı döneminde kentin gelişimi genellikle sur içinde olmuştur. Sur dışı yerleşmeler Fatih'in kentin ilk büyük camisini ve Hazreti Eyüb'ün türbesini

Eyüp'e yaptırması ile hızlanmıştır. Eyüp, Osmanlı'nın gelişme döneminde ideolojik ve simgesel kutlamaların alanı olmuş ve ayrıca dinlenme ve konaklama amaçlı olarak kullanılmasıyla da Haliç'teki gelişimin yönünü etkilemiştir.

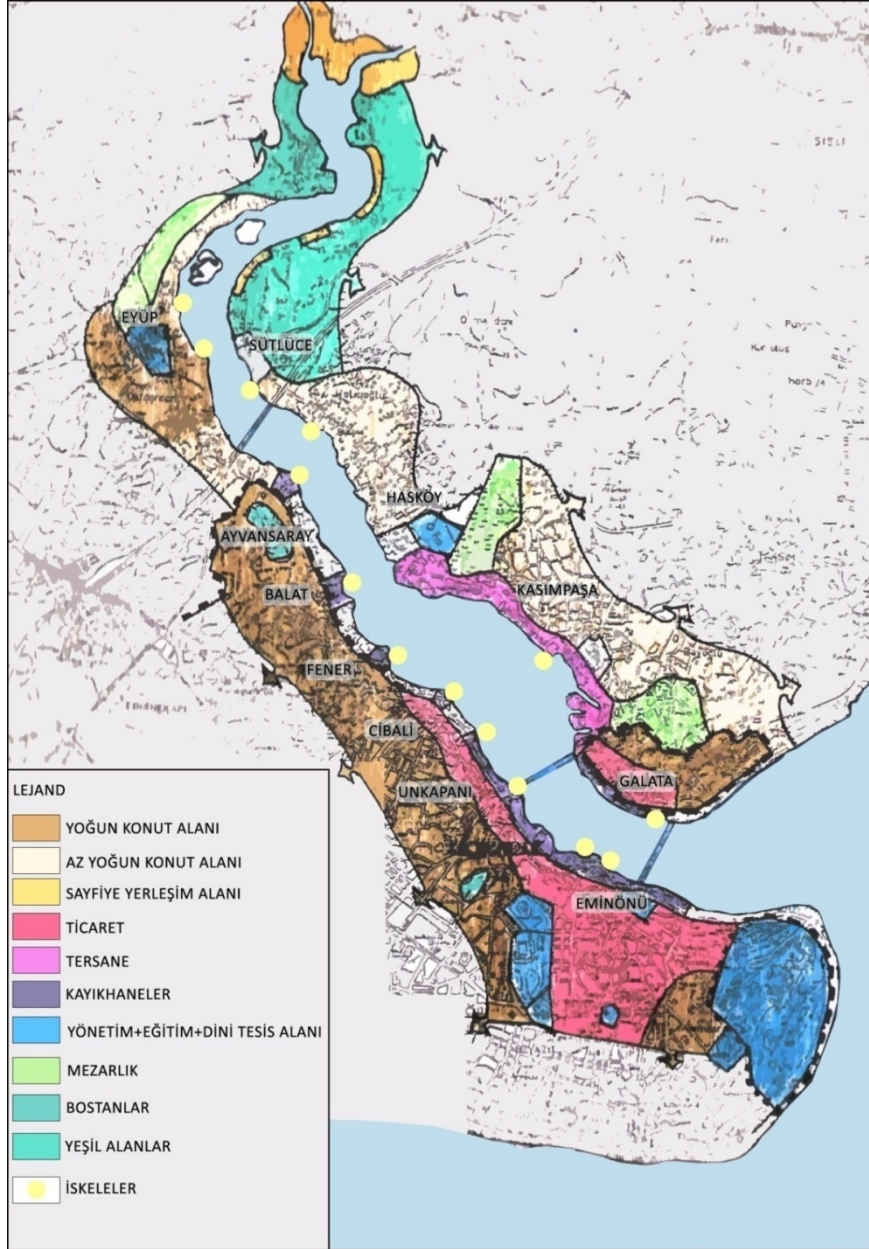
Harita 4.7: 15 - 16. Yüzyıllar Arası Arazi Kullanımı⁴⁶

⁴⁶ Beyoğlu, Dolapdere- Piyalebaşı, 1. Etap Plan ve Analitik Etüt Raporu, Beyoğlu Belediyesi

İstanbul 1506 depreminde çok zarar görmüş ve 1510 yılında II. Beyazıt tarafından 80.000 kişinin istihdamıyla şehir bir anlamda yeniden kurulmuştur. Ayrıca depremden sonra evlerin ahşap yapılması ve Haliç'in kuzey rüzgarlarına açık olmasından dolayı tarih boyunca birçok büyük yangın geçirmiştir.

17. yüzyıl nüfus dağılımına bakıldığında; Latinlerin Sirkeci ve Haliç kıyılarından Galatasaray ve Beyoğlu'na; Rumların Galata, Kasımpaşa, Tophane ve Patrikane'nin bulunduğu Fener civarına; Ermenilerin Samatya ve Kumkapı Sahilleri arasında kalan kısımlara; Yahudilerin ise Bahçekapı ve Balat Bölgesine yerleştikleri görülmektedir. Unkapanı, Küçükpazar, Cibali semtlerinde ise Karadeniz kıyılarından Bartın, İnebolu, Cide bölgelerinden gelen halkın yerleştiği yerler olmuştur (Harita 4.8). 18. Yüzyılda Eyüp, Kasımpaşa ve Üsküdar'da gecekondü türü yapılaşmanın ilk örnekleri ortaya çıkmıştır (Yüçetürk, 2001).

kadar bir çok yalı, kasır ve mesire yeri yapılmıştır. Bu dönemden kalabilmiş eserlerden biri 1791'de inşa edilmiş olan Aynalı Kavak Kasrı'dır.

Harita 4.9: 17 - 18. Yüzyıllar Arası Arazi Kullanımı⁴⁷

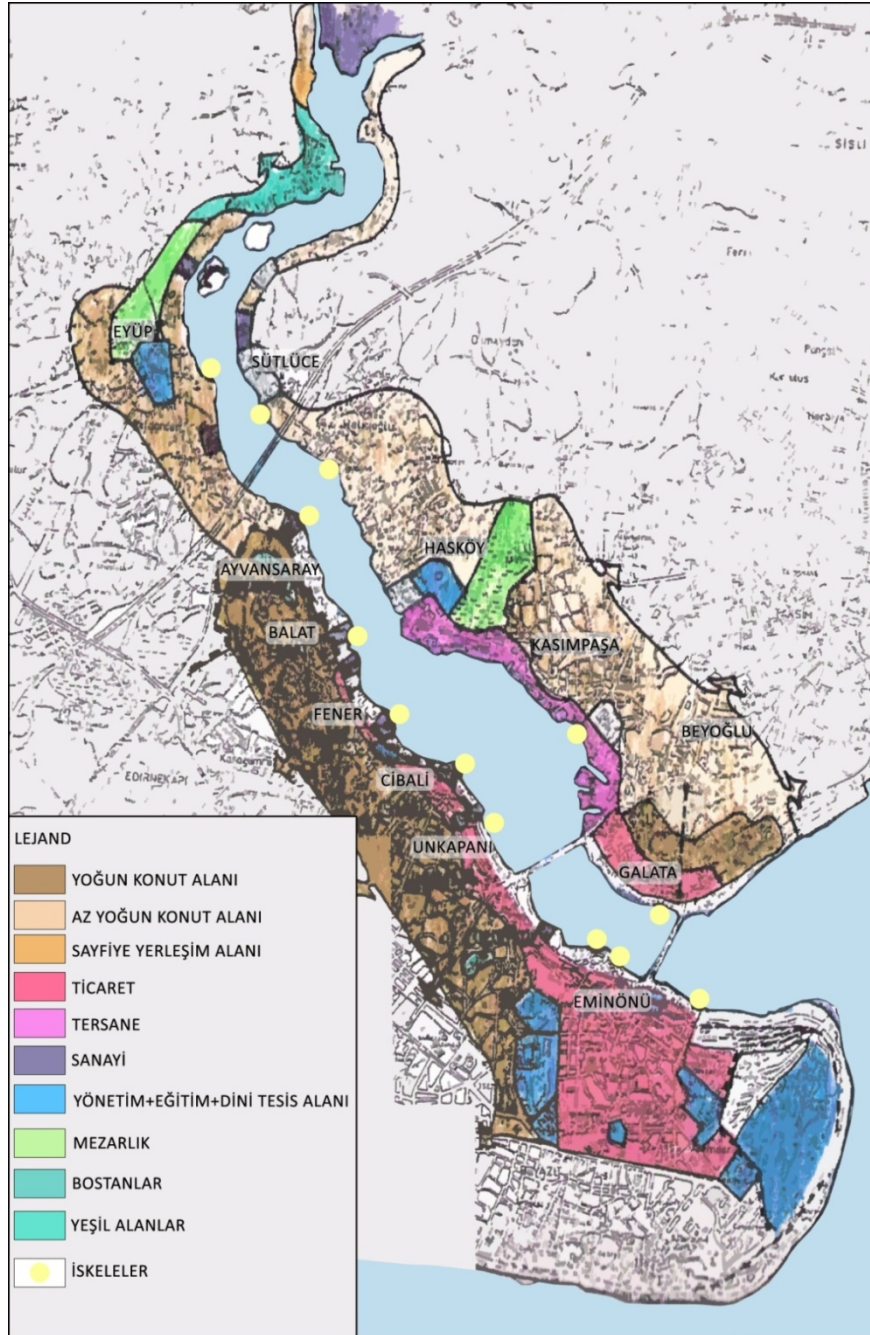
19. yüzyılda Batı'da başlayan sanayi devriminin etkisi, İstanbul'un yoğun yerleşim alanlarından önce o kadar fazla meskun olmayan, Haliç'in

⁴⁷ Beyoğlu, Dolapdere- Piyalebaşı, 1. Etap Plan ve Analitik Etüt Raporu, Beyoğlu Belediyesi, 2001

kuzeyindeki bölgelerde kendini göstermiştir (Belge, 1993). İlk sanayi tesisleri sultanların Haliç bölgesindeki saraylarının arsalarına yapılmıştır. Eyüp'te sanayi tesisi olarak İplikhane-i Amire adı verilen halat fabrikası ile Feshane kurulmuştur. Silahtarağa'da elektrik santralinin kurulması, Defterdar'da Yün fabrikasının kurulması ve Cibali'de tütün fabrikasının kurulması bu dönemde olmuştur. 19. yy askeri binaları ve sanayi tesisleri, Unkapanı ve Odunkapı imalathaneleri ve fabrika bacaları kent silüetinde çok etkin olmaya başlamıştır.

Harita 4.10: 1851 Tarihli Haliç Çevresini Gösteren Mühendishane Haritası

Harita 4.11: 15 - 16. Yüzyıllar Arası Arazi Kullanımı⁴⁸

Bu dönemde tarihi yarımada yönetim, kültür ve geleneksel ticaret merkezi işlevlerini yüklenmiş ve 1869'da ve 1913 yılında tramvayların faaliyete girmeleri ile de Galata dış ticaret merkezi haline gelmiştir.

⁴⁸ Beyoğlu, Dolapdere- Piyalebaşı, 1. Etap Plan ve Analitik Etüt Raporu, Beyoğlu Belediyesi, 2001

Harita 4.12: 1885 İstanbul Haritası, (Kayra, 1990)

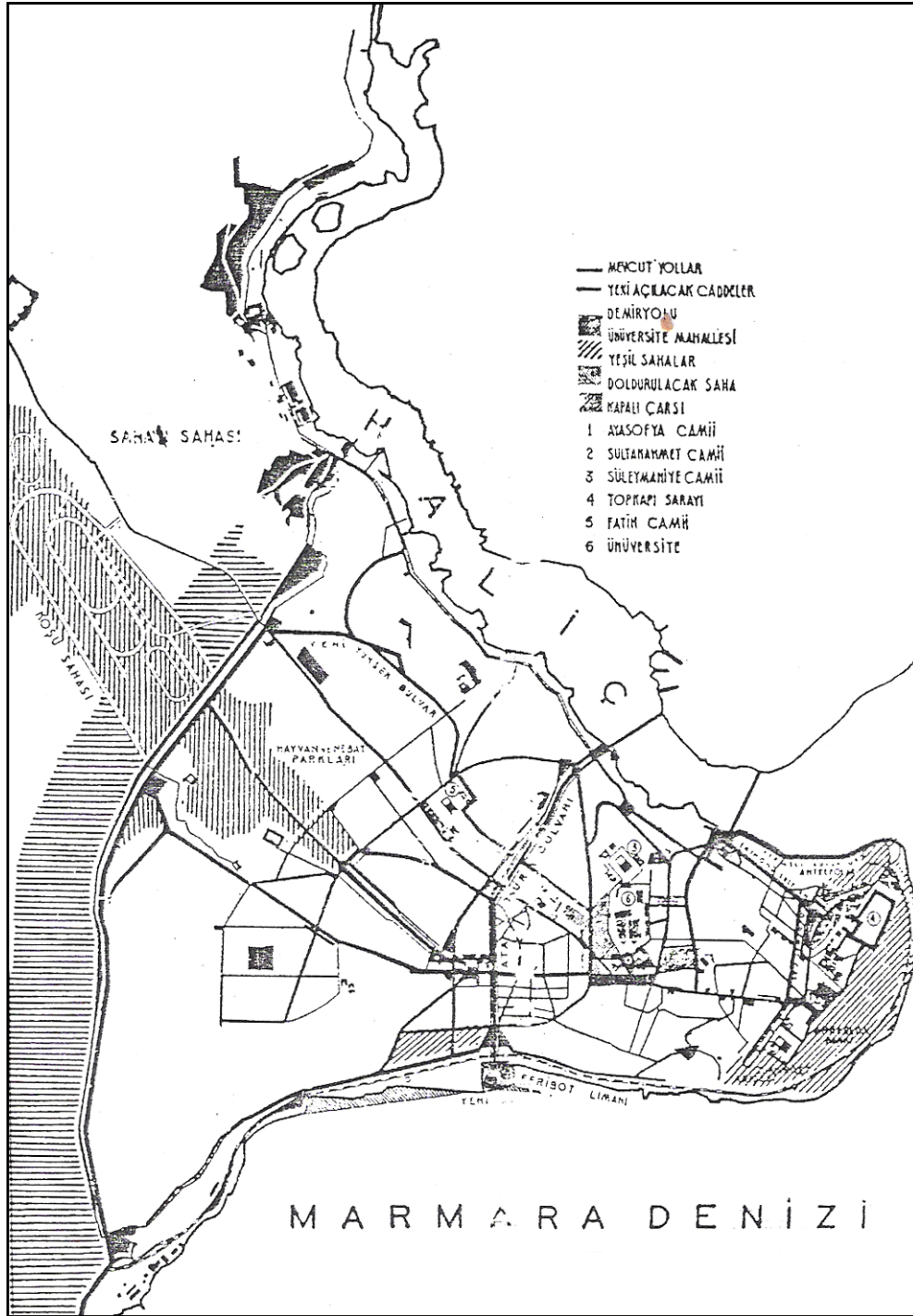
Sanayinin tamamen yerleşmesinden sonra başlayan ilk çevresel kirlilik ve kent sağlığını tehdit eden koşulların çıkması ile 19. Yüzyılda çevre koruma için ilk yatırımlar başlamıştır.

4.1.5. Cumhuriyet Dönemi

Haliç, Cumhuriyet döneminde de Bizans ve Osmanlı dönemindeki işlevlerini sürdürmeye devam etmiştir. Cumhuriyet döneminde Haliç'e yönelik birçok plan yapılmış ve bu planların olumlu ya da olumsuz etkileri günümüze yansımıştır. İlk planlama çalışması 1933 yılında Herman Elgötz tarafından yapılmıştır. Elgötz şehrin iskan, ticaret, büyük ve küçük sanayi, idari, kültür ve serbest sahalara bölünmesi gerekliliğini belirtmiştir. Bu planla, mevcut limanın Yenikapı ve Haydarpaşa'ya taşınması, ağır sanayinin çevre kirliliği göz önüne alınarak sur dışına alınması, Haliç üzerine 4 köprünün yapılması, Haliç boyunca uzanan yamaçların iş ve ticaret alanı olması önerilmiştir. Ancak plan ve rapor yetersiz bulunmuştur. Buna rağmen Eltgötz'ün planı uzun yıllara yayılarak önemli ölçüde gerçekleşmiştir.

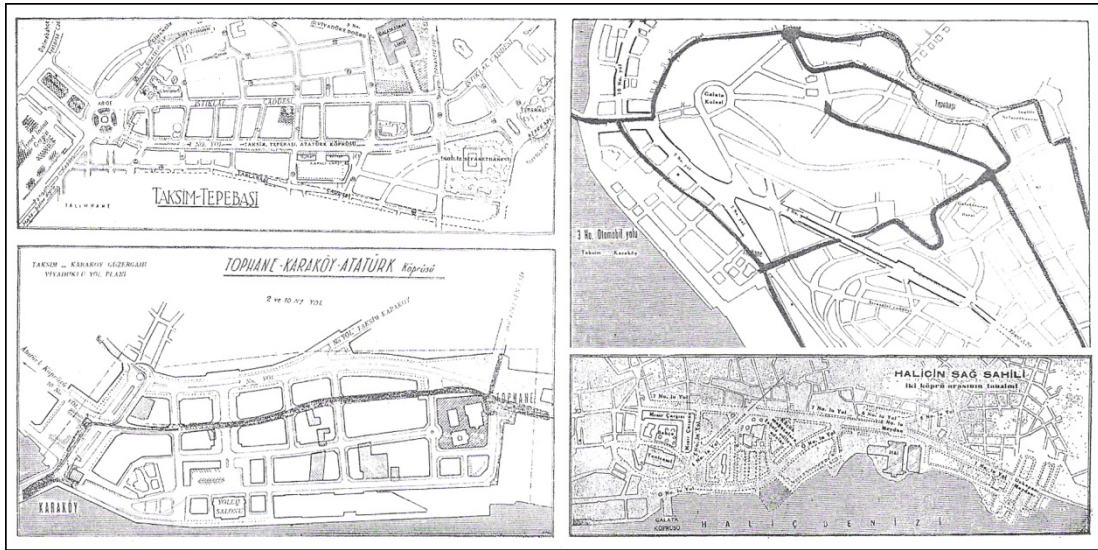
1936 yılında İstanbul kent planlama çalışmalarını yönetmesi için Henri Prost çağrılmıştır. Prost, İstanbul için bir imar planı yanında bazı mevzi planlar da hazırlamıştır. Beyoğlu, Anadolu yakası için ayrı planlar hazırlanmış ve bu planlar 1939-1940 yıllarında Bayındırlık Bakanlığı'nca onanmış, 1950 yılına kadar yerel uygulama planları geliştirilmiştir. Bu dönemde İstanbul'un imarı, mevcut tarihi şehir merkezi etrafında ve her istikamette genişleyen tek merkezli büyüme modeline göre hazırlanan bölgesel nazım imar planları ile tarihi şehir dokusunun yıkılıp, yenilenmesi şeklinde devam etmiştir. Plan kapsamında;

- Ayasofya- Sultanahmet- Topkapı Sarayı'nı içine alan bölgenin arkeolojik sit alanı olarak belirlenmesi,
- Haliç ve Boğaz silueti göz önüne alınarak yapı yüksekliklerinin sınırlandırılması,
- Haliç kıyılarının, ticaret ve sanayinin rasyonel bir şekilde oluşmasına olanak tanıyacak şekilde düzenlenmesi, Galata bölgesinde ise iki köprü arasında halka açık bir rıhtım planlanması,
- Haliç'in güney yakasında bulunan limanın kaldırılarak, Yenikapı'da modern bir plan yapılması,
- Atatürk köprüsünden Haliç'in sonlarına doğru olan bölgelerin büyük sanayiye ayrılması,
- Galata köprüsü Haliç'e kaydırılması v.b öngörülmüştür (Duranay, Gürsel, Ural, 1972).

Harita 4.13: Henri Prost Planı, (Duranay, Gürsel, Ural, 1972)

Bu plan ile Haliç büyük ölçüde etkilenmiş, Haliç'in sanayiye açılması ile eski kent dokusu harap edilmiş ve büyük ölçüde çevre kirliliği başlamıştır. Nüfus artışı gözetilmeden yapılan plan çalışması yetersiz kalmış ve 1950 yılında Prost'un işine sona verilmiştir.

Harita 4.14: Henri Prost Planı- Haliç'in Sağ ve Sol Yakası, (Duranay, Gürsel, Ural, 1972)

1949 yılında Gerhard Kessler'in yaptığı İstanbul planlama çalışmasında; 1945'lerden sonra ortaya çıkan konut sorunu ve yapılaşma ile ilgili olarak, yoğun nüfusa sahip Beyoğlu, Galata ve Haliç sahillerindeki harabe evlerin yıkılarak, bunların yerine yapı kalitesi yüksek ticarethaneler ve idari binalarla yenilenmesini ve Haliç'te yer alan tersanelerin Tuzla- Pendik arasına kaydırılmasını önermiştir.

4.1.6. 1950- 1980 Yılları Arası Dönem

1950'li yıllardan itibaren hızlanan sanayileşme hareketleri büyük göç dalgaları ile İstanbul'u etkilemiştir. İlk göç dalgasıyla gelenler, Haliç çevresiyle sur dışındaki sanayi kuruluşlarının çevresine yerleşmişlerdir. Böylelikle Kağıthane, Alibeyköy ve Rami civarları gecekondu mahalleleri ile dolmaya başlamıştır. Bu bağlamda bu dönemde sanayi ve gecekondu bölgeleri üzerine birçok planlama çalışması yapılmıştır. Ayrıca ulaşımaya büyük bir ağırlık verilmiştir. 1956 yılında çıkarılan 6830 sayılı İstimlak Kanunu hükümleri çerçevesinde, geleneksel dokuda geniş çaplı yıkımlarla bulvarların açılması söz konusu olmuştur.

Bu dönemde sanayileşme hareketlerini yönlendirmek için ilk olarak 1954 yılında Beyoğlu Nazım Planı yapılmıştır. Bu plan kapsamında Haliç'in Beyoğlu kıyıları 1. sınıf gayrisihhi müesseselere ve antrepolara, Kasımpaşa

ve Kağıthane deresi arası 1. sınıf sanayi yerleşimleri için ayrılmış ve Haliç üzerine iki yeni köprü önerilmiştir.

1956 yılında Alman planlama uzmanı Hans Högg İstanbul'un metropol bir kent olduğunu lokal planlamanın yeterli olmadığını belirtmiştir. Çalışmalarında Haliç ve Boğaz kıyılarının ticaret, rekreasyon ve endüstri alanlarının topografik şartlara göre bir arada düzenlenmesini önermiş ve göç sonucu Haliç'in iki yakasında 23km boyunca uzanan düzen dışı bir zon oluştuğunu ve bu alanda bulunan semtlerin sıhhileştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

1958- 1960 yılları arasında Nazım Plan olarak kabul edilen Piccinato'nun çalışmasında, Haliç ve Belgrat ormanlarına kadar uzanan Alibeyköy ve Kağıthane vadilerini İstanbul'un turizm kaynakları olduğunu belirtmiş ve Haliç kıyısının fabrikalardan tamamen temizlenmesini ve Kağıthane'deki sanayinin dondurulmasını önermiştir.

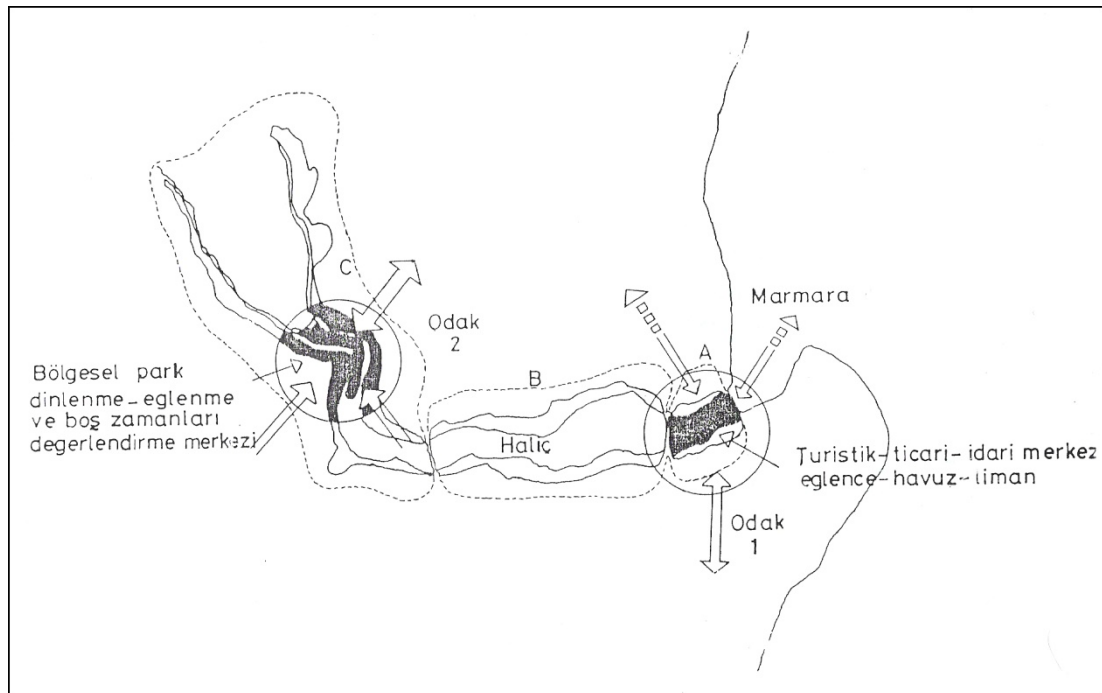

Harita 4.15: Piccinato'nun Yaptığı Geçit Devresi Planları, (Duranay, Gürsel, Ural, 1972)

1964 yılında 1/5000 ölçekli İstanbul Sur İçi İmar Planı ile Tarihi Yarımada'nın içinde bulunduğu ve daha önceden tasdikli bulunan mevzi imar planlarının birleştirilerek tek bir plan altında uygulanması ve konut alanlarının belirtilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca mevcut dokunun korunarak, ulaşımın ışınsal olarak Vatan ve Millet caddeleri üzerinden sağlanması öngörülmüştür. Haliç şeridinde $h_{max}:6.50$ olarak önerilmiştir.

Haliç'te gittikçe plansız şekilde gelişen sanayi alanlarının ve gecekonduların önlenmesi için 1966 yılında Sanayi Planı yapılmıştır. Plan; Eminönü- Eyüp kıyı kesiminde yer alan sanayi tesislerinin dondurulması ve Karaköy-Silahtarağa kıyı kesiminde yeni sanayi tesislerinin yapımını öngörmüştür. Ancak 1966 yılında onaylanan bu planın yürürlüğe girmesine rağmen düzensiz ve plan dışı sanayi yerleşmesine engel olunamamıştır.

1977 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nce hazırlanan Haliç Master Plan çalışması kapsamında üç ana etüt bölgesi belirlenmiş ve her bir bölgenin sorunları ve çözüm önerileri ortaya konuşmuştur. Ayrıca plan raporunda teknik olarak Haliç'in temizlenmesi için geniş kapsamlı öneriler getirilmiş ancak bu plan göz ardı edilerek uygulanmamıştır.

Şekil 4.3: Boğaziçi Üniversitesi, Haliç Bölgeleme Çalışması, (Çubuk'tan aktaran Canatar, 1989)

4.1.7. 1980- 2000 Yılları Arası Dönem

1980'li yıllar hem Türkiye genelinde hem de İstanbul'da ekonomik, siyasi, toplumsal ve mekansal birçok dönüşümün yaşandığı yıllardır. İstanbul için 1980'li yıllarda kentsel uygulamaların merkezi yönetimin yetki ve

sorumluluğunda yasa ve kararlarla yürütülmesi amaçlanan bir anlayış gündeme gelmiştir.

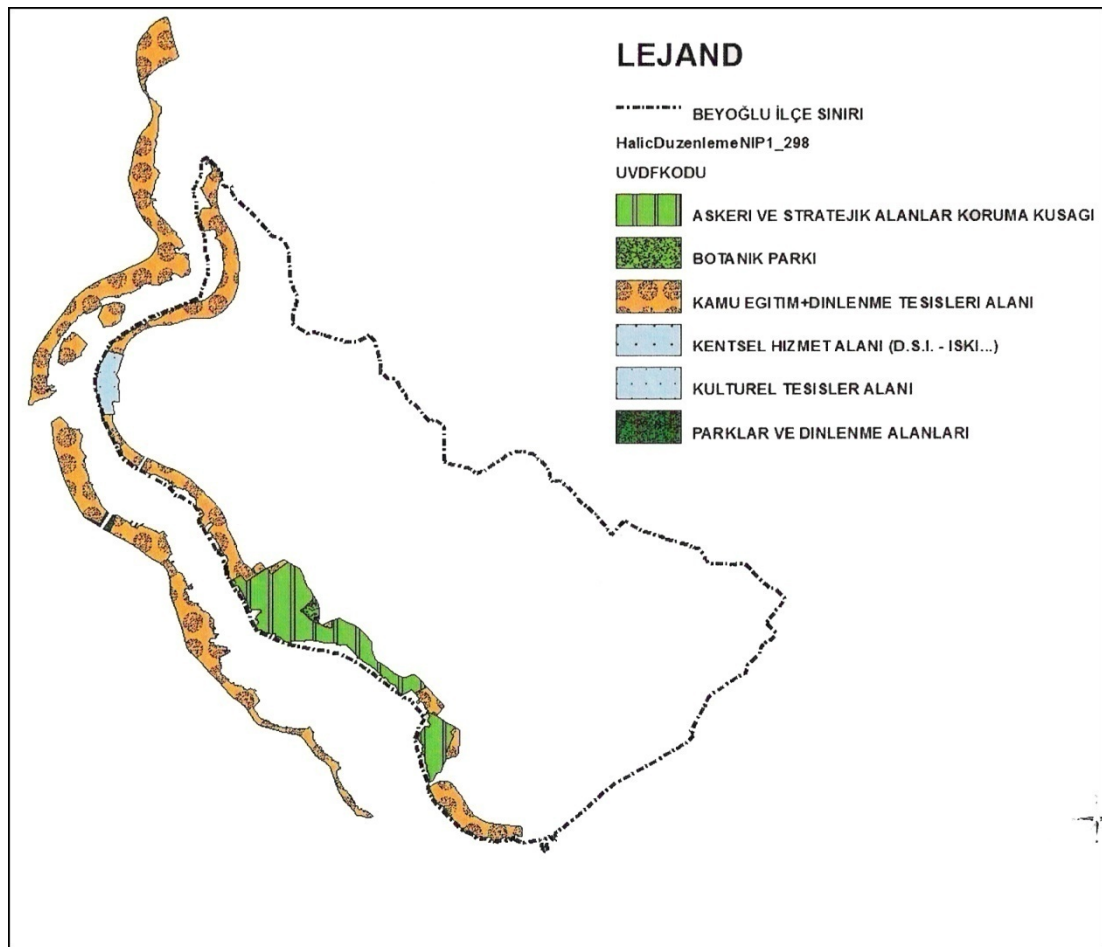
1980 onaylı İstanbul Metropolitan Planı ile “İstanbul’un ülke ve dünyaca bilinen öz değerlerini yitirmeden uluslararası düzeydeki öneminin ülke yararına artırılması” ve kentin mevcut merkezlerinin yanı sıra yeni bir alt merkezler kademelenmesi amaçlanmıştır. 1980 yılında İstanbul Metropolitan Alan Nazım Planı ile Haliç’te Galata ve Atatürk Köprüleri arasında kuzey ve güney sahillerinde, ekonomik kuruluşların yönetim merkezleri ile ticaret ve hizmetlerin yoğunlaştığı merkezi iş alanı önerilmiştir. Ancak onaylanarak yürürlüğe giren bu plan uygulamaya konulmamıştır.

1981 yılında Haliç’le ilgili önemli kararlar verilmiştir. Haliç’i kurtarma projesinin yürütülmesi kararlaştırılıp, bu konuda “Haliç Düzenleme Üst Kurulu” oluşturulmuştur. Haliç ile ilgili önlemlerin belirlenmesi ve devamlılığın sağlanması görevi, “Haliç Çalışma Grubuna” verilmiş, İstanbul Belediyesi, Nazım Plan Bürosu ve Turizm Bakanlığı yetkililerinden oluşan bir gruptan, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı yapılması istenmiştir. Plan çalışmaları sürerken, Haliç Üst Kurulu projeyi; Haliç’te kirliliğin durdurulması, Haliç’in yeniden düzenlenmesi, Haliç’in temizlenmesi olmak üzere üç ayrı safhada yürütmeyi kararlaştırmıştır. Ancak yapılan plan Mayıs 1984 Belediye Meclis Kararına kadar onanmamıştır. 1984 öncesinde alınan plan kararları 1990’lı yıllarda yapılmış olan tüm çalışmalara esas oluşturmuştur.

Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi hakkında 3030 sayılı yasanın 27.06.1984’de kabulü ile İstanbul Nazım Plan Bürosu Büyükşehir Belediyesi’ne devredilmiş ve Şehir Planlama Müdürlüğü adı altında yeniden kurulmuştur.

1985 yılında onaylanan Haliç Çevre Düzeni Nazım İmar Planı’nda Haliç kıyılarındaki sanayi alanlarının kaldırılarak kamuya açılması ve yeşil alan olarak düzenlenmesi öngörülmüştür (Harita 4.16). 1990 yılında hazırlanan İstanbul Tarihi Yarımada Koruma Nazım İmar Planı, bu alanın eşsiz tarihi,

kültürel ve doğal değerlerinin korunması ve yaşayan bir kentsel alan olarak, gelecekteki gelişmesini, tarihi ve kültürel yönden var olan potansiyelini olumsuz yönde etkilemeyecek biçimde düzenlenerek bu eşsiz yerin, İstanbul, Türkiye hatta dünya insanının yararına sunulması olarak benimsenmiştir. Planda Haliç'te iki yeni köprü yapılması öngörülmüştür.

Harita 4.16: Haliç Çevre Düzeni Nazım İmar Planı⁴⁹

Uzun yıllar boyunca, gerek sanayinin gerekse de çevrede bulunan konut alanlarının altyapı yetersizlikleri dolayısıyla Haliç'te büyük bir kirlilik oluşmuştur. Buna yönelik olarak 1980'li yıllarda başlayan Haliç'teki kirliliğin durdurulması çalışmaları ile suyun temizlenmesi; Haliç'e gelen atık suların artıma tesislerine gönderilmesi ve Haliç'te zaman içinde biriken çamurun taranarak belli yerlerde toplanması şeklinde iki aşamalı olarak yürütülmüştür.

⁴⁹ İstanbul Metropoliten Planlama Merkezi, Kasım, 2007

Haliç'i kurtarma hamlelerinden diğeri bir önemli olanı Haliç kıyılarındaki binlerce yapının istimlak edilerek kıyı boyunca yeşil kuşakla çevrilmiş olmasıdır. Ayrıca bu dönemde Haliç'teki kentsel alan kullanımı ile ilgili olarak çeşitli projeler hazırlanmış ve bazıları gerçekleştirilmiştir.

1995 İstanbul Metropoliten Alan Nazım İmar Planı ile genel stratejilerine uygun olarak merkezler kademelenmesi ve metropoliten alan alt bölge bütününde nüfus desantralizasyonunun sağlanabilmesi için kanat çekim merkezleri önerilmiştir. Planda Haliç'e yönelik alınan kararlar şunlardır:

- İstanbul'un kimliği içinde çok önemli yer tutan Boğaziçi, Haliç ve tarihi sur içinin mevcut değerleri ve birbiri ile ilişkileri nedeniyle karma sit alanları olarak tespiti yapılmalı, özel rolleri ve statüleri belirlenmelidir.
- İstanbul tarihi ve kültürel çekirdeğini oluşturan Tarihi Yarımada'nın silueti 40 rakım ile korunacaktır. Haliç, Marmara, Sarayburnu kıyıları ile siluetin üst çizgisi arasında kalan yamaçlar ve silueti taçlandıran külliye ve anıtların çevresi için alt ölçekli planlarda özel yapılaşma şartları getirilecektir.
- Haliç'te koruma anlayışı planlama ve tasarlama yaklaşımı açısından bütüncül bir nitelik taşıyacak olup eski kent dokusuna sahip Cibali-Ayvansaray- Eyüp aksı ve Sadabad gibi tarihi rekreasyon alanları planlarda mevcut dokuları sıhhiyeleştirecek, korunacak alanlardır.

Bu döneme kadar yapılmış planlama çalışmaları her ne kadar Haliç ve çevresi için olumlu etkiler yaratsa da çoğu planlarda alınan kararlar, kentsel gelişmeyi yanlış bir şekilde yönlendirmiştir. Ayrıca tarihi ve doğal güzellikleri koruma anlayışı çerçevesinde ortaya konulan plan kararları, yeterli ölçüde olmamış ve birçok tarihi eser günümüze ulaşmamıştır. Merkezi bölgelerde yapılan desantralizasyon çalışmaları her ne kadar merkezi alan için başarıya ulaşmış olsa da kent çeperlerindeki doğal açıdan nitelikli alanlar olumsuz bir biçimde etkilenmiş ve İstanbul'un kuzeye doğru gelişmesini tetiklemiştir.

4.2. GÜNÜMÜZDE HALIÇ

Haliç konumu itibariyle birden çok ilçe belediyesinin yetki sınırları içerisinde yer almaktadır. Haliç kıyıları üst ölçekte İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yetkisi altındadır. Haliç'in sağ yakasında bulunan ilçeler Beyoğlu ve Kağıthane'dir. Sol yakasında bulunan ilçeler ise kuzeyden güneye doğru Eyüp, Fatih ve Eminönü ilçeleridir. Haliç'in iki yakasında yer alan, farklı mekansal özellikler ve farklı sosyal yapılardan oluşan semtler; Eminönü, Unkapanı, Cibali, Fener, Balat, Ayvansaray, Defterdar, Eyüp, Alibeyköy, Kağıthane, Silahtarağa, Sütlüce, Hasköy, Kasımpaşa ve Karaköy semtleridir.

Havza içinde 50 mahalle yer almaktadır (Harita 4.17). Havza sınırının Tarihi Yarımada içerisinde kalan mahalleler, alanın geneline göre daha parçalı bir yapıya sahiptir. Bunun nedeni geleneksel mahalle dokusunun yoğunlaştığı alanların burada olmasındandır. Sur dışına çıkıldıkça mahalle büyüklüklerinin arttığı gözlenmektedir. Örneğin Beyoğlu'nda geniş yüzölçümü olan mahalleler Kasımpaşa (merkez), tersaneler bölgesi, Okmeydanı'nın bir kısmı, Hasköy mevki ve Sütlüce- Örnektepe mahalleleridir. Eyüp ilçesinde yer alan mahalleler ise daha çok kıyıya paralel bir şekilde oluşmuşlardır.

farklı alt kültürler ve toplumsal kimlikler oluşmuştur. 2000 yılı sayımlarına göre; Beyoğlu ilçe nüfusu 231.900, Kağıthane nüfusu 345.239, Fatih ilçesi 407.991, Eminönü ilçesi 55.548, Eyüp ilçesi 255.912'dir.

Harita 4.18: Haliç Bölgesi Nüfus Dağılımı

Haliç Havzasında yer alan Tarihi Yarımada'nın tamamı ve Beyoğlu ilçesinin bazı alanları kentsel sit alanlarıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile bu bakanlığa bağlı Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu tarafından oluşturulan Bölge Kurulları'ndan 1 No'lu Koruma Kurulu Eminönü ve Fatih ilçesini, 2. No'lu Koruma Kurulu ise Beyoğlu, Kağıthane ve Eyüp ilçelerini kapsamaktadır. Bu kurul tarafından Haliç'te yer alan bazı bölgeler 1., 2. ve 3. derece koruma bölgeleri olarak belirlenmiştir. Ayrıca tarihi Yarımada bulunan Sultanahmet arkeoloji parkı, Süleymaniye Cami ve çevresi koruma alanı, Zeyrek Kilise Cami ve çevresi koruma alanı ve İstanbul kara surları 1985 yılında Unesco Dünya Mirası listesine giren bölgeler arasındadır.

Harita 4.19: Tarihi Yarımada 1. Derece Koruma Bölgeleri

2000'li yıllarda Haliç havzası genelinde birçok proje üretilmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Haliç kültür ve sanat vadisi olarak tanımlanmış ve buna yönelik kentsel tasarım ve kentsel dönüşüm projeleri ortaya konulmuştur (Harita 4.20). 30 Ekim 2000 tarihinde Beyoğlu, Eminönü, Fatih, Eyüp, Kağıthane Belediyeleri ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi işbirliğinde Haliç Belediyeler Birliği kurulmuştur. Birliğin amacı, bölgenin altyapı, planlama, konut, finansman, kent yönetimi, kentsel, sosyal, kültürel

ve iktisadi girişimler tüketicinin korunması ve tüketimin düzenlenmesi, çevre sorunlarının çözümü, turizm, rekreasyon, kentsel kültür ve sanat hizmetlerini gidermek ve bölgenin tanıtımını yapmaktır. Bu birlik büyük bir alana yayılan Haliç bölgesine yönelik kararların alınmasında bütüncül bir yaklaşımın sağlanabilmesi ve yerel yönetimlerin eşgüdümlü olarak çalışabilmesi bağlamında önemlidir.

Harita 4.20: Haliç'te Yer Alan Projeler

2006 yılında İstanbul Metropolen Merkezi tarafından 1/100000 ölçekli İstanbul İl Bütünü Çevre Düzeni Planı hazırlanmıştır. Plan kapsamında

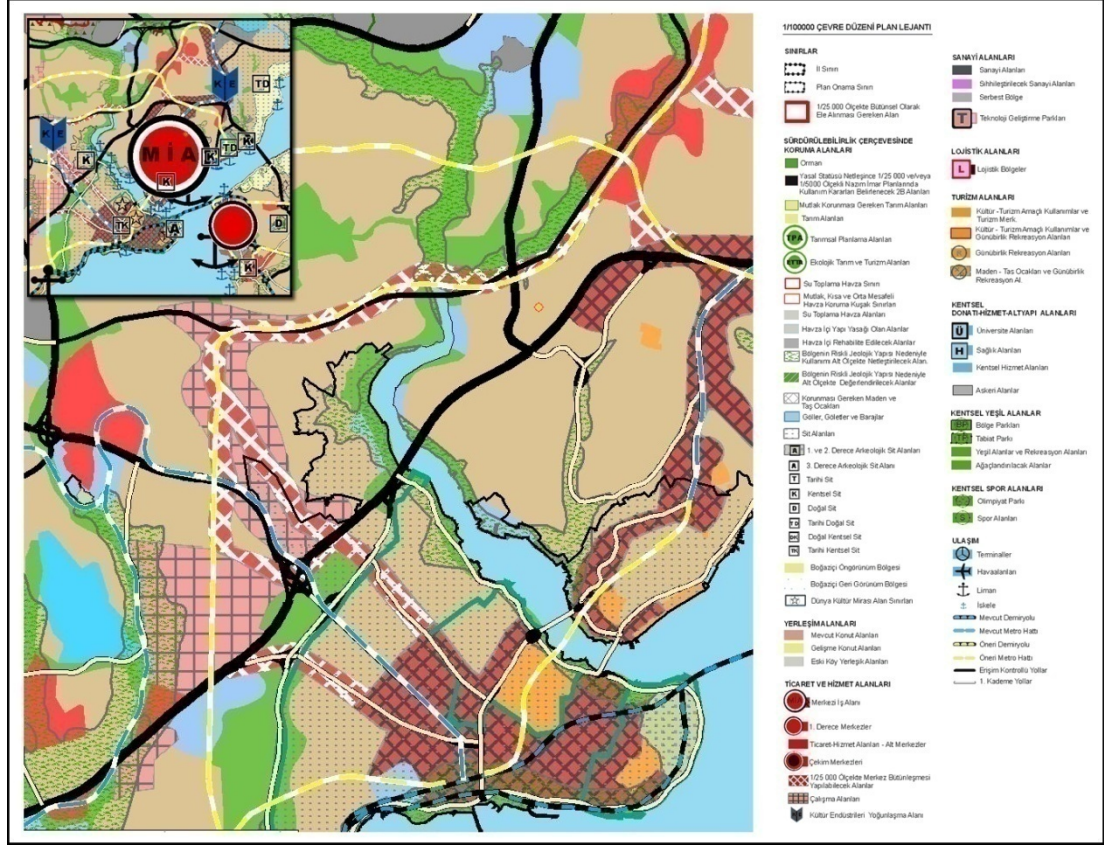
- Haliç tarihi çevresi ve su yapısı dolayısıyla uluslar arası su sporları ve cazibe merkezi haline getirilmelidir.
- İstanbul kıyıları ve Haliç'e derelerden teresubat gelmesini azaltmak için, dere havzalarında uygun iyileştirme çalışmaları yapılmalı ve buna uygun yapılaşmaya izin verilmesi planlamalarda göz önünde bulundurulması gerekliliği vurgulanmıştır.

Mekansal Konumlandırmalar başlığı altında Zeytinburnu- Tarihi Yarımada ve Ayazağa eksenini alt başlığında;

- Tarihi Yarımada ve MİA'nın çeperlerindeki üretim alanlarının; öncelikle eğitim, kültür endüstrileri, hizmet sektörü yerleşkeleri için potansiyel yatırım alanı olarak ele alınması hedeflenmiştir.
- Kağıthane ve Alibeyköy, dönüşüm sürecine girebilecek sanayi alanlarıyla kuzeye gelişme eğilimi gösteren MİA işlevlerini batıya yönlendirmek üzere düşünülmüştür.
- Tarihi Yarımada'nın yapı stokunu aşındıran üretim faaliyetlerinden arındırılması, yaşam alanlarının niteliğinin artırılması, sur içi bölgesinin gece gündüz kullanım düzeylerindeki farkının azaltılması, Haliç sahil boyu alanların atıl durumunun giderilmesi gibi sorunların çözümü ise, metropoliten ölçekte yapılacak müdahalelerle gerçekleşeceği düşünülmüştür.

Mekansal Konumlandırmalar başlığı altında Küçükçekmece Gölü-Zeytinburnu arası alt başlığında;

- Merkezi işlevlerin Haliç'in kuzeyinden, Kağıthane üzerinden önerilen raylı sistemler yardımıyla batıya kaydırılması ve ardından güneye Bayrampaşa sanayi alanının dönüşümüne de katkı verecek şekilde yönlendirilerek, Kazlıçeşme'de ana demir yolu ve deniz yolu sistemine bağlanması hedeflenmiştir.

Harita 4.22: Çevre Düzeni Planı'nda Haliç ve Yakın Çevresi

İstanbul 2010 sürecine yönelik olarak başlatılan kentsel dönüşüm ve yenileme projeleri, Haliç sınırları içinde de yer almaktadır. Bu bağlamda "Yenileme Alanları" belirlenmiştir (Harita 4.23). Bazı yerler için projeler uygulanmakta olup, bazı yerler proje aşamasındadır.

Harita 4.23: Yenileme Alan Sınırları

Haliç Havzası İstanbul genelinde önemli bir ticaret, rekreasyon ve kültür merkezidir. İstanbul kent merkezinin büyük bir bölümünü içine alan Haliç, taşıdığı doğal zenginlikler ve tarihi miras ile günümüzde yapılan birçok yenileme ve koruma projelerinin odak noktası olmaktadır. Uzun bir dönem sonra Haliç'e verilen önemin artması ve geri kazanım sürecinin 2010 Avrupa Kültür Başkenti projeleri kapsamında ele alınması oldukça olumlu bir etki yaratacaktır. Ancak üzerinde durulması gereken en önemli nokta Haliç'in İstanbul geneli ve yakın çevresi ile ilişkili olarak düşünülmesi ve tarih boyunca taşıdığı anlamı kaybetmeden kamusal bir perspektifte ele alınmasıdır.

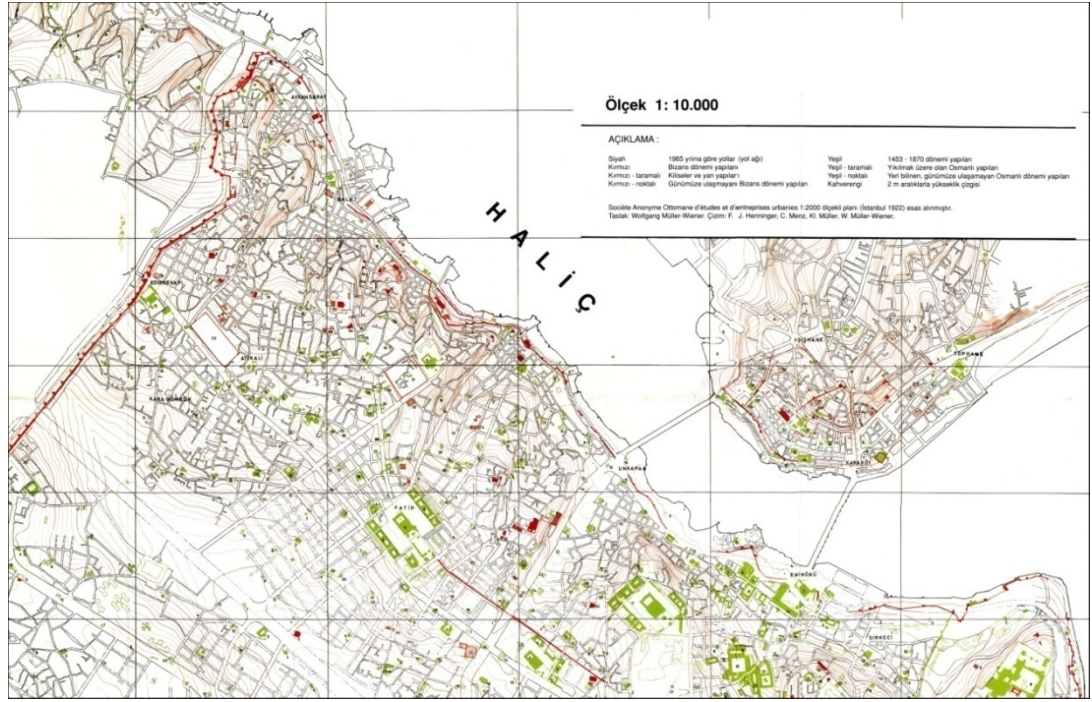
4.3. HALIÇ'TE KAMUSAL MEKANLAR

Haliç, İstanbul'da binlerce yıl boyunca var olmuş birçok medeniyetin izlerini taşıyan, sahip olduğu tarihi doku ile bir kültür mozaïği oluşturan ve tarih

boyunca İstanbul'un tabii limanı olarak önemli bir ticaret merkezi olan önemli bir yerleşim bölgesidir. Ayrıca yüzyıllar boyunca İstanbul'un en güzel mesire ve eğlence yeri olma özelliğini sürdürmüştür. Bu özellikleri ile Haliç çeşitli milletlere ve dinlere ev sahipliği yapmış ve birlikte yaşamın getirdiği birçok fonksiyonu barındırmıştır. Bu fonksiyonlardan biri olan kamusal alan tarih boyunca Haliç'te yaşayan medeniyetlerin sosyal ve kültürel yapısına göre farklı biçimlerde mekana yansımıştır. Avrupa Kültür Başkentliği sürecinde bu mekanların varlığı ve geri kazanımı oldukça önemlidir.

4.3.1 Haliç Kamusal Mekanların Fiziksel Özellikleri

Günümüzde Haliç İstanbul'un önemli bir alt bölgesi konumundadır. Haliç'te yer alan semtler her biri ayrı kimlikte ve mekansal özellikte olup, İstanbul'un uzak veya yakın tarihini yansıtmaktadır. Haliç'te yer alan kamusal mekanların tipolojik özellikleri semtlere göre farklılaşmaktadır. Tarihi dokunun bulunduğu semtlerde geleneksel doku özellikleri taşıyan sokak, meydan ve cepheler bulunmaktadır. Bu semtler her ne kadar deprem, yangın ve imar faaliyetleri ile etkilenmiş olsa da İstanbul genelinde hala eski kültürü ve dokuyu barındıran semtlerdir. Dünya Mirası listesinde olan bu semt dokuları ölçülebilir, belirli ve algılanabilir sınırları olan, prensip olarak süreksiz, kapalı ve durağan nitelikte olduğu görülmektedir. Bu dokularda yatay ve dikey boyutların oranları arasında dengenin bulunduğu da gözlemlenmektedir. Ancak çarpık yapılaşmaya maruz kalmış Haliç semtlerinde hem tanımlı mekanların bulunmadığı, hem de dikey ve yatay boyutta bir bütünleşmenin bulunmadığı görülmektedir.

Harita 4.24 Haliç Topografik Haritası ve Sokak Dokusu (Müller- Wiener, 2001)

Fener'de kagir ve ahşap yapılardan oluşan birbirini dik kesen ortogonal bir sokak dokusu hakimdir. Bu doku dışında özellikle Yıldırım Caddesi üzerinde ve bölgenin içlerine doğru Fener Külhanı, Merdivenli Yokuşu gibi sokaklardaki sıra ev dokusu Fener sokaklarında etkileyici bir görünüm oluşturmaktadır. 1984'te başlatılan Haliç temizleme ve düzenleme çalışmaları ile Fener sahilindeki yapılar yıkılmış, yerlerine uzun ve geniş bir yeşil park bandı oluşturulmuştur. Bu yıkım, birçok tarihi nitelikli yapının yok olmasına, geleneksel dokunun bozulmasına ve deniz ile arka doku arasında bağlantının koparılmasına neden olmuştur.

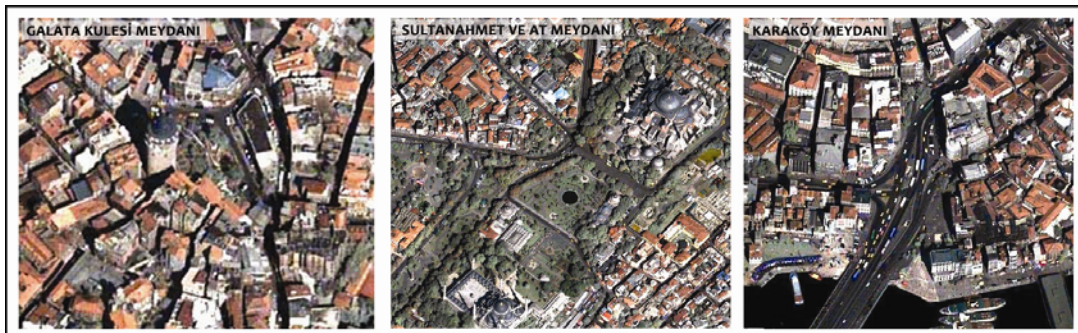
Resim 4.1 Fener, Balat Geleneksel Sokak Dokusu ve Eyüp Otoyol Kavşak Bağlantısı

Balat'ın tarihi dokusu birbirini dik kesen yapı adaları, birbirine paralel olarak uzanan sokaklar ve kıyıya dik akslardan oluşmaktadır. Haliç'te yer alan semtlerin sokak formlarının Haliç'in topografik ve morfolojik özelliklerine göre biçimlendiği görülmektedir. Ayvansaray'ın yükselen arazi topografyasında merdivenli dik sokaklar ve hala yer yer rastlanan mütevazı İstanbul evleri ve Bizans ya da Osmanlı döneminden kalma harap vaziyetteki anıtlar semtin genel manzarasını oluşturmaktadır. Aynı şekilde Eyüp'ün merkezden ve kıyıdan geriye doğru uzaklaştığında yükselen topografyasına bağlı olarak gelişen sokak dokusu merkeze doğru ışınsal ve kıyıya doğru dik inen yollar şeklindedir. Tarihi yarımada sınırları içinde bulunan birçok semtte hala geleneksel dokuyu oluşturan kapalı, dolambaçlı ve çıkmaz sokakların bulunduğu görülmektedir.

Resim 4.2: Balat Sokak Dokusundan Görünümler⁵⁰

Haliç semtlerinde bulunan meydanlar; kapalı meydanlar (geleneksel dokuda yer alan meydanlar), önemli binaların vurgulandığı meydanlar (Galata Kulesi Meydanı), büyük bir mekanı oluşturmak üzere birleştirilmiş bağlantılı meydanlar (Sultanahmet ve At Meydanı), bir merkez etrafında oluşan çekirdeksel meydanlar (Beyazıt Meydanı) ve hacmin sınırsız gibi algılandığı amorf meydanların (Karaköy, Sirkeci Meydanı) varlığı gözlemlenmektedir. Haliç'te yer alan meydanlar daha çok özellikli yapıların vurgulandığı meydanlar ve amorf meydanlardır. Meydanların biçimlerine ölçek ve mimarinin etkisi ile meydanlarda oluşan açıklık ve kapalılık, Haliç genelinde arka planda açık ve iki aks ile oluşmaktadır.

Resim 4.3: Önemli Binaların Vurgulandığı, Bağlantılı ve Amorf Meydanlar⁵¹

⁵⁰ Kişisel Arşiv, <http://www.fotoritim.com/yazi/sina>, Kasım, 2007

⁵¹ <http://www.eurimage.com>, Kasım, 2007

Haliç'te yer alan kamusal mekanların bütünlüğünden söz etmek mümkün olmamaktadır. Bu bütünlüğün sağlanamamasının en önemli nedeni taşıt ulaşımına verilen önemden dolayıdır. Taşıt yollarının sürekli kestiği sokak ve meydanlar Haliç kamusal mekan dokusunu etkileyen bir oluşumdur. Özellikle Haliç kıyı bandında 1980'li yıllarda oluşturulan açık kamusal mekanların yerleşim bölgelerinden otoyolla kesilmesi buradaki kullanımı azaltmaktadır.

Resim 4.4 Kıyı Bandı ile Arka Dokuyu Kesen Otoyol ve Atıl Kalan Kamusal Mekan Örnekleri (Kişisel Arşiv)

Haliç'te yer alan birçok meydan taşıt yollarından oluşmaktadır. Ayrıca geçmişten günümüze dek kamusal mekanlara yönelik bütüncül bir anlayış geliştirilmemiştir. Uygulamalar genellikle noktasal olmuş ve kimlikli mekanlara yönelik bir koruma anlayışı geliştirilememesi sonucunda bu mekanlar yok edilmiştir. Haliç tarihi değerleri ve özellikli mekanları ile kamusal mekan bağlamında çok büyük bir potansiyel barındırmaktadır. Ancak bu potansiyel günümüz koşullarında değişen kamusal mekan anlayışının da etkisi ile olumsuz yönde etkilenmekte ve bu mekanlar atıl bir şekilde kalmaktadır.

Haliç bölgesi genel olarak doğal ve tarihi özellikleri ile kimlikli bir yapı ortaya koymaktadır. Haliç kimliğini oluşturan en önemli öğeler deniz, topografya, tarihi eserler ve kimlikli yapılardır. Bu bağlamda Haliç'in algısal boyutta referans noktaları oldukça fazla ve etkindir. Bir mekanın algılama sürecinde duyulara dayalı "duyumsal süreç" ve daha sonra zihnimizde oluşturulan "zihinsel süreç" açısından Haliç mekanı incelendiğinde; Haliç mekansal bileşenlerinin anlaşılabilir ve tanımlanabilir bir yapı ortaya koyması göz önüne alınarak kullanıcıya "duyumsal süreç"inde vurucu bir etki yaratması ve zihinde de kalıcı etkiler bırakması ile "zihinsel süreç"te akılda kalabilirliği

sağlaması bakımından, Haliç mekanı tanımlı, algılanabilir ve benimsenebilir bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak zamanla tarihi dokuyu bozan binalar ve eklentilerin genel silüette ve mekansal yapıda yarattığı olumsuz etkiler haricinde bu saptamayı yapmak mümkündür.

Çevre- algı etkileşiminin sağlanmasında kamusal mekanların ve bu mekanlar arası ilişkilerin de önemi büyüktür. Çünkü kamusal mekanların kullanıcı kitlesi diğer mekanlara oranla oldukça fazladır. Kamusal mekanda bulunan kullanıcılar hem mekanı kolayca kavramayı hem de akıcı ve kesintisiz bir şekilde kullanmayı isterler. Ancak Haliç'te bulunan kamusal mekanlar genel olarak algılama açısından kullanıcıya oldukça karmaşık bir yapı sunmakta, sürekli olarak taşıt yolları ile kesintiye uğramakta ve yaya akışında bütüncül bir mekanizma bulunmamaktadır. Bu bağlamda algısal süreç içinde Haliç'in bütüncül bir yaklaşım ile sokak ve meydanlarının entegrasyonundan söz etmek mümkün olmamaktadır.

Haliç bölgesinin Lynch modeli ile çevresel imaj tanımlaması yapıldığında; Lynch'in bu noktada ortaya koyduğu 5 ögenin (patika, kenar, nokta, bölge, özelliği olan yapıtlar) bütüncül bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Referans için kullanılan ve sınırları okunabilir kılan "*kenarlar*" Haliç bölgesinde net bir şekilde görünen su ögesi ve topografyadır. Kentteki stratejik odaklar olan "*noktalar*" Haliç makro ölçeğinde daha çok ana kavşaklar ile nitelendirilebilir. Bu kavşaklar köprülerin birleşim noktalarındaki Unkapanı, Azapkapı, Eminönü, Karaköy gibi kavşak noktalarıdır. Homojen karakteri yansıtan "*bölgeler*" ögesi ise Haliç bütününde ticaret, konut, rekreasyon gibi bölgelerdir. Eminönü ve Beyoğlu ilçeleri daha çok ticari bölgeleri barındırmakta, Fatih ve Eyüp ilçeleri ise konut ağırlıklı bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Sürekliliğin tanımlandığı "*patikalar*" Haliç makro ölçeğinde ulaşım yolları olarak nitelendirilebilir. Ayrıca nitelikli bulunan yaya yolları da bu öge kapsamında ele alınabilir. Genelde fiziki yapıtlar olan "*Özellikli yapıtlar*" ise Haliç'in genelinde birçok noktada yer almaktadır. Özellikle camiler, külliyeler ve kiliseler Haliç bütünü içinde oldukça önemli yer

tutmaktadır. Bunun dışında çeşmeler, anıtsal yapıtlar ve özellikli yapılar da kimlik tanımlamasında etkin öğelerdir.

Haliç bütününde yer alan 5 ögenin genel alana yayıldığı söylemek mümkün değildir. Bazı alanlar açık ve okunabilir bir çevre sunan, insan ihtiyaçlarını karşılayabilen ve insan yaşamını kolaylaştıran mekanlar sunarken bazı alanlar ise tanımlanabilir ve okunabilir bir çevre sunmaktan uzaktır. Bu mekanlar daha çok gecekondulaşmanın bulunduğu ve sanayi sonrası gelişmemiş mekanlarda yer almaktadır.

4.3.2 Haliç Kamusal Mekanların Sosyo-Kültürel Özellikleri

Haliç bölgesi içerdiği kültürel ve sosyal çeşitlilikle İstanbul'un çok önemli bir bölgesidir. Avrupa Kültür Başkentliğinin ana teması, kentlerdeki kültürel çeşitliliğin ve farklılığının korunması ve bunun diğer Avrupa ülkelerince paylaşılmasıdır. Bu bağlamda Haliç bu süreç içerisinde İstanbul Kültür Başkentliği için çok önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Ancak giderek kaybolan kültürel değerler ve değişen sosyal yapı bu potansiyeli olumsuz yönde etkilemektedir. Bu anlamda AKB sürecine yönelik olarak geliştirilen yenileme alanlarında yapılan düzenlemelerde Haliç'in sosyal ve kültürel yapısının korunması ve sürdürülebilirliği önemle ele alınmalıdır.

Kamusal mekanlar sosyal etkileşimin ana mekanları olarak toplumsal bütünleşme ve kültürel kaynaşma açısından önem taşımaktadır. Haliç'te var olan birçok kamusal mekan bu bağlamda aktif olarak kullanılmaktadır. Ancak bazı mekanlar aktif kullanıma elvermemekte ve bu nedenle boş ve kayıp mekanlar olarak kalmaktadır. Bunun nedeni Haliç'in bazı bölgelerindeki güvenlik problemi ve aktivite eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Haliç'teki birçok kamusal mekan sadece "gerekli aktivitelerin" mekanı olarak sadece rutin ve zorunlu aktiviteler için kullanılmaktadır. Bu tip mekanlar daha çok ulaşım odağı olan semtlerde ve ticaret bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda bu mekanların sahiplenilmemesi ve mekanlarda aidiyet duygusunun bulunmaması ile bu mekanlar düşük kalitedeki mekanlar olarak kalmaktadır. Haliç bölgesinde bu çekiciliğin sağlandığı kamusal mekanlar da

yer almaktadır. Ancak bütüncül açıdan bakıldığında bu mekanların tek çekim merkezi olmaları ve birbiriyle ilişki içinde bulunmamları olumsuz bir etki yaratmaktadır. Haliç'teki kamusal mekanları etkileyen bir diğer olumsuz etki, günümüzde yaşanan kamusal mekan anlayışının değişimidir. Hem ekonomik ve sosyal dinamiklerde meydana gelen değişimler hem de kentsel mekandaki güvenlik ve kalite düşüklüğü gibi sorunlar ile kamusal mekan kullanımı iç mekanlara kaymaktadır. Tüm bu etkilerin bileşimi sonucunda sadece gerekli aktiviteler içeren (Eminönü, Karaköy Meydanı), önemli yapıları çevreleyen (Beyazıt Meydanı, Divan Yolu) ve sürekli sosyal aktivite ve etkileşim içeren (Sultanahmet, Taksim Meydanı, İstiklal Caddesi) kamusal mekanlar dışındaki Haliç kamusal mekanları giderek boş mekanlara dönüşmektedir. Bu bağlamda Haliç kıyı bandındaki açık kamusal mekanlar örnek olarak verilebilir. Haliç kıyı bandı büyük bir alana yayılmakta ve üzerinde bulunan aktivite alanları geniş aralıklarla, birbirinden kopuk bir şekilde yer almaktadır.

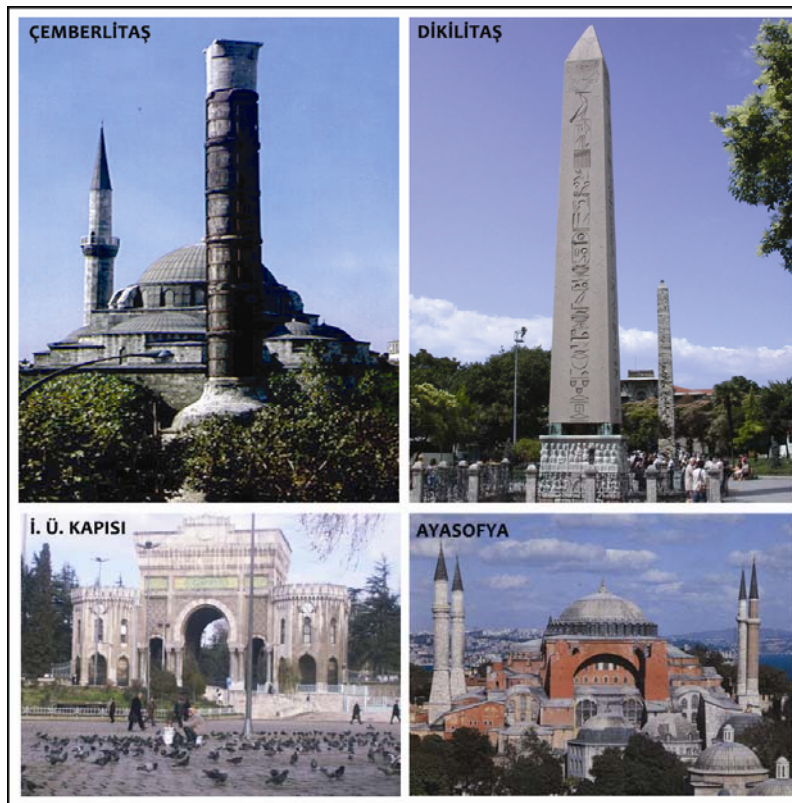

Resim 4.5: Gerekli Aktivite, Seçime Bağlı Aktivite ve Sosyal Aktivite Mekanlarından Örnekler (Kişisel Arşiv)

Sosyo- kültürel aktiviteler buldukları mekanda çekim gücü yaratarak farklı toplumsal grupların biraradalığını sağlamaktadırlar. Bu aktivitelerin çeşitliliği ve yoğunluğu direk olarak mekan kullanımı etkilemektedir. Haliç mekanı barındırdığı farklı ve zengin kültürel ve sosyal gruplar açısından ele alındığında toplumsal biraradalığı sağlamada aslında oldukça önemli bir merkez niteliğindedir. Ancak var olan kamusal mekanların sosyal ve kültürel aktivite eksikliklerinden dolayı çekim gücünün az olması ve çoğu mekanın

sadece belli bir kitle tarafından kullanılıyor olması gibi nedenlerden ötürü, Haliç kamusal mekanları toplumsal bütünleşmede çok etkin bir yapı sunmamaktadır.

Kültürel gelişimi ve kaliteli çevre oluşumunu destekleyen kamusal sanat kavramı, Haliç'in doğal ve tarihi özellikleri ile bütünleşmektedir. Kamusal sanat bir sanat objesi kadar özellikli bir mimari yapıt ile de ifade edilebilir. Haliç'te yer alan camiler, külliyeler, kiliseler, sinagoglar ve çeşmeler birer sanat yapıtıdır. Haliç'te yer alan kamusal sanat öğeleri de genellikle buldukları mekana anlam kazandırırken mekanda ana referans noktaları olmaktadır. Özellikle tarihi yarımada sınırları içinde kalan semtlerde sütunlar, dikilitaşlar ve heykeller mekana duyumsal bir zenginlik kazandırmaktadır.

Resim 4.6: Kamusal Sanat Objeleri ve Yapıtları⁵²

⁵² www.muratcambaz.com, Kasım, 2007

Avrupa Kültür Başkentliğinin ana amaçlarından biri olan sanat ile bütünleşme bu kamusal sanat öğelerinin zenginleştirilmesi ile sağlanabileceği gibi sanatsal faaliyetlerle de desteklenmelidir. İstanbul genelinde kamusal sanat anlayışı genellikle belirli dönemlerde düzenlenen sergiler ve bienaller ile olmaktadır. Haliç mekanı bu tip sanatsal faaliyetler için yeterli ölçüde kullanılmamaktadır. Haliç'in sanatsal faaliyetler için toplumun her kesiminden katılımını sağlayabilecek önemli potansiyel kamusal mekanları barındırdığı görülmektedir. Ancak mekanlardaki nitelik ve kalite eksikliklerinin bulunması, ulaşım planlamasının olmayışı ve mekanın aktivitelere elvermemesi gibi nedenlerden dolayı genellikle bu tip faaliyetler için çekim merkezi olmamaktadır.

4.4. HALIÇ'TE YER ALAN KAMUSAL MEKANLARIN MEVCUT DURUM ANALİZİ; SORUN VE POTANSİYELLER

Haliç Bölgesi, kamusal mekanlar bağlamında oldukça zengin bir bölgedir. Açık kamusal mekanlar dışında, kamusalı içeren özellikli yapılar ve dokular Haliç bölgesinin ana kimliğini oluşturan öğeler olmaktadır. İstanbul'un en önemli dokularını barındıran Haliç mekanı, 1950 ve 1980'li yıllardaki kırılma noktaları ile değişen yapısına rağmen günümüzde hala önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Ancak günümüz Haliç mekanında bu potansiyellerin yanı sıra birçok sorun da yer almaktadır.

Haliç'te yer alan kamusal mekanların barındırdıkları potansiyeller, daha çok Haliç havzasında yer alan tarihi ve kimlikli alanlardır. Sorunlar ise, araç trafiğinin yoğun olması ve kimliksiz, boş ve atıl durumdaki kamusal mekanlar üzerine yoğunlaşmaktadır. Haliç bölgesinde yer alan bu sorun ve potansiyellerin belirlenmesi hem mevcut durumun ortaya konmasında hem de geliştirilecek proje ve düzenlemelerde uzun süreli çözümlerin getirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Haliç'teki kamusal mekanların tipolojik özellikleri bağlamında barındırdığı potansiyeller; geleneksel dokulardaki sokak ve meydanların özellikli tipolojik niteliklerini koruması ve algılanabilir bir çevre oluşturmaları, mevcut bulunan

birçok önemli meydanın tipolojik açıdan kentle bütünleşmiş olması ve kıyı bandının fiziki açıdan bir bütün oluşturmasıdır. Sorunlar ise, özellikle gecekonduların alanlarında algılanabilir ve düzenli yapısal formları olmayan açık mekanların varlığı, sınırları algılanmayan amorf meydanların genel dokudaki hakimiyeti, kamusal mekanların sürekli taşıt yolları ile kesilmesi ve bu bağlamda sürekliliğin engellenmesi ve bağlantıların kopmasıdır. Kamusal mekanların tipolojik özelliklerinin, kullanıcıların algılama süreçlerine ve mekan kullanımına olan etkisi göz önüne alındığında, sorunların giderilmesine ve potansiyellerin kullanılmasına yönelik önerilerin geliştirilmesi oldukça önem taşımaktadır.

Kamusal mekanların algısal boyutları mekanın kentle bütünleşmesinde ve birey- çevre arasındaki ilişkinin kurulmasında etkilidir. Haliç'teki bazı kamusal mekanlar sadece Haliç bölgesinin değil İstanbul geneli için de odak noktaları olarak önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Ayrıca özellikli yapıları çevreleyen kamusal mekanların yoğunlaştığı bir bölge olarak Haliç, okunabilirlik ve tanımlanabilirlik açısından oldukça güçlü bir potansiyel bölgedir. Ancak bu alanlar dışında kalan niteliksiz konut alanlarındaki kamusal mekanların tanımsız ve niteliksiz oluşu, algı süreçlerine önemli ölçüde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Haliç'te yer alan diğer en önemli sorunlardan biri ise, yayaya yönelik açık mekanların taşıt trafiği ile kesintilere uğraması ve taşıt yollarının yaya yollarına göre oldukça fazla olmasından dolayı algılama süreçlerinde birey- çevre ilişkisinin net kurulamamasıdır.

Haliç'te yer alan kamusal mekanlar sosyo- kültürel özellikleri bakımından incelendiğinde; Haliç'in tarihsel gelişiminden günümüze kadar gelen süre içerisinde barındırdığı farklı kültür ve sosyallik, kamusal bağlamında oldukça önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Ancak Haliç'in bu dokusu giderek bozulmaya başlamıştır. Bu bozulma kamusal mekan kapsamında en önemli sorunu oluşturmaktadır.

Haliç kamusal mekanları sosyal aktivite yönünden birbirinden çok farklı karakterlerdeki mekanları barındırmaktadır. Bu farklılık kamusal mekanların

fiziksel özellikleri ve kalite durumları, aktivitelere elverebilmeleri ve çekici fonksiyonlarının bulunması ile doğru orantılı olarak değişmektedir. Özellikle kent merkezi içinde yer alan ilçelerdeki kamusal mekanlar gerekli, seçime bağlı ve sosyal aktiviteler yönünden oldukça zengindir. Niteliksiz yapılaşmanın arttığı semtlerdeki kamusal mekanlar ise sadece gerekli aktiviteler amaçlı kullanılan mekanlar olarak kalmaktadır. Kültürel ve sanatsal etkinlikler için de bu durum yine aynı şekilde değişmektedir. Kamusal mekanların sosyal aktivite açısından diğer bir sorunu kıyı bandında yaşanmaktadır. Uzun bir aks boyunca yayılan kıyı bandı üzerinde birbiri ile uzak mesafelerde yer alan kültür ve sanat merkezleri arasındaki bağlantıyı sağlayan açık kamusal mekanlar, aktivite eksiklikleri nedeniyle boş alanlar olarak kalmakta ve bunun sonucu olarak akışkanlık sağlanamamaktadır.

Haliç havzası içerdiği zenginliklerle kentsel anlamda sanatsal bir boyutu barındırmaktadır. Bu makro ölçekteki yaklaşım baz alınarak odaksal bir bakış açısı ile de Haliç'te yer alan tarihi eserlerin sanatsal bir ifadeye olduğu görülmektedir. Kamusal sanatın bu boyutu üzerinden Haliç incelendiğinde tepelerinde ve kıyılarındaki mimari eserler bakımından sanatsal olarak büyük bir potansiyeli barındırdığı görülmektedir. Ancak kamusal sanat objeleri bakımından Haliç havzası genelinde büyük bir eksiklik söz konusudur. Haliç'te yer alan semtlerden sadece tarihi yarımada sınırları içinde kalan semtlerin kamusal sanat objeleri ve etkinlikleri açısından zengin olduğu görülmektedir. Diğer semtler kamusal sanat kavramından oldukça uzaktır.

SWOT ANALİZİ

GÜÇLÜ YÖNLER

ZAYIF YÖNLER

POTANSİYELLER

TEHDİTLER

KAMUSAL MEKANLARIN TİPOLOJİK ÖZELLİKLERİ

- Eminönü, Fener, Balat ve Beyoğlu semtlerinde Steven Peterson'un mekan tanımlamasına yönelik ölçülebilir, algılanabilir ve sınırları olan kamusal mekanların ve yatay-düşey boyutlar bağlamında dengeli dokuların varlığı
- Haliç genelinde yer alan önemli meydanların (Sultanahmet, Atmeydanı, Beyazıt, Taksim v.b) korunması ve özelliklerinin devam etmesi

- Sütlüce, Hasköy ve Kasımpaşa semtlerinde tanımsız ve anti-mekan olan kamusal mekanların bulunması
- Unkapanı'nda bulunan ana yol aksının kamusal mekanlar arası geçişte yarattığı olumsuz etki
- Gecekondulaşmanın yaşandığı semtlerde yaşanan tipolojik doku bozuklukları
- Haliç bütününde genellikle sınırları belirgin olmayan amorf meydanların varlığı
- Haliç kıyı bandında yer alan açık kamusal mekanların arka doku ile tipolojik özellikte bütünleşememesi

- Fener, Balat, Ayvansaray ve Cibali semtlerinde tipolojik özellikli sokak ve meydan dokularının varlığı
- Eminönü, Beyoğlu ve Eyüp gibi tarihi dokunun bulunduğu semtlerde önemli meydanların yer alması
- Haliç kıyı bandının kamusal mekan olarak Haliç genelinde tipolojik açıdan bütüncül bir açık alan oluşturması
- Tarihsel önemi olan Kağıthane ve Silahtarağa semtlerinin Haliç kıyısında yer alan açık alanların yapılaşma ile dolmamış olması

- Geleneksel dokunun bulunduğu semtlerdeki dokunun giderek bozulmaya başlaması ve burada bulunan kamusal mekanların giderek köhneleşmesi
- Haliç genelinde kara ulaşımına verilen önemin kamusal mekan dokusuna yönelik oluşturduğu tehdit

KAMUSAL MEKANLARIN ALGISAL ÖZELLİKLERİ

- Haliç'te yer alan birçok meydanın özellikli yapılarla bütünleşmesi ve kullanıcıda yarattığı olumlu etki
- Lynch modeline göre algılamada önemli olan özellikli yapıların Haliç genelindeki hakimiyeti ve dokuda yarattığı okunabilirlik

- Sütlüce, Kağıthane, Hasköy ve Kasımpaşa'da gelişen gecekondulaşma ve çarpık yapılaşmanın Haliç kimliğine ve algı süreçlerine olumsuz etkisi
- Lynch analizi ile ortaya çıkan noktaların (node) genellikle taşıt ulaşımına yönelik olması

- Haliç'te yer alan cami ve külliyelerin bütünde oluşturduğu kimlikli doku
- Fener, Balat ve Zeyrek'te bulunan özellikli dokular
- Algı sürecinde önemli yer tutan deniz, topografya ve tarihi kimlikli yapıların Haliç genelinde yer alması

- Kara ulaşımının Haliç'in birçok semtinde yarattığı kesintiler ve bunun algı sürecine etkisi
- Özellikli yapıların çevreleyen kamusal mekanların giderek küresel süreçlerden etkilenmesi ve bunun sonucunda yaşanan kimlik ve değer kaybı
- Haliç'in tüm semtlerinde giderek artan ve denetimsiz bir şekilde gelişen çarpık yapılaşma ve bina eklentilerinin kentsel dokuyu bozması ve algı süreçlerinde yarattığı olumsuz etki

KAMUSAL MEKANLARDA SOSYAL AKTİVİTE BOYUTU

- Eminönü ve Beyoğlu semtinde yer alan kamusal mekanların sosyal aktivite yönünden zengin olması
- İstanbul genelinde sosyo- kültürel aktivitelerin genellikle yer seçimlerinde Haliç semtlerinin yer alması
- Sosyal aktivitelere elverebilecek özellikli kamusal mekanların varlığı

- Fener, Balat ve Ayvansaray gibi tarihi semtlerin sosyal aktivite kavramından uzak olması ve bu mekanların sadece kendi kullanıcıları tarafından kullanılması
- Eminönü, Beyoğlu, Karaköy ve Azapkapı semtlerinin kara ulaşımında odak noktası olan bölgelerinin sadece "gerekli aktivite"ye yönelik kullanıcı kitlesini barındırması
- Haliç kıyı bandında bütüncül olarak sosyal aktivitenin bulunmaması ve var olan aktivite alanlarının ise az sayıda ve birbirinden kopuk olarak bulunması
- Mevcut kamusal mekanların birden çok aktiviteye elvermemesi

- Tarihinde önemli mesire ve eğlence yeri olan Kağıthane, Bahariye ve Silahtarağa semtlerinin Haliç genelindeki tarihi ve kimlikli semtlerin turizm potansiyelini barındırması
- Haliç kıyı bandının bütüncül olarak aktivite mekanı bağlamında önemli bir potansiyel olması
- Eyüp'ün dinsel bir merkez olma özelliğinin farklı sosyalleşmelere izin veren bir yapıda olması
- Haliç kıyı bandında yapılmış ve yapılmakta olan projelerin aktivite bağlamında potansiyel mekanlar olması

- Giderek ulaşım ve çarpık yapılaşmaya maruz kalan birçok semtin kamusal mekan aktivitelerine elvermemesi ve köhneleşmesi
- Haliç kıyı bandında yer alan kamusal mekanların kullanılmaması ile giderek kayıp mekanlara dönüşmesi
- Mevcut kamusal mekanların aktivite yetersizlikleri ile kimlik kaybına uğraması (Perşembe Pazarı)

KAMUSAL MEKANLARDA KAMUSAL SANAT BOYUTU

-Haliç'te yer alan sanat yapıtlarının kente kattığı görsel zenginlik
- Kimlikli ve tarihi kamusal sanat objelerinin varlığı (Çemberlitaş, Milyon taşı)

- Mevcut kamusal mekanların kamusal sanat kavramından uzak olması
- Sanatsal faaliyetlerin mevcut kamusal mekanlarda bütüncül bir yaklaşım açısıyla yapılmaması

- Fener, Balat ve Ayvansaray semtlerinde yer alan kentsel dokunun kente kattığı zenginlik
- Sanatsal faaliyetlere elverebilecek kamusal mekanların varlığı (Kıyı bandı)

- Kamusal sanat objeleri ve yapıların kamusal mekanlarla bütünleşememesi ve değer kaybı

Kamusal mekanların kentsel yaşamdaki rolü oldukça önemlidir. Özellikle metropol kentlerdeki kentsel gelişmenin getirdiği yaşam biçiminde toplum, birey ve çevre ilişkisinin bağlayıcısı olan kamusal mekanların varlığı büyük bir önem arz etmektedir. İstanbul'un önemli bir alt bölgesi olan Haliç'in metropol içinde kamusal bir aks olarak değerlendirilmesi, toplumsal ve kültürel yaşantının bütünleşmesi ve canlanması açısından ele alınmalıdır. Kamusal mekanların bu bütünleşmeyi sağlayabilmesi için belli kriterleri sağlıyor olması gerekmektedir. Tez kapsamında ele alınan bu kriterler; ulaşım/erişilebilirlik, kullanım yoğunluğu, popülerite/bilinirlik, kamusal sanat, fiziki durum ve aktivite yoğunluğudur. Bu kriterler üzerinden Haliç havzasında yer alan kamusal mekanların incelenmesi, mevcut potansiyelleri ve sorunları ortaya koymak için iyi bir yöntem olacaktır.

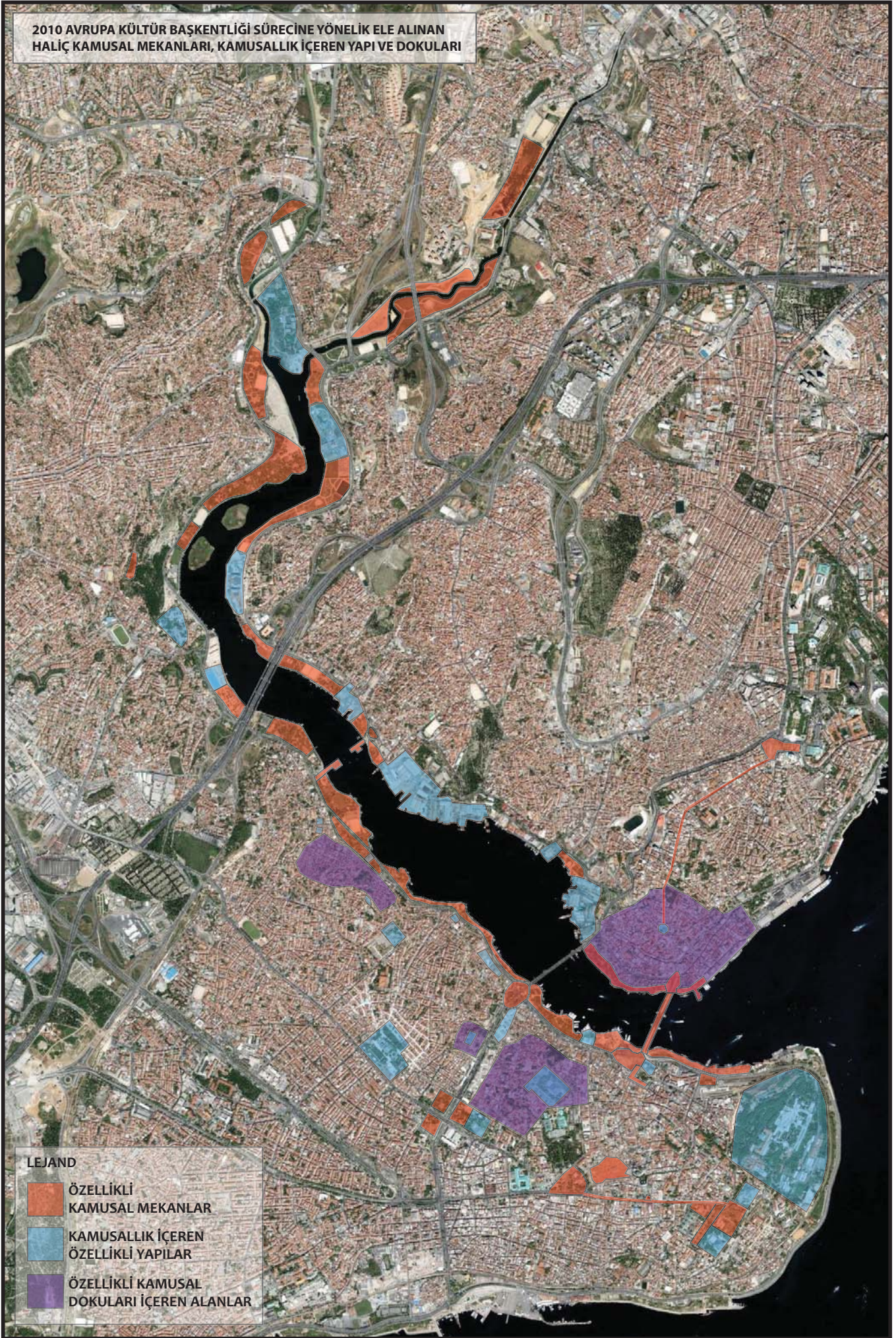
Ulaşım Altyapısı/Erişilebilirlik bireylerin kamusal mekana ulaşım kolaylığını ve böylelikle mekan kullanımını etkilemektedir. Erişilebilirlik kapsamında öncelikli olarak yaya ulaşımı, daha sonra toplu taşıma (kara, raylı ve deniz) ve en son olarak ta özel araç ulaşımı ve otopark durumu önemlidir. *Kullanım yoğunluğu* kamusal mekanların kullanım oranları ve kullanıcılar tarafından tercihini göstermektedir. *Bilinirlik/Popülerite* kullanım yoğunluğunu en çok etkileyen kriterdir ve kamusal mekanların hem turistik değerlerini hem de kullanıcıların tercihlerini etkilemektedir. *Kamusal sanat* kamusal mekanların görsel ve kültürel zenginliğini arttıran ve dolaylı olarak mekansal kaliteyi yükselten bir kriterdir. *Fiziki durum* kamusal mekanların kalitesini ve kullanım yoğunluğunu etkileyen en önemli kriterdir. *Aktivite yoğunluğu* sosyal ve kültürel bütünleşmenin ana mekanı olan kamusal mekanları doğrudan etkilemektedir. Aktivitelerin gerekli aktiviteler, seçime bağlı aktiviteler ve sosyal aktiviteler bağlamında ele alınması mekanın kullanım amacını ortaya koymakta ve bu şekilde kamusal mekanların hem kalitesini hem de kullanım yoğunluğunu etkilemektedir.

Ele alınan bu kriterlerin toplamından ortaya çıkan durum; kamusal mekanların hem fiziksel durumunu ve kalitesini hem sosyal aktivite ve

kamusal sanat açısından etkinliğini hem de kullanım yoğunluğunu göstermektedir. Bu kriterleri sağlayan mekanlar başarılı kamusal mekanlardır. Bu kriterlerden bazılarını sağlayan mekanlar ise ilgili kriterlerin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi ile etkin ve kaliteli kamusal mekanlar olacaktır.

Tez kapsamında Haliç'te yer alan kamusal olgusu; özellikli kamusal mekanlar, kamusal içeren özellikli yapılar ve özellikli kamusal dokuları barındıran alanlar üzerinden incelenmiştir. Haliç makro ölçeğinde ele alınan bu alanlar, havza genelinde ön plana çıkan ve 2010 Avrupa Kültür Başkentliği sürecinde potansiyel barındıran mekanlar üzerinden yapılmıştır. Ayrıca seçilen özellikli kamusal dokuları barındıran alanlar da 2010 AKB sürecinde kentsel yenileme alanı olarak ilan edilen alanlar göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Haliç inceleme alanı; sadece topografik sınır üzerinden değil, havza arka planında kalan önemli alanları içine alacak şekilde belirlenmiştir. Bunun nedeni bütüncül bir kamusal mekan ağının sağlanabilmesi ile ilgilidir. Belirlenen inceleme alanı içinde zonlama yöntemi ile altı bölge oluşturulmuştur. Bu bölgeler Haliç bütününde karakteristik özelliklere, ana ulaşım hatlarına ve semt özelliklerine göre belirlenmiştir. Her bir bölge için belirlenen kriterlere göre gözlem yapılmıştır. Gözlem aralığı 08:00-22:00 olarak belirlenmiştir. Hem mesai saatlerinde mekanların kullanımı hem de mesai sonrası kullanımı gözlemek için bu zaman aralığı seçilmiştir. Gözlem sonucunda ortaya çıkan tablo grafiksel olarak tanımlanmıştır. Değerlendirme kapsamında seçilen mekanlara, 1-5 değer aralığı içinde her bir kritere göre puanlama yapılmıştır. Tüm kriterlerin toplamı ile de bölgenin ortalaması alınmış ve sorun ve potansiyeller net bir şekilde tanımlanmıştır. Sonuç olarak bölgelere ve tüm alana göre değerlendirme kriterleri oranları belirlenmiştir. 2010 Avrupa Kültür Başkentliği kapsamında kamusal mekanlarda geliştirilecek projeler ve programlar için mevcut durumun ortaya konması ve bunun üzerinden önerilerin getirilmesi bütüncül bir yaklaşım sağlayacaktır.

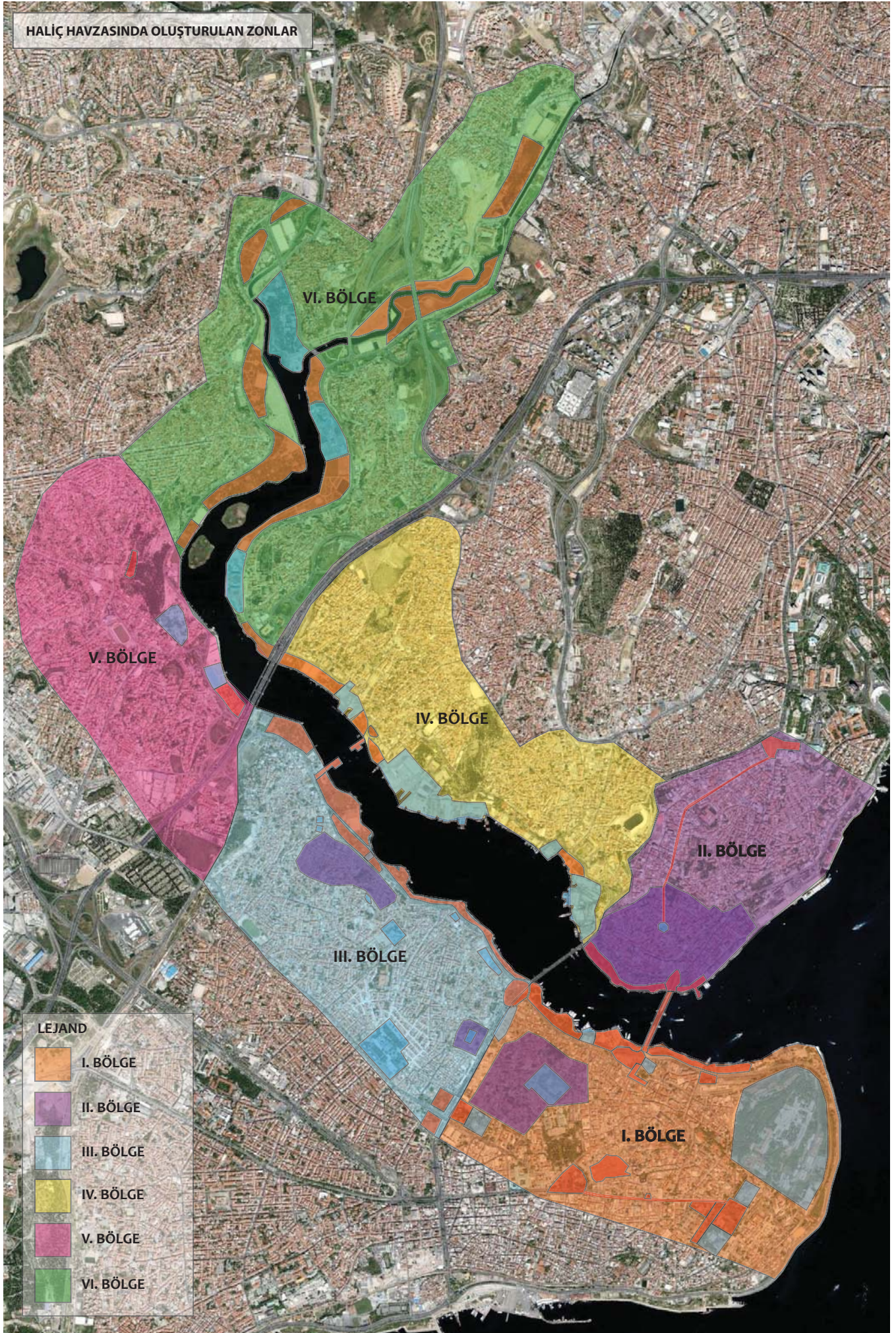
2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTLİĞİ SÜRECİNE YÖNELİK ELE ALINAN
HALIÇ KAMUSAL MEKANLARI, KAMUSALLIK İÇEREN YAPI VE DOKULARI

LEJAND

- ÖZELLİKLI
KAMUSAL MEKANLAR
- KAMUSALLIK İÇEREN
ÖZELLİKLI YAPILAR
- ÖZELLİKLI KAMUSAL
DOKULARI İÇEREN ALANLAR

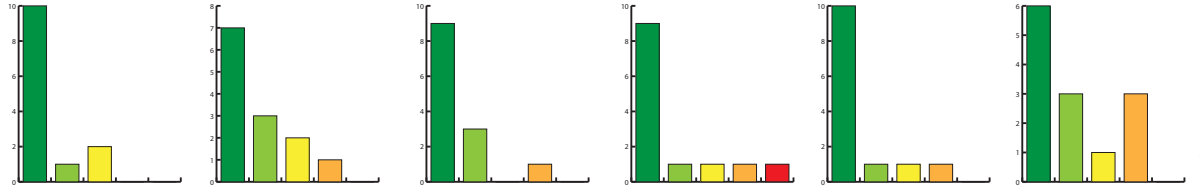
HALIÇ HAVZASINDA OLUŞTURULAN ZONLAR

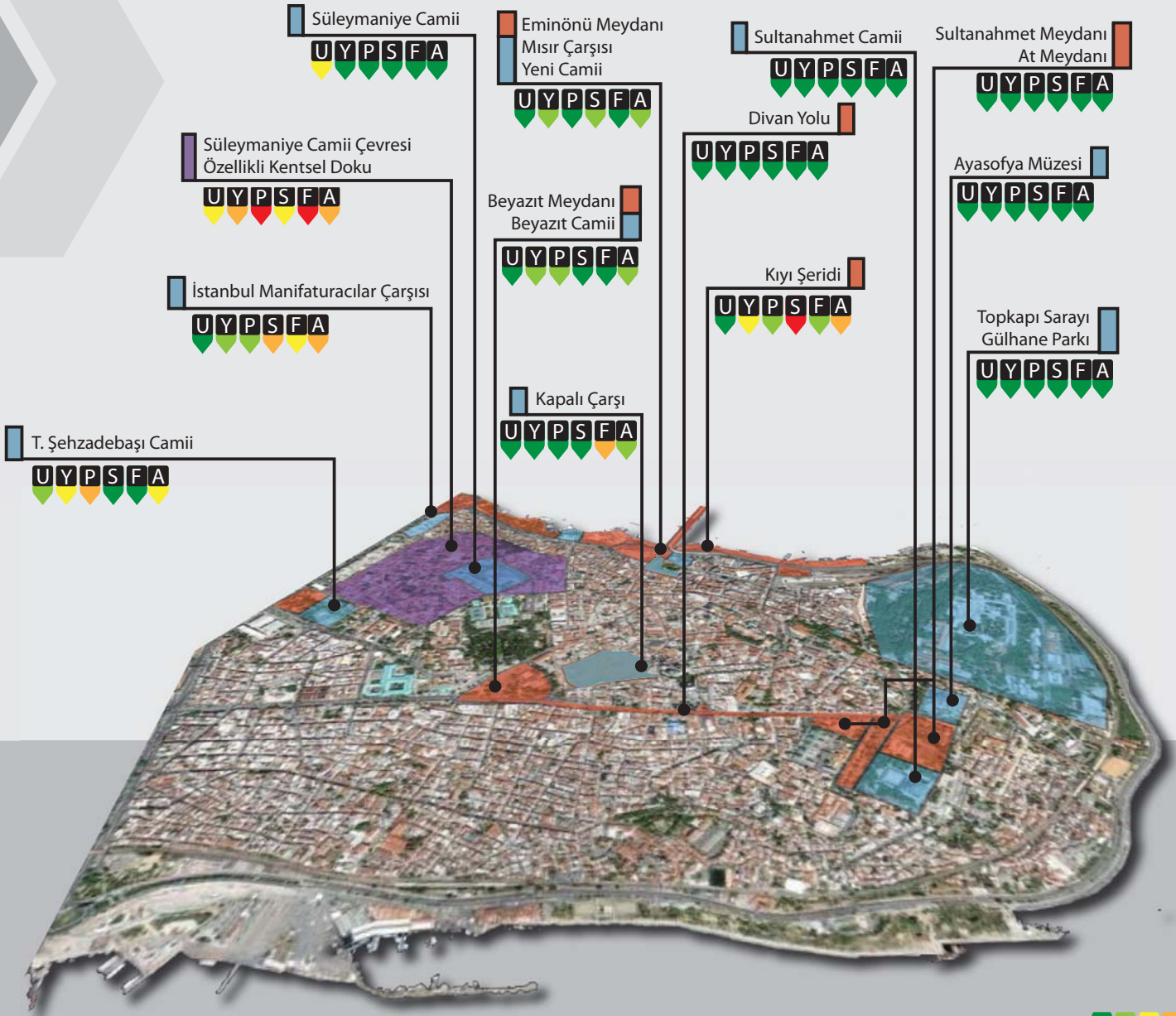
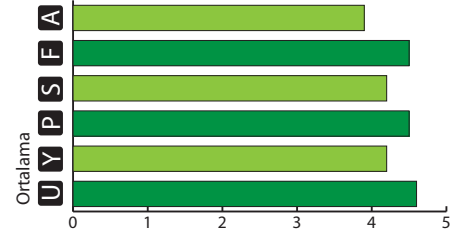

1. Bölge

Ulaşım Altyapısı **K**ullanım **Y**oğunluğu **P**opülerite/Bilinirlik **K**amusal **S**anat **F**iziki Durum **A**ktivite Yoğunluğu

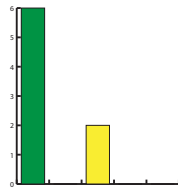
Bölge, kültür ve turizm yönünden en gelişmiş bölgedir. Tarihi ve doğal zenginliklerin yoğunlaştığı bu bölgedeki kamusal mekanlar, inceleme kriterlerine göre tüm bölgeler arasında en iyi bölge olarak ortaya çıkmıştır. Ulaşım altyapısı, popülarite ve fiziki durum kriterleri açısından; erişebilirliği kolay, bilinirliği yüksek ve fiziksel olarak gelişmiş kamusal alanlar içeren mekanların yoğunlukta olduğu görülmektedir. Kamusal sanat, kullanım ve aktivite yoğunlukları mekanlara göre değişmekte olup, genel olarak iyi düzeydedir.

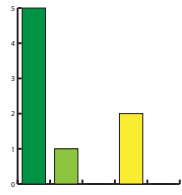

2. Bölge

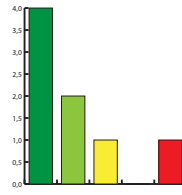
Ulaşım Altyapısı

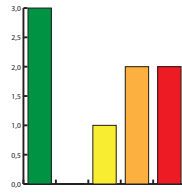
Kullanım **Y**oğunluğu

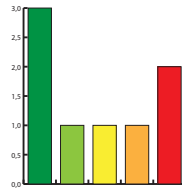
Popülarite/Bilinirlik

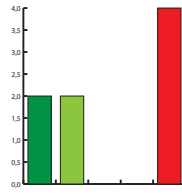
Kamusal **S**anat

Fiziki Durum

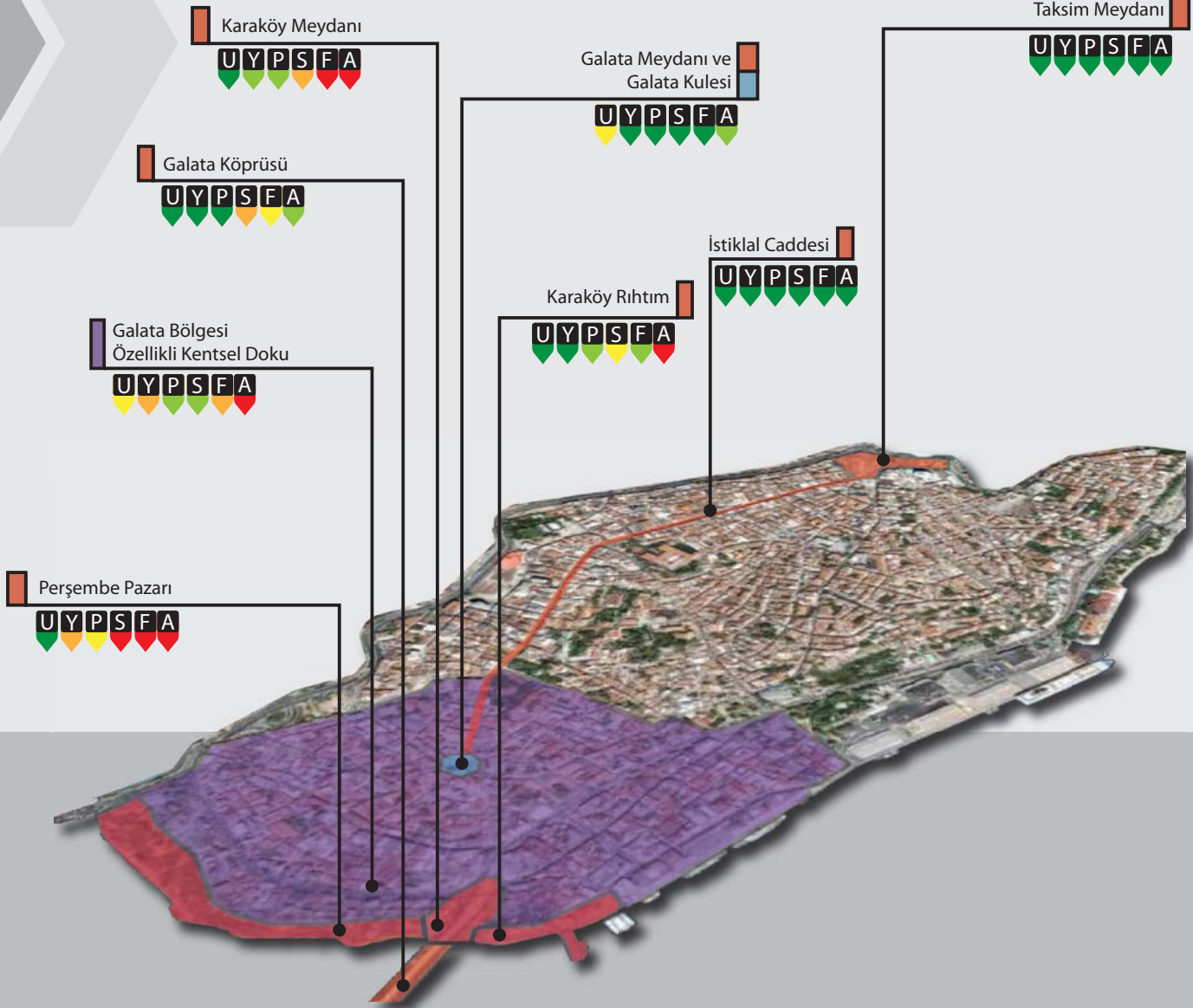
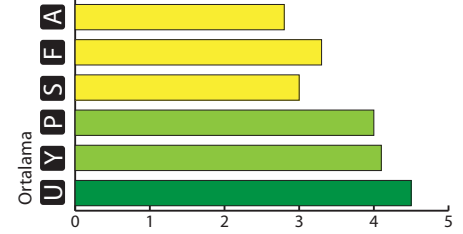

Aktivite Yoğunluğu

toplam bölge potansiyeli

Bölge, ortalama olarak kamusal mekan kriterleri bakımından orta düzeydedir. Bu durum, bölgenin (her ne kadar özelliikli ve tarihi kimlikli mekanlar bakımından zengin olsa da) bütüncül olarak kullanım ve fiziki durum açısından eksikler olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca belli zonlar hariç kamusal sanat ve aktivite yoğunluğu bakımından bölge genelinde eksiklik görülmektedir. Bu da taşıt ağırlıklı meydanlarının varlığı ve kıyı şeridinin ve özelliikli dokuların genel olarak niteliksiz olmasından kaynaklanmaktadır.

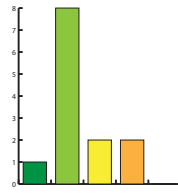
5 4 3 2 1

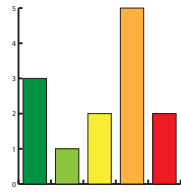

3. Bölge

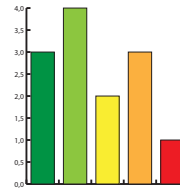
Ulaşım Altyapısı

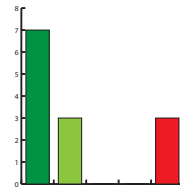
Kullanım Yoğunluğu

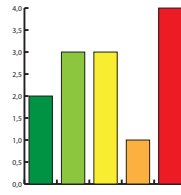
Popülerite/Bilinirlik

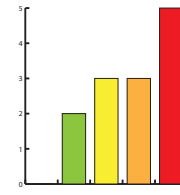
Kamusal Sanat

Fiziki Durum

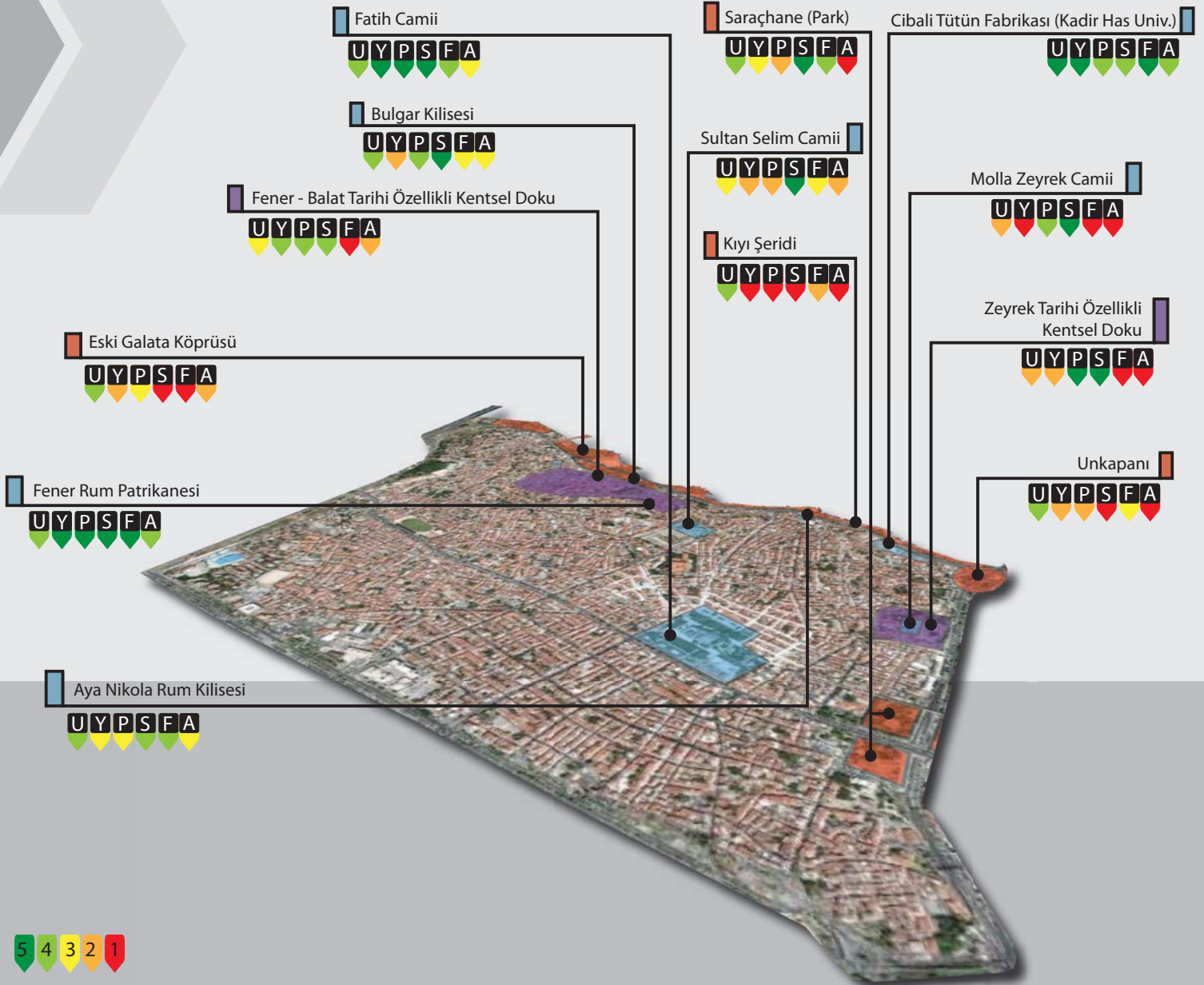
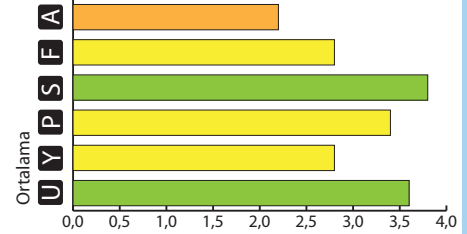

Aktivite Yoğunluğu

toplam bölge potansiyeli

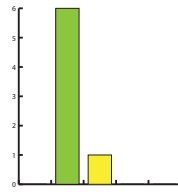
İnceleme kriterleri açısından bölgenin genel ortalaması orta- kötü düzeydedir. Bölge sınırları içerisinde çok özellikli kamusal yapılar yer almaktadır. Ancak bu dokular fiziki durumları, aktivite ve kullanım yoğunlukları bakımından kötü durumdadır. Bölge içinde yer alan özellikli yapılar, yapı olarak kamusal sanat yönünden zengindir. Bölge genelinde aktivite ve kullanım yoğunluğu az bir düzeyde olup, fiziki durum da orta düzeydedir. Bilinirlik bakımından Haliç kimliğinde önemli olan birçok mekanın yanı sıra, atıl olarak kalmış mekanlar da bulunmaktadır.

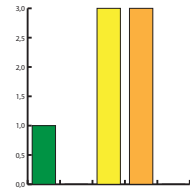

4. Bölge

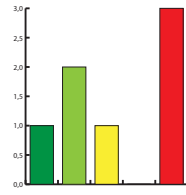
Ulaşım Altyapısı

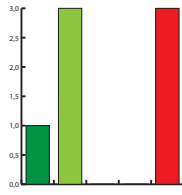
Kullanım Yoğunluğu

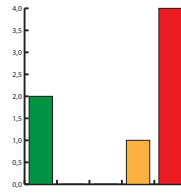
Popülerite/Bilinirlik

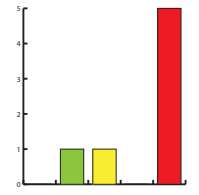
Kamusal Sanat

Fiziki Durum

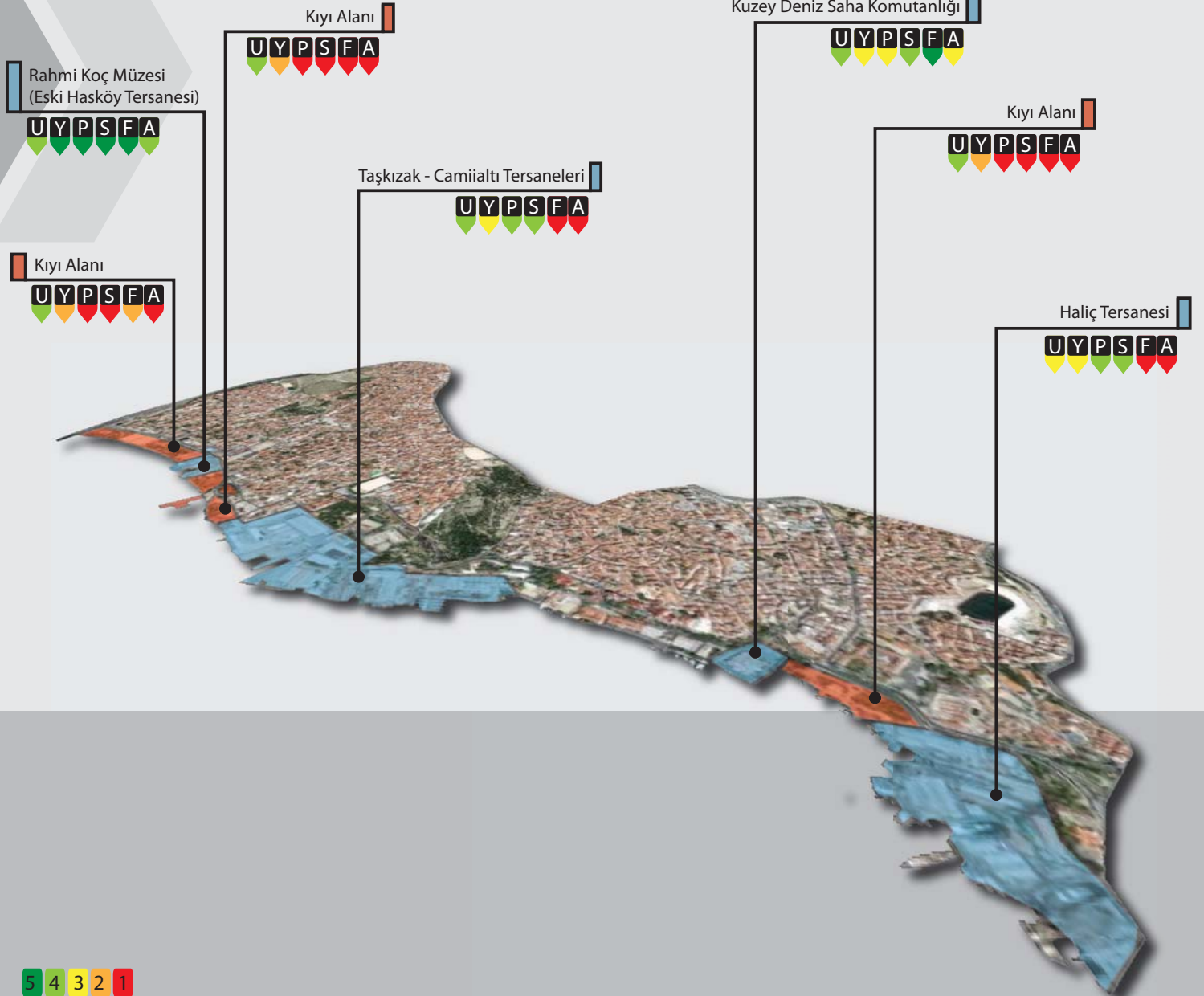
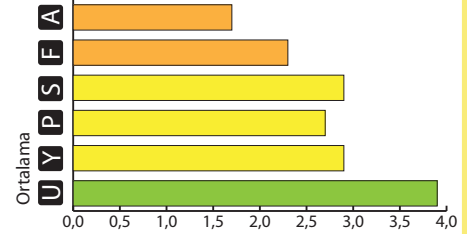

Aktivite Yoğunluğu

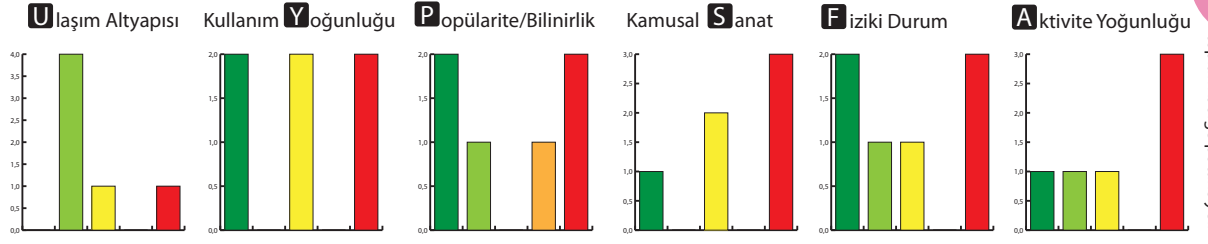
toplamlar bölge potansiyeli

Dördüncü bölge genel karakteristik açıdan endüstriyel mirası ile bütünleşmektedir. Bölge, inceleme kriterleri açısından orta- kötü düzeydedir. Bölgenin ulaşım altyapısı 2. ve 3. bölgede olduğu gibi orta-iyi düzeydedir. Kullanım yoğunluğunun alanlardaki aktivite eksiklikleri ve fiziksel durumun kötü olmasından dolayı yetersiz olduğu görülmektedir. Bölgedeki kamusal mekanların ve kamusal içerikli yapıların bilinirlikleri de yeterli ölçüde değildir. Kamusal sanat açısından iyi olan yapılar bulunduğu gibi, sanattan uzak birçok kamusal mekan da bulunmaktadır.

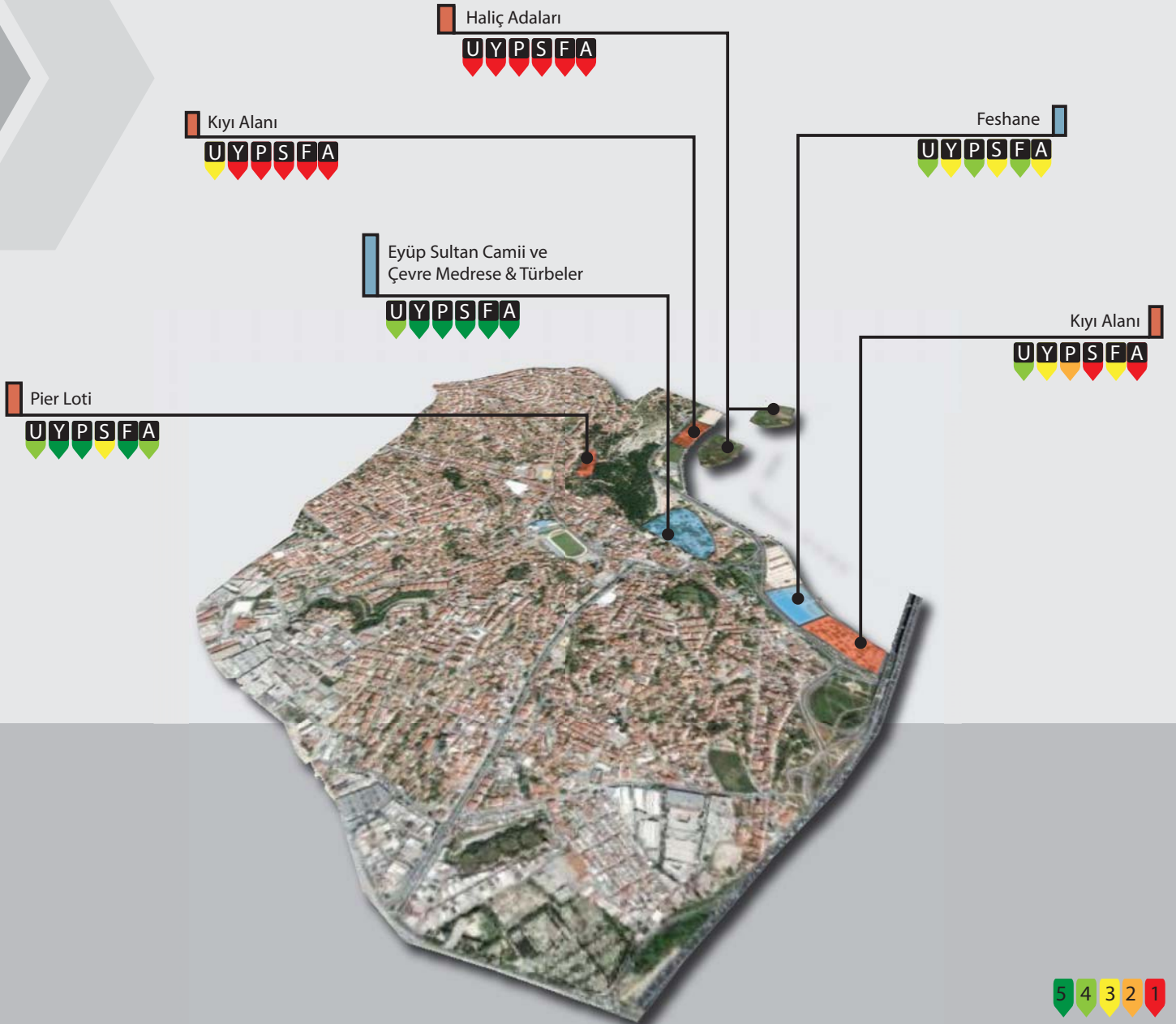
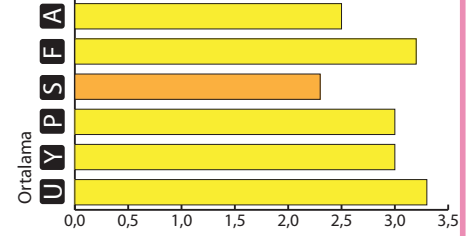

5. Bölge

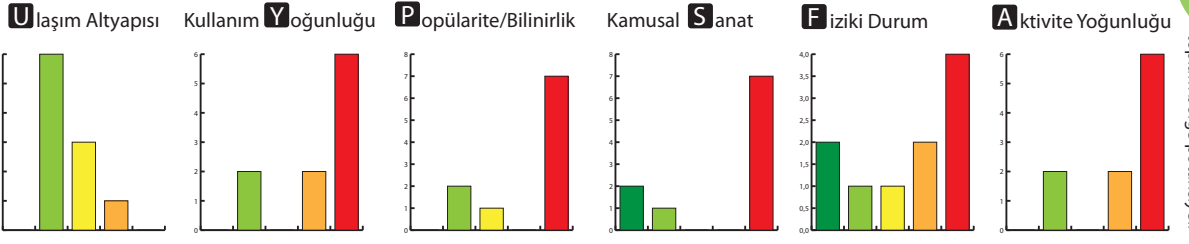
5 toplam bölge potansiyeli

Doğal zenginlikleri ve önemli kültürel yapıları barındıran bu bölge inceleme kriterleri açısından orta düzeydedir. Genel ortalamayı düşüren etkenler, kıyı alanlarının aktivite ve kullanım yoğunluklarının az; bilinirlik ve kamusal sanat öğeleri açısından eksik ve fiziksel durumlarının kötü olmasıdır. Bölge geneline ulaşım iyi düzeydedir. Bölgede yer alan özellikli yapılar popülarite, sanat ve fiziki durum açısından oldukça iyi bir karakter sergilemektedir. Bu yapıların kullanım ve aktivite yoğunlukları da Haliç bütününde etkin bir yapı sergilemektedir. Ancak bölge geneli bütüncül olarak aynı yapıyı sunmamaktadır.

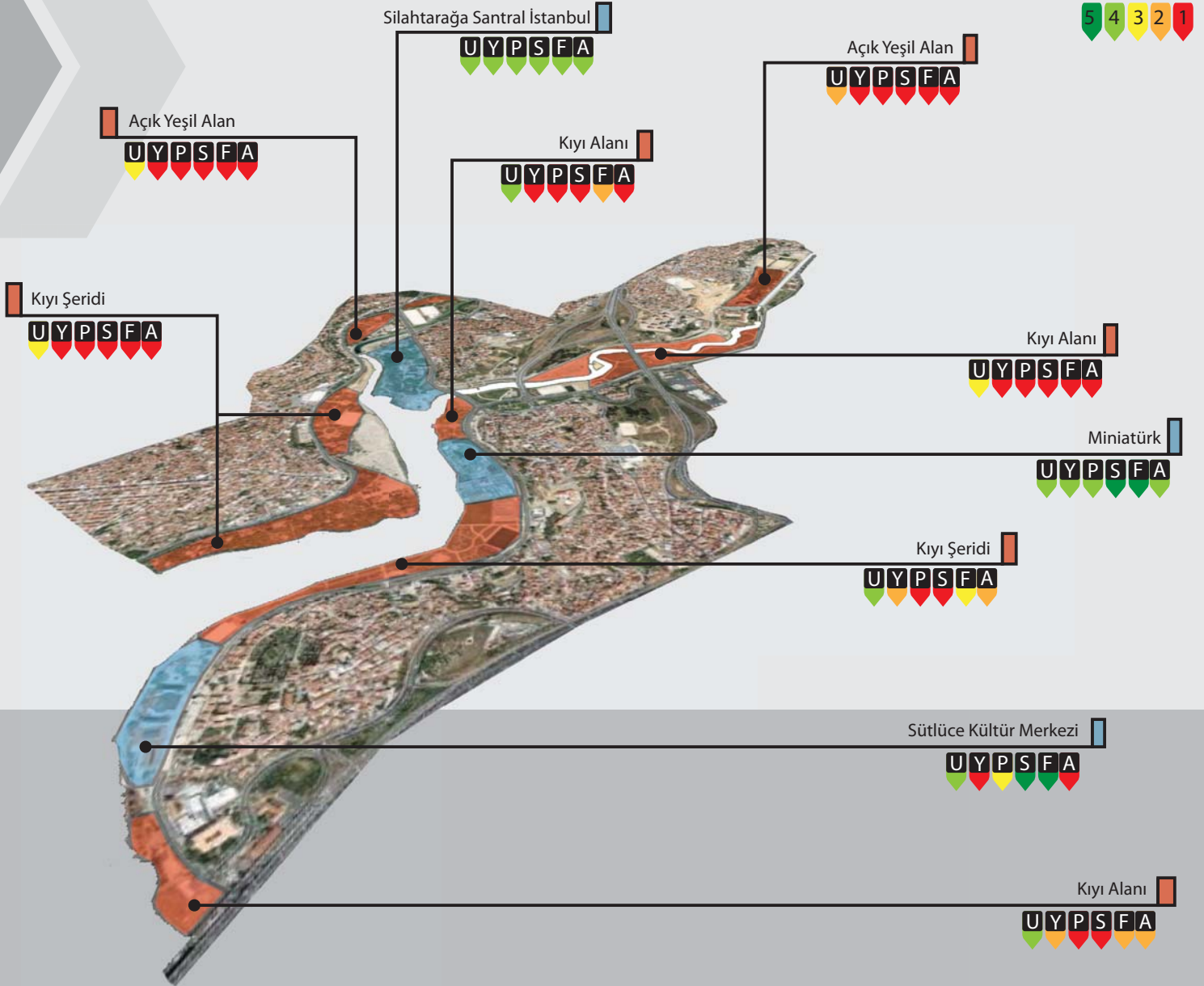

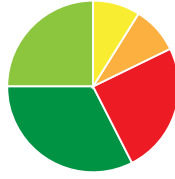
6. Bölge

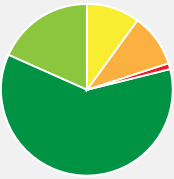
İnceleme kriterleri açısından ortalama alındığında bölge, orta-kötü durumdadır. Bunun en önemli nedeni 5. bölgede olduğu gibi sahil şeridinin ulaşım hariç diğer kriterler açısından oldukça yoksun olmasından kaynaklanmaktadır. Bölge genelinde ulaşım altyapısı iyi durumdadır. Popülarite bakımından eksik olan bu bölge, kamusal sanat ve aktivite çeşitlilikleri bakımından da yetersiz bulunmakta ve fiziksel olarak olumsuz nitelik sergilemektedir. Özellikle kültür yapılarında yer alan aktivite, kullanım ve sanat öğeleri dışında bölge genelinde kriterlere göre olumlu yapı sunan açık kamusal mekanlar bulunmamaktadır.

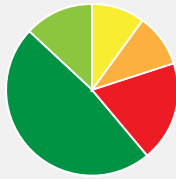
Ulaşım Altyapısı **K**ullanım **Y**oğunluğu **P**opularite/Bilinirlik **K**amusal **S**anat **F**iziki Durum **A**ktivite Yoğunluğu

1. Bölge

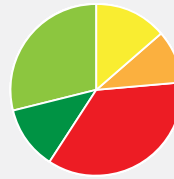
2. Bölge

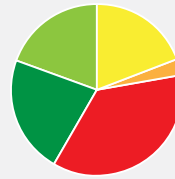
3. Bölge

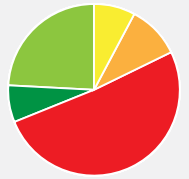
4. Bölge

5. Bölge

6. Bölge

Genel olarak 1. Bölgeye bakıldığında diğer bölgelere kıyasla az sorunlu bir bölge olduğu görülmektedir. Özellikle doğu kesimi bütün değerlendirme kriterlerinde iyi değerlere sahipken Haliç bölgesinin de genel karakteristiği olarak batıya doğru sorun oluşma potansiyeli bu zonda da mikro ölçekte görülmektedir. Yapılan gözlemlere ve alan etüdülerine dayalı olarak bölge ulaşım altyapısı olarak çok yönlü desteklenmektedir. Diğer kriterler de ulaşımaya yakın bir sonuç göze çarparken, bölgede sorun oluşturan iki nokta Süleymaniye çevresi fiziki durumunun kötü olması ve kıyı şeridindeki kamusal sanat eksikliğidir. Bölge üstteki grafikten görüldüğü üzere %60 oranında çok iyi durumda iken %1 oranında çok kötü durumda olan noktalara sahiptir. Ortalama olarak tüm kriterlerden çok iyi ve iyi değerler almıştır. Bölge ulaşım, bilinirlik ve fiziki durum açısından ortalama olarak çok iyi bir düzeyde olup; kullanım yoğunluğu, kamusal sanat ve aktivite yoğunluğu bakımından da iyi bir düzeydedir.

Bölge genel olarak az sorunlu bir bölge olarak göze çarpmaktadır. Buna karşılık bölge 1. Bölgeye oranla daha fazla sorunlu alan içermektedir. Özellikle Beyoğlu'dan Haliç'e doğru inildikçe potansiyelin kullanılmamasından ve fiziksel durumunda varolan sorunlardan ötürü bölge değerlendirilmesine yansayan olumsuz sonuçlar görülmektedir. %48 oranında çok iyi olarak değerlendirilen bölge %19 oranında çok kötü ve %10'a yakın oranlarda sırasıyla iyi, orta, kötü olarak değerlendirilmiştir. Bölge çok yönlü olarak ulaşım altyapısına sahip olduğundan dolayı en iyi değerlerini ulaşım altyapısı kriterinden almıştır. Bölge özellikle Taksim ve civarında yılın bütün zamanına yayılan aktivite ve popülariteye bağlı olarak özellikle genç nüfusun her çeşit aktivitede tercih ettiği bir bölgedir. Buna karşılık Karaköy ve Perşembe Pazarı mevkii ticari kimliğiyle ön plana çıkmakta ve buna bağlı gelişen sorunlardan ötürü potansiyelinden yararlanılmayan bir kesim olarak genelde gerekli aktiviteler için kullanılmaktadır. Bölge kriterler açısından iyi düzeydedir.

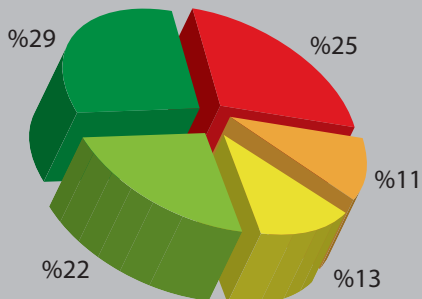
3. Bölge eski ve yeni yerleşimlerin bulunduğu ve daha çok konut gereksinimlerinin kıyı kesiminin arkasında karşılandığı bir bölge olarak çok iyi ve çok kötü değerler arasında oldukça homojen bir yapıdadır. 5 değerlendirme seviyesinden de %20'ye yakın oranlarda almıştır. Bölgede kamusal yapı olarak bulunan bir çok yapı sadece bu yapının amacına yönelik kesimin faydalandığı alanlar olarak göze çarpmaktadır. Kadir Has Üniversitesi ve kiliseler bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bölgede özellikle kıyı şeridi olmak üzere diğer bölümlerde ciddi sorunlar bulunmaktadır. Bölgede genel olarak sahip olunan potansiyelden faydalanılmadığı görülmektedir. Bölge ulaşım ve kamusal sanat yönünden ortalama olarak iyi durumda iken diğer değerlendirme kriterleri açısından vasat ya da vasat altı değerlerdedir. Buna karşılık bölge yılın belirli zamanlarında daha ortalamanın üzerinde değere sahip olabilmektedir. Ayrıca bölge sahip olduğu niteliklere rağmen çoğunlukla yerel kullanım yoğunluğuna sahip bir profildedir.

Bu bölge kamusal alan ve yapılar itibarıyla diğer bölgelere kıyasla daha fazla kıyı yoğunluğudur. Arka taraflar genel olarak yeni yerleşim alanlarını oluşturmaktadır. Bölgede kıyı kesimi hariç diğer bölgeler neredeyse tamamen yerel kullanım alanlarıdır. Bölgede en çok gözen çarpan nokta yıllık 300.000 kişiye yaklaşan ziyaretçi sayısı ile Rahmi Koç Müzesidir. Bunun dışında bölgeyi olumlu yönde etkileyen kamusal alan ya da yapı bulunmamaktadır. Özellikle kıyı şeridinin geniş bir alanı kapsamasına rağmen kullanımı yaz mevsimi haricinde neredeyse sıfırdır. Yaz mevsiminde ise bölge halkının kullanımı ile yoğunluk oluşmaktadır. Bu yoğunluk ise alanın potansiyeli dahilinde kullanımının dışında tutulmaktadır. Ayrıca bölgede bulunan iki tersane için projeler bulunmakla birlikte mevcut durumda bu alanlar atıl durumdadır. Genel olarak bölge %12 oranında çok iyi ve %36 oranında çok kötü değerdedir. %29 oranında iyi değeri bulunmasına rağmen bu değer büyük bölümünü ulaşım altyapısı oluşturmaktadır. Kriterler açısından orta düzeydedir.

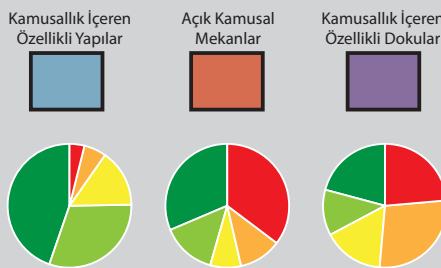
Bölge özellikle yan ve karşı bölgelere kıyasla önemli bir karakteristiğe sahiptir. Özellikle yılın tüm zamanı bölge halkından çok, çeşitli il ve ilçeler kaynaklı kullanım yoğunluğuna sahip noktaları barındırmaktadır. Özellikle Feshane, Pier Loti ve Eyüp Sultan bölgede yüksek popülariteye sahip noktalar. Ramazan aylarında aktivite bakımından daha da zengin hale gelen noktalarda yoğunluk aşırı noktalara gelmektedir. Yılın diğer zamanlarında Feshane yarışma ve benzeri aktiviteler için kullanılsa da yeterli seviyede değerlendirilememektedir. Bölgede kıyı alanları kronik olarak atıl durumda olmakla beraber bu noktalarda güvenlik sorunları olduğu düşüncesi vardır. Özellikle bölgedeki iki adanın tamamen kullanım dışı olması dikkat çekicidir. Bu tür doğal yapıların değerlendirilerek kullanıma açıldığı bir çok yurtdışı örneği mevcuttur. Bölge %22 oranında çok iyi, %36 oranında çok kötü ve yaklaşık %20'şer oranlarda iyi ve orta durumlardadır. Bölgede ortalama değeri düşüren noktalar açık kıyı alanları ve adalar olarak göze çarpmaktadır. Kriterler açısından orta düzeydedir.

Bölgede göze çarpan önemli iki nokta Miniaturk ve Santral İstanbul'dur. Bunun dışında bölgenin sahip olduğu potansiyelden neredeyse hiç faydalanılmamakta birlikte kamusal mekanların neredeyse tamamı atıl durumdadır. Bölgede kriterler açısından birçok kötü kesim yer almaktadır. Kriterlerin ortalama olarak kötü değerlerde olduğu ve sadece ulaşım altyapısı konusunda bölgenin iyi olduğu görülmektedir. Bölge ortalaması %7 oranında çok iyi, %51 oranında çok kötü, %24 oranında iyi, %8 oranında orta ve %10 oranında kötü değerler taşımaktadır. Bunlara ek olarak bölgedeki önemli bir nokta da Sütlüce Kültür Merkezidir. Yapı tesis edilmiş bakımdan oldukça fazla potansiyele sahiptir ancak değerlendirmede merkez henüz kullanıma açılmamış olmasından ötürü bölgeye olumlu katkıda bulunamamıştır. Karakteristik olarak bölgede çift yönlü kent merkezinden ulaşım imkanı olması bölgenin ulaşım açısından iyi durumda olmasının nedenidir. Ek olarak yaz mevsiminde kıyı kesiminin kullanımı diğer bölgelere kıyasla daha fazladır.

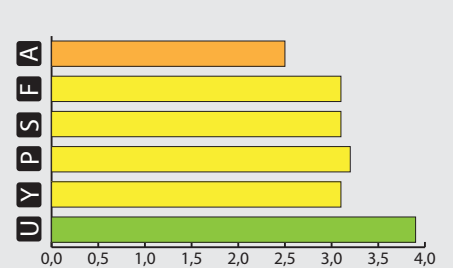
Bölgelerin Ortalamasına Göre Tüm Alan

Alan Tiplerine Göre Tüm Alan

Değerlendirme Kriterlerine Göre Tüm Alan

4.5. BÖLÜM SONUCU

Haliç, İstanbul'un önemli bir alt bölgesi olarak Avrupa Kültür Başkentliği için büyük bir potansiyeldir. Haliç tarihsel, kültürel, sosyal ve sanatsal olarak birçok zenginliği barındırmaktadır. Bu bağlamda AKB sürecinde Haliç bölgesinin bir bütün olarak düşünülmesi ve bu kapsamda projelerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Haliç'te yer alan kamusal mekanlar tarihsel, sosyal ve kültürel özellikleri ile birçok potansiyeli barındırır da, birçok sorunla da karşı karşıyadır. Bu noktada potansiyel alanların etkinliklerle geliştirilmesi ve sorunlu alanların ise projelerle düzenlenmesi ve iyileştirilmesi gerekmektedir. Kamusal mekanların toplumsal düzendeki öneminin İstanbul ölçeğinde anlaşılması ve Haliç havzasında bunun hayata geçirilmesi ile İstanbul'un Avrupa Kültür Başkentliği, kültür ve sanat, kaliteli ve güvenli bir çevre ve sosyal bütünleşme açısından İstanbul için çok yararlı bir gelişim sağlayacaktır.

Haliç'te geliştirilecek projelerin kamusal odaklı geliştirilmesi, Haliç kültür havzasının kamusal mekan olarak geri kazanım sürecini destekleyecek ve bundan sonraki geliştirilecek projelerin önünü açacak ve bütüncül bir planlama anlayışı ile Haliç eski önemini tekrardan kazanacaktır.

5. SONUÇ - ÖNERİLER

Kamusal mekanlar, kentsel yaşama önemli ölçüde katkı sağlayan, gerek bireye gerek topluma gerekse de kentsel mekana farklı anlam ve boyutlar kazandıran kentin en önemli bileşenlerinden biridir. Tarihsel süreç içerisinde farklı tanımlamalar ve kullanım biçimleri ile karşımıza çıkan kamusal olgusu, bugünün gittikçe bireyselleşen, özelleşen ve düşey boyutta gelişen kentlerinde önemle ele alınması gereken bir konu olmaktadır. Kamusal mekanların kentsel yaşamda; kentsel açık alanlar- nefes alan zonlar yaratması, kentsel kaliteyi artırması ve kentsel imaj- kimlik oluşumunu desteklemesi, sosyal yaşamda bütünleşme ve etkileşimi sağlaması, canlı bir sosyal yaşamı oluşturması gibi bir çok fiziksel ve sosyal etkisi bulunmaktadır. Bu noktada çok boyutlu bir yapı sunan kamusal mekanların kent hayatındaki rolünün anlaşılması ve buna yönelik düzenlemelerin ve geri kazanımların yapılması gerekmektedir. Bu süreçte günümüzde önemli bir rolü olan büyük kentsel projeler ele alınmalıdır. Avrupa Kültür Başkentliği bu bağlamda önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. İstanbul için 2010 Avrupa Kültür Başkentliği hem İstanbul'un tanıtımı hem de potansiyel ve sorunlu alanlarına yönelik projeler ile gelişmesi açısından oldukça önem taşımaktadır. İstanbul'un ele alınması gereken önemli konularından biri olan kamusal mekanların, başkentlik sürecine yönelik olarak düzenleme projeleri ve etkinlik programları ile gelişmesi ve canlanması mümkün olacaktır. Başkentlik sürecinde kamusal mekanlar ve özellikle bu mekanlar arası entegrasyon ve sürekliliğin sağlanması, etkinlikler için gerekli altyapıyı sağlayacaktır.

İstanbul tarihi bir kent, kültür kenti, turizm kenti ve sanat kenti nitelikleri açısından oldukça önemli bir potansiyele sahiptir. AKB yılı için ana hedefi, "kenti sanat ve kültür yoluyla geliştirmek ve zengin potansiyelini tüm Avrupa ve dünya için esin kaynağı olacak şekilde değerlendirmek" olarak ortaya koymuş İstanbul'un, bu hedefe ulaşabilmesinde izleyeceği politika oldukça önem taşımaktadır. İstanbul'da yaşanan kentsel sorunlar büyük oranda bütüncül bir yaklaşım açısının olmamasından kaynaklanmaktadır. AKB yılı

için alınan kararlar ve geliştirilen projelerin kent bütününde yaratacağı etki ve bunun sonuçları göz önüne alınarak düşünülmelidir. Bu noktada sosyal ve kültürel değer kayıplarının olmaması ve kentin tabanda kültür ve sanat yoluyla gelişmesi de önemle ele alınmalıdır. Toplumsal bütünleşmede önemli bir rolü olan kamusal mekanların günümüzde hala yeteri ölçüde ele alınmaması İstanbul için önemli bir kayıp olmaktadır. Bu nedenle AKB yılına yönelik geliştirilen programlarda kamusal mekanlara yönelik geliştirilecek projeler İstanbul halkı için bir fırsat olarak görülmelidir.

İstanbul tarihinde çok özel bir yeri olan, doğal ve tarihi zenginlikleri barındıran ve önemli bir alt bölge konumunda olan Haliç bölgesi, İstanbul bütününde kamusal bir arayüz oluşturmaktadır. Çok kültürlü kamusal taşıyan Haliç'in, Avrupa Kültür Başkentliği sürecinde kamusal mekanları ile İstanbul ve İstanbul halkına geri kazanımı oldukça önem taşımaktadır. Bu nedenle çok özellikli kamusal mekanların ve dokuların yer aldığı bu bölgenin, AKB sürecini bir fırsat görerek, AKB projeleri ve etkinlikleri ile canlandırılması gerekmektedir.

Haliç bölgesinin, tez kapsamında yapılan çalışmalar sonucunda, kamusal mekanlar açısından hem sorunlu hem de potansiyel mekanları barındırdığı görülmüştür. Potansiyel alanların AKB kapsamında ön plana çıkaracak projelerin geliştirilmesi ve sorunlu alanların ise iyileştirme ve etkinleştirme çalışmaları ile düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Haliç havzası ve arka planda kalan önemli dokular için makro ölçekte getirilen öneriler ile Haliç'in daha kaliteli, yaşanabilir ve zengin bir yapı sunan kimliğiyle İstanbul ile bütünleşmesi sağlanacaktır. Haliç dokusu barındırdığı çok kültürlü yapısı ile AKB yılında en ilgi çekecek mekan olarak, İstanbul'un 2010 yılındaki başarısını etkileyecektir. Bu bağlamda Haliç havzası 2010 yılına yönelik olarak hazırlanmalı ve bu hazırlık sürecinde kamusal olgusu ön planda tutulmalıdır. Ancak en önemli nokta; hedefin 2010 yılı olarak görülmesi değil, 2010 yılının fırsat olarak görülmesi ile İstanbul için sürdürülebilir kentsel mekan ve yaşam olgusunun edinilmesinin ana hedef olmasıdır.

Haliç havzasında yer alan açık kamusal mekanlar için kamusal barındırıcı özellikli yapılar ve dokular üzerinden Avrupa Kültür Başkentliği bağlamında öneriler geliştirilmiştir. Öneriler yapılan analiz çalışmaları sonucunda ortaya çıkan veriler ışığında yapılmıştır.

Haliç bölgesinde yer alan kamusal mekanların fiziksel ve sosyo-kültürel özellikleri yönünden incelemeler sonucunda ortaya çıkan tablo 2010 Avrupa Kültür Başkentlik sürecinde bu mekanların bütüncül olarak kullanıma hazır olmadığıdır. Bu bağlamda öncelikli kamusal mekanların fiziksel özelliklerinin iyileştirilmesi ve sosyo- kültürel açıdan da geliştirilmesi gerekmektedir.

Haliç'te yer alan kamusal mekanlara 2010 sürecini ele alarak fiziksel açıdan bakıldığında;

- Nitelikli ve tipolojik özellikleri bulunan sokak dokularının ve meydanların korunması ve bu mekanlara yönelik bütüncül bir planlama anlayışının getirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda bu dokuların aktif kullanımı sağlayacak fonksiyonların yüklenmesi oldukça önemlidir. Bu bağlamda Avrupa Kültür Başkentliği programı bu mekanların yenilenmesi ve canlandırılmasında önemli bir finansman aracı olarak ele alınmalıdır.
- Haliç'te yer alan atıl vaziyetteki kamusal mekanların fiziksel olarak kalitesini yükseltmeye yönelik kentsel tasarım projelerinin geliştirilmesi ve bu projelerin birbiri ile entegrasyonun kurulması gerekmektedir. Böylelikle 2010 sürecinde düşünülen etkinliklerin, bütüncül bir kamusal mekan ağı ile alana yayılan aktif kullanım sağlanacaktır.
- Haliç bütününde algısal süreçte olumsuz etki yaratan oluşumların ortadan kaldırılması ve yeni oluşumların engellenmesi oldukça önemlidir. Çünkü Haliç Avrupa Kültür Başkentliği sürecinde öncelikli kullanım mekanı olarak ele alınabilmesi doğal ve tarihi özellikleri üzerinden olacaktır. Bu özellikleri olumsuz yönde etkileyen bu oluşumların denetimi Kültür Başkentliği bağlamında oluşturulacak

yasalar çerçevesine girmeli ve düzenlenmesi de başkentlik fonundan yararlanılarak yapılmalıdır. Böylelikle gelen turistlerin algısal süreçlerinde pozitif etki yaratmak ve asıl kullanıcılar içinde sürekli etkin bir çevre-algı etkileşimi sağlamak mümkün olacaktır.

- Haliç'te yer alan gecekondulaşmanın ve sanayi sonrası gelişmemiş mekanlarda yer alan kamusal mekanların kimlikli ve algılanabilir çevre kapsamında ele alınması ve düzenlenmesi gereklidir. Bu bağlamda 2010 AKB süreci finansman olarak kullanılmalıdır.

Haliç'te yer alan kamusal mekanlara 2010 sürecini ele alarak sosyo- kültürel açıdan bakıldığında;

- Haliç'te yer alan kamusal mekanların kullanım biçimlerine bakıldığında genellikle zorunlu- gerekli aktiviteler için kullanıldığı görülmüştür. Bu bağlamda bu mekanların sahiplenilmemesi ve mekanlarda aidiyet duygusunun bulunmaması ile bu mekanlar düşük kalitedeki mekanlar olarak kalmaktadır. Bu noktada öne çıkan en önemli konu bu mekanların çekici hale getirilmesidir. Bu çekicilik 2010 AKB sürecine yönelik olarak hem fiziksel düzenlemelerle hem de sosyal aktivitelerle sağlanmalıdır.
- Sosyo- kültürel aktiviteler buldukları mekanda çekim gücü yaratarak farklı toplumsal grupların biraradalığını sağlamaktadırlar. Bu aktivitelerin çeşitliliği ve yoğunluğu direk olarak mekan kullanımı etkilemektedir. Haliç kamusal mekanları bu tip kullanımlarla canlandırılmalıdır. Bu canlandırmanın sağlanabilmesinde AKB yılı katalizör bir araç olarak önemli bir potansiyeldir. Bu bağlamda başkentlik kültür programında, Haliç bölgesi sosyo – kültürel aktiviteler bağlamında bütüncül olarak düşünülmeli ve tabana yayılan bir kültür programı ortaya konmalıdır.
- Kamusal mekanların aktivitelere elverebilmeleri oldukça önemlidir. Bu bağlamda Haliç kamusal mekanları incelendiğinde birçok yönden yetersiz kalan mekanların bulunduğu görülmektedir. 2010 yılının

sanatsal ve kültürel aktivitelerin yılı olduğu göz önüne alınırsa; Haliç kamusal mekanlarının bu bağlamda ele alınması ve aktivitelere elverebilecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

- Kültürel gelişimi ve kaliteli çevre oluşumunu destekleyen kamusal sanat yapıtlarının korunması ve yenilenmesi oldukça önem taşımaktadır. Aynı zamanda kamusal mekanlarda gerçekleşen kültürel ve sanatsal faaliyetler ulaştıkları kitle bakımından ele alındığında 2010 sürecinde önemli potansiyel alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. 2010 Girişim Grubu'nun AKB yılı için geliştirdiği kültürel programda kültür ve sanat etkinlikleri dönemlere göre oldukça etkin bir şekilde yer almıştır. Ancak bu aktivitelerin daha çok açık kamusal mekanlara taşması ve Haliç bölgesinin ayrı bir zon olarak ele alınarak bütüncül bir program geliştirilmesi sanatın kent ve kentliyle buluşmasını daha da destekleyecektir.

Haliç havzası barındırdığı potansiyeller bakımından kamusalılık olgusu ile bütünleşen İstanbul'un en önemli alt bölgesidir. Ancak kamusal mekan bazında bakıldığında gerek bu mekanların fiziksel özellikleri gerekse de sosyo-kültürel altyapısı bu potansiyeli yansıtmada oldukça yetersiz kalmaktadır. Haliç için en önemli konu bütüncül bir yaklaşım ile ele alınmasıdır. Noktasal çözümlerden kaçınarak, İstanbul bütününde ve Haliç özelinde düşünerek, Haliç kamusallığını ön plana çıkarmak ve 2010 sürecinde bu potansiyeli kullanarak tanıtımı sağlamak gerekmektedir. Tez kapsamında geliştirilen değerlendirme kriterleri bazında iyileştirmenin sağlanması, 2010 sürecine yönelik önemli bir adım olacaktır. Haliç bölgesine bütüncül olarak bakıldığında değerlendirme kriterleri açısından şu öneriler getirilmektedir:

- *Ulaşım* açısından bakıldığında Haliç bölgesinin olumlu bir tablo sunduğu gözlenmiştir. Ancak yayaya yönelik zonların az olduğu ve yeterli otopark çözümlerinin bulunmadığı açıktır. Bu nedenle toplu taşımanın ve özellikle raylı sistemlerin yaygınlaştırılması ve yayaya yönelik düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Otoparkların da

merkez alanların dışında yeraltı otoparkları ile çözülmesi oldukça önem taşımaktadır. Ayrıca Haliç'in yüzyıllardır var olan iskelelerinin aktif kullanımının sağlanması ve iki kıyının böylelikle birbirine bağlanması, geliştirilecek aktiviteler arasında önemli bir bağlantı sağlayacaktır. 2010 yılına yönelik geliştirilen aktivitelerin oluşturacağı trafik yoğunluğunu kaldırabilecek ulaşım altyapısının şimdiden geliştirilmesi ve düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

- *Kullanım yoğunluğu* açısından ise, bölge genelinde karma kullanım alanlarının az olması göz önüne alınarak gece-gündüz kullanıma elverişli mekanlar düzenlemelerin yapılması ve aktivite çeşitliliklerinin de buna yönelik olarak sağlanması gerekmektedir. Kullanım yoğunluğunun ulaşım, fiziki durum, bilinirlik ve aktivite çeşitliliğine göre değiştiği göz önüne alınırsa, Haliç genelinde bu kriterlerden yoksun mekanların çeşitli iyileştirme çalışmaları ile düzenlenmesi mekanların kullanımını doğrudan arttıracaktır.
- *Bilinirlik/Popülarite* açısından Haliç mekanı incelendiğinde, homojen bir dağılım görülmemektedir. Bu bağlamda özellikle 2010 tanıtımlarının bu kriterden yoksun mekanlarda sağlayacağı olumlu etki göz önüne alınmalıdır. Mekansal ve sosyal iyileştirmelerin yapılacağı mekanların otomatik olarak çekici bir etkisi olacaktır. Bu etkiyi uzun kılabilmek içinde aktivite yoğunluğu önemlidir. Bilinirlik konusunda diğer önemli bir konu Haliç'in turiste yönelik olarak işaretleme ve yönlendirme sisteminden yoksun olmasıdır. Bu konu 2010 yılı için tüm İstanbul'da olduğu gibi Haliç içinde üzerinde durulması gereken bir sorun olmaktadır.
- *Kamusal sanat* kriteri açısından Haliç, sanatsal etki yaratan yapılar hariç bütünde olumlu bir tablo sunmamaktadır. AKB sürecinin kültür ve sanatta tabana yayılma amacı göz önüne alınırsa, toplumun sanatla bütünleşmesinde önemli rol oynayan kamusal mekanların sanatsal objeler ve etkinliklerle bütünleşmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda, kamusal yönünden önemli mekanları barındıran Haliç bölgesinin

kamusal sanat ile zenginleşmesi ve 2010 yılına yönelik sanatsal temaların geliştirilmesi gerekmektedir.

- Haliç bölgesi tarihi ve doğal güzelliklerinin yanı sıra yıllardır yapılan imar çalışmaları ile farklılaşan bir yapı ortaya koymaktadır. Bölgede getirilen fonksiyonlara bağlı olarak kamusal mekanlarında çehreleri farklılaşmıştır. Kamusal mekanların kalitesini yansıtan *fiziki durum* kriteri Haliç mekanında önemle ele alınması gereken bir konudur. Mekanın fiziksel yapısı kullanıcıyı etkilemekte ve bu da kullanım yoğunluğunu etkilemektedir. Haliç genelinde yer alan kamusal mekanların bu nedenle fiziksel iyileştirme ve yeniden nitelik kazandırma projeleri ile düzenlenmesi gerekmektedir.
- *Aktivite yoğunluğu* mekanın kullanım amacı ile değişmekte, kullanım amacı da mekanın sunduğu aktiviteye göre şekillenmektedir. Haliç bölgesinde yer alan kamusal mekanların çoğunlukla gerekli aktivitelerin yer aldığı mekanlar ve sosyal aktivitelere elverebilecek fiziksel özellikli mekanlarında az olduğu gözlemlenmiştir. Kamusal mekanlarda yapılacak yeniden nitelik kazandırma projeleri ile bu tip mekanların aktivitelerle bütünleşmesi ve aktivite yetersizliği bulunan mekanlarında sanatsal ve kültürel aktivitelerle zenginleştirilmesi düşünülmüştür.

Haliç günümüzde tarihinden geri kalan yapıları ve mekanları ile hala önemini korumaktadır. Haliç'te yer alan bazı kamusal mekanlar Bizans ve Osmanlı dönemlerinin izleri taşımaktadır. Cumhuriyet dönemi ile başlayan imar faaliyetleri ile oluşturulan açık kamusal mekanlar da hala varlığını sürdürmektedir. Ancak önemli olan bu mekanların varlığı değil, yaşatılabilmesidir. Avrupa Kültür Başkentliği süreci bu bağlamda üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Kültürel çeşitliliği ve toplumsal, kültürel gelişimi destekleyen AKB programı, Haliç'te tarihsel süreç boyunca farklı kültürlerin oluşturdukları; mevcut bulunan ancak atıl durumdaki kamusal mekanların canlandırılması ve geri kazanımına yönelik ayrıca potansiyel kamusal mekanların gelişimini destekleyici bir araç olarak kullanılmalıdır. Bu

bağlamda Haliç bölgesi çok farklı karakterdeki dokuları ve fonksiyonları barındırdığından tez kapsamında altı zona ayrılmış ve karakteristik özellikler ve barındırdığı potansiyeller bağlamında altı odak oluşturulmuştur. Her bir zonda yer alan kamusal mekanlara yönelik getirilen öneriler; etkinlikler (kültürel, sanatsal, mekana özel), yenileme ve restorasyon projeleri ve kamusal mekan iyileştirme ve nitelik kazandırma projeleri başlıkları altında toplanmış ve makro ölçekte verilmiştir. Avrupa Kültür Başkentliği kültürel programında önerilen etkinlik ve projeler de bu kategoriler altına alınmıştır.

Bölgelerde geliştirilen öneriler şunlardır:

1. Bölge (Kültür ve Turizm Odağı): Bölge tarihi ve turistik değerler açısından İstanbul'un ana merkezini oluşturmaktadır. Bu nedenle bölge, kültür ve turizm odağı olarak belirlenmiştir.

Bölge kamusal içerikli önemli mekanlara sahiptir. İstanbul'un tarihini yansıtan en önemli mekanlardan biri olan bu bölgenin sahip olduğu potansiyellerin iyi değerlendirilmesi ve 2010 İstanbul'a yönelik olarak hazırlanması gerekmektedir.

2010 kültürel programında bu bölge kentsel dönüşüm ve restorasyon projeleri ve hazırlanan kültürel ve sanatsal etkinlikler bağlamında diğer bölgelere oranla daha fazla yer almıştır. Tez kapsamında getirilen öneriler 2010 projeleri ile bölge genelinde entegrasyon sağlanması ve böylelikle bütüncül bir yaklaşım sergilenmesine yöneliktir.

Öneriler kapsamında getirilen kamusal mekan iyileştirme projeleri; bu bölgede, Divan yolu, Eminönü Meydanı, Beyazıt Meydanı ve Haliç kıyı alanı için düşünülmüştür. Bu projeler kentsel mobilyalar, yer döşemeleri, aydınlatma ve işaretleme sistemlerinin geliştirilmesi ve yeniden düzenlenmesi bağlamında ele alınmıştır.

Bölgede yer alan kamusal mekanlar, sanatsal aktiviteler bazında 2010 yılı kültür programında yeterli ölçüde yer almamıştır. Bu bağlamda gerek önemli

meydanlara gerekse de kıyı bandında sanatsal aktiviteler önerilmiştir. Büyük bir tarihi barındıran bu bölgenin sanatsal temalarla bütünleşmesi kültür ve turizme yönelik çekici bir etki yaratacaktır.

Bölge genelinde yer alan özellikli doku ve mekanlara özellikli aktiviteler önerilmiştir. Bu aktiviteler mekanın tarihi kimliğini ifade eden, doğal güzelliklerini ve sosyo-kültürel geçmişi sergileyecek aktiviteler olarak düşünülmüştür. Tarihin ana mekanlarına sahip bu bölgenin 2010 yılı tanıtımına yönelik olarak bu anlamda kullanılacak mekanlarının ön plana çıkarılması ve aktivitelerle İstanbul'un dünü ve bugününün sergilenmesi önerilmiştir.

Kültürel aktiviteler 2010 İstanbul kültürel programında Haliç geneline göre bu bölgede oldukça fazla ele alınmıştır. Ancak kimlikli mekanlar dışında kimliklendirilecek mekanlarında ele alınması ve düzenleme çalışmalarından sonra da bu mekanlarda kültürel aktiviteler önerilmesi mekansal bütünlüğün sağlanması açısından önemlidir. Süleymaniye çevresi ve Eminönü kıyı bandı bu bağlamda ele alınmalı ve böylelikle bölge genelinde önerilen aktivitelere ek olarak bu mekanların da aktif kullanıma ve tanıtıma açılması sağlanmalıdır.

2. Bölge (Sanat ve Turizm Odağı): Bölgenin İstanbul genelinde sanatsal aktivitelerin merkezi olması ve uluslararası bir kimlikte olması nedeniyle bölge, sanat ve turizm odağı olarak belirlenmiştir.

Bölgede bulunan kamusal mekan ve yapılar 2010 İstanbul kültürel programında yeterli ölçüde ele alınmamıştır. Bölgede bulunan önemli açık kamusal mekanların (Taksim Meydanı ve İstiklal Caddesi hariç) bugünkü durumları gerek fiziksel kalite gerekse de aktivite açısından oldukça yoksundur. Avrupa Kültür Başkentliğinin sunduğu fırsatlardan yararlanılarak bu mekanların düzenlenmesi ve yeniden niteliklendirilmesi gerekmektedir. Bu mekanlardan en önemlisi Galata Kulesi çevresi ve Perşembe Pazarı'dır. Bu

bölgelerde kamusal mekan iyileştirme projeleri, yenileme projeleri ve aktiviteler önerilmiştir.

Bu bölgede yer alan en önemli kamusal mekanlardan biri de Taksim Meydanı'dır. Taksim Meydanı ve Gezi Parkı'na AKB programında kültürel ve sanatsal etkinlikler için yeterli öneriler getirildiği düşünülmektedir. Ancak bölge sanat ve turizm odağı olarak ele alındığında, sanatsal aktivitelerin artırılması öngörülmüştür. Aynı şekilde Galata Kulesi ve Meydanı ve iki meydanı birbirine bağlayan İstiklal Caddesi aksının sanatsal aktivitelerle bütünleştirilmesi ve bir sanat aksının oluşturulması önerilmiştir.

Tarihi bir öneme sahip Karaköy Meydanı'nın hem kentsel tasarım ölçeğinde ele alınarak yayalaştırılması hem de kamusal sanat objeleri ile zenginleştirilmesi düşünülmüştür.

3. Bölge (Kültürel Miras ve Turizm Odağı): Bu bölge İstanbul'un çok kültürlü yapısını simgeleyen önemli bir kültürel mirası barındırmaktadır. Ancak bu mekanlar giderek eskimekte ve değer kaybına uğramaktadır. Bu bağlamda bu kaybın engellenebilmesi ve yapılacak projelerde bu durumun öncelikli olarak ele alınması amacıyla bu bölge kültürel miras ve turizm odağı olarak belirlenmiştir.

Bölgede yer alan Zeyrek, Fener ve Balat geleneksel dokularının AKB programında yenileme alanları kapsamına alınması oldukça önemlidir. Yenileme projelerine ek olarak bu bölgelerde çok kültürlü yapıyı sergileyen nitelikte kültürel, sanatsal ve özellikli aktiviteler önerilmiştir.

Bölgedeki cami ve kiliselerin kamusalılık içeren yapılar kapsamında ele alınması ve bu bağlamda da çeşitli aktivite alanları olarak 2010 İstanbul kültürel programına eklenmesi, gerek kullanım yoğunluğunu gerekse de bilinirliklerini arttıracak önemli bir etki yaratacaktır.

Bu bölgede yer alan kıyı bandının kamusal mekan iyileştirme projeleri kapsamına alınması ve kullanım yoğunluğunun artmasını sağlayacak

sanatsal ve kültürel aktivitelerle desteklenmesi gerekmektedir. AKB programında Haliç kıyıların da öngörülen aktiviteler sadece bir dönemle sınırlandırılmıştır. Bu aktivitelerin tüm yıla yayılması ve hatta uzun dönemde devam edecek dönemsel etkinlik ve festivallere dönüştürülmesi önerilmiştir.

4. Bölge (Endüstriyel Miras ve Kültür Odağı): Bölgenin ana karakterini kıyı alanında bulunan endüstri yapıları oluşturmaktadır. Haliç'in önemli endüstriyel mirasını barındıran bölgenin bu özelliği ile korunması ve bu yapıların kültürel aktivitelerle kamusal yaşama kazandırılması bağlamında bölge, endüstriyel miras ve kültür odağı olarak belirlenmiştir.

Bu bölgede yer alan Camialtı ve Taşkızak tersanelerinin dönüşüm ve yenileme projesi AKB programında yer almaktadır. Bu yapıların dönüşümü ile kültürel bir bütünleşme sağlanabilecektir. Endüstriyel mirasın kentliyle kültürel ve sanatsal birliktelik ile bütünleşmesi hem mekanların geri kazanımı hem de kentlinin tarihi mirası ile tanışması açısından önemli bir etki yaratacaktır. Aynı şekilde Haliç tersanesinin de yenileme projesinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu bölgede kıyı bandında yer alan açık kamusal mekanların kullanım ve aktivite açısından eksikleri göz önüne alınırsa, yeni çekim merkezleri oluşturulabilmesi için fiziksel iyileştirme projeleri, kültürel ve sanatsal aktivitelere ihtiyacı vardır. Bu bölgedeki kıyı bandında geliştirilecek projelerle tersaneler, Rahmi Koç Müzesi ve bunların arasında yer alan açık kamusal mekanların bütününde kültürel bir aks oluşturulabilecektir.

5. Bölge (Rekreasyon ve Turizm Odağı): Haliç'in doğal ve tarihi zenginlikleri ile bütünleşen bu bölgenin rekreasyon ve turizm odaklı gelişmesi düşünülmüştür.

Bölge genelinde önerilen projeler genellikle kültüre, sanatsal ve özellikli aktivite projeleridir. Bölge tarihi açıdan çok önemli olan Eyüp Sultan cami ve medrese ve türbeleri barındırmaktadır. Bu alanda 2010 AKB yılı için kentli ile bütünleşen özellikli aktiviteler önerilmiştir. Aynı şekilde Pier Loti tepesinin de kültürel etkinliklerle bütünleştirilmesi düşünülmüştür.

Bölgede yer alan Feshane AKB programında bir kez yer almıştır. Mekanın kullanımının artırılması için kültürel ve sanatsal aktivitelerin belirli dönemlerde burada yer alması düşünülmüştür. Bölgede bulunan kıyı bandı ve Haliç adaları içinde kamusal mekan iyileştirme projeleri, kültürel ve sanatsal aktiviteler önerilmiştir. Aynı zamanda Feshane yakınından başlayan kıyı bandının da rekreasyonel anlamda altıncı bölgeye bağlanması düşünülmüştür.

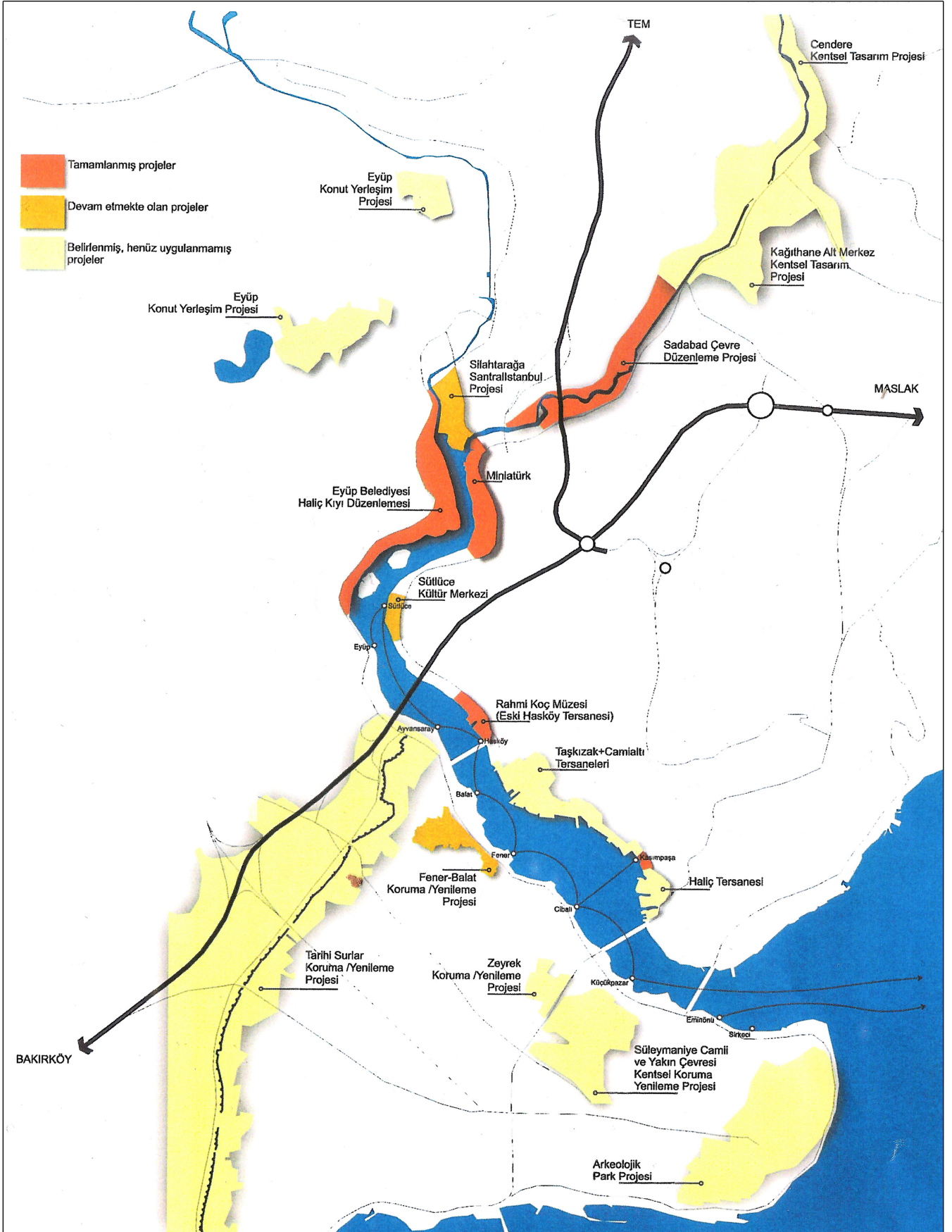
Doğal zenginlikleri açısından önem taşıyan bu açık kamusal mekanların 2010 yılına yönelik olarak düzenlenmesi ve program kapsamında aktif kullanıma yer verilmesi mekanların geri kazanım süreçlerini hızlandıracak ve fiziki durumları iyileşen, popülaritesi yükselen ve aktivite sunan, bu mekanların kentli tarafından kullanımı artacaktır.

6. Bölge (Rekreasyon ve Kültür Odağı): İstanbul'un Osmanlı döneminin önemli rekreasyon bölgesi olması nedeniyle bu bölge rekreasyon ve kültür odağı olarak belirlenmiştir.

AKB programı kapsamında bu bölge için getirilen tek kullanım alanı Santral İstanbul'dur. Bölgenin rekreatif açıdan büyük bir potansiyeli barındırması göz önüne alınarak yeşil bir aks önerilmiştir. Santral İstanbul ve Miniaturk bölgenin çekici kültür merkezini oluşturmaktadır. Sütlüce Kültür Merkezi'nin de açılması ile kültürel ve sanatsal faaliyetlerin yeşil bir aksla birleşerek birbirine bağlanması bölgenin kullanım yoğunluğunun artması ve kaliteli kamusal mekanlar oluşması desteklenecektir. Bu bağlamda AKB sürecine bu bölgedeki kültürel yapılar ve açık kamusal mekanların yenileme, iyileştirme ve kültürel- sanatsal etkinlik projeleri ile bütünleşmesi gereklidir.

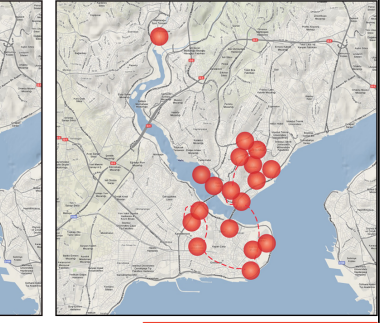
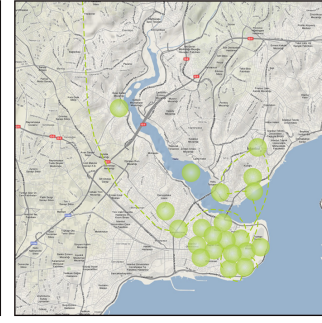
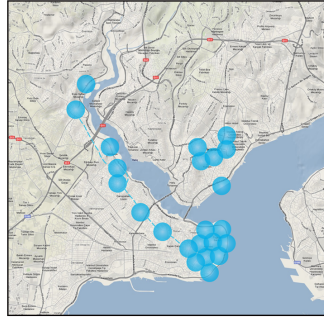
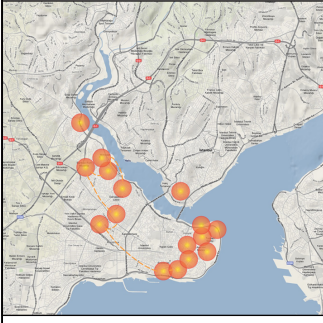
Sonuç olarak; Haliç İstanbul'un önemli bir alt bölgesi olarak Avrupa Kültür Başkentliği kapsamında öncelikle ele alınması gereken bölgelerden biridir. Tez kapsamında geliştirilen öneriler makro ölçekte yapılmış olup, öneri proje ve aktiviteler beş başlık altında toplanarak genel olarak verilmiştir. Kültürel ve sanatsal aktiviteler AKB programında öngörülen etkinlikler bağlamında düşünülmüştür. Özellikle aktiviteler ise öneri getirilen mekanın fiziki veya kültürel ya da sosyal yapısının geri kazanımına yönelik olarak geliştirilmiştir. Bu bağlamda Haliç makro ölçeğinde AKB projeleri ile entegrasyon kurulmuştur. AKB projelerinin Haliç'in özellikli noktalarını kültürel ve sanatsal etkinlikler ve yenileme/dönüşüm projeleri ile canlandırdığı fakat Haliç'i kültür havzası olarak bütüncül bir şekilde ele alınmadığı görülmüştür. İstanbul'un en önemli zenginliklerini barındıran Haliç'in AKB sürecinde bütüncül bir havza olarak ele alınması; kültürel ve sanatsal akışın sağlanabilmesi ve tabana yayılan bir program geliştirilebilmesi, İstanbul'un çok kültürlü yapısını koruyabilmesi ve bölgenin kültür ve sanat üzerinden gelişebilmesi açısından çok büyük bir önem taşımaktadır.

HALIÇ PROJELERİ*

* i.M.P İstanbul Metropolen Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi

AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTLİĞİ - HALIÇ KÜLTÜR HAVZASI - KAMUSAL MEKANLAR

2010 İstanbul Avrupa Kültür Başkentliği sürecinde Halic Havzası çok önemli bir potansiyel taşımaktadır. 2010 Avrupa Kültür Başkentliği için hazırlanan kültürel programda Halic bölgesinde birçok kültür ve sanat etkinlikleri projeleri yer almaktadır. İstanbul genelinde düzenlenen bu projelerin yoğunluğu olarak Halic ve özellikle Tarihi yarımada sınırları içinde yer aldığı görülmektedir. Dönemlere ayrılmış bu projelerde "su" döneminde Halic'te düzenlenen etkinliklerin arttığı görülmektedir.

Tüm dönemlerde düzenlenecek konser, sergiler ve konferanslarda Topkapı Sarayı'na öncelikli olarak yer verilmiştir. Tek dönemde etkinlik için seçilen diğer önemli kamusal alanlar Ayasofya, Feshane, Santral İstanbul ve Halic Tersanesi'dir. Kamusal mekanlarda düzenlenen aktiviteler festivaller, yürüyüşler, geziler, tarihi önemi olan kutlamalar, tiyatro ve dans etkinlikleridir. Kamusal mekanlarda düzenlenecek bu etkinlikler için özellikle meydanlar ve sokaklar seçilmiştir. Etkinliklerin yoğunlaştığı kamusal mekanlar Sultanahmet Meydanı, Beyazıt Meydanı, Taksim Meydanı, Divan Yolu ve Eski Galata Köprüsü'dür. Yürüyüş etkinlikleri için belirlenen güzergahlar da Halic'te yer alan özellikli kamusal mekanlardan geçmektedir. Ancak Halic kıyı bandına -su dönemi hariç- aktif bir kullanıma çok fazla yer verilmemiştir.

2010 AKB YILINDA HALIÇ'TE DÜZENLENMESİ DÜŞÜNÜLEN KÜLTÜR VE SANAT ETKİNLİKLERİ PROJELERİ

TOPRAK: OCAK-MART
"GELENEKLER VE DÖNÜŞÜM"

Topkapı Sarayı Müzesi: Sergi, "Analar, Tanrıçalar, Hanımsultanlar"
Aya İrini Müzesi: Opera, "İstanbul İlhamları"
Topkapı Sarayı Müzesi: Opera, "İstanbul İlhamları"
Topkapı Sarayı: Konser, "Türk makam Müziği"
Aya İrini Müzesi: Konser, "Geçmiş ile gelecek arasında Türk Makam Müziği"
Feshane: Sergi, "İstanbul Kostümleri"
Galata Mevlevihanesi: Konser, "Geçmiş ile gelecek arasında Türk Makam Müziği"

-7000 Metrede 7000 Yıl, Adım Adım İstanbul Gezisi
Bukaleon Sarayı
Küçük Ayasofya Camii
Molla Fenari İsa Camii
Fatih Camii
Tekfur arayı
Ahrıda Sinaogou,
Surp Hırsdeğabet Kilisesi
Fener Rum Patrikhanesi

Milion Taşından Sultanahmet Meydanı: Resmigeçit, "Şenlikname"

SU: HAZİRAN - EYLÜL
"KENT VE DENİZ"

Halic Kıyıları: Festivaller "Avrupa Boğazıcı'nda" ve "İstanbul Tarih ve Deniz Şenliği"
Tophane-i Amire: Sergi "40 Hamam Hikayesi"

- "Suyun İzinde", Yürüyüş
Maglova Kemer
Boğazdan Kemer
Yere Batan Sarnıcı
Taksim Maksim
Saliha Sultan Çeşmesi
Tophane Çeşmesi
III. Ahmet Çeşmesi
Alman Çeşmesi
Haseki Hürrem Sultan Hamamı
Cağaloğlu Hamamı

- "Gözden Irak, Gün:üle Yakın", Konser
Aya İrini Müzesi

- "Ramazan Eğlenceleri 2010", Festival
Sultanahmet Meydanı ve Ayasofya Meydanı
Divanyolu ve Yeniçeriler Caddesi
Beyazıt Meydanı

- "Mahya Yarışması", Yarışma
Süleymaniye Cami
Eyüp Sultan Cami
Fatih Cami
Beyazıt Cami
Yeni Cami
Nuruosmaniye Cami

ATES: EYLÜL - ARALIK
"GELECEĞİ ŞEKİLLENDİRMEK"

- "Hareket Halinde İstanbul", Yürüyüş
Unkapanı SSK Binası
İstanbul Manifaturacılar Alışveriş Merkezi
İstanbul Üniversitesi Binası
Ramada Otel Binası
Karaköy Palas
Bankalar Caddesi

Eski Galata Köprüsü: Festival "Design 2010"
Halic Tersaneleri: Festival "Design 2010"
Santral İstanbul: Festival "Design 2010"

- "Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivali", Festival
Beyoğlu İlçesi
Eminönü İlçesi

- "20. Yıl Akbank Uluslararası Caz Festivali", Festival
Aya İrini

Borusan Kültür Sanat: Festival "Akdeniz Çağdaş Müzik Günleri"

HAVA: MART - HAZİRAN
"TANRININ LUTFU"

Ayasofya Müzesi: Sergi "Birlikte Yaşamak"

Topkapı Sarayı Müzesi: Konferans, "Birlikte Yaşamak"

Türk İslam Eserleri Müzesi: Konferans, "Birlikte Yaşamak"

Arkeoloji Müzesi: Konferans "Birlikte Yaşamak"

Aya İrini Müzesi: Konser "Birlikte Yaşamak"

Aya İrini Müzesi: Sergi "Aya İrini Atriyumunda İkona ve Kutsal Emanetler"

Aya Sofya Müzesi: Sempozyum "Asırlar Boyunca Aya Sofya Sempozyumu"

Ahrıkapı, Şadırvan Mahallesi, Eminönü Belediyesi Sosyal

Tesisleri, Armada Garajı, Kalyon Otel Açık Alanı, Akbıyık Caddesi, Cankurtaran Meydanı: Hıdırellez, Kutlama

Taksim Gezi Parkı: Dans "Üç Kent, Üç Kültür ve bir Tutku"

Aya İrini: Konser "İstanbul, Gönüllü Sürgün Kenti"

- "Cennete Doğru", Yürüyüş:
Ayasofya Müzesi ve Sultanahmet Cami

Süleymaniye Cami
Pantokratör Kilisesi
Haghia Yorgos Kilisesi
Ahrıda Sinaogou
Eyüp Sultan Cami

- "Sokak Tiyatroları Buluşması", Festival:

Taksim Meydanı, İstiklal Caddesi, Marmara Oteli - AKM arası, Taksim Gezi Parkı

Eyüp: Festival, Gösteri "2010 Semt Etkinlikleri"

Balat: Festival, Gösteri "2010 Semt Etkinlikleri"

Tarlabası: Festival, Gösteri "2010 Semt Etkinlikleri"

HALIÇ'TE KENTSEL DÖNÜŞÜM VE RESTORASYON PROJELERİ

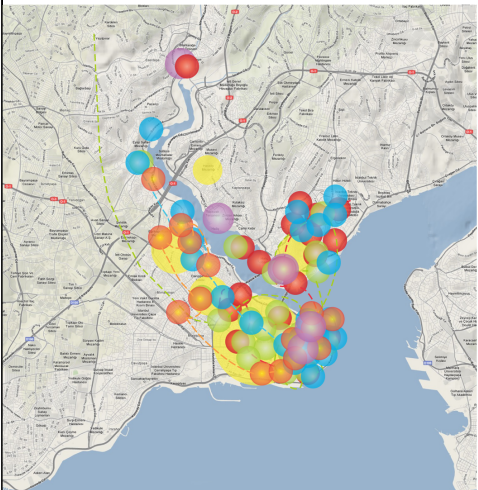
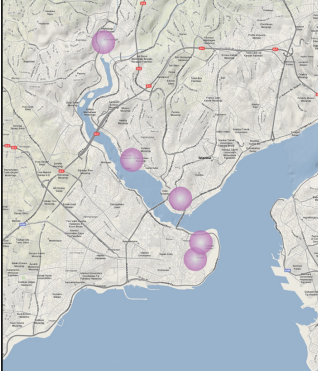
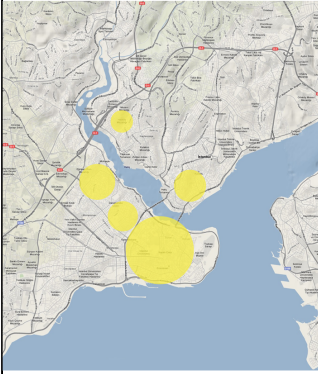
- SULTANAHMET REHABİLİTASYON PROJESİ
- ZEYREK TARİHİ EVLER RESTORASYON PROJESİ
- FENER-BALAT DEĞERLENDİRME/ÖRNEKLEME PROJESİ
- BEYOĞLU REHABİLİTASYON PROJESİ
- KAMONDA ANITMEZARI VE MAŞATLIK RESTORASYON PROJESİ

Halic'te yer alan kentsel dönüşüm ve rehabilitasyon projelerinin, Halic kentsel mekanında önemli tarihi dokuları barındıran ve özellikli yapıları içeren mekanlarda yapılması öngörülmüştür. Yapılacak projeler hem İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Halic'te öngördüğü proje mekanları hem de AKB'ye yönelik yenileme alanı olarak belirlenen mekanlardır. Bu mekanların Avrupa Kültür Başkentliği ile İstanbul dokusuna kazandırılması oldukça önemlidir. Mekanların geri kazanım süreçlerinde var olan sosyal yapının ve kültürel değerlerin de göz önüne alınması AKB sürecinde esas önemi barındırmaktadır. Ayrıca bu projeler, geleneksel dokudaki kamusal mekanların yenilenmesi açısından oldukça önem taşımakta ve bu mekanların ortaya çıkarılması ile bütünleşen bir kamusal mekan sisteminin gelişimi desteklenmektedir.

Yeni kültür merkezleri projeleri, kültürel miras yönünden büyük bir zenginlik barındıran Halic için oldukça önemli bir konudur. Halic'te yer alan kültürel ve endüstriyel mirasların yenilenmesi ve kültürel ekseninde etkinleştirilmesi, kamusal bağlamında önemli bir kazanım olacaktır. Bu mekanların kamusal yaşantıya açılması hem mekanın süreli kullanımı ile değerini koruyacak hem de toplumun tarih ile bütünleşmesi sağlayacaktır. Ayrıca İstanbul genelinde büyük önem taşıyan kültür merkezlerinin yenilenmesi de önemlidir. Yeni ve yenilecek kültür merkezlerinin Avrupa Kültür Başkentliği programında kültür ve sanat etkinlikleri kapsamında mekan olarak kullanılması da önemlidir. Halic'te yer alan diğer endüstri miraslarının da bu kapsamda ele alınması bütüncül bir kültür aksının oluşmasını sağlayacaktır.

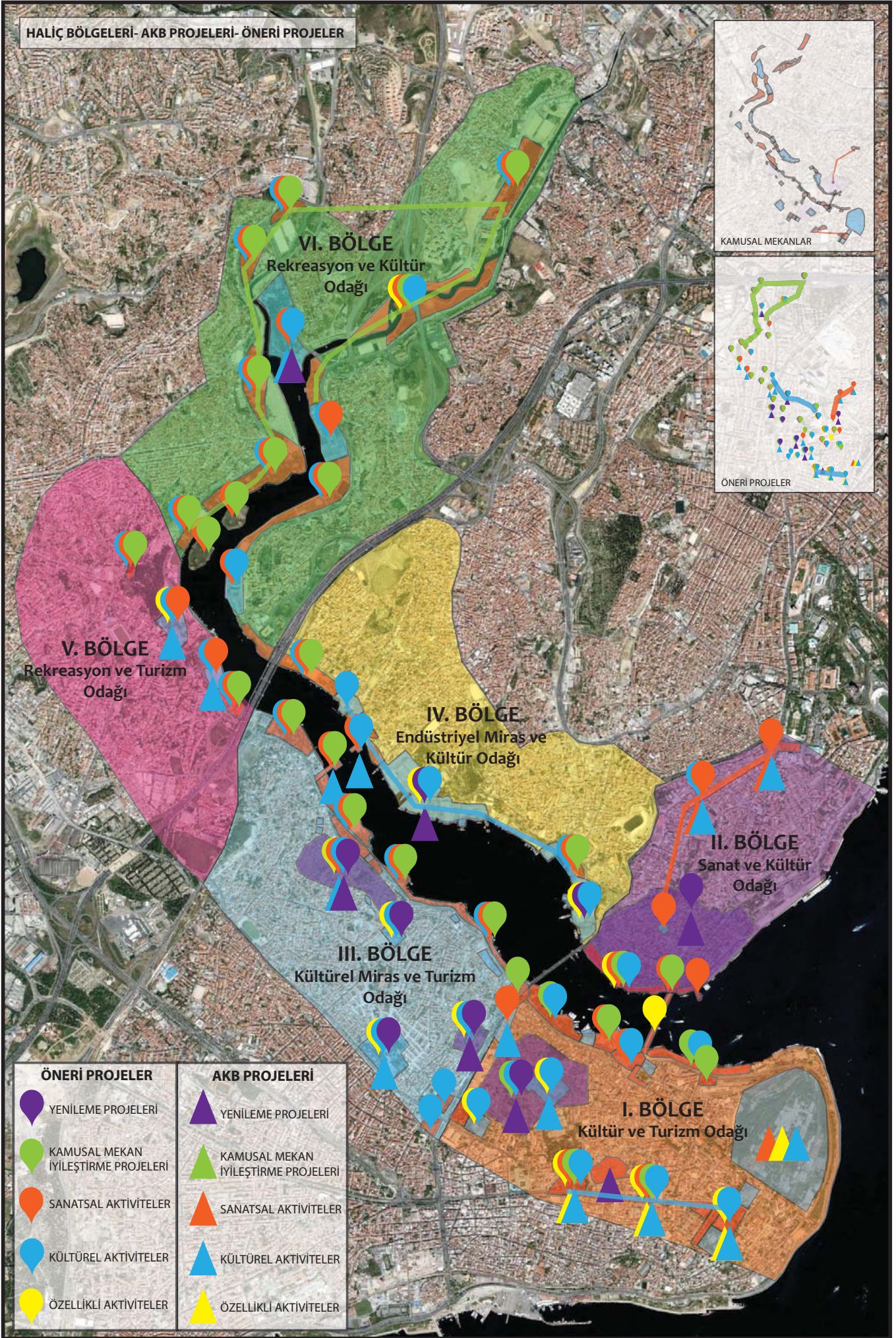
HALIÇ'TE YENİ MÜZELER - KÜLTÜR MERKEZLERİ VE YENİLEME PROJELERİ

- SİLAHTARAĞA ELEKTRİK SANTRALI "Santral İstanbul" Projesi, Modern Sanat Müzesi
- TERSANE-i AMİRE "Tersane-i Amire" Yenileme ve Dönüşüm Projesi
- İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİ "İstanbul Arkeoloji Müzesi Yeniden Düzenleme" Projesi
- DARPHANE BİNASI "İstanbul Müzesi" Restorasyon ve Yenileme Projesi
- OSMANLI BANKASI MÜZESİ "Osmanlı Bankası Müzesi Etkinlikleri" Etkinlik Geliştirme Projesi

HALIÇ BÖLGESİ, AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTLİĞİ BAĞLAMINDA DÜZENLENEN ETKİNLİKLER VE PROJELER AÇISINDAN, İSTANBUL GENELİNE GÖRE YOĞUN KULLANIM ÖNERİLEN BÖLGEDİR. HALIÇ KENTSEL MEKANINDA BULUNAN KAMUSAL MEKANLAR DA BU ETKİNLİKLER KAPSAMINDA ELE ALINMIŞTIR. ÖZELLİKLİ KAMUSAL MEKANLAR, KAMUSALLIK İÇEREN YAPILAR VE ÖZELLİKLİ KAMUSAL DOKULARI İÇEREN ALANLAR AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTLİĞİ SÜRECİNE ENTEGRE EDİLMİŞTİR. ANCAK BU ENTEGRASYONUN HALIÇ BÜTÜNÜNÜN AYRICALIKLI BİR ZON OLARAK ELE ALINMASI İLE HALIÇ KÜLTÜR HAVZASININ GERİ KAZANIMI SÜRECİ SAĞLANACAKTIR. BU BAĞLAMDA HALIÇ KÜLTÜR HAVZASI BİRBİRİ İLE BAĞLANTILI, AKTİVİTE ODAKLI, GECE GÜNDÜZ KULLANIMLI VE BÖYLELİKLE KALİTELİ MEKANLAR OLARAK SOSYAL BÜTÜNLEŞME SAĞLAYAN KAMUSAL MEKANLARLA BÜTÜNLEŞECEKTİR.

HALIÇ BÖLGELERİ- AKB PROJELERİ- ÖNERİ PROJELER

KAYNAKÇA

Akay, A.,1997. Postmodern Görüntü, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Akgün, K., 2004. Kentsel Kalitenin Yükseltilmesinde Bir Araç Olarak Estetik Değerler: Beyoğlu Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ataman, A., 2000. Bir Göz Yapıdan Külliyeeye, Osmanlı Külliyelerinde Kamusal Mekan Mantiği, Mimarlar Tasarım Yayınları, İstanbul.

Bara, A., H., 2006. Mimarlık- Şehircilik, Bina- Kent, İç- Dış, Özel- Kamusal Arasında Kentsel Arayüzler, Yapı, **293**, 44-49.

Bayartan, M., 2005. Tarihi Coğrafya Çalışmaları Açısından Şehir ve Osmanlı Şehri, Coğrafya Dergisi, **13**, 85-92.

Bayrak, M. O., 1996. İstanbul Tarihi, İnkılap Yayınları, İstanbul.

Baudrillard, J., 1997. Tüketim Toplumu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Belge, M., 2004. İstanbul Gezi Rehberi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Benhabib, S., 1996. Kamu Alanı Modelleri, Cogito, **8**, 238-258.

Beyoğlu Belediyesi, 2001. Beyoğlu, Dolapdere- Piyalebaşı, 1. Etap Plan ve Analitik Etüt Raporu, İstanbul.

Bourriaud, N., 2005. İlişkisel Estetik, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Canatar N., 1989. Metropoliten Alan Planlama Çalışmalarının Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkisini Belirlemede Bir Örnek Çalışma: Haliç- Fener, *Yüksek Lisans Tezi*, MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Cansever, T., 1996. Şehir, Cogito, **8**, 125-129.

Carmona, M., Heath, T., Oc, T., Tiesdell, S., 2003. Public Space- Urban Space, The Dimensions of Urban Design, Published Architectural Press, Oxford.

Carr, S., 1992. Public Space, Cambridge University Press, New York.

Castex, J., Panerai, P., 2005. Kentsel Mekanın Yapısı Üzerine Notlar, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara.

Colquhoun, I., 2004. Design Out Crime: Creating Safe and Sustainable Communities, Reed Elsevier Group, Oxford.

Çubuk, M., 1989. Kamu Mekanları ve Kentsel Tasarım, Kamu Mekanı Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, MSGSÜ, İstanbul, 15-16 Mayıs, 15-17.

Çubuk, M., Yüksel G., Karabey, H., 1978. Yapılanmamış Kentsel Kamusal Dış Mekanlar, Yapı, **30**.

Duranay N., Gürsel E., Ural S., 1972. Cumhuriyetten Bu Yana İstanbul Planlaması, Mimarlık Dergisi, **7**, 65-118.

Erdönmez, M., E., 2006. Açık Kamusal Mekanlar, Mimarist, **22**, 67-72.

Erdönmez, M., E., Altan A., 2005. Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri, YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi, **1-1**, 67-87.

Ergin, N., 2005. Kamusal Alanda Geçici Sanat Uygulamaları, Sanat ve Sosyoloji, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Freely, J., 2002. Türkiye Uygarlıklar Rehberi 1: İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Geuss, R., 2007. Kamusal Şeyler, Özel Şeyler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Genli, R., 1991. Konut Yakın Çevresi Açık Alanların Değerlendirilmesi ve İstanbul'dan Örnekler, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Gökgür, P., 2006. Kamusal Alanın Temel Nitelikleri, *Mimarist*, **22**, 62-66.

Hamadeh, S., 2007. 18. Yüzyıl İstanbul'unda Kamusal Yaşam, Voyvoda Caddesi Toplantıları, Osmanlı Bankası Müzesi, İstanbul.

İncedayı, D., 2006. Kavram Olarak Kamusal Alan, *Mimarist*, **22**, 57-58.

İnceoğlu, 1989. Kamu Mekanları Tasarım İlkelerinin Örneklerle İrdelenmesi, Kamu Mekanı Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, MSGSÜ, İstanbul, 15-16 Mayıs, 29-30.

Karaman, A., 1989. Kamu Mekanları Tasarımında Örneklerle Anlam ve Ölçek Sorunu, Kamu Mekanı Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, MSGSÜ, İstanbul, 15-16 Mayıs, 31-48.

Kayra, C., 1990. İstanbul Zaman ve Mekanlar, Ak Yayınları, İstanbul.

Kılınçaslan, İ., 1981. İstanbul Kentleşme Sürecinde Ekonomik ve Mekansal İlişkileri, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Krier, R., 1979. Urban Space, Rizzoli International Publications, New York.

Konuk, G., 1989. Kamu Mekanları Tasarımında Cephe Düzeni, Kamu Mekanları Tasarımında Örneklerle Anlam ve Ölçek Sorunu, Kamu Mekanı Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, MSGSÜ, İstanbul, 15-16 Mayıs, 55-61.

Lang, J., 1987. Creating Architectural Theory, The Role Of Behavioral Sciences In Environmental Design, Van Nostrand Reinhold, New York.

Lang, J., 2005. Urban Design: A Typology of Procedures and Products, Architectural Press, Oxford.

Lefebvre, H., 1996. Modern Dünyada Gündelik Hayat, Metis Yayınları, İstanbul.

Lynch, K., 1960. *The Image of the City*, The MIT Press, Cambridge MA.

Lynch, K., 1981. A Theory of Good City Form, MIT Press. Cambridge MA.

Madanipour, A., 2003. Public and Private Spaces of the City, Routledge, New York.

Madanipour, A., 2007. Nordisk Journal of Architecture.

Marcus, C., C., Francis, C.,1998. People Places: Design Guidelines for Urban Open Space, John Wiley & Sons, Inc., New York.

Moughtin, C., 1992. Urban Design- Street and Square, Butterworth Architecture, Oxford.

Müller- Wiener, W., 2001. İstanbul'un Tarihsel Topografyası, YKY, İstanbul.

Otaner Z., F., Keskin A., 2005. Kentsel Geliştirmede Kamusal Alanların Kullanımı, itüdergisi/a, 4-1, 107-114.

Önder, S., Akınoğlu, F., 2002. Kentsel Açık Mekan Olarak Meydanların İrdelenmesi, S. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 16, 96-106.

Önem, B. A., 2004. Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik : Haliç Üzerine Bir Yöntem Önerisi, *Doktora Tezi*, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özdirlik, B., 2000. Kentsel Açık Alan/Mekanlar ve Sistemler Üzerine Bir Araştırma, *Yüksek Lisans Tezi*, MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Palmer, R., Rae, P., 2004. European Cities and Capitals of Culture, Palmer-Rae Associates, Brussels, Belgium.

Rapaport, A., 1969. House Form and Culture, Engle Wood Cliffs, New Jersey.

Sartori, G., 2004. Görmenin İktidarı, Karakutu Yayınları, İstanbul.

Sayar, C., 1977. Haliç Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Schulz, N., C., 1971. *Existence, Space and Architecture*, London: Studio Vista, London.

Sennett, R., 1994. Kamusal İnsanın Çöküşü, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sennett, R., 2001. Ten ve Taş, Batı Uygarlığında Beden Ve Şehir, Metis Yayınları, İstanbul.

Şanlı, İ., 1989. Kamu Mekanları Tasarımının Yönetimsel Çerçevesi, Kamu Mekanı Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, MSGSÜ, İstanbul, 15-16 Mayıs, 21-23.

Tanyeli, U., 2005. Kamusal Mekân-Özel Mekan: Türkiye’de Bir Kavram Çiftinin İcadı, Genişleyen Dünyada Sanat, Kent ve Siyaset, İstanbul Kültür Sanat Vakfı, İstanbul.

Timuçin, A., 2006. Kent Düzeni, Mimarist, **22**, 59-61.

Trancik, R., **1986**. Finding Lost Space: Theories of Urban Design, John Wiley & Sons, Inc., New York.

Turalı, M., 1995. Kent ve Kent Mekanlarının Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Uzun, İ., 2006. Kamusal Açık Mekan: Kavram ve Tarihe Genel Bakışı, Ege Mimarlık Dergisi, **4-59**, 14-17.

Uzunoğlu, S., 1994. Kentsel Mekan Karakterinin Yapısal Çevre- Meydan Etkileşimi Açısından Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Velioğlu, S., 1990. Dış Mekan Yaşantısına Bağlı Olarak Mimari Ölçekteki Fiziksel Biçimlenişi Değerlendirmeye Yönelik Bir Model, Doktora Tezi, MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Whyte, W., H., 1980. The Social Life of Small Urban Spaces, Washington, D.C.

Yücel, Y., Vural, T., 2006. Çağımızın Yeni Kamusal Mekanları Olan Alışveriş Merkezlerine Eleştirel Bir Bakış, itüdergisi/a, 2, 97-106.

Yücetürk, E., 2001. Haliç Silüetinin Oluşum-Değişim Süreci, Haliç Belediyeler Birliği Yayınları-1, İstanbul

Zeytinoğlu, E., 2005. Hipermarket Bağlamında Kent ve Sanat İlişkisi, Sanat ve Sosyoloji, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKÇASI

www.metropolistanbul.net

www.pps.org

www.turkisifrm.com

www.historiasiglo20.org

<http://tr.wikipedia.org>

www.sinanasaygi.com

www.kenthaber.com

www.storiaeconservazione.unirc.it

<http://users.compaqnet.be>

www.designlaboratory.com

<http://adsoftheworld.com>

www.flickr.com

www.viewimages.com

www.cardiff.ac.uk

www.brugesinfo.com

www.brugge.be

<http://foto.brugge.be>

www.graz03.at

www.kunsthhausgraz.steiermark.at

EK 2: İSTANBUL 2010 ORGANİZASYON ŞEMASI*

1. Danışma Kurulu

Başkan, İstanbul Milletvekili - Egemen Bağış
TC Dışişleri Bakanlığı - Deniz Çakar Singh
TC Dışişleri Bakanlığı - Ayşenur Alpaslan
TC Dışişleri Bakanlığı - Şule Soysal
TC Dışişleri Bakanlığı - Volkan Bozkır
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı - Prof. Dr. Mustafa İsen
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı - Zeynel Koç
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı - İffet Billur
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı - Yalçın Kurt
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı - Cem Emre
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı - Özgül Özkan Yavuz
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Dış İlişkiler - Hidayet Memişoğlu
İl Kültür Turizm Müdürü - Ahmet Emre Bilgili
TC Bayındırlık ve İskan Bakanlığı - Sabri Erbakan
TC Bayındırlık ve İskan Bakanlığı - Ercan Yazıcı
TC Bayındırlık ve İskan Bakanlığı - Fatoş Akkoyunlu
TC Bayındırlık ve İskan Bakanlığı - Serpil Güler Güneş
İstanbul Valiliği - Cumhur Güven Taşbaşı
İstanbul İl Genel Meclisi - Yrd. Doç. Dr İsmet Kahraman Arslan
İstanbul Büyükşehir Belediyesi - Muammer Erol
İBB Başkan Danışmanı - Prof. Dr. Erman Tuncer
İBB Başkan Danışmanı - Prof. Dr. İskender Pala
İBB Başkan Danışmanı - Kortan Çelikbilek
İBB Başkan Danışmanı - Tülin Ersöz
İBB Meclisi - İbrahim Güllük
İBB Kültür ve Turizm Daire Başkanı - Hüseyin Öztürk
İBB Kütüphaneler ve Müzeler Md - Dr. Ali Mazak
İBB İletişim Koordinatörü - Burcu Topbaş
Beyoğlu Belediyesi - İlhan Turan
Beyoğlu Belediyesi - Serap Sarıcı
İstanbul Ticaret Odası [ITO] - Atilla İmrahor İlyas
İstanbul Ticaret Odası [ITO] - Şekib Avdağış
İstanbul Ticaret Odası [ITO] - Selva Akçaylı

* Organizasyon Şeması İstanbul 2010 Aday Kitapçığından alınmıştır.

www.portoantico.it

www.arkitera.com

www.mimdap.org

<http://accessarts.com>

www.lille2004.com

www.nordmag.fr

www.radikal.com.tr/

<http://p-www.iwate-pu.ac>

www.cork2005.ie

www.labyrinthsireland.com

www.istanbul2010.org

<http://upload.wikimedia.org>

www.unifr.ch

www.muratcambaz.com

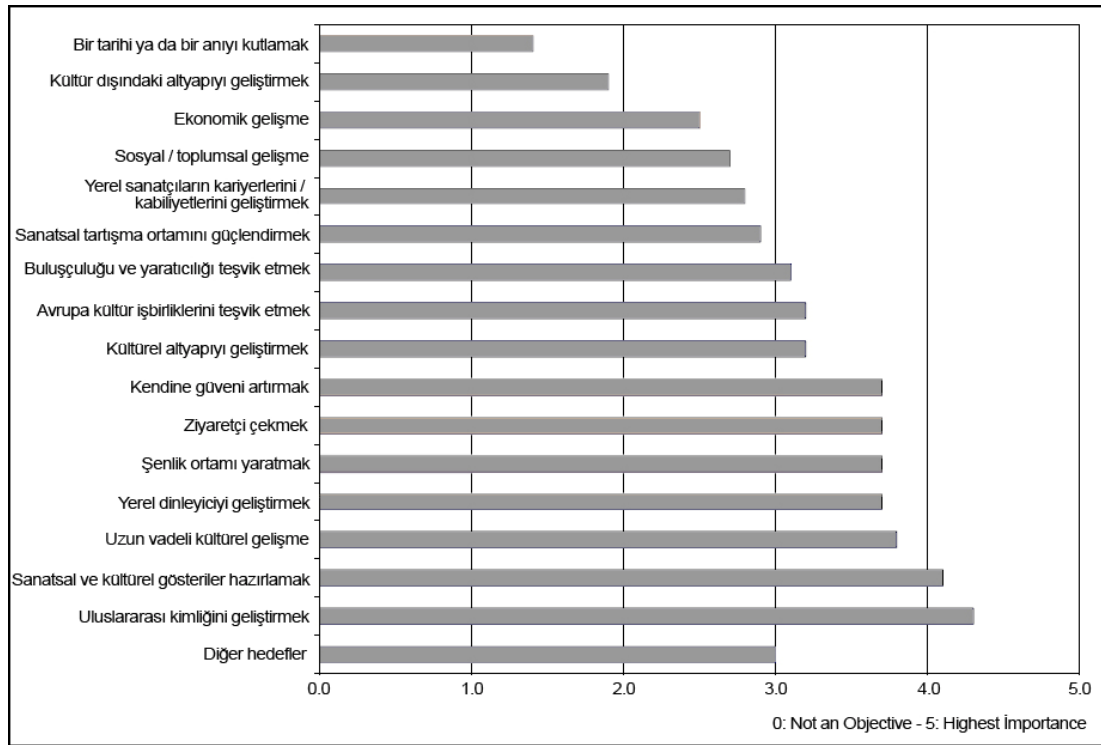
EK 1: AVRUPA KÜLTÜR KENTLERİ VE BAŞKENTLERİ: AKBB RAPORU*

Avrupa Komisyonu için 2004 yılında Palmer/Rae Ortaklığı ile geçmişteki Avrupa Kültür Başkentlerinin hedefleri ile kentlerdeki değişimleri karşılaştırmak amacıyla “Avrupa Kültür Kentleri ve Başkentleri: AKKB” adlı bir rapor hazırlanmıştır. Çalışma altı ayda tamamlanmış ve 1995–2004 döneminde AKB olan 21 kent üzerinde odaklanmıştır. Daha uzun süreli etkileri ölçmek üzere 1985–1994 dönemindeki Avrupa Kültür Başkentleri incelenmiştir.

Bu rapor Avrupa Kültür Başkentliği sürecini net bir şekilde tanımlamakta, seçilen kentlerin ekonomik ve kültürel perspektiflerini incelemekte ve kentlerin bu süreç içerisindeki hedeflerini, geliştirdikleri kültürel programları tek tek ve karşılaştırmalı olarak inceleyerek genel bir sonuç ortaya koymaktadır. AKB’lerin hangi hedefler doğrultusunda, ne tip projeler geliştirdiklerini, bu kapsamda ne kadar başarılı olduklarını inceleyen ve bunun sonucu olarak başarıya ulaşmada izlenmesi gereken yöntemleri ortaya koyan bu rapor, bu süreci incelemede önemli bir yer tutmaktadır.

Hazırlanan raporda Avrupa Kültür Başkentliği sürecinin ana amacı; Avrupa halkını çeşitli kent, bölge veya ülke kültürü bakış açılarına açmak, Avrupa kültürünün zenginliğini ve çeşitliliğini ön plana çıkarmak ve farklı ülkelerin vatandaşlarının paylaşımlarını karşılıklı olarak arttırmak olarak ortaya konulmuştur. Bu amaçlar doğrultusunda Avrupa Kültür Başkentlerinin bu süreç içerisinde hedefleri incelenmiş ve bu incelemeler sonucu hedefler arasında en önemliden en az önemliye doğru üç farklı kategori oluşmuştur. En önemli hedefler genellikle kent ya da bölgenin uluslararası platformdaki profilini yükseltmek, aynı zamanda kültürel programlarla kültürel gelişimi sağlamak üzerinedir. Orta öneme sahip hedefler ise, kültürel altyapının geliştirilerek kültürel ilişkiler ve kültürel işbirliğinin sağlanması ve yenilik, yaratıcılık ve yerel sanatçıların kariyer/yeteneklerinin geliştirilmesi şeklindedir. En az öneme sahip hedeflerse ekonomik ve sosyal gelişimin sağlanmasına yöneliktir (Grafik 1).

*Palmer, Rae tarafından hazırlanan “Avrupa Kültür Kentleri ve Başkentleri: AKBB” raporu, tez kapsamında gerekli görülen bilgiler bağlamında Türkçeye çevrilerek özetlenmiştir.

Grafik 1: Amaç ve Hedefler: Tüm AKB ortalaması (Palmer, Rae, 2004)

Avrupa Kültür Başkentlerinin hazırlık için harcadıkları süre ortalama olarak 3 yıldır. Avrupa kültür başkenti programı hedeflenen kente yönelik olsa da çoğunlukla kenti çevreleyen yerleri ve bölgeleri de içine almaktadır. Kültürel programlar kentin sınırlarında yer aldığı gibi bölge sınırını aşarak başka bir ülkeye de geçebilmektedir. Tüm AKB programları seçilen kent merkezinin yanı sıra kentin çevresindeki banliyölerde de yer almaktadır. Birçok AKB programı belediye sınırlarını aşmakta veya tüm ülkeyi içerecek şekilde yayılmaktadır.

Avrupa kültür başkenti olan her kent bir kültür programı sunmaktadır. Bu programların içeriğine yönelik yaklaşımlar çeşitli etken aralığında sınırlanmıştır. Bunlar bazısı sanatsal bazısı politik ve diğerleri de kaynaklarla (insan, ekonomik, v.b) ilgilidir. Ancak kültürel programlarda şu konular arasında denge bulunmalıdır:

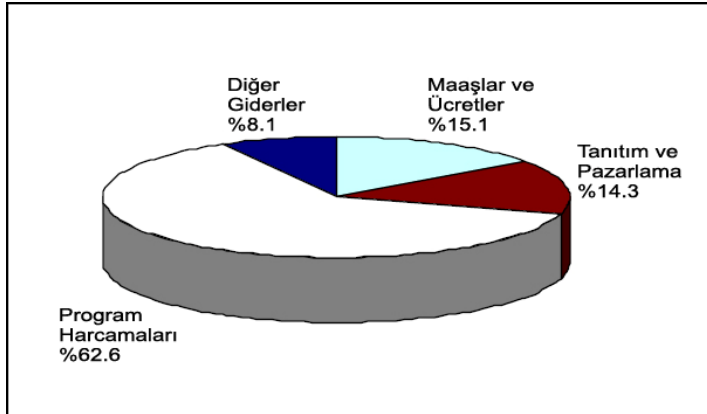
- Sanatsal vizyon ile politik konular
- Geleneksel kültür ve çağdaş kültür
- Yüksek profilli etkinlikler ve yerel girişimler
- Kent merkezi ve banliyö/bölge yer seçimi
- “Yüksek” sanat ve popüler kültür/sanat
- Mevcut kültürel kurumlar ve bağımsız grup ve sanatçılar

- Turist çekebilme ve yerel nüfus
- Uluslar arası isimler ve yerel kabiliyetler
- Olağan aktiviteler ve yeni aktiviteler
- Profesyonel ve amatör/topluluk projeleri

Hazırlanan raporda kültürel programlarla ilgili kentlerin yaşadıkları problemler ortaya konulmuştur. Bu problemler; çok sayıda proje olması, finansal ve planlama süresinden doğan ve organizasyonda yaşanan çeşitli sorunlardır. Kentlerin üçte biri tarafından rapor edilen sorunlar ise daha çok kurumlarla ve yönetim ile ilgili duyulan sıkıntılar ve projelerin sürdürülebilirliği ve etki alanı sorunlardır. Bu sorunların incelenmesiyle beraber başarılı bir program sürdürülebilmesi için bazı tavsiyelerde bulunulmuştur. Bunlar;

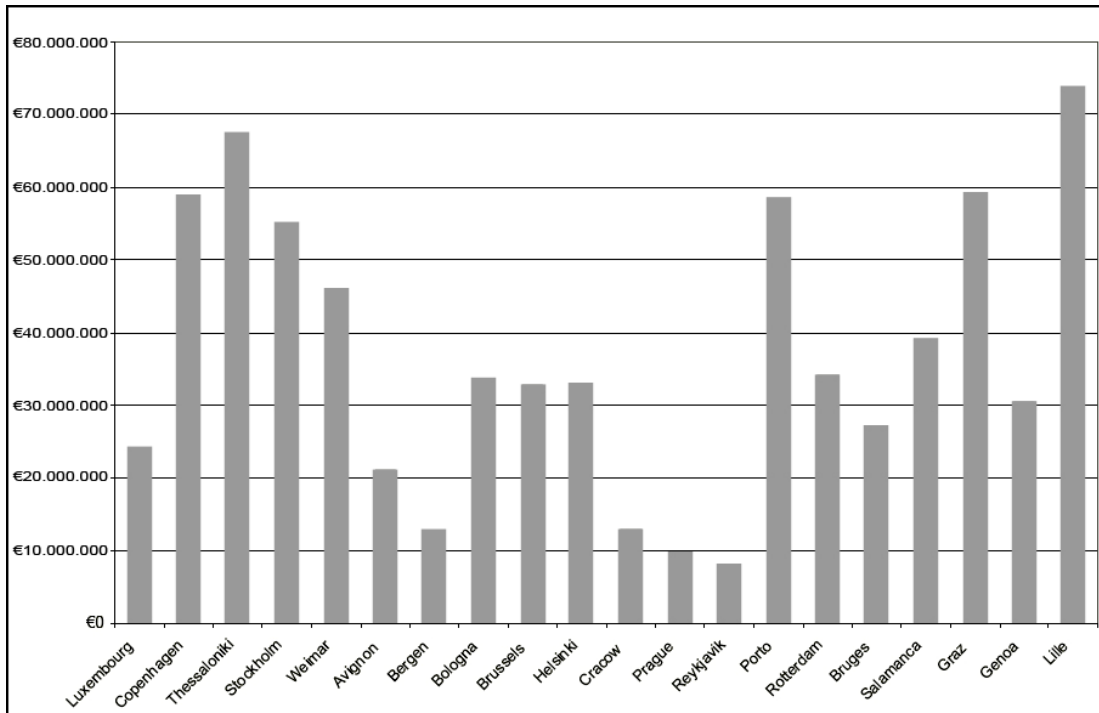
- Birkaç proje seçin.
- Amaçları, hedefleri ve şemaları net olarak tanımlayın ve bunlara sadık kalın.
- Programın iyi ve yeterli bir iletişim ağı içinde olduğundan emin olun.
- Popüler etkinlikler ile daha küçük girişimler arasında denge kurun.
- Şehir için uygun bir program geliştirin.
- Etkinlik yılından sonra ne yapılacağı konusunu düşünün.
- Seçimleri yaparken korkmayın şeklinde sıralanmaktadır.

Rapor kapsamında Avrupa Kültür Başkenti olan kentlerin harcama giderleri incelenmiş ve ana harcama başlıkları program harcamaları, tanıtım ve pazarlama giderleri ve maaşlar, ücretler ve diğer giderler olarak üç başlık altında toplanmıştır. Harcamaların oranlarına bakıldığında program giderleri en yüksek paya sahiptir. Program harcamaları % 62.6, tanıtım ve pazarlama harcamaları %14.3, maaşlar ve ücretler %15.1 ve diğer giderler %8.1'dir (Grafik 2).

Grafik 2: Ortalama gider grupları (Palmer/Rae,2004)

Avrupa Kültür başkenti olmuş 20 kentin düzenleme harcamaları toplamı 737 milyon Euro'dur. Ortalama her bir kentin düzenleme harcaması 36,9 milyon Euro olmaktadır. Bu kentler arasında en düşük harcama 7,9 milyon Euro ile Reykjavik (İzlanda), en yüksek harcama 73,7 milyon Euro ile Lille (Fransa)'dır (Grafik 3).

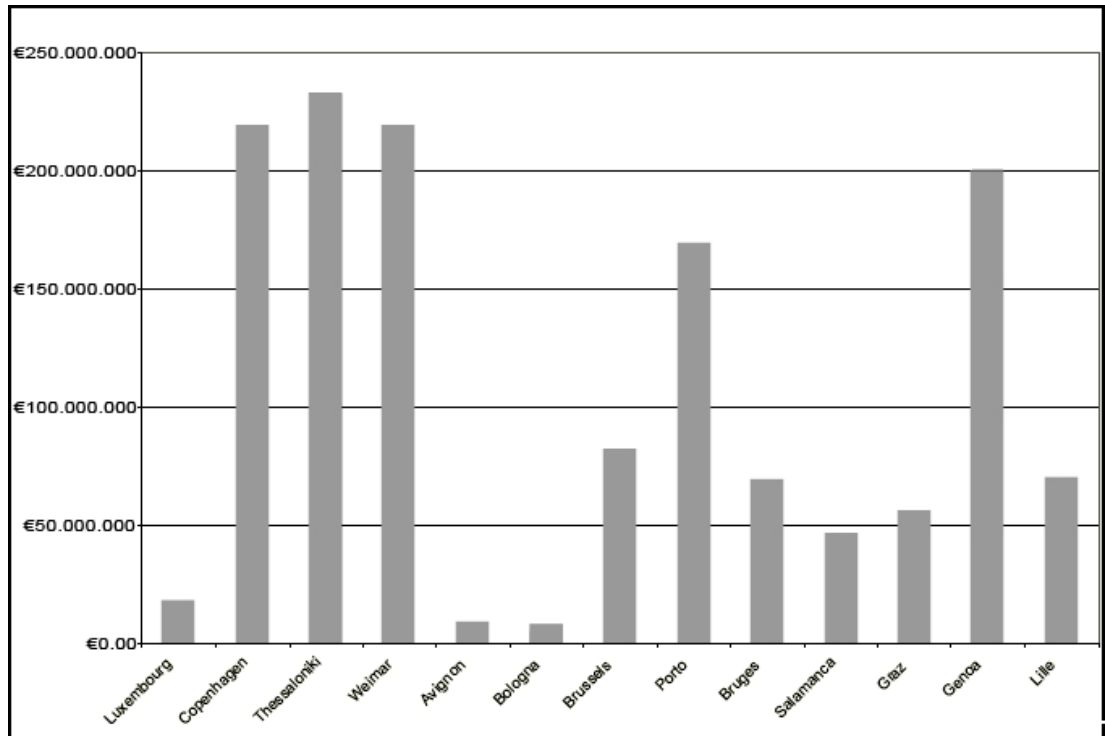

Grafik 3: Kentlere Göre Toplam Düzenleme Harcamaları (Palmer/Rae,2004)

Kültür Başkenti olan kentlerin büyük harcama kalemleri ise şunlardır:

- Kültürel yapılara yeni yatırım ve iyileştirme (Müze, galeri, konser, tiyatro salonu, sanat merkezi vb)
- Kentsel yeniden canlandırma (Meydan, bahçe, sokak yenileme ağaçlandırma, kamusal alanların geliştirilmesi, aydınlatma)
- Altyapı (Yeraltı yapılaşması, metrolar, rıhtımlar, yollar)

20 AKB'nin büyük harcama toplamı 1.396 milyon Euro, her bir kentin ortalama harcaması 69,8 milyon Euro olarak saptanmıştır. En düşük harcama Bologna (7,8 milyon Euro), en yüksek harcama ise Selanik (232,6 milyon Euro) kenti olmaktadır (Grafik 4).

Grafik 4: Büyük Harcama Kalemleri (Palmer/Rae,2004)

Avrupa Kültür Başkentlerinin ekonomik amaç ve hedefleri genellikle şu başlıklar altında toplanmaktadır:

1. *Turizm*: Genel olarak ulusal ve uluslararası turizmi, özel olarak da kültürel turizmi geliştirmek.
 - Yeni kültür yapıları inşa etmek ve geliştirmek

- Kültürel etkinlik pazarını genişletmek
 - Genel kültürel çevreyi büyütme
2. *İmaj*: Dış imaj ve algılamayı güçlendirmek.
- Yerel iş çevrelerinin güvenlerini ve onların kendi şehirlerine olan inançlarını desteklemek
3. *Kentsel Yeniden Canlandırma*
- Kültürel bölgeler yaratmak
 - Kamusal bölgelerde ve temel altyapı gelişimlerine yatırım yapmak
4. *Endüstri ve işler*
- Yaratıcı endüstrileri geliştirmek
 - Özel kreasyon programları geliştirmek

Hazırlanan raporda yapılan tüm incelemeler sonucu AKB olarak başarıya ulaşabilmede bazı kriterler saptanmıştır. Başarılı olabilmek için bir tarif ya da formül yoktur buna karşılık uygulanmış yöntemlerden alınan tepkiler ve yorumlara dayanan genel başarı faktörleri bulunmaktadır. Bunlar;

- **İçerik**: Şehir kendisi için en doğru programı zamanında geliştirmek zorundadır. Her şehir tarihi kültürel, sosyal ve ekonomik gelişiminin farklı bir aşamasındadır ve kapsam bu gözetilerek düzenlenmelidir.

“Kentteki en önemli şeyle başla.”

- **Yerel Katılım**: Yerel nüfus tarafından sahiplenilmek ve benimsenmek en kritik konudur.

“Kentliler için olan projeleri onlarla birlikte yapmak çok önemlidir”

- **Ortaklıklar**: Farklı aktörlerle ortaklıklar geliştirmek öncelikli önem taşımaktadır: Kültürel kurumlar, yerel bağımsız sanat toplulukları, iş ve turizm sektörü, sosyal hizmetler / toplum girişimleri.

“Yerel ortaklarla derin işbirliği”

- **Uzun vadeli planlama**: Avrupa Kültür Başkentliği programı öncesi ve sonrasıyla planlamak önemlidir.

“Yolculuğun öncesini ve sonrasını planla ve daima hız sınırını aş”

- **Politik bağımsızlık ve sanatsal özerklik:** Kültürel programlar politik gruplardan etkilenmemeli ve eylem grubu sanatsal özerkliğe sahip olmalıdır.

“Kültürel Programı hiçbir şekilde politikacıların eline bırakma”

- **Net hedefler:** Açıklıkla tanımlanmış amaç ve hedefler geliştirilmelidir.

“Tanımlanmış hedefler ve kararlı bir profil”

- **Güçlü İçerik:** Program farklı tipteki projeler arasındaki dengeyi sağlamalı ve eşsiz olmalıdır.

“Programın özgünlüğünü garanti eden yaratıcı bir yaklaşım”

- **İyi iletişim ve pazarlama:** Net olarak tanımlanmış iletişim stratejisi zorunludur.

“Yaygın ve geniş kapsamlı iletişim gücü”

- **Yeterli fonlar:** Hazırlık safhasının mümkün olan en erken döneminde gerçekçi bütçe oluşturulmalıdır.

“Gerçekçi finansal alt yapı”

- **Güçlü liderlik ve sağlam ekip:** uluslararası vizyona ve liderlik vasıflarına sahip sağlam bir ekibin başı olacak bağımsız bir yönetici gereklidir.

“Yönetici ve iyi bir takımın şartsız çabası”

- **Politik irade:** Projelerin sürdürülebilir etkiye sahip olmasını istiyorsak politik desteğe ihtiyaç vardır.

“Aktif ve ilgili politik liderlik”

EK 2: İSTANBUL 2010 ORGANİZASYON ŞEMASI*

1. Danışma Kurulu

Başkan, İstanbul Milletvekili - Egemen Bağış
TC Dışişleri Bakanlığı - Deniz Çakar Singh
TC Dışişleri Bakanlığı - Ayşenur Alpaslan
TC Dışişleri Bakanlığı - Şule Soysal
TC Dışişleri Bakanlığı - Volkan Bozkır
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı - Prof. Dr. Mustafa İsen
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı - Zeynel Koç
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı - İffet Billur
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı - Yalçın Kurt
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı - Cem Emre
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı - Özgül Özkan Yavuz
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Dış İlişkiler - Hidayet Memişoğlu
İl Kültür Turizm Müdürü - Ahmet Emre Bilgili
TC Bayındırlık ve İskan Bakanlığı - Sabri Erbakan
TC Bayındırlık ve İskan Bakanlığı - Ercan Yazıcı
TC Bayındırlık ve İskan Bakanlığı - Fatoş Akkoyunlu
TC Bayındırlık ve İskan Bakanlığı - Serpil Güler Güneş
İstanbul Valiliği - Cumhur Güven Taşbaşı
İstanbul İl Genel Meclisi - Yrd. Doç. Dr İsmet Kahraman Arslan
İstanbul Büyükşehir Belediyesi - Muammer Erol
İBB Başkan Danışmanı - Prof. Dr. Erman Tuncer
İBB Başkan Danışmanı - Prof. Dr. İskender Pala
İBB Başkan Danışmanı - Kortan Çelikbilek
İBB Başkan Danışmanı - Tülin Ersöz
İBB Meclisi - İbrahim Güllük
İBB Kültür ve Turizm Daire Başkanı - Hüseyin Öztürk
İBB Kütüphaneler ve Müzeler Md - Dr. Ali Mazak
İBB İletişim Koordinatörü - Burcu Topbaş
Beyoğlu Belediyesi - İlhan Turan
Beyoğlu Belediyesi - Serap Sarıcı
İstanbul Ticaret Odası [ITO] - Atilla İmrahor İlyas
İstanbul Ticaret Odası [ITO] - Şekib Avdağış
İstanbul Ticaret Odası [ITO] - Selva Akçaylı

* Organizasyon Şeması İstanbul 2010 Aday Kitapçığından alınmıştır.

İstanbul Sanayi Odası [ISO] - Tanıl Küçük
 İstanbul Sanayi Odası [ISO]- Ataman Onar
 İstanbul Kültür Sanat Vakfı [IKSV] - Nuri M. Çolakoğlu
 İstanbul Kültür Sanat Vakfı [IKSV]- Görgün Taner
 İstanbul Kültür Sanat Vakfı [IKSV]- Esra Nilgün Mirze
 Açık Radyo - Gürhan Ertür
 Avrupa Kültür Derneği - Mahir Namur
 Bahçeşehir Üniversitesi - Cengiz Aktar
 İstanbul Bilgi Üniversitesi - Serhan Ada
 İstanbul Bilgi Üniversitesi - Asu Aksoy
 Birlik Vakfı - Mehmet Alacacı
 Dream Design Factory [dDf] - Arhan Kayar
 Ideas for Sale PR Ajansı[ID] - İpek Sabuncu
 İktisadi Kalkınma Vakfı - Davut Ökütçü
 İktisadi Kalkınma Vakfı - Leyla Tunç Yeltin
 İnsan Yerleşimleri Derneği - Korhan Gümüş
 İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği [İTKİB] - Süleyman Orakçioğlu
 İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği [İTKİB] -Yaşar Acar
 Türkiye Kadın Girişimciler Derneği - Meltem Gürler
 Karikatürcüler Derneği - Aziz Yavuzdoğan
 Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı - Murat Oktay
 Kültür A.Ş. - Nevzat Bayhan
 Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı - Faruk Pekin
 Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı - Hayri Fehmi Yılmaz
 Kültürlerarası İletişim Derneği - Vecdi Sayar
 Pozitif - Cem Yegül
 Reklamcılar Derneği - Ayşegül Molu
 Su Vakfı - Selami Oğuz
 Tarih Vakfı - Halim Bulutoğlu
 Tarih Vakfı - Suay Aksoy
 Tarih Vakfı - Rauf Kösemen
 Turizm Yatırımcıları Derneği [TYD] - Oktay Varlıer
 Turizm Yatırımcıları Derneği [TYD] - Nedret Koruyan
 Tüm Aşçılar Federasyonu - Yalçın Manav
 Türkiye İhracatçılar Meclisi [TİM] - Oğuz Satıcı
 Türkiye İhracatçılar Meclisi [TİM] - Burhan Özkan
 Turistik Otelciler, İşletmeciler ve Yatırımcılar Birliği [TUROB] - Adnan Hastürk
 Turist Rehberleri Birliği - Şerif Yenen

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu [DISK] - Süleyman Çelebi
 Türkiye Gazeteciler Cemiyeti - Turgay Olcayto
 Türkiye Seyahat Acentaları Birliği [TÜRSAB] - Başaran Ulusoy
 Türkiye Seyahat Acentaları Birliği [TÜRSAB] - Ertuğrul Karaoğlu
 Türkiye Seyahat Acentaları Birliği [TÜRSAB] - Rıza Epikmen
 Türkiye Seyahat Acentaları Birliği [TÜRSAB] - Günnur Özalp
 Türkiye Seyahat Acentaları Birliği [TÜRSAB] - Gülsen Kırbas
 Türkiye Seyahat Acentaları Birliği [TÜRSAB] - Efsun Kıvcı
 Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği [TÜSİAD] - Aylin McCarthy
 Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği [TÜSİAD] - Bahadır Kaleağası
 Uluslararası Plastik Sanatlar Derneği - Bedri Baykam
 Uluslararası Yazarlar Birliği [PEN] - Sezer Duru
 Başvuru Kitabı Yazım Editörü - İzzeddin Çalışlar
 Birnur Akan

2. Yürütme Kurulu

İstanbul Kültür Sanat Vakfı - Nuri M. Çolakoğlu, Başkan
 Açık Radyo - Gürhan Ertür, Başkan Yrd.
 İstanbul Kültür Sanat Vakfı - Nilgün Mirze, Başkan Yrd
 İstanbul Valiliği - Cumhur Güven Taşbaşı
 İstanbul Büyükşehir Belediyesi - Prof. Dr. Erman Tuncer
 İstanbul Büyükşehir Belediyesi - Muammer Erol
 İstanbul Büyükşehir Belediyesi - Ömer Türk
 İstanbul Büyükşehir Belediyesi - Tülin Ersöz
 İstanbul Büyükşehir Belediyesi - Burcu Topbaş
 Tarih Vakfı - Suay Aksoy
 Tarih Vakfı - Halim Bulutoğlu
 Bahçeşehir Üniversitesi - Cengiz Aktar
 Reklamcılar Derneği - Birnur Akan
 Kültürlerarası İletişim Derneği - Vecdi Sayar
 Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı- Faruk Pekin
 Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı - Canan Pak
 İnsan Yerleşimleri Derneği - Korhan Gümüş
 IDEAS for Sale PR Agency - İpek Sabuncu
 dDF Advertising Agency - Arhan Kayar
 TC Kültür ve Turizm Bakanlığı - İffet Billur
 Kitap Editörü - İzzeddin Çalışlar

Bütçe Koordinatörü - Ahmet Çakaloz

Sekreteryaya - Emine Çaykara

3. AKB Yönetim Merkezi

Mali ve İdari Direktör - Ahmet Çakaloz

İdari Direktör Yardımcısı - Nilgün Ören

Artistik Komite Asistanı - Ümit Özdemir

Asistan - Esat Demirel

Web Editörü - Emre Gözgülü

Satış ve Pazarlama Direktörü - Rana Erkan Tabanca

Satış ve Pazarlama Asistanı - Aslı Filiz

4. Yeni oluşum

İstanbul'un AKB 2010 olmasıyla birlikte, mevcut Danışma Kurulu ve Yürütme Kurulu toplanarak, kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan İstanbul 2010 AŞ ile tüm etkinlikleri düzenlemek üzere bir genel çerçeve oluşturacaktır. Olimpiyatlarda olduğu gibi, Türk hükümeti İstanbul 2010 için yeni yapılanmaya katkıda bulunacaktır. Bu kapsamda, Olimpiyatlar için TBMM bir yasa çıkarmıştı ve yerel yönetimler, yerel idareler ve spor kuruluşlarını biraraya getirip Türkiye adına yönetecek bir kişinin atanmasını sağlamıştı. Bu yeni yapılaşmanın temel ilkeleri ve üyeleri, Danışma Kurulu ve Yürütme Kurulu tarafından belirlenecek ve inanıyoruz ki, mevcut Danışma ve Yürütme Kurulları yeni organizasyonda görevlerine devam edecektir.

Yeni yönetim bir dizi toplantılar sonucunda daha geniş gruplara ulaşarak, üzerine düşen görevi başarmak için üyelerini arttırabilecektir. Bu amaçla iki yeni bölüm oluşturulacaktır.

4.1. Artistik Komite

AKB İstanbul 2010 sanatsal etkinlikler, Yürütme Kurulu'nun atayacağı bir Artistik Komite tarafından koordine edilecektir. Etkinliklerdeki çeşitlilik düşünülerek, Yürütme Kurulu konusunda müzik ve gösteri sanatları, kentsel dönüşüm ve restorasyon, sergiler ve sanat tarihi, çağdaş ve modern sanat konuları ile ilgili uzmanlaşmış 5-7 kişilik bir kadroyu önermektedir. Bu grubun bazı üyeleri Avrupa ülkelerinden olabilir. Yürütme Kurulu bu üyeleri seçerken, büyük boyutta gerçekleştirdikleri projeleri, modern sanat ve kültür anlayışlarını, üst düzey sanat ile popüler sanatı birleştirme yeteneklerini, İstanbullular ve ziyaretçiler için kültür ve sanat yoluyla, aralarında yeni ve güçlü bağlar yaratacak programlar oluşturma yeteneklerinin olmasını göz önünde bulunduracaktır. Bu seçme süreci İstanbul'un AKB 2010 olarak AB tarafından onayını takiben başlayacaktır.

4.2. İletişim Komitesi

Bu komite Yürütme Kurulu üyesi başkanlığında, Türkiye'nin önde gelen reklam ve halkla ilişkiler sektöründen kişiler ile Yürütme Kurulunun iletişim altyapısı olan üyelerinden oluşacaktır. Komite İletişim Planını uygulamakla yükümlü olup 2010 yılı sonuna kadar tüm iletişimi sağlayacaktır.

EK 3: İSTANBUL 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ HAKKINDA KANUN

14 Kasım 2007 Tarihli Resmi Gazete
Sayı: 26700

Kanun No. 5706
Kabul Tarihi: 2/11/2007

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Kanunun amacı; İstanbul'u 2010 yılı Avrupa Kültür Başkenti olarak hazırlamak, 2010 yılında yapılacak etkinlikleri planlamak ve yönetmek, kamu ve sivil kurum ve kuruluşların bu amaçla yapacakları çalışmalarda koordinasyonu sağlamak üzere İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansının kurulması ile görev ve yetkilerini düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Kanun, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansının kuruluşuna, görev ve yetkilerinin belirlenmesine, kamu kurum ve kuruluşlarının İstanbul'un 2010 yılı Avrupa Kültür Başkenti olarak hazırlanması hususundaki sorumluluklarına ilişkin hükümleri ve diğer düzenlemeleri kapsar.

Tanımlar

MADDE 3 – (1) Bu Kanunda geçen;

- a) İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti: Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi tarafından 2010 yılı Avrupa Kültür Başkenti ilan edilen İstanbul'u,
 - b) Ajans: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansını,
 - c) Koordinasyon Kurulu: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Koordinasyon Kurulunu,
 - ç) Danışma Kurulu: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Danışma Kurulunu,
 - d) Yürütme Kurulu: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Yürütme Kurulunu,
 - e) Proje: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Projesini,
- ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Ajans ve Görevleri

Avrupa Kültür Başkenti Ajansı

MADDE 4 – (1) Bu Kanunda yer alan düzenlemeler dışında özel hukuk hükümlerine tabi, tüzel kişiliği haiz ve merkezi İstanbul'da olan İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı kurulmuştur.

(2) Ajans; Koordinasyon Kurulu, Danışma Kurulu, Yürütme Kurulu ve Genel Sekreterlikten oluşur.

Koordinasyon Kurulu

MADDE 5 – (1) Koordinasyon Kurulu, Başbakanın görevlendirdiği Bakanın başkanlığında Avrupa Birliği müzakerelerini yürüten Bakan, Tanıtma Fonundan sorumlu Bakan, İçişleri Bakanı, Maliye Bakanı, Kültür ve Turizm Bakanı ile İstanbul Valisi, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı, Danışma Kurulu Başkanı ve Yürütme Kurulu Başkanından oluşur.

(2) Koordinasyon Kurulu, 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti olarak İstanbul'da yapılacak etkinliklerin çerçevesini, mahiyetini ve önceliklerini belirler, hazırlıkları izler, kamu ve sivil kurum ve kuruluşların eşgüdüm içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

(3) Kurul, yılda en az bir defa olmak üzere ihtiyaç duyulan zamanlarda toplanır.

Danışma Kurulu

MADDE 6 – (1) Danışma Kurulu;

a) Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul Valiliği ile İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı temsilcilerinden,

b) İstanbul İl Genel Meclisi ve İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisinin kendi üyeleri arasından belirleyecekleri üçer üyeden,

c) İstanbul ilçe kaymakamlarının kendi aralarından seçecekleri beş temsilci ve iktidar partisine üye belediye başkanlarının kendi aralarında seçecekleri dört, muhalefet partilerine üye belediye başkanlarının kendi aralarında seçecekleri bir temsilciden,

ç) İstanbul Ticaret Odası, İstanbul Sanayi Odası, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği ve İstanbul Mimarlar Odası tarafından belirlenecek birer temsilci; kültür, sanat veya turizm alanındaki faaliyetleri ile tanınan ve etkinliklerde katkısı olabilecek ulusal ve uluslararası kuruluşlar ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları temsilcileri ve İstanbul'un tarihi, kültürü, mimarisi veya sanatı konusunda çalışmaları ile tanınmış kişilerden Koordinasyon Kurulu tarafından belirlenecek yirmibeş temsilciden,

d) Merkezi İstanbul'da bulunan üniversitelerin önerecekleri birer aday arasından Koordinasyon Kurulunca; üçü Devlet, ikisi vakıf üniversitesi mensubu öğretim üyelerinden belirlenecek beş temsilciden,

oluşur.

(2) Danışma Kurulu Başkanı, toplantı gündemi ile ilgili gerekli gördüğü uzmanları toplantıya davet edebilir.

(3) Danışma Kurulu Başkanı Başbakanlık tarafından belirlenir. Birinci fıkranın (a) bendinde belirtilen kamu kurumu temsilcilerinin asgari Genel Müdür, Vali Yardımcısı ve Genel Sekreter Yardımcısı seviyesinde olması ve sivil toplum örgütü temsilcilerinin kamu hizmetlerinden yasaklı olmaması gerekir.

(4) Temsilciler, seçim veya görevlendirme yazılarının Yürütme Kuruluna teslimi ile göreve başlar.

(5) Danışma Kurulu, iki ayda en az bir defa olmak üzere ihtiyaç duyulan zamanlarda toplanır. Toplantı nisabı üye tam sayısının yarısından bir fazlası, karar yeter sayısı ise toplantıya katılanların salt çoğunluğudur. Gerekli görülen hallerde Başkan, Danışma Kurulunu olağanüstü toplantıya çağırabilir. Birbirini takip eden iki toplantıya veya bir yıl içinde toplam üç toplantıya mazeretsiz olarak katılmayan temsilci istifa etmiş sayılır ve temsil ettiği örgütün veya kurumun Danışma Kurulu üyeliği düşer.

Danışma Kurulunun görevleri

MADDE 7 – (1) Danışma Kurulu, Projenin Avrupa Birliği'nin konuyla ilgili kararları doğrultusunda gerçekleştirilmesi amacıyla çalışmalar yapar, gerekli gördüğü ilke kararlarını alır, Projenin yıllık programı ile gerekli görülen diğer konularda görüşlerini bildirir, Yürütme Kurulunun çalışmalarını izler, tavsiyelerde bulunur.

Yürütme Kurulu

MADDE 8 – (1) Yürütme Kurulu, İstanbul'un 2010 yılı Avrupa Kültür Başkentliğine hazırlık çalışmalarından, etkinliklerin planlanmasından ve yürütülmesinden ve bütçenin uygulanmasından birinci derece sorumludur. Tüzel kişiliği Yürütme Kurulu temsil eder.

(2) Yürütme Kurulu; Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul Sanayi Odasının birer temsilcisi ve Danışma Kurulunun, geçici 2 nci maddede belirtilen Girişim Grubunda yer alan sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri arasından seçeceği iki üye ile Danışma Kurulunun diğer üyeleri arasından seçeceği iki üyeden oluşur.

(3) Yürütme Kurulu Başkanı, Koordinasyon Kurulu Başkanı tarafından seçilir. Yürütme Kurulu, kendi içinden en az biri kamu kurum ve kuruluşu temsilcilerinden olmak üzere üç başkan yardımcısı seçer. Kamu kurum ve kuruluşu temsilcileri arasından seçilen başkan yardımcılarında birisi Başkanvekili olarak belirlenir ve Başkanın hazır bulunmadığı toplantılarda Yürütme Kuruluna başkanlık eder.

(4) Yürütme Kurulu, haftada en az bir defa olmak üzere ihtiyaç duyulan zamanlarda toplanır, kararlar üye tam sayısının salt çoğunluğu ile alınır. Genel Sekreter Yürütme Kurulu toplantılarına katılır.

Yürütme Kurulunun görevleri

MADDE 9 – (1) Yürütme Kurulu, Proje ile ilgili bütün faaliyetlerin planlanmasından ve uygulamaların takibinden sorumludur.

(2) Yürütme Kurulu aşağıdaki görevleri yürütür:

a) Proje çerçevesinde yer alacak tüm kültürel ve sosyal içerikli sergi, konser, gösteri, konferans, şehircilik ve turizm çalışmalarını planlamak, iletişim ve tanıtım stratejilerini tespit etmek ve bunlarla ilgili çalışmaları takip etmek.

b) Kentsel dönüşüm projelerinin oluşturulmasına ilişkin olarak ilgili kurumlara önerilerde bulunmak.

c) Kamu kurum ve kuruluşları, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve çalışmalara gönüllü katılacak gerçek kişiler ile özel hukuka tabi tüzel kişiler arasında koordinasyonu sağlamak.

ç) Genel Sekreter ve kültür-sanat, iletişim, taşınmaz ve mekanların idaresi, idari ve mali işlerinin yürütülmesinden sorumlu diğer yöneticileri belirlemek.

d) Genel Sekreterlik bünyesinde kurulacak komisyon, komite ve proje ekiplerini belirlemek.

e) Genel Sekreterliğin çalışmalarını izlemek ve personel istihdamına ilişkin önerilerini onaylamak.

f) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamındaki taşınmaz kültür varlıklarının bakım, onarım ve restorasyonuna ilişkin projeler önermek.

g) Projenin tanıtım faaliyetlerini yurt içinde koordine etmek, yurt dışında yürütmek.

ğ) Proje ile ilgili olarak dış ilişkileri yürütmek, aynı yıl içinde Avrupa Kültür Başkenti olarak belirlenen diğer şehirlerin programları arasında bağlantı kurmak.

h) Bütçe ve kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak.

ı) Projenin yıllık program, bütçe, faaliyet raporu ve kesin hesabını hazırlamak, Koordinasyon Kuruluna sunmak.

i) Kamuoyunu hazırlık çalışmaları, kaynaklar ve projelerle ilgili bilgilendirmek.

j) Bağış kabul etmek.

k) Proje ile ilgili özel hukuk hükümlerine göre yerli ve yabancı, tam zamanlı veya yarı zamanlı personel çalıştırılmasına karar vermek, personelin mali haklarını belirlemek.

l) Taşınmazların kullanımına karar vermek.

m) Belirleyeceği usullere uygun olarak Proje ile ilgili her türlü mal ve hizmet alım, satım ve kiralama işlerini yapmak veya yaptırmak.

n) Bakanlıklar ve kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili her türlü yazışmalar yapmak, Proje ile ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılacak iş ve işlemleri belirlemek, bunların yapılmasını koordine etmek.

o) Etkinliklerin yapılacağı mekanları önermek, yeni kültür ve sanat mekanları oluşturulması konusunda ilgili kurumlara önerilerde bulunmak.

ö) Koordinasyon Kurulunun verdiği görevleri yapmak ve Danışma Kurulundan gelen görüşleri değerlendirmek.

(3) Yürütme Kurulu, ihtiyaç halinde alt komisyon ve ekipler kurabilir, Genel Sekreterlik, komisyon ve ekiplerin çalışma usul ve esaslarını belirler, merkezi Brüksel'de bulunan Avrupa Birliği Komisyonu ilgili dairesi ile eşgüdüm halinde çalışılmasını sağlayacak önlemleri alır, görev bölüşümü yapar.

Genel Sekreterlik

MADDE 10 – (1) Yürütme Kurulu tarafından belirlenecek görevleri yürütmek üzere bir Genel Sekreter tayin edilir.

(2) Genel Sekreter, İstanbul'un 2010 yılı Avrupa Kültür Başkentliği ile ilgili bütün faaliyetlerin Yürütme Kurulu tarafından belirlenecek esaslar çerçevesinde programlanmasından, yürütülmesinden ve koordinasyonundan sorumludur.

(3) Genel Sekretere yürüteceği faaliyetlerde yardımcı olmak üzere kültür-sanat, iletişim, taşınmaz ve mekanların idaresi, idari ve mali işlerden sorumlu yöneticiler tayin edilebilir. Bu yöneticiler, Genel Sekreterin önerisi üzerine Yürütme Kurulunca belirlenir, Genel Sekretere bağlı olarak ve onun sevk ve idaresi altında çalışırlar ve Genel Sekretere karşı sorumludurlar.

(4) Bu birimlerin altında proje grupları oluşturulabilir.

(5) Genel Sekreterliğin çalışma usul ve esasları Yürütme Kurulu tarafından belirlenir.

Kültür merkezi ve kütüphane

MADDE 11 – (1) Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesinden, Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermayesinden, 5/12/1951 tarihli ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 44 üncü maddesinin ikinci fıkrasındaki özel hesaptan, İstanbul İl Özel İdaresi bütçesinden, İstanbul Büyükşehir Belediyesi bütçesinden, Başbakanlık Tanıtma Fonundan ve Koordinasyon Kurulu tarafından kararlaştırılacak miktarda bu Kanunun 12 nci maddesi uyarınca açılan özel hesaptan aktarılacak ödenekler, her yıl Ocak ayı sonuna kadar Kültür ve Turizm Bakanlığı adına bir ulusal bankada açılacak özel hesaba bu Kanun kapsamında harcanmak üzere yatırılır. Bakanlık bu hesaptan aşağıdaki işleri yaptırır:

a) İstanbul ili Beyoğlu ilçesi Gümüşsuyu Mahallesi 750 ada 104 parseldeki Atatürk Kültür Merkezinin bulunduğu bu parsel ile İstanbul Büyükşehir Belediyesine ait 105 numaralı parsel ve eklenebilecek diğer belediye ve Hazine arazilerinden oluşacak alanda yeni Atatürk Kültür Merkezi binalarının ve müştemilatının Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu kararı ve görüşleri doğrultusunda projesi ve inşaatının yapım işleri.

b) İstanbul ili Eyüp ilçesi 268 ada 17 parseldeki Rami Kışlası olarak kullanılan alanda, İstanbul Kütüphanesi ve Kültür Merkezi binalarının ve müştemilatının röleve, restorasyon ve her türlü projesi ile inşaatının yapım işleri.

c) İstanbul ili Şişli ilçesi Ayazağa mahallesi 3 pafta 2 ada 38 parselde mevcut kültür merkezi inşaatının her türlü proje ve yapım işleri.

(2) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Maliye Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığınca belirlenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Diğer Hükümler

Bütçe, gelir ve harcamalar

MADDE 12 – (1) Proje ile ilgili harcamalar, bu Proje için ulusal bir banka nezdinde açılan özel hesaptan karşılanır.

(2) Özel hesabın gelirleri aşağıdaki kaynaklardan oluşur:

a) İstanbul İl Özel İdaresinin ve İstanbul Büyükşehir Belediyesinin 2008, 2009 ve 2010 bütçelerine her yıl bu amaçla konacak ödenek.

b) İstanbul Ticaret Odası ve İstanbul Sanayi Odası tarafından 2008, 2009 ve 2010 yıllarında aktarılacak tutarlar.

- c) Yurt içi ve yurt dışından sağlanacak yardım ve bağışlar ile sponsorluk gelirleri.
- ç) Yapılacak etkinliklerden sağlanacak bilet satış gelirleri ve diğer gelirler.
- d) İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti logo ve isim hakkının kullanımından sağlanacak gelirler.
- e) Avrupa Birliği Komisyonunun Projeye tahsis edeceği fonlar.
- f) Yukarıdaki gelirlerden sağlanan nemalar.
- (3) İkinci fıkranın (a) ve (b) bentlerinde belirtilen kuruluşların bütçelerinden ayrılacak ödenekler her yılın Mart, Haziran ve Eylül aylarının başında özel hesaba yatırılır.
- (4) Özel hesapta toplanan paraların nemalandırılmasına ilişkin usul ve esaslar Yürütme Kurulunca belirlenir.

Alım, satım ve ihale işleri

MADDE 13 – (1) Yürütme Kurulu, kendi içinden biri İstanbul Valiliği, biri İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, biri Kültür ve Turizm Bakanlığı ve ikisi sivil toplum kuruluşları temsilcilerinden olmak üzere beş kişilik bir Bütçe ve İhale Komisyonu seçer. Bütçe ve İhale Komisyonu kendi arasından başkanını seçer. Komisyon;

- a) İhtiyaç duyulan her türlü mal ve hizmetleri satın almak, yapmak ve yaptırmak,
- b) Yıllık bütçeyi hazırlamak,
- c) Proje ile ilgili tüm harcamaları yapmak,
- ç) Gelir getirici faaliyetlerle ilgili kararları almakla, görevlidir.

(2) Yürütme Kurulu her yıl 15 Eylül'de Projenin program ve bütçesini Koordinasyon Kuruluna sunar. Koordinasyon Kurulu bütçeyi aynen ya da değiştirerek 30 Eylül'e, kadar onaylar.

(3) Yürütme Kurulu Başkanı Projenin harcama yetkilisidir.

(4) Yürütme Kurulu Projenin mali yönetimi ve özel hesapta yer alan kaynakların kullanım ve harcama esaslarını ehliyet, rekabet, şeffaflık ve hesap verilebilirlik çerçevesinde belirler ve uygular.

(5) Alım-satım ve ihale işlemlerine ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulu kararı ile çıkarılacak yönetmelikle tespit edilir.

Taşınmaz kültür varlıkları onarımına katkı payından kullanım

MADDE 14 – (1) Proje amaçlarında kullanılacak, kamu veya özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetindeki 2863 sayılı Kanun kapsamındaki taşınmazların korunması, bakımı, onarımı ve proje amacına uygun düzenlenmesi için 2863 sayılı Kanunun 12 nci maddesi ve bu maddeye istinaden çıkarılan yönetmelik hükümlerine göre, Yürütme Kurulunca İstanbul Valiliğine kamulaştırma hariç projeler sunulabilir.

(2) Valilik tarafından, Yürütme Kurulunca sunulan projeler için belediyelere uygulanan oran sınırlamalarına tabi olmaksızın kaynak aktarılır.

Taşınır, taşınmaz kullanımı ve hizmet zorunluluğu

MADDE 15 – (1) Hazinesinin özel mülkiyetindeki taşınmazlar ile Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerden herhangi bir kamu hizmeti için tahsisli olmayanlar, Yürütme Kurulunun isteği üzerine ve hizmet süresince kullanılmak üzere Maliye Bakanlığınca Ajansa tahsis edilir. Bu taşınmazlar ile mülkiyeti diğer kamu idarelerine ait ve bir kamu idaresine tahsisli olan taşınmazlar ise adına tahsis yapılan kamu idaresinin uygun görmesi halinde, ilgisine göre Maliye Bakanlığınca veya maliki kamu idaresince tahsisi kaldırılarak bu Kanun amaçlarında ve ihtiyaç duyulan süre ile sınırlı olarak kullanılmak üzere Ajansa tahsis edilir.

(2) Ajansa tahsis edilen bu taşınmazlara olan ihtiyacın ortadan kalktığına Yürütme Kurulunca taşınmaz maliki idareye bildirilmesi üzerine, tahsisi yapan idare tarafından tahsis kaldırılır veya geçici kullanım protokolü iptal edilir.

(3) Taşınmazların Ajansın kullanımında bulunduğu süre için yapılan harcamalar ilgili kurumdan talep edilmez.

(4) Yargı organları ve askeri kuruluşlar dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınır mal ve taşıt araçlarından ihtiyaç duyulanlar geçici süre ile kullanılmak üzere Ajansın kullanımına verilebilir.

(5) Kamu kurum ve kuruluşları Proje hazırlığı ve etkinlikleri süresince Yürütme Kurulu taleplerini öncelikle karşılar.

İsim ve logo kullanımı

MADDE 16 – (1) Proje ile ilgili haber nitelikli yayınlar hariç, her türlü görüntülü veya sesli yayın, reklam, pazar ve pazarlama hizmetleri ile İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti isminin ve logosunun reklam, ticaret, propaganda ve benzeri amaçlarla kullanılması Yürütme Kurulunun iznine tabidir.

Sorumluluk

MADDE 17 – (1) Ajans personeli bu Kanun kapsamında yaptıkları işlemlerde Türk Ceza Kanununun uygulanması bakımından kamu görevlisi sayılır.

Denetim

MADDE 18 – (1) Bu Kanun kapsamında yapılacak iş ve işlemler ile bu iş ve işlemlerle ilgili harcamaların denetimi 2/4/1987 tarihli ve 3346 sayılı Kanun hükümlerine tabidir. Ayrıca söz konusu iş ve işlemler ile bu iş ve işlemlerle ilgili harcamalar her yıl Başbakanlık Müfettişi, Maliye Müfettişi, İçişleri Bakanlığı Mülkiye Müfettişi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Müfettişinden oluşan komisyon tarafından denetlenir.

Uygulanmayacak hükümler

MADDE 19 – (1) Bu Kanun kapsamına giren mal ve hizmet alımları ile yapım işleri, satım, kira ve her türlü işlemlerde 8/9/1983 tarihli ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu, 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümleri uygulanmaz.

Tasfiye

MADDE 20 – (1) Yürütme Kurulu, Projenin sona ereceği 31/12/2010 tarihinden itibaren altı ay içinde tasfiye işlemlerini tamamlar.

(2) Toplanan ödenek, gelir ve bağışlardan artan meblağ, tasfiyeyi müteakip iki eşit parçaya bölünüp, kültür ve sanat etkinlikleri için kullanılmak üzere İstanbul İl Özel İdaresi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi bütçelerine gelir olarak kaydedilir.

Uygulanma süresi

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Kanun, 20 nci maddede öngörülen tasfiye işlemleri tamamlandıktan sonra yürürlükten kalkar.

(2) Bu Kanunun 11 inci maddesinde belirtilen özel hesap, Maliye Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar uyarınca tasfiye edilir.

Girişim Grubu ve 2008 yılı bütçesi

GEÇİCİ MADDE 2 – (1) 23/11/2005 tarihli ve 2005/9706 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Girişim Grubunun Kurulmasına Dair Karar ile oluşturulan Girişim Grubunun mevcut bütçesi hak ve alacaklarıyla beraber Ajansa devrolunur.

(2) Yürütme Kurulu, kuruluşunun tamamlanmasından itibaren altmış gün içinde, Projenin 2008 yılı program ve bütçesini Koordinasyon Kuruluna sunar. Koordinasyon Kurulu on beş gün içinde bütçeyi aynen ya da değiştirerek onaylar.

Yürürlük

MADDE 21 – (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme